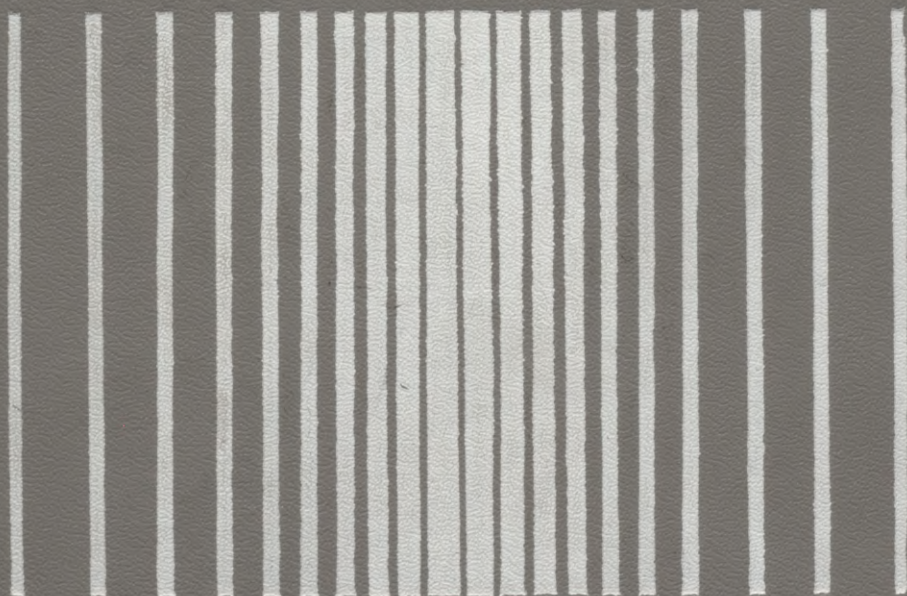
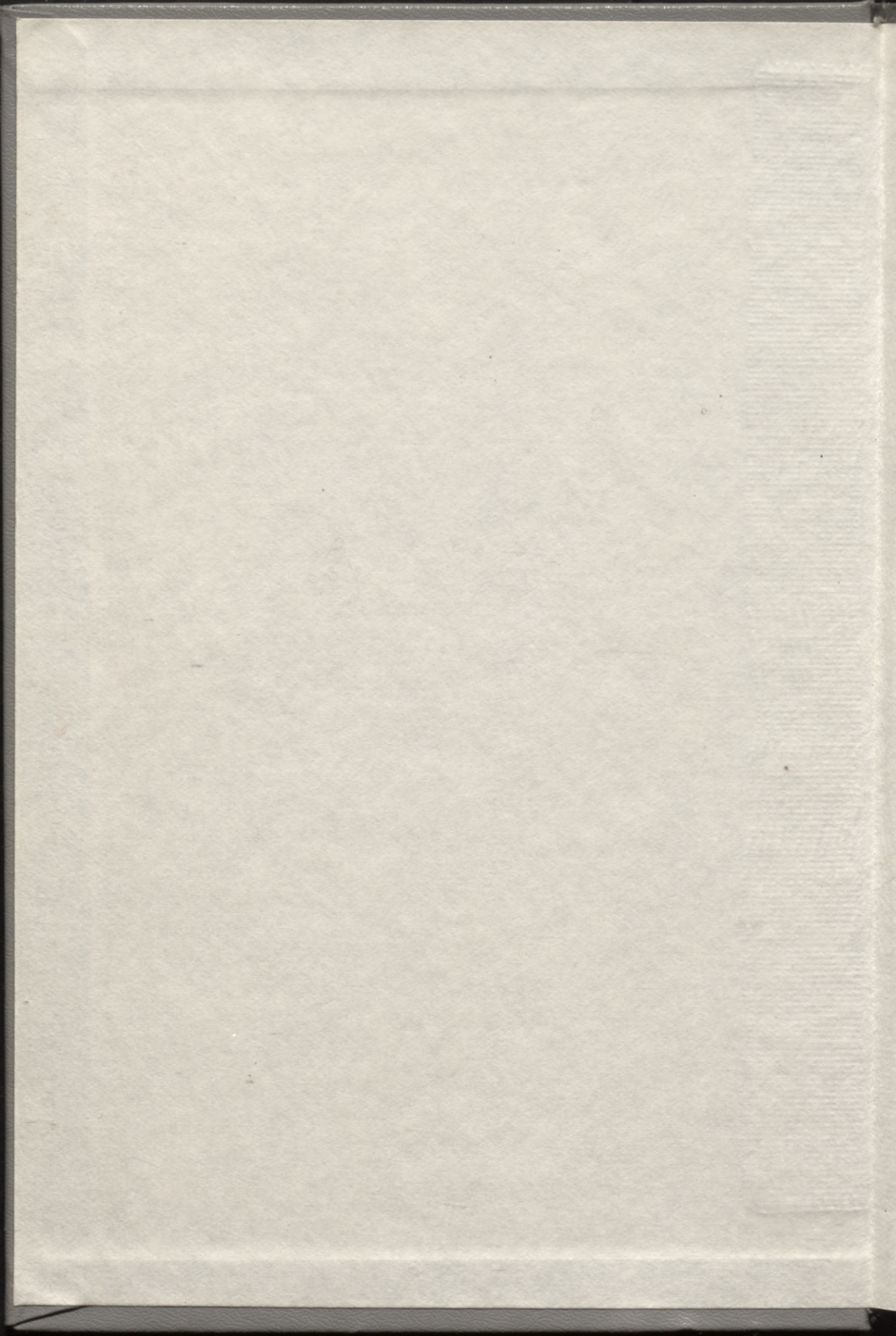

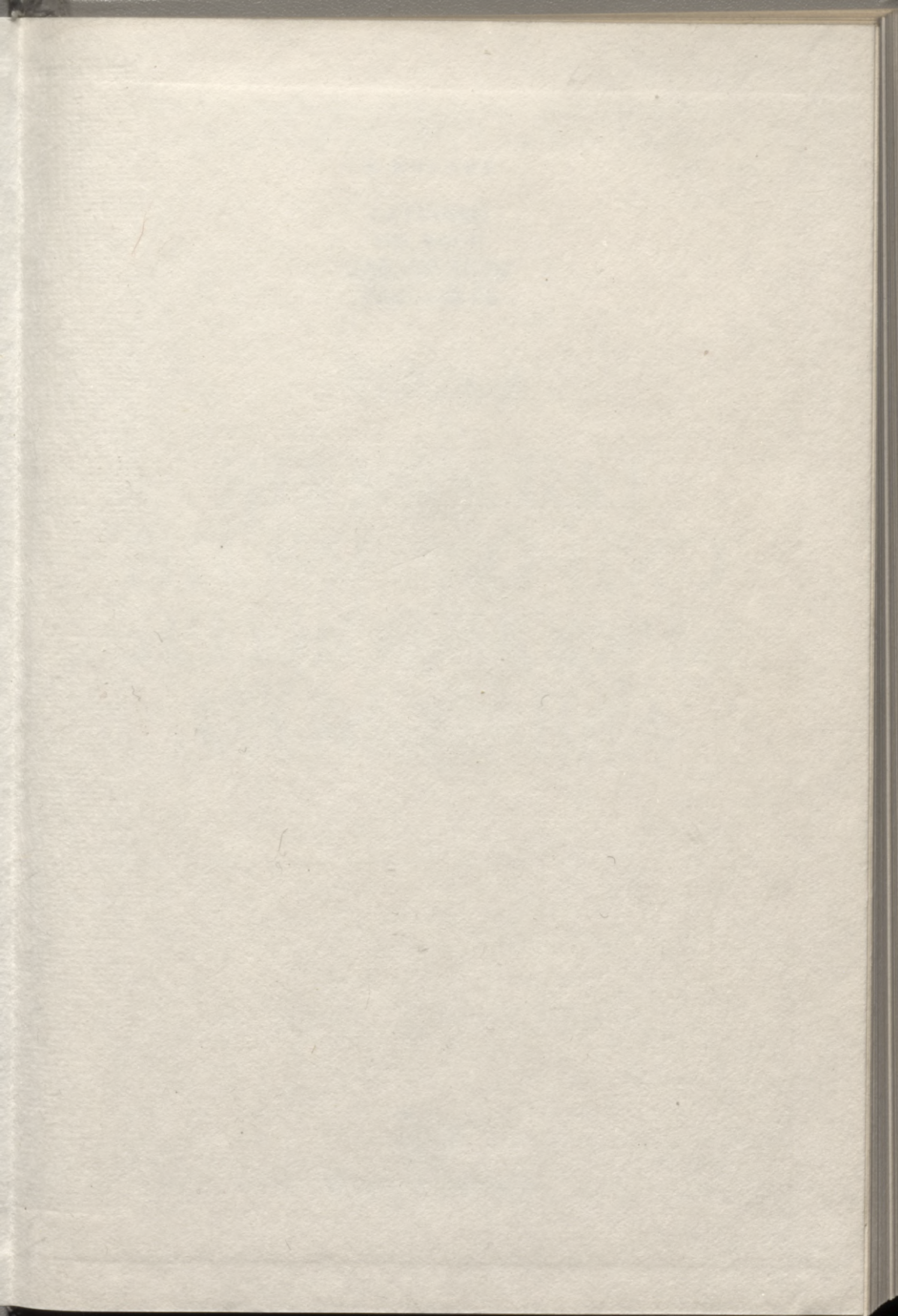
L $\frac{88-4}{68}$

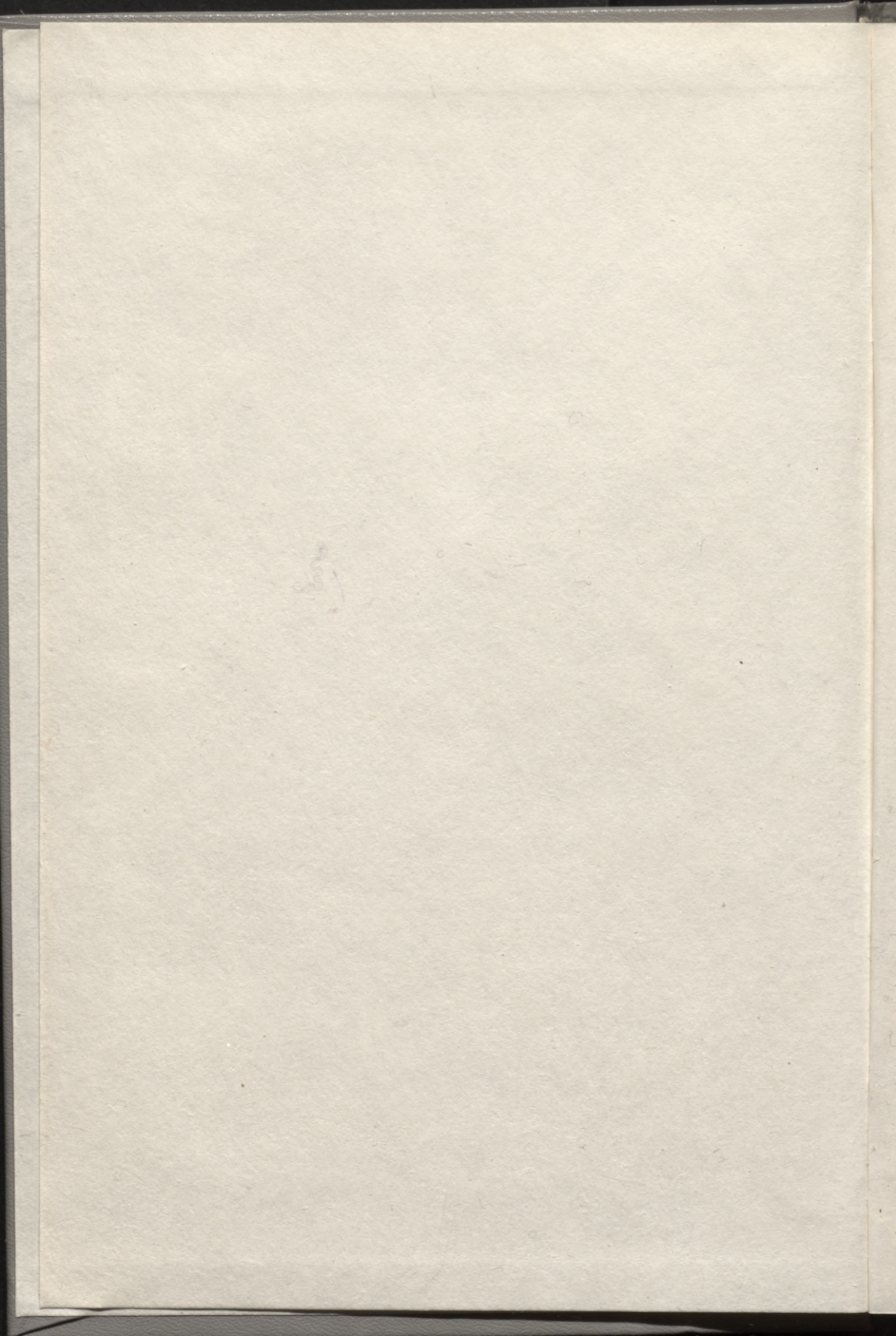
E. Kokare

LATVIEŠU
UN VĀCU
SAKĀMVĀRDU
PARALĒLES

ARBEIT DER WISSENSCHAFTEN DER LETZTEN 22
AUSSTELLUNG FÜR BRITANNIEN UND IRELAND

E. KOKARE

LATVIEŠU
UN VĀCU
SAKĀMVĀRDU
PARALĒLES

E. KOKARE

LETZTISCHE
UND DEUTSCHE
SPIRITUSWORTER
SARAJEVO

1891

AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN DER LETTISCHEN SSR
A.-UPITS-INSTITUT FÜR SPRACHE UND LITERATUR

E. KOKARE

LETTISCHE
UND DEUTSCHE
SPRICHWÖRTER-
PARALLELEN

RIGA «ZINĀTNE» 1988

L ~~88-4~~
68

L
82

LATVIJAS PSR ZINĀTŅU AKADEMĪJA
ANDREJA UPIŠA VALODAS UN LITERĀTŪRAS INSTITŪTS

E. KOKARE

LATVIEŠU UN VĀCU SAKĀMVĀRDU PARALĒLES

RĪGA «ZINĀTNE» 1988

82. 3L
Ko 171

Vija Lača Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTEKA

88 —

22. 8/8
0304054765

Kokare E. Latviešu un vācu sakāmvārdu paralēles. — Rīga: Zinātne, 1988. — 309 lpp. Teksts latv. un vācu val.

Monogrāfijā pirmo reizi latviešu folkloristikā salīdzinoši analizēti latviešu un vācu sakāmvārdi un parunas. Abu tautu sakāmvārdu paralēļu rakstura un ģenēzes problēmu risinājumam seko sakāmvārdu krājums ar norādēm uz paralēlēm citu Eiropas tautu sakāmvārdu publicējumos. Līdz ar E. Kokares agrāk izdotajiem darbiem (Divu tautu dzīves gudriba, 1967; Latviešu un lietuviešu sakāmvārdu paralēles, 1980) grāmata veido uzskatāmu priekšstatu par latviešu sakāmvārdu repertuāra veidošanos un vietu internacionālajā kontekstā.

Zinātniskajiem darbiniekiem — filologiem, folkloristiem, etnogrāfiem, tulkotājiem, svešvalodu pasniedzējiem, kā arī visiem, kas interesējas par tautu mutvārdu daiļrades mijiedarbību un savstarpējo saistību.

Кокаре Э. Параллели латышских и немецких пословиц. — Рига: Зинатне, 1988. — 309 с. Текст на латыш. и нем. яз.

В монографии впервые в латышской фольклористике анализируются в сравнительном аспекте латышские и немецкие пословицы и поговорки. Основную часть книги составляет сопоставление сходных латышских и немецких пословиц, к которым даны также ссылки на параллели в аналогичных сборниках других народов Европы. Книга ставит ту же задачу, что и уже изданные работы Э. Кокаре: «Мудрость двух народов» (1967), «Параллели латышских и литовских пословиц» (1980) — дать наглядное представление о репертуаре латышских пословиц в интернациональном контексте.

Для филологов, фольклористов, этнографов, переводчиков, преподавателей иностранных языков, а также всех интересующихся взаимосвязью и взаимодействием народного творчества.

Recenzentes

filoloģijas zinātņu kandidāte M. LOSBERGA, R. DRIZULE

Atbildīgais redaktors

Latvijas PSR ZA korespondētājloceklis
filoloģijas zinātņu doktors V. HAUSMANIS

Izdota saskaņā ar Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas
Redakciju un izdevumu padomes 1986. gada 20. februāra lēmumu

K 460400000—077
M 811(11)—88 123—87

ISBN 7-7966-0136-9

© Izdevniecība «Zinātne», 1988

LATVIEŠU PARĒMIJAS INTERNACIONĀLĀ KONTEKSTĀ

Sakāmvārdu pētniecībā jeb paremioloģijā aizvien lielāku nozīmi iegūst salīdzināmā problemātika. Tas arī saprotams — jo plašāks vairāku tautu folkloras materiāls tiek pakļauts izpētei, jo biežāk nākas sastapties ar kopīgiem tēliem, motīviem, veselīem sacerējumiem un jo daudzveidīgāks izrādās šo kopību raksturs. Daudzveidīgi ir arī cēloņi, kas noteikuši to rašanos un izpausmi. Tieši sakāmvārdi un parunas (turpmāk tos sauksim arī kopvārdā par parēmijām vai proverbsiem) šai ziņā ir viens no sarežģītākajiem un tāpēc arī interesantākajiem žanriem. No vienas puses, būdami pa lielākai daļai frazeoloģiski veidojumi, tie ietveras katras tautas valodā kā būtiska tās sastāvdaļa, savā sintaktiskajā struktūrā pamatos pakļaujoties katras valodas gramatiskajām likumbām.

No otras puses, sakāmvārdu izteiksmei raksturīgs vispārināts spriedums, kas veidojies uz dzīves novērojumu pamata un pēc attiecīgām loģikas likumbām. Sai ziņā radniecīgi visu tautu sakāmvārdi, jo loģikas likumi visas cilvēces domāšanā ir vienādi. Arī strukturālā līdzība dažādu tautu parēmijās izpaužas spilgtāk nekā citos žanros, līdz ar to izvirzās prasība šo līdzību detalizētāk analizēt un konkrētāk kvalificēt atsevišķo līdzību raksturu.

Līdz šim dziļākai analīzei esam pakļāvuši tuvāko radu (un līdz ar to arī kaimiņu) tautu — lietuviešu un austrumslāvu, galvenokārt krievu — sakāmvārdus un parunas. Tās rezultātā radās atziņa, ka šai areālā konstatētais līdzīgo sacerējumu vairums latviešu folklorā vērtējams kā sens mantojums, kura saknes nereti iesniedzas indoeiropiešu kopības laikmetā. Laika gaitā, veidojoties jauniem darba un sadzīves apstākļiem, pārmantotie tipi sazarojās, radās jauni varianti, jaunas tematiskas grupas. Taču joprojām aktuāls jautājums par daudzu kopīgo sacerējumu ģenēzes raksturu, likumsakarībām, kas nosaka aizgūto sacerējumu adaptācijas intensitāti. Tā risināšanai nepieciešams dziļāks ieskats plašākam areālam piederīgās paralēlēs. Daļu šim nolūkam noderīga materiāla var sniegt šajā krājumā publicētais latviešu parēmiju fonda sastatījums ar vācu paralēlēm.

Sajā grāmatā salīdzinājumam izmantotie vācu sakāmvārdi un parunas ņemtas galvenokārt no Idas fon Dīringsfeldes un Oto fon Reinsberga-Dīringsfelda sakārtotā divsējumu ģermāņu un romāņu valodu parēmiju krājuma¹ kā tāda, kas sniedz ieskatu Rietumeiropas parēmiju materiālā un tāpēc viegli izmantojams tālākam salīdzināšanas darbam. Vajadzības gadījumā tie papildināti ar materiāliem no K. F. Vandera vācu sakāmvārdu leksikona pieciem sējumiem,² kā arī no vairākiem citiem mazāk apjomīgiem izdevumiem.³

So krājumu īpatnība, kā to raksta vācu sakāmvārdu pētnieks Volfgangs Mīders un kā tas redzams arī no attiecīgajām avotu norādēm, ka tie balstās galvenokārt uz agrāko izdevumu (sākot ar 11. gs. pierakstiem) pārrakstīšanu un apkopošanu.⁴ Līdz ar to katra parēmija ir it kā vienreizējs sacerējums ārpus dzīvā folkloras procesa laikā un telpā. To īpaši svarīgi atcerēties, runājot par šo materiālu aizguvumu problēmas aspektā. Pie šī jautājuma tuvāk pakavēsimies mazliet tālāk. Sbrīd norādīsim tikai uz dažām V. Mīdera atziņām, kurās viņš vācu sakāmvārdu pētniecību raksturo kā zinātņi, kas ilgi bijusi ļoti lielā mērā kabineta zinātņieku nodarbošanās; viņi sakāmvārdu gan raksturojuši kā «ielas gudrību», taču paši pie rakstāmgalda rīkojušies nevis ar patstāvīgi vāktu, bet gan no rakstītiem avotiem pārmantotu sakāmvārdu. Arī sakāmvārdu krājumi vismazāk balstās uz mutvārdos eksistējoša materiāla vākumiem. Tāpēc arī, protams, par sakāmvārdu lietošanu mutvārdos pateikts maz vai nemaz.⁵ Un tikai no šā gadsimta piecdesmitajiem gadiem sākas sakāmvārdu dzīvā mutvārdu lietojuma izpēte.⁶

Latviešu parēmijas sāktas pierakstīt un publicēt tikai no 17. gs. vidus. Tās sastopamas dažādu autoru, lielāko tiesu vācu mācītāju sastādītās vārdnīcās un filoloģiska rakstura darbos, turklāt tikai ar reti izņēmumiem kā patstāvīgi vāktas. Tādā kārtā līdz 19. gs. sākumam rakstos fiksēts vairāk nekā tūkstoš parēmiju no samērā plašas Kurzemes un Vidzemes teritorijas. Turklāt tie ir īsti latviešu tautā populāri sakāmvārdi, parunas, frazeoloģismi un tikai ļoti reti vācu parēmiju burtiski tulkojumi.

Vecais Stenders savas vārdnīcas priekšvārdā norāda, ka viņš

¹ Düringsfeld I. von und Reinsberg-Düringsfeld O. von. Sprichwörter der germanischen und romanischen Sprachen vergleichend zusammengestellt. Leipzig, 1872—1875, Bd 1—2. 786, 824 S.

² Wander K. F. Deutsches Sprichwörterlexikon. Leipzig, 1867—1880. Bd 1—5.

³ Tetzner F. Deutsches Sprichwörterbuch. Leipzig, [S. a.] 576 S.; Müller-Hegemann A., Otto L. Das kleine Sprichwörterbuch. Leipzig, 1965. 151 S.

⁴ Röhrich L., Mieder W. Sprichwort. Stuttgart, 1977. S. 41.

⁵ Turpat, 35. lpp.

⁶ Turpat.

centies «. visus vārdus, frazeoloģismus un sakām vārdus, cik vien tas iespējams, izteikt īsti latviski un vistīrākajā izlokšnē»⁷. Par to pārliecināties, arī rūpīgi analizējot savāktu materiālu.

Jau pašu pirmo publikāciju autori centušies vācu frazeoloģismiem dot atbilstošus latviešu sacerējumus, bieži vien ar precīziem to tulkojumiem un komentāriem par lietošanas apstākļiem. Tā, piemēram, Georga Mancela 1638. g. izdotajā «Phraseologia Lettica» kā vācu sakām vārdam *Je meer Dienstboten / je weniger aufsicht* atbilstošs dots vēl šodien populārais latviešu *Jo daudz suņu / jo maz sētu sarga*, īpaši norādot, ka arī tas ir proverbs (VII nod.).

Par to, ka G. Mancelis latviešu folkloru labi pazinis, liecina un līdz ar to arī uzticību par sniegtā materiāla autentiskumu rada frazeoloģismiem pievienotie paskaidrojumi. Piemēram, sakām vārda *Wer frühe aufstehet / der jset früh* latviešu analogam *Kurš Puttnis aggre ceļās, / aggre slauka dāgunting* pievienotā piebilde: «ir bauriem sakām vārdveidīga (sakām vārdiem līdzīga) dziesma» (VI nod.). Vai arī idiomai *Lācis auzās* sniegtais paskaidrojums, ka to lieto, «ja kāds tiek sastaps pie cita sievas» (VI nod.).

Šī tradīcija tiek saglabāta arī turpmākajos avotos, jo tiem visiem ir viens uzdevums — palīdzēt vācu mācītājiem un laicīgajiem ierēdņiem labāk apgūt vietējo iedzīvotāju valodu, izprast viņu raksturu, domāšanas veidu. Par to ļoti atklāti izsakās Kaspars Elvers savas vārdnīcas titullapā, jau pašā nosaukumā norādot, ka šis darbs paredzēts visiem tiem, «. kas grib šajā zemē baznīcā vai skolā dievam un savam tuvākam vislabāk kalpot vai citādi nodarboties ar tirdzniecību un amatu»⁸. Arī Vecais Stenders savā gramatikā, ar īsu priekšvārdu ievadot proverbs katalogu, kas otrajā izdevumā aptver jau 239 sakām vārdus un parunas, norāda, ka tos «nepieciešams labi iepazīt, jo tie kopīgā sadzīvē bieži sastopami un ļoti labi atsedz latviešu ģēniju un domāšanas veidu un jo sevišķi tajos valdošo lakonisko stilu, turklāt parasti tie ir ar sevišķi nozīmīgu jēgu. [...] Ka starp tiem daži ir nekātrī, man neviens nepārmetīs. Tie atrodas tur tikai tāpēc, lai latviešus saprastu.»⁹

Sie centieni — saredzēt latviešu zemnieka domāšanas, tēlainās izteiksmes savdabību — saglabājuši mums bagātīgu materiālu sakām vārdu nacionālā un internacionālā rakstura, šo elementu savstarpējās atkarības, nosacītības problēmu risināšanai. Vispirms jau kā nacionālās savdabības fakta konstatējums. Tā, piem., J. Kols savā plašajā divu sējumu apcerē par Kurzemes, Vidzemes un Igaunijas dabu un tautas dzīves ieražām īpašu

⁷ Stender G. F. Lettisches Lexikon. Mitau, 1789. [S. 10].

⁸ Elvers Caspar. Lieber Memorialis Letticus oder Lettisches Wörter-Buch [..]. Riga, 1748. 304 S.

⁹ Stender G. F. Lettische Grammatik. Zweite Auflage. Mitau, 1783, S. 236.

nodaļu veltī sakāmvārdiem.¹⁰ Uzsvēris, ka latviešiem ir tāda sakāmvārdu bagātība kā reti kurai tautai un ka liels skaits no tiem kopīgs daudzām tautām, viņš īpašu uzmanību pievērš poētiskās izteiksmes savdabībai. Tādā kārtā netieši tiek izcelta arī doma par kopīgo, vispārcilvēcisko loģiskās un ētiskās domas attīstību. Kā, piemēram, atziņā: «Līdzīgi latīņu *«Optat ephippia bos piger, optat arāre caballus»*, bet latviskā veidā izteikts daudz naivāk un dzīvāk sakāmvārds: *cūka ragus grib, kaza ne dod.»*¹¹ Vairāk Kola apcerējumā pavīd centieni rast skaidrojumu tēlu savdabības cēloņiem, saredzot tos ne tikai dabā, bet arī sociālajā dzīvē. Tā, piemēram, viņš norāda, ka katrā piektajā latviešu sakāmvārdā sastopams vilks vai lācis, jo arī apkārtējos mežos tie nav retums. Un ka šie priekšstati iesniedzas arī muižā, raksturojot pašus dzimtkungus: «Tāpēc viņi saka par suni, kas daudz rej: «Viņš savu dzimtkungu sauc.» — un tāpat par cilvēku, kurš ir ļoti nebēdīgs un jautrs, daudz trokšņo un uzdzīvo. Pirmajā gadījumā ar dzimtkungu viņi saprot vilku mežā, otrajā — kungu pili.»¹²

Latviešu un vācu sakāmvārdu salīdzināmā izpētē kā nozīmīgs avots varētu būt 1854. gadā izdots J. Altmaņa krājums *«Beiträge zum Sprichwörter und Räthselschatz der Letten ..»*, kas ievietots periodiskajā izdevumā *«Jahrbücher für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft»* un satur ļoti plašu materiālu — apmēram 2070 sakāmvārdu. To vākums aptver samērā plašu apvidu — gandrīz visu Vidzemi, no kurienes līdz tam uzrakstījumu visai maz, kā arī Jelgavas apkārtni Zemgalē. Taču šī izdevuma vērtību mazina vairāki apstākļi.

Lielākais krājuma trūkums ir tas, ka sakāmvārdi tanī publicēti tikai vācu valodā, nepievienojot oriģinālus. Līdz ar to rodas jautājums — vai tiešām tie ir latviešu sakāmvārdi? Šo jautājumu vēl vairāk saasina konkrēto materiālu analīze. No visa lielā krājuma tikai apmēram desmit gadījumos varam atrast satura un tēlu ziņā pilnīgi adekvātus latviešu sakāmvārdiem (taču tie pieder internacionālajam slānim) un nepilnus divus simtus tādu, kam saskan tikai idejiskais saturs. Par pēdējiem varētu arī pieļaut domu, ka tie ir latviešu sakāmvārdi, kas tulkojumā guvuši citādu, dažkārt pat mūsu zemes apstākļiem neatbilstošu māksliniecisko ietēru.

Zināmu pamatojumu hipotēzei, ka krājumā ir arī latviešu pārēmijas, varētu dot arī tādi fakti kā sakāmvārdos sastopamie Latvijas ģeogrāfisko vietu nosaukumi, apkārtnes raksturojumi (apm. 40 sakāmvārdos), latviskie personu vārdi (apm. 20 variantos) un mēnešu nosaukumi (4 variantos).

¹⁰ Kohl J. G. Die deutsch-russischen Ostseeprovinzen. Zweiter Theil. 1841, S. 109—119.

¹¹ Turpat, 113. lpp.

¹² Turpat, 117. lpp.

Taču pret visu šo sakāmvārdu ieskaitīšanu latviešu folklorā rodas būtisks iebildums — tos nesastopam ne agrākajos, ne arī vēlākajos avotos. Par to trūkumu 17. un 18. gs. pierakstos nebūtu jābrīnās — tiem vispār ir gadījuma raksturs. Taču grūti ticams, ka dažos gadu desmitos tie būtu tik pilnīgi izzuduši no ļaužu atmiņas, ka neviens nav nonācis F. Brivzemnieka un citos latviešu sakāmvārdu krājumos. Ar pārējiem publicētajiem materiāliem tā nav noticis.

Saubas, vai Altmaņa krājumā ievietotie tiešām ir latviešu tautas sakāmvārdi, pastiprina arī citi apstākļi. Vispirms jau fakts, ka Altmanis, kā viņš pats ievadā norāda, Latvijā bijis tikai 3 reizes, turklāt uzturējies tikai neilgu laiku muižnieku pilīs. Rodas jautājums — vai Altmanis prata tik labi latviešu valodu, lai varētu uz vietas uztvert, izprast un pārtulkot tik lielu skaitu latviešu sakāmvārdu vāciski?

Krājuma latviskumu apšaubīt liek arī tādu objektu kā, piemēram, vīnogu, meloņu, kaviāra, rūdas raktuvju u. c. minēšana. Tie varēja būt pazīstami muižas kalpotājiem, bet ne pašām feodālo zemnieku masām. Arī pats parēmiju saturs bieži vien liek domāt, ka feodālais zemnieks nevar būt to autors:

Eine geschenkte Gurke schmeckt süsser als eine gekaufte Melone. 1400, 22833;¹³

Je grösser Bibliothek, je weniger liest man darin. 1400, 23223;

Wer keine Wangen hat, bedarf keiner Schminke. 1400, 21820.

Samērā daudz šai krājumā ir parēmiju par dažādiem muižas kalpotājiem (tur arī latviskie īpašvārdi), to savstarpējām attiecībām un nostāju pret muižniekiem; par melderiem, krodziniekiem, mūkiem, mācītājiem un baznīcas ceremonijām.

Visi šie minētie un vēl daudzi citi neminēti apstākļi liek domāt, ka Altmanis, uzturēdamies pilīs, sakāmvārdus uzrakstījis gan no pašiem muižniekiem, gan arī no muižai tuviem cilvēkiem. Tā varēs izskaidrot tiklab latviešu vietvārdu, īpašvārdu, mēnešu nosaukumu minēšanu, kā arī latviešu tautas parēmijām svešo saturu un tēlus. Tātad — Altmaņa krājumu varētu atzīt par Latvijā uzrakstītu, bet ne par latviešu tautas sakāmvārdu kopojumu. Sakarā ar to šo izdevumu nevar izmantot kā autentisku, pētījumiem noderīgu avotu.

Latviešu sakāmvārdu un parunu galvenais masīvs savākts pēdējā gadsimta laikā un glabājas ZA A. Upīša Valodas un literatūras institūta Folkloras arhīvā; 1985. gada decembrī to skaits sasniedza 308 092 vienības; no tiem kartotēkā sakārtoti apm. 150 000 variantu. Tie sniedz vispusīgu ieskatu par šā žanra īpatsvaru un katra tipa izplatību folkloras tradīcijā visos Latvijas novados, kā arī ziņas par atsevišķu sacerējumu pārnesto nozīmi un funkcionēšanas apstākļiem.

¹³ Pētījumam izmantots J. Altmaņa krājuma noraksts, kas glabājas ZA Valodas un literatūras institūta Folkloras daļas zinātniskajā arhīvā, tāpēc citējumiem dotas norādes ar arhīva signatūru.

Četrus gadsimtu laikā tautā savāktā latviešu parēmiju bagātība, vispusīgas liecības par to funkcionēšanas īpatnībām, pārnesto nozīmi, atbilstību vācu ekvivalentiem noteica arī mūsu publicējuma raksturu. Par salīdzināmo vienību krājumā pieņemts ne atsevišķs sakāmvārds ar tā strukturālajiem variantiem, bet gan tips, kurā apvienoti arī tā sauktie sinonīmie sakāmvārdi¹⁴, citiem vārdiem sakot — tipā ietvertas parēmijas, ko vieno adekvātas semantikas tēlu sistēma un uz līdzīgiem (ne adekvātiem) pamatprincipiem veidota sintaktiskā un poētiskā struktūra. Tipa jēdzienam pakļauto sakāmvārdu būtiskākā pazīme — vienāds idejiskais saturs; tas var būt izteikts arī ar dažādu tēlu un dažādu valodas līdzekļu palīdzību. Līdz ar to tips var būt dažāda apjoma — to var veidot gan viens sakāmvārds vai paruna ar vai bez variācijām, gan vairākas sinonīmās parēmijas ar savām variācijām un versijām. Šāds materiāla kārtojums atvieglo salīdzināmo analīzi, ļauj atsegt arī tos vēsturiskos, kultūras un ģeogrāfiskos faktoros, kas noteikuši nacionālo variantu rašanos, lieku reizi ar konkrētu materiālu apstiprinot aksiomu par to, ka gan kopīgo, gan atšķirīgo sacerējumu rašanos nosaka tautu radniecības pakāpe, to attīstības vēsturiskie apstākļi, sociālie faktori, nacionālās īpatnības.

Šāda tipa satura izpratne ļauj risināt sakāmvārdu ģenēzes problēmas vairākos aspektos. Ilustrēsim šo domu, analizējot vienu visām Eiropas tautām pazīstamu sakāmvārdu tipu. Kā izejas punkts — populārais sakāmvārds «Nepārdod ādu, kamēr lācis vēl mežā» (54. tips).

Pirmais aspekts — tips vispārteorētiskajā skatījumā; tips kā sacerējuma sintaktiskās, poētiskās struktūras un semantiskās dziļstruktūras savstarpējās nosacītības atsedzējs. Tas labi parādās, sadalot tipu vairākos sintaktiskos invariantos, kuros citētajam sakāmvārdam pievienota virkne sinonīmu variantu.

Pirmajā invariantā (sk. 1. shēmu) apvienotie sakāmvārdi pakļaujas vienam semantiskajam modelim: **Nedari Z, kamēr X vēl ir/nav Y.** Atšķirīgi ir tēli, kas raksturo iecerētās darbības norisi vai rezultātu, resp., objektu un tā atrašanās vietu. Taču arī šeit ir vienotājs faktors — šo tēlu lielākā daļa saistās ar medībām, ar medījumu un tā realizāciju. Kā medījums tiek minēts visbiežāk lācis, bet nosaukti arī vilks, lapsa, zaķis, vāvere, putns, mednis, zīle, medījums vispār. Dažādie putni var atrasties ne tikai mežā, bet arī kokā, uz zara, vispār nav nošauti. Medījuma iecerētā realizācija saistās ar ādas pārdošanu, dališanu, mērīšanu kažoka šūšanai, naža trīšanu, iesma drāšanu vai poda kāršanu cepeša sagatavošanai. Kā no shēmas redzams, komponenta A

¹⁴ Sk. Kuusi, Matti. Ein Vorschlag für die Terminologie der parömiologischen Srukturanalyse. In: Proverbium 5, 1966, S. 97—104.

1. invariantis

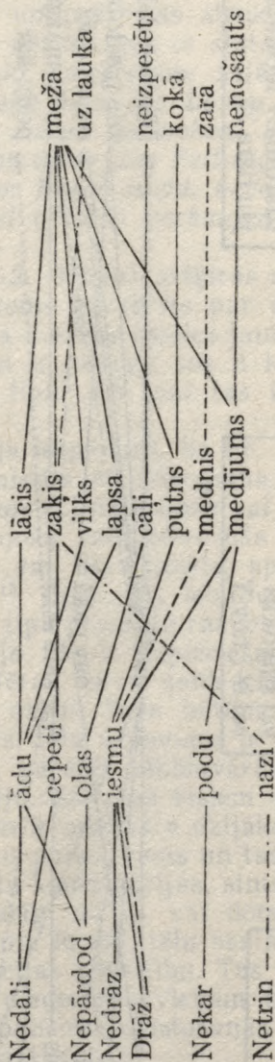
<p>Komponents A</p> <p>Iecerētās rīcības nolīgums (Darbība + iecerētais rezultāts)</p> <p>Nedari / Dari Z</p>

+

<p>Komponents B</p> <p>Iedarbības objekts (kamēr) X</p>

+

<p>Komponents C</p> <p>Objekta atrašanās vieta vai stāvoklis Z vēl nav / ir Y</p>

Niemand sorgt für die Wiege --- ehe -- das Kind --- geboren ist.
 Verkaufe die Haut nicht bevor den Bären gefangen hast
 die Aale nicht ,, sie
 den Balg nicht ,, den Fuchs geschossen hast

Ladet keine Gäste .....auf... das Zicklein, ehe die Ziege geworfen hat.

2. invariantis

Komponents B
Iedarbības objekts X

+

Komponents C
Objekta atrašanās vieta vai stāvoklis vēl ir / nav Y

+

Komponents A
Iecerētā rīcība (darbība + iecerētais rezultāts) jau dara Z

Lācis	mežā	āda tiek dalīta
Vilks	---	āda pārdota
Putns	nav rokā	iesmu drāž
Mednis	zarā	katlu mazgā
Zīle	---	podu kar
Vāvere	---	---

Ungeborenes Vieh	ist nicht	--- einzustallen
Das Kalb	im Leib der Kuh	--- essen
Sein Getreid	grün	---
Der Vogel	auf dem Zweig	--- verkaufen
Der Hase	im Busch	--- ist unsicheres Fleisch
Ehe man den Bären	nicht hat	--- darf man das Fell nicht vertrinken

tēli var samērā brīvi kontaminēties ar komponentu **B** un **C** tēliem, protams — to reālās semantikas ietvaros (tā, piemēram, lāci zarā nenovietosi). Citiem vārdiem sakot — redzams, ka sinonīmie varianti veidojas galvenokārt uz līdzīgas semantikas tēlu un poētiskās struktūras pamatiem, ievērojot dzīves realitātes un loģiskās likumības.

Sakāmvārda loģiskās un poētiskās struktūras būtība nemainās, ja valodas likumību dēļ mainās tā sintaktiskā struktūra, un tāpēc sakāmvārds grafiski neiekļaujas šajā shēmā. Piemēram: *Ueber das Fell streiten, ehe man das Lamm hat; Die Bärenhaut verkaufen, ehe man den Bären gestochen; Die Haut verkaufen, ehe man die Kuh hat; Man muss das Fell nicht teilen wollen, ehe der Bär tot ist; Ziehe den Bären nicht, bevor er geschossen ist; Man soll nicht den Vogel (Fisch) verkaufen (kaufen), bevor er gefangen ist* u. c.

Otrais invariants (sk. 2. shēmu) atšķiras ar sintaktisko struktūru — noliedzošais teikums pārvērsts par apgalvojošo: «**X** vēl nav/ir **Y**, bet [**Q**] jau dara **Z**.» Var rasties jautājums, pie tam diezgan likumsakarīgs — vai ir pamats šos it kā patstāvīgos sacerejums apvienot vienā tipā? Un vai tas ir vajadzīgs, nepieciešams?

No valodnieka viedokļa iespējams, ka nē. No loģikas viedokļa noliegums ne vienmēr saistīts ar nolieguma vārdu vai prefiksu 'ne', jo «daudzos gadījumos [...] patiesības vai melu kustība notiek ne tikai polāros apgalvojoša vai noliedzoša teikuma pretstatos. [...] Patiesi — noliegums var tikt izteikts, apstiprinot nesavienojamu pazīmju esamību.»¹⁵ Tāpēc arī iebildumi pret šādu spriedumu apvienojumu vienā tipā nevarētu rasties.

No folklorista viedokļa tas ir nepieciešams. Jo sakāmvārds, piederēdams folkloras sfērai, savu sabiedrisko funkciju realizē galvenokārt kā mākslas darbs, kura būtība ir poētiskajos tēlos ietvertais idejiskais saturs; tēlu uzdevums ir — šo ideju pastiprināt, padarīt iedarbīgāku, parādīt sakāmvārda lietotāja attieksmi pret raksturojamo situāciju. Sai ziņā visiem abos invariantos apvienotajiem sakāmvārdiem ir adekvāta dziļākā semantika. Poētiskās struktūras saturs tajos paliek viens un tas pats, kaut arī mainās izmantoto komponentu kombinācijas, sintaktiskā struktūra un teikuma raksturs. Neatkarīgi no tā, vai doma ietverta apgalvojoša vai noliedzoša teikuma formā, tēlu sastatījums jau pats par sevi noliedz tēlotās situācijas pareizību. Tas viss, manuprāt, dod pamatu uzskatīt tos kā piederīgus vienam tipam. Sinonīmo sakāmvārdu atsevišķo komponentu krustošānās liecina par to vienlaicīgu eksistenci attiecīgajā etnosā.

Otrs aspekts — katra sakāmvārda vēsturiskās attīstības problēmas. Sinonīmo variantu ietvērums vienā tipā palīdz

¹⁵ Панфилов В. З. Взаимоотношение языка и мышления. М., 1971, с. 93.

saredzēt katra sakāmvārda izplatības robežas laikā un telpā, turklāt — tiklab nacionālajā, kā arī internacionālajā līmenī; palīdz atsegt tā funkcionēšanas likumsakarības.

Ilustrēsim šo domu ar apskatāmā tipa sakāmvārdu tēlu analīzi. So tēlu viena daļa liek meklēt to cilmi pirmatnējā mednieku sabiedrībā, kad vēl nenomeditā lāča, vilka vai vāveres ādu nevis pārdod, bet gan dala, t. i., strīdas pa to, kuram no medniekiem tā piederēs.

Par tikpat senu cilmi var liecināt arī to sinonīmo sakāmvārdu tēlu sistēma, kurā priekšlaicīgās darbības simbols — iesma drāšana — tāpat saistās ar senām mednieku tradīcijām, šoreiz — iegūtā medījuma sagatavošanu uzturam. Citu sakāmvārdu tēli turpretī norāda, ka šis semantiskais modelis ir bijis produktīvs arī jaunākos laikos. Piemēram, vācu *Er sorgt für die Wiege, ehe er's Kind hat*. Vai arī krievu Курица в гнезде, яйца неизвестно где, а ты уже в Охотный ряд цыплятами торговать. Visai savdabīgas un daudzveidīgas tēlu sistēmas, saistītas ar dažādiem sadzīves un darba momentiem, sastopam lietuviešu sakāmvārdos. Tie pauž ironisku attieksmi pret cilvēkiem, kuri taisa sakas, kaut zirga nav, nazi trin, lai gan teļš vēl nav piedzimis, auž drēbes, bet vilna vēl aintai mugurā, līnī nav sēti un koki aužamiem stāviem nav cirsti.

Tēlu daudzveidība liecina par šī tipa modeļa ilgstošu un produktīvu dzīvi mutvārdu tradīcijā, turklāt — visai savdabīgu dažādu tautu kultūrā.

Trešais aspekts — konkrēta sakāmvārda ģenēzes problēmas risinājums internacionālajā kontekstā, kur tāpat ļoti no svara ieskats visu sinonīmo variantu kopumā. Aplūkosim analizējamo tipu šai aspektā.

Latviešu paremiologs J. Lautenbahs savas grāmatas¹⁶ komentāros citē K. Vandera atziņu, ka sakāmvārds par lāci cēlies no fabulas par diviem medniekiem, kas solījuši savu tēriņu viesnīcniekam samaksāt ar tā lāča ādu, kuru viņi tikai gatavojas iet medīt. J. Lautenbahs pārliecināts, ka arī latviešu sakāmvārds sakņojas šai pašā fabulā. Līdzīgu domu sastopam arī visos jaunākajos vācu avotos. Arī plašajā L. Rēriha krājumā lasām, ka sakāmvārds *«Die Bärenhaut verkaufen, bevor man den Bären hat droši vien nāk no anekdotes par diviem ceļojošiem medniekiem, kas savam krodziniekam apsolijuši samaksāt ar vēl nenošauta lāča ādu. [...] Senākās liecības par šo izteicienu atrodamas Tomasa Murnera darbā «Doktora Murnera lūgums muļķiem» (1512).»* Taču šo secinājumu it kā apgāž tālākā atziņa: *«No vēstures datiem mums ir zināms, ka ķeizars Frīdrihs III jau 1475. gadā šo fabulu stāstījis [mutvārdos], tātad varam rēķināties ar*

¹⁶ Лаутенбах Я. И. Очерки из истории литовско-латышского народного творчества. Юрьев, 1915, с. 319.

to, ka pastāv ne tikai rakstisks un ne tikai literārs, bet arī mutisks pirmvariants.»¹⁷

Atstāsim vācu varianta cilmes skaidrojumu pašu vāciešu zinātniekiem. Domāju, ka ikviena sakāmvārda ģenēzes problēmas risināmas konkrēti, ievērojot katras tautas nacionālās folkloras veidošanās īpatnības. Secinājumi, kas tālāk tiks minēti, gūti, analizējot latviešu materiālu, un ir pareizi galvenokārt latviešu folkloras kontekstā; un tāpēc tie uztverami kā piemērs, nevis kā absolūta, visiem etnosiem raksturīga patiesība.

Pirmais secinājums. Latviešu folkloras tradīcijā vairāk vai mazāk populāras gandrīz visas šai tipā ietvertās poētiskās struktūras. Tas nozīmē, ka šis modelis bijis aktīvs un produktīvs ilgākā laika posmā.

Otra atziņa. Skaita ziņā dominē (apm. 200 pierakstu) sakāmvārds dažādās variācijās par iesma drāšanu gaidāmā cepeša sagatavošanai. Lāča ādas pārdošana fiksēta tikai nedaudz vairāk par 100 pierakstiem. Pārējie sinonīmie varianti pārstāvēti tikai dažos pierakstos katrs. Tātad tipa modeļa ģenēze latviešu folklorā var būt vecāka par vācu fabulu.

Trešais secinājums. Visi galvenie sinonīmie sakāmvārdi sastopami jau XVIII—XIX gs. publicējumos; tas liecina par šo variantu aktīvu un ilgstošu funkcionēšanu mutvārdu tradīcijā un vienlaikus par to dziļām saknēm latviešu tautas daiļradē. Vācu fabula latviešu valodā publikācijās parādās krietni vēlāk, tikai 20. gs. sākumā.

Visus šos, kā arī vēl citus, šeit neminētus, faktorus ievērojot, rodas galvenais secinājums — latviešu folklorā sakāmvārds par priekšlaicīgi pārdoto lāčādu radies neatkarīgi no vācu fabulas un uzskatāms par senu, iespējams, no indoeiropiešu kopības laika mantotu parēmiju tipa jaunāku variāciju. Protams, tipā ietilpst arī daži aizgūti, latviešu folklorā maz pazīstami varianti. Piemēram, par olu pārdošanu, kamēr vēl cāļi nav izperēti.

Vienā no plašākajiem salīdzināmās folkloras izdevumiem — I. Dīringsfeldes un O. Reinsberga-Dīringsfelda ģermāņu-romāņu sakāmvārdu krājumā — tipu veidošanā īstas konsekvences nav. Lielāko tiesu ar vienu virsrakstu apvienotas viena sakāmvārda dažādām tautām piederošu variantu sintaktiski atšķirīgas redakcijas. Taču pat šai publicējumā tips dažkārt aptver arī sinonīmos variantus. Tā, piemēram, ar virsrakstu *'Er sucht den Esel und sitzt darauf'* apvienoti sakāmvārdi, kuros kā ideju atsedzēji tēli, resp., meklējamie objekti, izmantoti: zirgs, ēzelis, lācis, nazis, cepure, sedli (D II 409). Vai arī tips D II 591, kur cilvēka muļķība, galīgs izpratnes trūkums raksturots ar retorisku jautājumu: ko gan cūka, govys, pūce, vārna, kaķis var zināt par svētdienu, vērsis par Polārzvaigzni vai cūka par vērpjamo ratiņu.

¹⁷ Röhrich L. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten. Freiburg—Basel—Wien, [1973—1974], Bd 1, S. 98—100.

Par paplašinātu tipa izpratni liek izšķirties arī tulkotāju prakse, īpaši tais gadījumos, ja abās valodās nav parēmiju ar vienādām tēlu sistēmām. To konstatējam jau iepriekšējo gadsimtu vārdnīcās. Piemēram, Vecais Stenders vācu parunai *Das gilt wie alter Kalender* (LL 164) kā atbilstošu latviešu izteicienu min *Geld kā novalkāta vīze*. Sis princips, kā tas redzams, piemēram, vācu-latviešu frazeoloģiskajā vārdnīcā,¹⁸ turpinās arī mūsdienās. Tā, piemēram, kā vācu *Alles über einem Kamm scheren* (*alles unterschiedlos behandeln*) atbilstošas minētas tēlu ziņā visai dažādas, bet saturā un funkcijā identas latviešu parunas: *Mērit visu ar vienu olekti; Mest visu pār vienu kārti; Bāzt visu vienā maisā*.

Jāpiebilst, ka šādu paplašinātu tipa izpratni par pareizu atzīnuši arī citu folkloras žanru pētnieki. Kā spilgtu piemēru var minēt visiem zināmo pasaku par zelta zivtiņu, kas Ārnes-Tompsona pasaku motīvu rādītājā ievietota kā 555. tips. Šai tipā apvienotas pasakas, kurās nabaga vīra vēlēšanos izpilda ne tikai zivtiņa, bet arī koks un dievs; pie pēdējā nokļūst, uzkāpjot debesīs pa pupas zariem. K. Arāja un A. Mednes «Latviešu pasaku tipu rādītājā» (1977) tiem pievienojas arī putns, čūska, bērzs, vecītis. Šāda pasakas tipa izpratne jāatzīst par zinātniski pamatotu: tā semantiskā dziļstruktūra visos gadījumos viena un tā pati — pārliecīgas mantkārības, negausības nosodījums. Tēliem, ar kuru palīdzību šī doma tiek pausta, ir sekundāra nozīme; tos var uzskatīt it kā par kvazisinonīmiem, kas attiecīgajiem variantiem piešķir nedaudz atšķirīgu poētisko nokrāsu.

Šādu paplašinātu tipa jēdziena izpratni sastopam arī, piemēram, latviešu un lietuviešu tautasdziesmu zinātniskajos izdevumos.

Tipā apvienotie sinonīmie varianti bieži vien palīdz atsegt attiecīgo sakāmvārdu pārnesto nozīmi un komunikatīvo funkciju, īpaši tais gadījumos, kad to lietojumā runas praksē no daudzām iespējamām situācijām dominē tikai viena no tām. Turklāt interesanti atzīmēt, ka šāda nozīmes polarizācija dažādās etniskās kopienās atšķirīga. Latviešu materiālā sevišķi spilgti tā izpaužas tipos, kuros dominē no citām tautām aizgūtie sakāmvārdi. Piemēram, tikai dažos variantos Latgalē fiksēti sakāmvārdi: *Sile da zyrga nait* (527, 32027) un *Auza pie zirga neskrien, bet gan zirgs pie auzas* (1611, 3370); semantiski tie asociējas ar mazāk tēlainām atziņām: *Maize ēdājam pakal neiet* (1900, 3668); *Pēc vēdera maize nestaigā, bet vēders pēc maizes* (527, 33469), kas varētu būt radušies tiešā krievu sakāmvārdu *Хлеб за брюхом не ходит* (D 647) un *Обед брюха не ищет* (D 805) ietekmē.¹⁹ Sakāmvārdus par sili un zirgu sastopam arī vācu parēmiju krā-

¹⁸ Celmrauga I. u. c. Vācu-latviešu frazeoloģiskā vārdnīca. R., 1980.

¹⁹ Tuvāk par šo sakāmvārdu funkcionēšanu latviešu folkloras tradīcijā sk.: Кокаре Э. Я. Интернациональное и национальное в латышских пословицах и поговорках. Рига, 1978, с. 136—138.

jumā: *Das Pferd soll zur Krippe gehen, nicht die Krippe zum Pferde* (D II 218). Taču jau šī sakāmvārda strukturālais, šķietami alogiskais variants — *Die Krippe läuft zum Pferde* — liek kļūt satura izpratnē piesardzīgam. To vēl vairāk saasina sinonīmais variants *Die Maus soll das Loch suchen, nicht das Loch die Maus*. Skaidribu ienes šai pašā tipā iekļautie franču varianti: *Die Sache geht schlecht, wenn die Henne den Hahn sucht* un *Das Jahrhundert fängt an umzukehren, wenn Damen die Ehemänner verlangen gehen*. Tātad rietumos šiem sakāmvārdiem izveidojušās atšķirīgas lietošanas tradīcijas.

Atšķirības funkcionēšanas sfēras plašumā, kas lielāko tiesu izpaužas konkrētu sakāmvārdu situatīvās nozīmes sašaurināšanā, konstatējamās arī citos gadījumos un, domājams, radušās vēsturiskās attīstības gaitā. Piemēram, ļoti populārais sakāmvārds *Roka roku mazgā* latviešu folklorā galvenokārt tiek lietots, cildinot savstarpēju izpalīdzību pozitīvā nozīmē. Par to liecina arī tautasdziesmas, kur tas figurē kā konstantais motīvs dažāda rakstura situāciju vērtējumam:

Roka roku mazgājās, —
Kas mutīti nomazgās?
Tām pašām rociņam
I mutīte jāmazgā.

LD 2991

Roka roku mazgājās, —
Kas mutīti nomazgās?
Māsa māsu mielojās,
Kas mieloja bāleliņu?

LD 4201,2

Vācu parēmiju avotos turpretī norādīts uz izpalīdzību «netiros» darījumos: «... neatļauta ricība paliks nesodīta, tāpēc ka vainīgie viens otru nenodod vai arī sava pašlabuma dēļ klusē.»²⁰

Ieskats sinonīmo variantu kopumā īpaši no svara salīdzināmajā paremioloģijā, risinot problēmu par nacionālā un internacionālā faktora īpatsvaru attiecīgās tautas parēmiju repertuāra izveidē vispār un atsevišķa sakāmvārda vai parunas cilmi, etnisko piederību konkrēti. Taču atsevišķu sacerējumu līdzību rakstura noteiksmē nepieciešami pētījumi vairākās dimensijās, kas atspoguļo parēmiju funkcionēšanas īpatnības katras tautas folkloras tradīcijā. Šai sakarā ļoti nozīmīgi ir fakti, kas liecina par attiecīgā sakāmvārda 1) **dzīvi telpā**, kas iegūstami, noskaidrojot a) izplatības areālu, t. i., konstatējot vietas, no kurām iesūtīti vai kur pierakstīti tā varianti, b) to izplatības intensitāti jeb biežumu šajās vietās; 2) **dzīvi laika dimensijā**, t. i., attiecīgo fiksējumu senumu; 3) **dzīvi folkloras tradīcijā**, kas izpaužas kā variēšanās un savstarpēja radniecība, t. i., iekļaušanās plašākos tipos ar sinonīmiem variantiem, tipu vai tematiskās grupās, citos žanros.

²⁰ Röhricht L. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten. Freiburg—Basel—Wien, [1973—1974], Bd 1, S. 383. Jāpiebilst, ka runas praksē jaunākos laikos arī latvieši ar šo sakāmvārdu raksturo negatīvas parādības.

Visi šie kritēriji savstarpēji cieši saistīti un, tikai kopumā ņemti, ļauj izvirzīt hipotēzi par konkrētas parērijas nacionālo piederību — iespējamu aizguvumu vai arī vietējo cilmi. Sastopot kāda sakāmvārda nedaudzus variantus tikai pierobežas rajonos, ja kaimiņu tautas krājumos tas pārstāvēts daudzveidīgāk, visai pamatota būs hipotēze par tā cilmi šīs tautas folklorā. Sakāmvārda migrācija tādos gadījumos praktiski notiek divvalodu apstākļos. Tas bieži vien atspoguļojas arī sakāmvārdos, kur līdzās pamatvalodas vārdiem sastopamas arī kaimiņvalodas ietekmē veidojušās leksēmas vai sintaktiskās konstrukcijas. Turpretī kāda sacerējuma fiksējums daudzos variantos visā republikas teritorijā liecina, ka tas iekļāvies attiecīgās tautas folkloras pamatreperuārā ar savām noteiktām komunikatīvām funkcijām.

Iegūstot datus par internacionālam tipam piederīga sakāmvārda dzīvi laika dimensijā, t. i., ilgstošu funkcionēšanu latviešu folkloras tradīcijā, rodas pamats runāt par tā piederību pie vēsturiski ģenētiskām vai skaidri tipoloģiskām paralēlēm. Visai reti šādus sacerējumus var kvalificēt par aizguvumiem, kas laika gaitā pilnīgi iekļāvušies nacionālajā reperuārā. Nesastopot kādā senā avotā fiksētam sakāmvārdam tuvas paralēles citu tautu parēmijās, savukārt ir tiesības runāt par specifiski nacionālu sacerējumu.

Senie publicējumi sakāmvārdu paralēļu rakstura noteiksmē īpaši nozīmīgi tad, ja izvirzās jautājums par aizguvumiem ar literatūras, skolu vai baznīcas starpniecību. Zinot, ka latviešu tautas plašāko masu garīgo attīstību skola un literatūra kaut cik būtiski ietekmēja, tikai sākot ar 19. gadsimtu, kāda sakāmvārda fiksējums senajos rakstos lielāko tiesu liecina par tā senu iekļaušanos folkloras reperuārā un daudzu gadsimtu ilgu dzīvi mutvārdu tradīcijā. Līdz ar to atkrit jautājums par šāda sakāmvārda aizgūšanas iespēju ar literatūras starpniecību.

Vēl drošāk hipotēzi par nacionālu, patstāvīgu cilmi var izvirzīt, ja iegūtas liecības par šādas parērijas dzīvi mutvārdu tradīcijā saistījumā ar citiem folkloras žanriem. Šis saistījums izpaužas dažādos līmeņos. Pirmkārt, tēlu līmenī. Nereti parēriju tēli kā noteiktu īpašību simboli sastopami ikvienas tautas dažādos folkloras žanros un jau ar to vien liecina par attiecīgo sacerējumu dziļu iekļaušanos šo tautu daiļrades kompleksā. Otrkārt, parēriju saistījums ar citiem žanriem var atklāties arī idejiskā satura līmenī. Parērija šais gadījumos it kā rezumē pasakas, anekdotes, dziesmas vai kāda cita žanra fabulas risinājumu, atsedzot arī paša stāstītāja attieksmi pret to. Dažkārt šķiet, ka šādas parērijas cilme arī tieši saistāma ar attiecīgo sacerējumu. Tāda, piemēram, var likties paruna *Liela brēka, maza vilna*, ar kuru tiek pabeigta pasaka par velnu, kas cirpis cūku (AT 1037). Sakāmvārds *Kas otram bedri rok, pats iekrit* savukārt sasaucas ar pasaku (LPT X, 276—280; AT 891), kas dažādās variācijās stāsta par to, kā pret otru vērstais ļaunums skar pašu darītāju.

Tāpat arī iepriekš analizētā fabula un sakāmvārds par nenošautā lača pārdoto ādu.

Latviešu folklorā sakāmvārdi visbiežāk ietverti tautasdziesmās, kur tie izmantoti kā kompozīcijas elements — konstantais motīvs vai sintaktiskā paralēlisma sastāvdaļa. Dažkārt tieši tautasdziesma ir saglabājusi liecības par kādas parēmiņas eksistenci arī latviešu folklorā; vai arī — par dziesmas izmantojumu sakāmvārda funkcijā. Tā, piemēram, latviešu sakāmvārdu kartotēkā tikai dažos variantos sastopama internacionāla parēmiņa *Kaķim gribas ziotiņas ķert, bet negrib kājas slapināt* (3, 239), kas varētu radīt domu par tās aizguvumu no vācu vai krievu valodas. Taču kā konstantais motīvs tā sastopama dažādas tematikas tautasdziesmās:

Grib kaķīte zuvu ēst,
Netik kāju slapināt;
Grib brālītis sievu jemt,
Netik jūgt kumeliņu.

LD 11838 var.

Grib kaķītis zivis ēst,
Netik kājas slapināt;
Grib meitiņa piena strēbt,
Netik govīs rietināt.

LD 28905

Grib kaķītis zivi ēst,
Netik kājas slapināt;
Grib māmiņa labu znotu,
Meitai rupjas villainītes.

LD 11837, 1

Tas liecina par senu un ilgu šīs parēmiņas dzīvi latviešu folklorā. Fakts, ka tā sastopama antikajā literatūrā, ka to pazīst gan ģermāņu un romāņu (D I 87), gan slāvu²¹ valodās runājošās tautas, ļauj izvirzīt hipotēzi par šo motīvu latviešu folklorā kā mantojumu no indoeiropiešu kopības laika, kaut arī kā sakāmvārdu to latvieši gandrīz nemaz nepazīst.

Atzīstot, ka kādas parēmiņas plaša izplatība parasti liecina arī par tās senu cilmi, vismaz ilgu un aktīvu funkcionēšanu attiecīgajā etnosā, tomēr jāpiebilst, ka nedrīkst ignorēt tēliem izmantotās reālijas, kas dažkārt saistītas ar konkrētu vēsturisku laikmetu un var ierobežot šo sacerējumu iespējamās rašanās fiksējumu laikā. Tādas pārdomas rodas, piemēram, izsekojot internacionālā sakāmvārda *Wer zuerst kommt, mahlt zuerst* (D II 740) dzīvi latviešu folkloras tradīcijā. Latviešu parēmiņu kartotēkā tas pārstāvēts 200 variantos, taču praktiski to vēl šodien sarunās lieto ikviens, aizstāvot pirmā tiesības. Sakāmvārda lielā popularitāte vedinā izvirzīt hipotēzi par tā senu iekļaušanos latviešu folkloras tradīcijā. Tā domāt ļauj arī attiecīgi fiksējumi senajos rakstu pieminekļos. Jau Jāņa Langija 1685. gadā izdotajā latviešu-vācu

²¹ Čelakovsky F. L. *Mudrosloví národu slovenského ve příslovích*. Praha, 1949, s. 156.

vārdnīcā kā vācu sakāmvārda *Wer eher komt, der mahlet eher* tulkojumu lasām *Kas pirmāk pī sudmalīem nāk, tas pirmāk ūsber savu labīb'* (JLg 158). Līdzīgā — ne visai veiklā — formulējumā tas sastopams gandrīz visās 17.—18. gs. vārdnīcās. F. Brīvzemnieka brahiloģismu krājumā (1881) ievietots jau ļoti lakonisks, noslīpēts variants — *Pirmais dzirnavās, pirmais maļ* (Br 347), bet P. Birkerta izdevumā (1927) — vācu variantam atbilstošais *Kas pirmais brauc, maļ pirmais* (B 1946). Tātad — četrus gadsimtus ilgas liecības par tā dzīvi.

Taču drošus secinājumus par tik senu šī sakāmvārda popularitāti izdarīt brīdina — tautasdziesmas. Vairāki tūkstoši dziesmu tipu ar daudziem variantiem stāsta par malšanu mājās ar rokas dzirnavām. P. Šmits «Latvju dainās» atradis tikai 17 dziesmu par sudmalām un secina, ka tās «izlietojuši tikai reti kādi bagātnieki no seno latviešu zemkopjiem»²². Vēsturnieki atzīst, ka par rindas aizņemšanu ūdens vai tvaika sudmalās var sākt runāt tikai ar 18. gadsimta beigām. No tā secināms, ka arī sakāmvārds popularitāti iegūt varēja tikai šai laikā; tātad — pēdējos divos gadsimtos? Gan pašas sudmalas, gan ar tām saistītais sakāmvārds — aizguvums no vācu kultūras?

Problēma par aizgūšanas likumsakarībām un aizguvumu iekļaušanās mehānismu kādas tautas mutvārdu tradīcijā līdz šim nopietni nav risināta. Ir izteiktas tikai hipotēzes, kas reti kad pamatotas ar konkrēta materiāla analīzi. Arī šeit raksturosim tikai atsevišķus gadījumus problēmas izvirzījuma aspektā, atstājot dziļāku izpēti speciālam apcerējumam.

PAR DAŽĀM LATVIEŠU UN VĀCU PARĒMIJU PARALELĒM

Paremioloģijā dziļi iesakņojies uzskats par antikās un baznīcas literatūras lielo ietekmi internacionāla slāņa izveidē daudzu tautu folkloras tradīcijā. Tā ir ļoti plaša problēma, kur pārliecināšanās atbildes gūstamas tikai katras šādas kopīgas parēmiņas monogrāfiskas izpētes rezultātā. Šai reizē gribas uzsvērt tikai divus faktus. Pirmkārt, vācu paremiologa V. Mīdera vairākkārt izteiktu atziņu, ka «... kāda sakāmvārda senākajam rakstiskajam dokumentējumam nav jābūt katrā ziņā arī sakāmvārda vissenākajam lietojumam. Drīzāk gan daudzi sakāmvārdi jau sen tikuši lietoti tautā, iekams beidzot iekļuvuši antikajā literatūrā.»²³ Un tālāk vēl ļoti svarīga doma, ko apstiprina arī latviešu materiāla analīze, — ka no antikās literatūras un Bībeles pārmantotie sakāmvārdi «... galvenokārt tikuši pārņemti rakstveidā (retinans — E. K.)»²⁴.

²² Šmits P. Etnogrāfisko rakstu krājums. R., 1923, 88. lpp.

²³ Röhrich L., Mieder W. Sprichwort, S. 26.

²⁴ Turpat, 37. lpp.

Otrkārt, atgādināt vēsturiskos apstākļus, kuros tikai atsevišķiem latviešiem un tikai 19. gadsimtā radās iespēja tā apgūt latīņu valodu, lai varētu pārtulkot sakāmvārdus. Bībele latviešu valodā gan bija pieejama jau dažus gadsimtus agrāk, taču lasītprātēji latvieši lielākā skaitā parādījās galvenokārt tāpat tikai 19. gadsimtā. Pie tam šai sakarā ļoti pareizi šķiet V. Mīdera vārdi: «Turklāt kļūst skaidrs, ka valodā ļoti stiprais Bībeles tulkotājs Mārtiņš Luters vācu Bībeles sakāmvārdu lielāko daļu ir nevis sacerējis, bet gan jau iepriekš sastapis.»²⁵ To pašu var teikt gan par G. Manceļa sacerēto sprediķu grāmatu, gan arī par E. Gliku tulkoto Bībeli — no konteksta, kādā izmantoti ne pārāk daudzie sakāmvārdi, spriežams, ka autori tautai pazīstamos izteicienus cenšas ietulkot baznīcai vajadzīgu ideju.

Piemēram, sliņķus, «slaistoņas un dienaszagļus», kuri visu dienu rokas azotē un klēpī turot un, pār sētu pārmetušies, skato ties, kur bezdelīgas skrien, G. Mancelis brīdina: «Kāds nu darbs būs, tādu algu jūs dabūsiet.»²⁶ So pašu sakāmvārdu *Kāds darbs, tāda alga* G. Mancelis izmanto, arī stāstot par mokām, kādas nāksoties izciest tiem grēciniekiem, kuri kalpojot velnam.²⁷

Par garīgās literatūras un baznīcasniecīgo ietekmi internacionālo sakāmvārdu izplatībā liek domāt baznīcu vizitāciju protokolli. Tie liecina, ka 17. gs. zemnieki izvairījušies no baznīcas apmeklēšanas, kaut arī viņus par to arvien biežāk sodīja. «Zināšanas ticības mācībā pat gadsimta beigās nereti bija līdzīgas nullei,» kā to atzīst vēsturnieks H. Strods.²⁸ «Ejot uz baznīcu, zemnieks zināja, ka pirms sprediķa viņam prasīs katķismu, kas māca paklausīt kungiem, sprediķa laikā mācītājs viņu lamās par sliktu strādāšanu klausās, nodevu nedošanu, galvas gabalu nemācīšanos, bet pēc dievvārdiem vajadzēs noskatīties kāda kaimiņu zemnieka pāršanu. Tāpēc, kā atzīst P. Einhorns, visu, ko baznīca centās iemācīt, zemnieki uzskatīja par ļaunu un nepareizu mācību. Tas liecina, ka zemnieki pretojās baznīcas ideoloģijai tāpat kā ekspluatācijai.»²⁹

Manuprāt, neiespējami pieļaut domu, ka šādos apstākļos varēja iemācīties jaunus sakāmvārdus, klausoties sprediķus, kuri pie tam, kā to raksta G. Mancelis sava «Vademecum» (1631) priekšvārdā, teikti tik kroplīgā valodā, ka zemniekam pēc to noklausīšanās nācās gudrot: «Kas zina, ko tas Vāczemes kaķis tur ņaud.»

Izsekojot G. Manceļa tulkoto Zālamana sakāmvārdu izplatībai tautā, nākas pārliecināties par šāda pieņēmuma pareizību.

²⁵ Röhrich L., Mieder W. Sprichwort, S. 31.

²⁶ Mancelius G. Lang-gewünschte Lettische Postill.. II Theil. 1654, S. 97.

²⁷ Turpat, I Theil, S. 246.

²⁸ Strods H. Latviešu zemnieku 17. gs. dzīves veida un tradīciju apskats. Arheoloģija un etnogrāfija. R., 1970, 9. sēj., 93.—94. lpp.

²⁹ Turpat, 94. lpp.

Latviešu folkloras arhīvā sastapti vairāk vai mazāk pārfrāzēti 57 Zālamana sakāmvārdi. No tiem tikai kādi 15 pierakstīti vairākos variantos, taču saglabājot tulkojuma poētisko izteiksmi, sintaktisko struktūru, leksiku. Visiem tiem, tiklab vienā, kā arī vairākos variantos pierakstītajiem, kopīga iezīme — tie neiekļaujas latviešu folklorā populāros parēmiņu tipos un ar savu daudzvārdību un kompozicionālo struktūru atšķiras arī formas ziņā.

Zālamana sakāmvārdu lielākai daļai kompozīcijas pamatā austrumu tautām tik parastais divdaļīgums; otrā daļa parasti ir pirmās daļas satura atkārtojums, variējums citiem vārdiem vai tēliem. Piemērojot tiem V. Steinica³⁰ lietotos terminus, šai sakarā varētu runāt par sinonīmo un analogo paralēlismu. Folklorizējušies galvenokārt tie Zālamana sakāmvārdi, kuru kompozīcijas pamatā sinonīmais paralēlisms, kas izpaužas kādas frāzes satura atkārtojumā citos tēlos, tā sasaucoties ar latviešu tautasdziesmu kompozīciju. Piemēram: *Durvis grozās eņģēs, sliņķis savā gultā* (1759, 477; sal. Zāl. s. v. 26, 14); *Kad malkas nav, tad uguns izdziest, un, kad lišķa nav, tad ķilda rimst* (1639, 7695; sal. Zāl. s. v. 26, 20) un no Bauskas iesūtīts atšķirīgs pieraksts, kurā variēts sakāmvārda otrs komponents, kam sacerējuma semantikas atklāsmē ir dominantes funkcija: .. *kad aprunātāja nav, tad ķildas mitējas* (1385, 1611). Variācija vedina domāt, ka sakāmvārdam bijusi arī aktīva funkcija (kaut arī tas fiksēts tikai 7 manuskriptos) un izmaiņas radušās, piemērojot to konkrētai situācijai. Tādas domas rada arī patstāvīgi funkcionējošā pirmā puse *Kad malkas nav, tad uguns izdziest* (1766, 443), kas fiksēta divos pierakstos; metaforiskā izteiksme pieļauj plašākas funkcionēšanas iespējas, ļaujot to izmantot dažādās situācijās, kad viena faktora trūkums ir cēlonis cita izgaišanai.

Analoģiskais paralēlisms, kas izpaužas līdzīga satura frāžu blakusnostatījumā, latviešu folklorai nav raksturīgs. Tāpēc arī Zālamana sakāmvārdi, kuriem tas ir kompozīcijas pamatā, latviešu folkloras arhīvā sastopami visai reti. Tā, piemēram, tikai vienā pierakstā pārstāvēts *Ar gudribu uzceļ namu, ar saprašānu to stiprina* (1699, 4939; sal. Zāl. s. v. 24, 3).

Piemēru analīzi varētu turpināt, nonākot pie līdzīgiem secinājumiem — arhīva materiāli liecina, ka Zālamana sakāmvārdi nav ieauguši latviešu parēmiņu repertuārā kā būtiska tā sastāvdaļa, nav arī ieguvuši aktīvu komunikatīvu funkciju. Aizgūtie Zālamana sakāmvārdi stāv savrup no pārējā repertuāra gan satura ziņā, gan ar savu nelatvisko konstrukciju un leksiku, tā ka par to cilmi citas tautas kultūrā šaubas nerodas. Sādu pārliecību pastiprina arī fakts, ka tie pierakstīti tikai nedaudzos variantos (reti kad vairāk par desmit), turklāt parasti tiem nav arī atšķirīgu poētisku variāciju. Tas viss liek domāt par tiešiem

³⁰ Steinitz W. Der Parallelismus in der finnisch-karelischen Volksdichtung. Helsinki, 1934, S. 4.

izrakstiem no Zālamana sakāmvārdiem, kam nav bijis būtiskas ietekmes tautas aktīvajā frazeoloģijā.

Tikai pāris gadījumos rodas pārdomas par Zālamana un latviešu sakāmvārdu līdzīguma raksturu un cēloņiem, pieļaujot arī tipoloģisko paralēļu iespēju motīvu līmenī. Bet tās var būt arī saistītas ar radošu transformāciju, ar aizgūta motīva ietvērumu latviešu tautas daiļradei raksturīgā formā.

Šādas problēmas iznirst, sastopot Zālamana sakāmvārdiem paralēles ne tikai latviešu parēmijās, bet arī citos žanros, galvenokārt tautasdziesmās. Tiesa, līdz šim izdevies atrast tikai trīs dziesmu tipus, kas vairāk vai mazāk cieši saistīti ar Bībeles tēmu. Divi no tiem risina slinkuma un ākluma tēmu, kas latviešu tautas daiļradē vispār ļoti populāra.

Zālamans šai sakarā izteicies visai izvērstā tēlojumā: *Ej pie skudras, tu sliņķi, skaties viņas ceļus un topi gudrs! Lai tai nav valdnieka, nei kunga, tā tomēr savu maizi vasarā sagādā, savu barību sakrāj pļaujāmā laikā, cik ilgi tu gulēsi, sliņķi? Kad tu celsies no sava miega?* (Zāl. s. v. 6, 6—9)

Latviešu sakāmvārdu kartotēkā sastopam 12 variantus, kuros dažādi variējas tēlojuma pirmais teikums. Divos pierakstos to sastopam nemainītā veidā (116, 19437; 13, 10, 1). Pārējos variantos vērojama cešanās izvairīties no liekvārdības, domas variējuma citiem vārdiem. Teicējiem (vai arī korespondentiem) šķitusi arī neskaidra metafora par ceļa vērošanu, un tāpēc tā saglabājusies tikai vienā variantā: *Eji pie skudras, sliņķi, un skaties viņas ceļus* (1674, 3114). Pārējos par visa teiciena kvintesenci atzīta gudrība, kas tad arī ietverta dažādas sintaktiskas struktūras variācijās: *Ej pie skudras, sliņķi, un topi gudrs* (1688, 1618); *Ej pie skudras un mācies būt gudrs* (1653, 125) un citās līdzīgās. Un tikai vienā variantā jūtama radoša pieeja oriģinālam, cešanās izcelt visa teiciena semantiku: *Eji pie skudras un mācies strādāt* (527, 43138, Liepāja). Un visos variantos acimredzama nelatviska izteiksme, kas jau pati par sevi liek domāt par to cilmi citas tautas daiļradē.

Tāda paša satura tautasdziesmā tiekamies ar tēliem, kas varēja rasties tikai latviešu dzimtcilvēka dzīves pieredzē un uztvērē:

Ej, sliņķīti, pie bitītes,
Mācies bites tikumiņu:
Ne tai kunga, ne stārasta,
Saldu medu salasot.

1008, 5843, Aizpute

Vai dziesma radusies baznīcā dzirdētā vai Bībelē izlasītā teiciena ietekmē — to šobrīd nevaram pārlicinoši ne pierādīt, ne noliegt. Sliņķa nosodījuma un pamudinājuma tēma visā latviešu folklorā izvērsta ļoti plaši. Bites, tāpat arī skudras tēls kā

čakluma simbols plaši izmantots gan dziesmās, gan sakāmvārdos un parunās; līdzīgi arī darba tautas apspiedēju — kungu un stārastu tēli. Tāpēc pilnīgi pamatots var būt pieņēmums par dziesmas patstāvīgu cilmi latviešu folkloras tradīcijā. Bet, no otras puses, gan saturs, gan tēlu sistēma, gan kompozīcija ļauj izvirzīt secinājumu par dziesmu kā Zālamana sakāmvārda dzejisku redakciju.

Vēl ciešāka asociatīvā saikne atsedzas, izsekojot Zālamana sakāmvārda *Neatstāj savu draugu, nedz tēva draugu un savā bēdu laikā neej sava brāļa namā; labāks ir kaimiņš tuvumā nekā brālis tālumā* (Zāl. s. v. 27, 10). Tauta no šā plaša stāstījuma pārņēmusi (bet vai var teikt, ka pārņēmusi? pierakstīti tikai 10 varianti!) tikai beigu daļu, turklāt — paplašinot radniecības apjomu: *Labāk labs kaimiņš tuvumā nekā rads tālumā* (1800, 1687). Šī pati doma variēta virknē tautasdziesmu (sk. Ltdz. II 4522—4531), no kurām tēlu ziņā Zālamana sakāmvārdam tuvākas, bet ne identas (!), divas:

Mīļi, mīļi man radiņi,
Vēl mīļāki man ciemiņi:
Pie ciemiņa sāles sauja,
Pie ciemiņa uguntiņš.

1244, 3141

Ciemiņš man lieli radi,
Par visiem radiņiem:
Pie ciemiņa sāles teku,
Pie ciemiņa — padomiņa.

807, 2429

Tautasdziesmās ietverta visai reāla dzīves aina, kuras tēlojumam ierosme diezin vai ir meklējama kādas citas tautas daiļradē, vēl jo mazāk — reliģiskajā literatūrā.

Vēl dziļāk latviešu folklorā sakņojas tieša Zālamana sakāmvārda *Kas otram bedri rok, pats iekrīt* (Zāl. s. v. 26, 27) tēli un tajos ietvertais saturs. Tas iekļāvies ļoti plašā tematiskā grupā, kas pauž domu — ļauna darījums vispirms atriebjas pašam darītājam. Šī atziņa caurstrāvo daudzus dažādu folkloras žanru sacerējumus un, domājams, savā sākotnē sakņojas cilvēces atīstības sākuma posmam raksturīgajā asinsatriebībā. Citētā sakāmvārda tēlu sistēma tāpat liek domāt par senu mednieku darba paņēmieni — zvēru (un — arī ienaidnieku) ķeršanu ar nomaskētu bedru palīdzību. Domājams, ka arī Bībelē šis teiciens iekļuvis no tautas tradīcijām.

Pārējie latviešu parēmiju kartotēkā dažos variantos pārstāvētie Zālamana sakāmvārdi saglabājuši ciešu poētisko saikni ar pirmavotu. Pat tais gadījumos, kad tematikas radniecība, sižetiskā apkaime rada zināmus priekšnoteikumus arī aizgūtu sacerējumu popularitātei, latviešu tautas daiļrades tradīcijām svešā forma, poētiskās izteiksmes maniere acīmredzot ierobežojusi to komunikatīvo sfēru. Tāpēc arī lielākā Zālamana sakāmvārdu daļa latviešu folkloras tradīcijā vērtējama kā dažu materiālu vācēju attiecīgas rīcības rezultāts.

Zināmus pieturas punktus hipotēzēm par rakstu avotu ietekmi un īpatsvaru internacionālu parēmiju izplatībā, pāriešanā no vienas tautas otrā varētu sniegt periodiskie izdevumi. Pēdējo gadsimtu mijā latviešu laikrakstos, īpaši to literārajos pielikumos, publicēts lielāks skaits dažādu tautu sakāmvārdu tulkojumu, ar virsrakstu tieši norādot, kādai tautai tie pieder. Var gan rasties iebildums, ka nepilni simts gadi folkloras dzīvē pārāk īss laiks un tāpēc uz šāda materiāla pamata izdarītie vispārinājumi var arī nebūt visai pārliecinoši. Taču šo minūšu neitralizē cits faktors — tieši pēdējos gadsimtos lasītpratēju skaits ievērojami pieaug un rodas arī lielāka iespēja publicēto materiālu ietekmei tautā. Īpaši tas sakāms par vispopulārāko literatūru — laikrakstiem.

Laikrakstos ievietoto parēmiju salīdzinājums ar folkloras arhīva kartotēkas materiāliem paver visai interesantu ainu. Piemēram minēsim tikai dažus faktus.

Laikraksta «Balss» un tā pielikuma (turpmāk Bp) 1903. gada 16 numuros publicēti 152 krievu sakāmvārdi. To lielākā daļa tā arī nav atstājusi avīzes lappuses. Tikai desmit sakāmvārdi nokļuvuši folkloras arhīvā vienā vai nedaudzos variantos. Divi no tiem adekvāti publicētajiem: *Skudra nav liela, bet kalnus rok* (Bp 31; sal. 1940, 2674) un *Ja nav drauga, tad meklē; kad atrodi, tad sargā* (Bp 38; sal. 1802, 478). Tie liek domāt par tiešu izrakstu no avīzes. Citiem turpretī sastopamas atšķirības, kas pieļauj arī kādu citu, ar publicējumu «Balsī» nesaistītu tulkojumu.

Vēl divi no «Balsī» publicētajiem sakāmvārdiem kartotēkā pārstāvēti lielākā skaitā, kas varētu liecināt arī par aktīvu dzīvi tautā. Viens no tiem — *Slihts ritenis vissīprāk čīkst* (Bp 31) —, kaut arī iikšēts 16 manuskriptos, kas iesūtīti no dažādiem Latvijas novadiem, poētiskās struktūras ziņā stāv savrup no attiecīgās tematikas latviešu materiāla. Toties otrs sakāmvārds *Ar īlenu jūru nesasildīsi* (Bp 38) ar savām 34 daudzveidīgajām variācijām iekļaujas plašā, tematiski vienotā tipu grupā, kas tāpat pauž domu, ka ar niecīgiem līdzekļiem nevar paveikt lielu uzdevumu; tanī ietverts arī daudzās tautās populārais motīvs par ūdens smelšanu vai nešanu sietā (D II 361). Tātad šai gadījumā ir pamats runāt par internacionālu modeli kā dažādās metaforās ietvertu vienāda satūra parēmiju cilmes rosinātāju un apšaubīt laikraksta ietekmi attiecīgā sacerējuma iekļūšanā latviešu sakāmvārdu repertuārā.

Vērtējot gada laikā publicēto materiālu kopumā, liekas, ka tulkotājs gribējis parādīt krievu sakāmvārdu savdabību un apziņāti izraudzījis tādus sacerējumus, kas nesaucas ar populāriem latviešu sakāmvārdiem. Toties no «Baltijas Vēstneša» 1894. gada 129. pielikumā ievietotajām 65 parēmijām 24 jeb 37% sastopam latviešu paralēles; apmēram tāda pati ir vispārējā latviešu un krievu līdzīgo sacerējumu attiecība latviešu sakāmvārdu

masīvā. Un līdzīgs ir arī internacionālo tipu īpatsvars šajās paralēlēs.

Līdzīga aina paveras, analizējot arī citu tautu parēmiņu publicējumus periodikā. Neapstrīdama to ietekme konstatēta tikai sakarā ar diviem sakāmvārdiem. Viens no tiem — *Upes brasla pārejas vietas dziļumu neizmēģina uzreiz ar abām kājām* — publicēts (Bp 1903, 29) kā «afrikāņu paruna». Latviešu folkloras arhīvā tam sastopams tikai viens stilistiski veiklāks variants: *Upes brasla neizmēģina ar abām kājām reizē* (116, 5305). Tai pašā «Balss» literārajā pielikumā kā itāliešu sakāmvārds publicētais aforisms *Kas lēnām iet, iet prātīgi, kas prātīgi iet, iet ilgi* tāpat guvis stilistiski veiklāku un arī — tikai vienu variantu (840, 2993). Abos gadījumos gribas domāt par folkloras materiālu iesūtītāju nekorektu rīcību.

Vairāku gadu desmitu laikā periodikā publicēto dažādu tautu parēmiņu analīze parādīja, ka pēdējos turpat simts gados ar šāda rakstura literatūras starpniecību latviešu sakāmvārdu un parunu aktīvais repertuārs nav papildinājies. Neapšaubāmie tulkojumi no citām valodām acīmredzot radušies šo tautu pārstāvju tiešo kontaktu rezultātā. Un lielāko tiesu kartotēkā tie pārstāvēti vairākos variantos, kas liecina par to aktivitāti vismaz kādā atsevišķā novadā. Dzirdēti dzīvā lietojumā, konkrētā situācijā, kas dod priekšstatu arī par attiecīgā sacerējuma pārnesto nozīmi un funkciju, tie vieglāk varēja iekļauties arī latviešu sakāmvārdu repertuārā.

Šis tēzes pareizību apstiprina parēmiņu analīze, kuras latviešu repertuārā ienākušas no krievu vai lietuviešu folkloras; to lielākā daļa pierakstīta vai nu pierobežas apgabalos, vai arī novados, kur ilgāku laiku vienkopus dzīvojuši šo tautu pārstāvji un tālab izveidojusies divvalodu situācija. Tā atspoguļojas arī sakāmvārdos, kur līdzās pamatvalodas vārdiem sastopamas arī kaimiņvalodas ietekmē veidojušās leksēmas. Tādos apstākļos arī sakāmvārdiem vieglāk iekļauties otras tautas folkloras tradīcijā.³¹

Runājot konkrēti par latviešu un vācu sakāmvārdu paralēlēm, nākas konstatēt, ka to lielākā daļa pieder internacionāliem tipiem un tās vērtējamas kā kopīgs mantojums no tālākas senatnes. Latviešu parēmiņu masīvs veidojas galvenokārt no šādiem, ar internacionālo slāni vairāk vai mazāk saistītiem, tipiem. To savstarpējais saistījums atsedzas dažādos līmeņos. Parasti variantu vairums grupējas ap kādu populāru sakāmvārdu, ko ieskauj vairāki dažādas struktūras un sinonīmi varianti, starp kuriem sastopam gan specifiski nacionālus, gan vairākām tautām kopīgus — mantotus vai aizgūtus — sacerējumus. Pie tam dažkārt atklājas, ka paralēles, kas divām tautām kopīgas uz sena ģenētiska pa-

³¹ Tuvāk par šo problēmu sk.: Кокаре Э. Я. Интернациональное и национальное в латышских пословицах и поговорках. Рига, 1978, с. 96—102; 123—140.

mata, attieksmē pret kādu citu izrādās jaunāku laiku aizguvums. Tā kā katrs līdzību gadījums ir visai individuāls un pie tā kvalificējuma var nonākt tikai konkrētu materiālu vispusīgas analīzes rezultātā, tad uzskatāmības labad minēsim dažus piemērus, par pamatu ņemot vairākus tuvas tematikas tipus.

Internacionālajās parēmijās ļoti populāra tēma — dzīvot uz cita rēķina. Tajā iekļaujas vairāki semantiski radniecīgi tipi. Daudzām tautām pazīstams tips, ko varētu formulēt: Ar cita mantu (arī likteni) viegli rīkoties; tas sadalās vairākos invariantos, kuru popularitāte dažādās tautās atšķirīga. Rietumeiropas tautas, kuras pazīst ēdamos kastaņus un to sagatavošanu maltītei, mēdz teikt, ka viegli ar cita rokām tos no uguns izraust³² (D I 864). Slāvu sakāmvārdos sastopam vispārīgāku tēlu sistēmu — kvēlošu ogļu rušināšanu ar cita rokām (C 459). Ar to sasaucas astoņās atšķirīgās variācijās pierakstītais latviešu variants *Ar cita rokām ogles viegli grābt* (1945, 9646). To pierakstes vietas (Daugavpils, Rēzeknes, Jēkabpils, Preiļu rajons) liek meklēt tam tiešu saskari ar krievu Легко чужими руками жар загребать (Д 610). Domu par aizguvumu pastiprina arī vairāki varianti, kuru leksikā ietvērušies slāvismi: *Ar cyta rūkom žāru grōbt* (223, 647); *Čužajom rūkom tik žāru grōb* (1950, 8014) u. c.

Latviešu folklorā populārāks invariants ar nelielu semantisku niansi — ar cita mantu viegli rīkoties. Tam piederīgs sakāmvārds *No otra ādas lēti platu siksnu izgriezt* (94, 3379) pierakstīts vairāk nekā 30 maz atšķirīgās variācijās no dažādiem republikas nostūriem. Publicējumos sakāmvārds sāk parādīties tikai pagājušā gadsimta beigās. Senajos rakstu pieminekļos sastopam tikai vācu sakāmvārda saturu atsegumu. Piemēram, Vecā Stendera leksikonā *Aus andere Leute Haut ist gut Riemen schneiden* tulkots — 'no gatava viegli dzīvot' (LL 482). Iespējams, ka arī tas latviešu folklorā ir ienācējs no citas, domājams — vācu tautas.

Šie sakāmvārdi iekļaujas plašā internacionālā tipā ar visai sazarotu sinonīmu variantu sistēmu. To tēli nāk no dažādām semantiskajām sfērām, turklāt gandrīz katrai tautai tie ir atšķirīgi; pilnīga tēlu saskaņa parādās tikai retumis. Tā, piemēram, lietuvieši, krievi un vācieši vēršas pret tādiem cilvēkiem, kas atzīst, ka no cita kabatas vai maka viegli maksāt (K 220; Д 610; D I 91). Vislielākā līdzīgo tēlu grupa saistās ar priekšstatu par

³² L. Rērihs sakāmvārda cilmi saista ar dzīvnieku pasaku (*Tierfabel*), ko, sākot ar 1584. g., dažāda apjoma dzejdarbos publicējis lielāks dzejnieku skaits. Ipaši populārs tas kļuvis ar Lafontēna darbu starpniecību. Fabulas saturs isumā šāds: Pāvesta Jūlija II sulainis mēdzis vakaros cept kastaņus. Reiz, viņam promisesot, mērkaķis gribējis kastaņus nogaršot. Atcerējies, ka galma ļaudis tos no pelniem izņem ar dzelzs vai koka palīdzību, mērkaķis noķēris kaķi, ar vienu roku piespiedis to pie krūtīm, ar otru satvēris kaķa ķepas un ar tām izrauis kastaņus. Sk.: Röhrich Lutz. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten. Freiburg—Basel—Wien, [1973—1974], Bd 1, S. 488—490.

pārtiku, uzturu. Krievu variantos teikts, ka cita bļodā zivs lēta, ar cita pusdienām viesus mīlojot, zaudējumi nerodas, bet otra vīnu viegli gan dzert, gan laistīt (Д 610). Līdzīgos tēlos šo domu ietver arī vācieši, atzīstot, ka viegli ēst otra virtuvē, ielūgt viesus uz cita ķiršu vīnu, kā arī biezu rīcietu griezt no cita siera vai maizes klaipa (D I 90—94).

Abām baltu tautām kopīgs savdabīgā poētiskajā tēlu sistēmā ietverts sakāmvārds, kas tāpat saistās ar priekšstatu par uzturu: *Zem otra galdiņa viegli kājas turēt* (1805, 16590; LST 92—3). No dažādiem teicējiem iegūtās ziņas dod priekšstatu par tā semantiku un funkciju: «*Kāpēc pašam strādāt, ja var dzīvot uz otra rēķina! Viegli ēst, ja otrs maizi pelna*» (1900, 28—9); «*Zem otra puļņiem viegli dzīvot*» (1900, 22) u. c.

Par šā sakāmvārda poētiskās dominantes 'kājas turēt (likt) pagaldē' dziļākām saknēm latviešu folkloras tradīcijā liecina arī «*Dienas Lapas*» etnogrāfiskajā pielikumā publicētie frazeoloģijas materiāli: «*Kājas likt savā pagaldē (= pašam uzsākt savu saimniecību). Piem.: Ēd, kamēr pie vecākiem; diezin kā ies, kad liksi kājas savā pagaldē.*» (Etn. z. 1892 (II), 188)

Citu tautu parēmiņu krājumos šo sakāmvārdu līdz šim nav izdevies sastapt; tas vedina domāt par internacionāla modeļa savdabīgu, abām baltu tautām kopīgu redakciju. Taču piesardzību rada tā publicējums šā gadsimta sākumā Franča Tecnera krājumā — *Die Beine unter anderer Leute Tisch stecken* — līdz ar paskaidrojumu: 'Sich von anderen ernähren lassen' (T 55). Diemžēl nav bijis iespējams šobrīd noskaidrot, no kāda avota to ņēmis Tecners un cik populārs šis frazeoloģisms ir vācu folklorā.

Un, beidzot, tīri latviska šī internacionālā motīva redakcija — *Uz cita birkas savu parādu griezt viegli* (553, 4115), kas tāpat sastapta visā republikas teritorijā. Tās dominante 'uz birkas griezt' sasaucas ar vairākām krievu parunām, taču to semantika un funkcija atšķirīga. Krievu folklorā šis tēls saistās ar tā pamatnozīmi — atcerēšanos: Я тебе это нарублю (или: насеку, нарежу) на бирку: помни, а я не прошу. Spriežot pēc V. Dāla skaidrojošās vārdnīcas (TC I, 214—215), leksēma 'birka' krievu valodā ienākusi no tatāru valodas un nozīmējusi nūjiņu vai dēlīti, uz kura ar nazi, retāk ar krāsu veidotī robiņi, krustiņi vai citas zīmes mēra, svāra, naudas uzskaitēi. Ar birku fiksētas arī parādu saistības; tādā gadījumā birka pāršķelta uz pusēm, kuras tad līdz parāda samaksai glabājušās pie katras no ieinteresētajām personām. Tādas pašas pāršķeltas birkas kalpojušas arī tirdznieciskos darījumos, izmantotas arī kā pases, biļetes utt. Līdzīgā funkcijā birkas (Kerbholz) tēls sastopams arī vācu frazeoloģismos (sk.: L. Röhrich, I, 504).

Latviešiem birka bijusi pazīstama galvenokārt kā nodevu vai parādu uzskaites zīme muižnieku un zemnieku ekonomiskajos darījumos (ME I 298; LKV II 2445—2446). Tas atspoguļojas arī

sakāmvārdos, kuru tēlu sistēmas semantika tuva iepriekš analizētajiem — uz citu novelt savu vainu vai arī izdevumus.

Ļoti interesantu slāni veido parēmijas, kuru cilme vairāk vai mazāk cieši saistāma ar vācu avotiem, galvenokārt — rakstītajiem. Pirmajā vietā te izvirzās Vecā Stendera darbi — vārdnīca un abi gramatikas izdevumi. Uz to pamata savus krājumus veidojuši gandrīz visi sakāmvārdu publicētāji 19. gadsimtā (K. G. Elferfelds, G. Milihs, B. Bergmanis u. c.). Taču tūdaļ arī jāpiebilst, ka no tiem tautā aktīvu funkciju ieguvuši tikai daži. Lielākā daļa tā arī palikusi šo publicējumu ietvaros un arī folkloras arhīvā nonākusi izrakstu veidā. (Lai uzskatāmi parādītu šādu parēmiju īpatsvaru, nozīmi latviešu folkloras tradīcijā un dotu materiālu turpmākiem pētījumiem, daļa no tiem ievietota arī šai krājumā; tie apzīmēti lielāko tiesu ar šifriem LL, LGr, NLGr.)

Cēlonis šādai parādībai vēl skaidrojams. Hipotēžu veidā var izteikt tikai dažus pieņēmumus. Pirmajā vietā, šķiet, izvirzās konkrētie vēsturiskie apstākļi, kas nosaka tā vai cita sacerējuma adaptāciju, kā arī jau nodibinājušās poētisko tēlu izpratnes tradīcijas. Kā uzskatāmu piemēru šai ziņā var minēt tipu *Par cita nelaimi nebēdā*. Tajā iekļaujas vācu sakāmvārds *Niemand weiss, wo einem andern der Schuh drückt*, ko G. F. Stenders publicējis savā vārdnīcā līdz ar tulkojumu 'kas var zināt, kur citam sāp' (LL 524), kas būtībā ir pārnestās nozīmes formulējums; pēdējais tā arī palicis tikai vārdnīcas lappusēs. Vācu oriģināls latviešu parēmiju kartotēkā pārstāvēts 5 dažādos tulkojumos, katrs vienā variantā. Tas arī gluži labi saprotams — tam, ka korpēm piemīt īpašība spiest kājas, varēja sākt pievērst uzmanību tikai tad, kad tās kļuva par ikdienā valkājamu apavu. Latviskais *Ne mana cūka, ne mana druva*, kas fiksēts arī Stendera vārdnīcā, vienreiz ar paskaidrojumu 'Was bekümmere ich mich drum' (LL 118), otrreiz kā vācu *Was mich nicht brennt, darf ich nicht löschen* (LL 155) kartotēkā pārstāvēts daudzos simtos variantu un aktīvi dzīvo vēl šodien visos Latvijas novados.

Interesanta aina paveras, izsekojot aizgūtas parēmijas transformāciju, saplūšanu ar nacionālu variantu. Ja aizgūtājā sacerējumā izmantots motīvs, tēls vai tēlu sistēma, kam latviešu folkloras tradīcijā nostiprinājusies noteikta semantika, tas vai nu veicina šāda sakāmvārda funkcionēšanu, piešķirot dažkārt tam arī savdabīgu saturs niansi, vai arī gluži otrādi — to kavē. Kā piemēru var minēt sakāmvārdu *Suņa balss debesis nekļūs*, ko pazīst galvenokārt Rietumeiropas tautas, turklāt ar dažādu funkcionālo semantiku. Slāvu tautām tā saistās ar netaisnu lūgumu, nepamatotu prasību vai ar neticīgā formāli izpildītu lūgšanu, ko dievs neuzklausot (Č 23). Par analogā nozīmē izprastu šo sakāmvārdu ir ziņas arī lietuviešu avotos (*Der Gottlosen Gebet erhört Gott nicht*; LST 374).

Šāda izpratne sakņojas tēla semantikā — suņa riešana folklorā parasti saistās ar tukšām runām, nepamatotu uztraukumu.

Tā sasauca ar internacionālu parunu *Rej kā suns mēnesi*, kas pasvītro runu vai rāšanās bezjēdzīgumu, jo, kā saka vācieši — *Was kann's den Mond bekümmern, wenn ihn der Mops anbellt* (T 328). Mēneša tēls savukārt varēja sakust ar kristietības ieviesto priekšstatu par debesīm kā vietu, kur tiek vai arī — netiek uzklausi cilvēku runas un lūgšanas.

Germāņu sakāmvardos uzsvēta šīs tēlu sistēmas cita izpratne — nevajadzīgs ļaunums, nepamatota rāšanās, lamāšanās (D I 878). Ar tādu nozīmi latviešu folklorā to ieviesis Vecais Stenders, ievietodams sakāmvārdu *Suņa balss nekļūs debesīs* vārdnīcā pie šķirkļa 'lāsti' kā paskaidrojumu vācu teicienam 'ein ungerechtes Fluch trifft nicht' kopā ar latviešu sakāmvārdu *Lai lād, pa muti iziet, pa nāsīm ieiet* (LL 246). Abos viņa gramatikas izdevumos tieši uzsvērts, ka sakāmvārds vērsti pret tiem, kas veltīgi rājas un lādas (NLGr 194; LGr 254).

Par šādu traktējumu liecina arī pārējie latviešu sakāmvārdu 18.—19. gs. publicējumi. Turklāt tie rada domas, ka sakāmvārds pārgājis tiešā ceļā no viena publicējuma otrā. Latviešu parēmiju kartotēkā tas pārstāvēts tikai 5 variantos. Viens no tiem — *Suņa lāsti nenāk debesīs* (116, 15269) — sasaista šo aizgūto sakāmvārdu ar latviešu nacionālu redakciju *Kaķa lāsti nekļūst debesīs* (925, 1527), kurai adekvātus citas tautas folklorā nav izdevies sastapt.

Par šā sakāmvārda latvisku cilmi vedina domāt vairāki faktori. Vispirms, jau samērā plašā izplatība: kartotēkā glabājas tā 80 pieraksti no visas Latvijas teritorijas. To sintaktiskā struktūra liecina par formas stabilitāti, mainās tikai verbālās vārdkopas dominante: 'nekāpj', 'netiek', 'nekļūst'. Otrkārt, par sakāmvārda sakņojumu latviešu folkloras tradīcijā runā arī tā poētiskās sistēmas ciešais saistījums ar plaši izplatītu ticējumu, ka kaķis ar astes spēcīgu vēzēšanu lādot savu saimnieku vai kādu citu, kas to nokaitinājis.³³ Uz ticējuma un sakāmvārda savstarpēju saistījumu norāda arī kāds folkloras materiālu iesūtītājs: «Ja kaķis ar zvērošām acīm skatās tieši uz kādu cilvēku, nikni asti sizdams, tad viņš to lād. Bet kaķa lāsti debesīs nekāpj.» (17, 26730—1)

Kā redzams, pēdējā sakāmvārda semantika saskan ar tēla tradicionālo saturu, kamēr pirmajā 'suņa balss' internacionālais traktējums ir pretrunā ar latviešu folklorā iesakņojušos izpratni. Tas noteicis arī abu sakāmvārdu funkcionēšanas raksturu — 'suņa balsi' sastopam galvenokārt tikai senajos publicējumos, bet liecības par 'kaķa lāstiem' mutvārdu tradīcijā sastaptas arī pēdējo gadu folkloras pierakstos.

No vācu valodas aizgūto sakāmvārdu iekļaušanos aktīvajā latviešu sakāmvārdu fondā nosaka vairāki faktori. Pirmkārt, at-

³³ Piemēram: Ja kaķis ar asti sit gaisu, tad viņš kādu lād (LTT 12425); Kad kaķis asti svaida, tad viņš lamājas: Lai tev šā, lai tev tā, lai tev katrs virsū brauc! (LTT 12426)

tiecīgā sacerējuma semantiskā daudznozīmība jeb polisēmija, iespēja funkcionēt dažādās situācijās. Otrkārt, sasaukšanās ar latviešu parēmijās vai vispār folklorā populāru tēmu. Treškārt, tuvums vai tieša atbilstība tradicionāliem simboliem, tēlu sistēmām. Visi šie faktori, cits citu papildinot un atrodoties pastāvīgā mijiedarbē, veicina svešnieka aklimatizēšanos, iesakņošanās latviešu folkloras mutvārdu tradīcijā. Jo vājāk izteikts kāds no šiem dažādo līmeņu elementiem, jo svešāks ir arī aizgūtais sakāmvārds, mazāka tā komunikatīvā funkcija.

Kā spilgtu piemēru sacītajam var minēt tipam 'Laime ātri zūd' piederīgo sakāmvārdu *Laime un glāze — vārigas lietas*. Tā senākais publicējums latviešu valodā sastopams G. F. Stendera vārdnīcā kā vācu sakāmvārda *Glück und Glas, wie bald bricht das* (LL 289) latviskojums. Šādā pašā formulējumā sakāmvārds kartotēkā pārstāvēts 30 pierakstos no dažādiem republikas rajoniem; tā jaunāku variāciju, kurā vāciskā leksēma 'glāze' aizstāta ar slāvu cilmes leksēmu 'stikli' (sk. ME II 1067), iesūtījuši 15 korespondenti.

Pēc valodnieku domām, vārds 'glāze' aizgūts no viduslejasvācu dialekta (ME I 624) jau līdz 16. gadsimtam. Kā latviešu valodai piederīgs tas publicēts G. Manceļa vārdnīcā (1638. g.). Četru gadsimtu laikā vārds iekļāvies latviešu aktivajā leksikā, par to liecina tā biežais lietojums tautasdziesmās. Taču tajās atsedzas arī viens no cēloņiem, kas ierobežojis sakāmvārda plašāku izplatību: sakāmvārdā leksēmai 'glāze' pavisam cita, pat pretēja semantika nekā tautasdziesmās. Sakāmvārdā tās funkcija izpaužas priekšstata par laimes trauslumu, ātru zūdamību pastiprināšanai. Tautasdziesmās leksēmu sastopam dažādu objektu apzīmētāja funkcijā, turklāt neviens no tiem nevedina domāt par tā neizturību; gluži otrādi — daudzos variantos 'glāze' izmantota kā cietības, izturības simbola — tērauda, dzelzs — funkcionāls sinonīms. Piemēram, māsiņa vai māmiņa danco ar tām glāzu kurpītēm (LTD VIII 1034; 1095). Vienas dziesmas teicēja priecājas par savu cūciņu, kurai "glāžu kurpes kājiņā" (LTD II 1894), bet otram turpreti tās ir no tērauda (LTD II 1895), un abas "tek šķindēdamas". Līdzīgi arī tautu dēls lepojas, ka ceļot kumeļam stalli ne vien ar stikla (LTD II 2792), bet arī zelta (LTD II 302) un dzelzu (LTD II 303; 305) durvīm. Par trauslumu neliecina arī tēls 'glāzu grīda' (LTD VIII 86). Visos šajos gadījumos leksēma veic estētisku funkciju, izceļ apdziedāmā objekta skaistumu.

Tautasdziesmās epitetam 'glāžu', 'glāzu', 'glāza' ir arī vērtīguma kritērija funkcija. Lielāko tiesu tas sastopams kā logu vai durvju epitets un liecina par apdziedātās mājas īpašnieka turību.

Par trauslumu neliecina arī leksēmas lietojums stikla trauka nozīmē; tā ir vai nu 'rakstīta glāziņa', kuru izmanto mazgāšanās rituālam, pošoties kristībās, kā arī gaidot preciniekus (LTD I 2168; II 3348—50), vai arī vienkāršs godos un svētkos lietotais dzeramtrauks.

Leksēmas bagātīgais un daudzveidīgais izmantojums dziesmās liecina par tās organisku iekļaušanos latviešu poētiskajā tradīcijā. Un, šķiet, tieši šis faktors arī kavējis sakāmvārda plašāku izmantojumu — leksēmas jaunā semantika nesaskanēja ar jau iedibinājušos un atzītu nozīmi.

Latviešu valodai sveša ir arī laimes un stikla raksturojumam izmantotā vārdkopa 'vārīga lieta', kas šķiet paša Stendera darinājums. Ar šo jēdzienu vārdnīcā sastopamies daudzos gadījumos, kad autoram trūcis latviešu adekvāta vārda kādas vācu leksēmas tulkojumam.

Par aizguvumu liek domāt arī sīzētiskās apkaimes trūkums; latviešu parēmijās, nerunājot nemaz par citiem žanriem, nav ne līdzīgas semantikas poētisko tēlu, ne saturā radniecīgu tipu, ja par tādiem neuzskata atšķirīgās tēlu sistēmās ietverto vispārīgo atziņu, ka priekiem aizvien seko bēdas, laimei nelaime.

Visi šie faktori kopumā rada pārliecību, ka analizētais sakāmvārds, kaut arī tā fiksējumu skaits relatīvi liels (45 varianti), uzskatāms par aizguvumu no vācu valodas. Tā tiešais avots ir G. F. Stendera vārdnīca, kurā tas publicēts pirmo reizi. Un acīmredzot arī vairākkārt tulkots, līdz ieguvis oriģinālam adekvātu poētisko izteiksmi un latviešu valodas gramatikai atbilstošu sintaktisko struktūru: *Stikls un laime ātri lūst* (1877, 296). Taču šo variāciju iesūtījuši tikai 3 korespondenti, tātad aktīvajā sakāmvārdu repertuārā tā nav iekļuvusi.

Ir lielāks skaits sakāmvārdu, kas pierakstīti vairākos desmitos variantu, taču pēdējos četros gadu desmitos nav izdevies tos sastapt dzīvā lietojumā, aktīvā tradīcijā; nereti tautā zudusi jēga par to īsto saturu un funkciju. Tādos gadījumos rodas doma vai nu par senu mantojumu, kas vēstures ritumā zaudējis savu aktualitāti un tāpēc izzudis arī no ļaužu atmiņas, vai arī par aizguvumu, kas nav spējis iesakņoties latviešu folklorā. Šādas parēmijas tematikas, kā arī funkcijas ziņā stāv savrup no citām, kaut arī dažkārt samērā bagātīgie fiksējumi rāda, ka attiecīgais variants kādreiz bijis vai vēl pašreiz ir tautā populārs. Lielāko tiesu tās ir parunas vai arī sakāmvārdi, kas savas funkcijas dēļ būtu ieskaitāmi parunās, t. i., tādi sacerējumi, kuru tēli ļauj tos lietot tikai kādā vienā nozīmē konkrētas situācijas, subjekta vai objekta raksturošanai.

Kā piemēru šīs domas ilustrācijai var minēt sakāmvārdu *Kur miežu grauds guļ, tur rudzu grauds nevar gulēt* (8, 1710), kura 35 varianti iesūtīti no daudziem Latvijas rajoniem. Pēckara gados rīkotajās ekspedīcijās to nav izdevies sastapt, nedz arī iegūt ziņas par tā saturu un funkciju. Latviešu folklorā sakāmvārds līdz ar tā semantikas atsegumu — paskaidrojumu, ka to sakot dzērājs, ja tam pagīrās negriboties ēst (NLGr 190), — varētu būt ienācis no Vecā Stendera gramatikas. No šī publicējuma sakāmvārds līdz ar visu interpretējumu būs iekļūvis arī citos 19. gs. brahiloģismu publicējumos, to skaitā arī F. Brīvzemnieka

krājumā (Br 763), kas savukārt, iespējams, ietekmējis tā fiksējumus atsevišķu folkloras vācēju kolekcijās. Izplatību tautā var būt kavējusi tēlu sistēmas semantiskā viennozīmība, kas ierobežo sakāmvārda komunikatīvo sfēru tikai vienas situācijas ietvaros, kaut arī raksturotā situācija dzīvē joprojām izplatīta un varētu radīt priekšnoteikumus tā popularitātei. Acimredzot ir kādas vēl neatklātas likumsakarības, kas nosaka viena vai otra sakāmvārda funkcionālo aktivitāti.

Šai gadījumā par aizguvumu no vācu folkloras liek domāt vairāki momenti. Vispirms jau tas, ka ģermāņu—romāņu valodās šis sakāmvārds veido sazarotu tipu (D I 270) ar dažādām sinonīmām variācijām. Starp tām sastopam gan latviešu variantam adekvātus sacerējumus, gan arī līdzīgas semantikas, bet atšķirīgos tēlos ietvertas variācijas. Lielāko tiesu pretstatītas iestādes, kur tiek gatavoti attiecīgie produkti — alus darītava un maizes ceptuve (*Wo ein Brauhaus steht, da kann kein Backhaus stehen*) vai arī paši amatnieki — aldaris un maizes cepējs (*Wo der Brauer hingehet, geht der Bäcker nicht hin*), kā arī vēl dažas mazāk atšķirīgas šo invariantu variācijas. Pēdējais variants sasaucas arī ar čehu *Kole je pivovár, tam netřeba pekaře* (Č 176). Krievu folklorā analizētajam tipam piederīgus sacerējumus nav izdevies sastapt.

Lietuviešu parēmiju padomju laika izdevumos ievietotie varianti ņemti nevis no arhivu materiāliem, bet gan no 17.—18. gs. publicējumiem. Līdz ar to rodas jautājums: varbūt arī Lietuvā šis sakāmvārds nav sastapts funkcionējam mutvārdu tradīcijā?

Visi minētie faktori liek domāt, ka latviešu varianta sākotne meklējama rietumu kaimiņos. Vairāku gadsimtu ritumā tas nemainītā formā var būt saglabājies galvenokārt ar publicējumu starpniecību.

Ipašs problēmu kopums rodas, domājot par vienā variantā fiksēto sakāmvārdu cilmi un tiesībām ieskaitīt tos kādas tautas folkloras masīvā — variantu trūkums taču it kā liecina arī par popularitātes, sociālas funkcijas trūkumu. Likumsakarīgi iznirst jautājums: vai nepopulārs sacerējums ir folklorā? Vēl grūtāk rast atbildi, ja šādai parēmijai sastopam tipoloģiskas līdzības vai pat adekvātus sacerējumus kādas citas tautas folklorā.

Iepazīstoties ar šai krājumā publicētajiem materiāliem, redzams, ka samērā daudzus tipus vai to invariantos līdzās ļoti populāriem variantiem lielāks skaits ir arī tādu, kuriem pievienotās pierakstes vietu norādes liecina par visai niecīgu izplatību. Liela to daļa būtībā ir populāro sacerējumu strukturāli varianti. Taču atradīsim arī tādus, kur viss tips vai invariants veidojas no viena varianta vai maza variantu skaita parēmijām. Piemēram, 52. tipa 'Nerīkojies aplam' C invariants, kura visi latviešu teksti šķiet dažādu laiku tulkojumi no vācu valodas. Kaut gan pārdomas rada paruna *Ūdeni Daugavā nest*, kurā tik populāra toponīma izmantojums liek domāt par tās latvisku cilmi.

Taču vienīgais šobrīd zināmais variants nāk no G. F. Stendera vārdnīcas kā vācu parunas *Wasser in den Rhein tragen* (LL 682) tulkojums ar paskaidrojumu par pārnesto nozīmi — 'velti ko darīt'. Šī paruna visai populāra ģermāņu—romāņu valodās gan ar vispārinātu tēlu — ūdeni uz jūru vai aku nest —, gan arī, minot konkrētu toponīmu — Reinu, Donavu, Elbu (D II 471). Arī slāvu tautu parēmiju krājumā to veido tādi paši sinonīmie varianti: *Drīvi do lesa, vodu do řeky nositi; Do Dunaje vodu nositi* (Č 683). Izrādās, ka šīs parunas iekļaujas ļoti plašā internacionālā tipā ar daudzveidīgiem sinonīmajiem variantiem (sk. D II 222; 412; 469; 470). Visas šā tipa internacionālās parunas vienā vai dažos fiksējumos sastopam arī latviešu parēmiju masīvā. Tātad — tulkojumi? Sai konkrētā gadījumā gribas atbildēt — jā. Bet ir daudz līdzīgu situāciju, kas tomēr vedina vairīties no tik tieša, noteikta secinājuma. Šādu piesardzību rada Vecā Stendera vārdnīcā publicētie materiāli. Tajos dominē tendence — vācu parēmiju nevis tulkot, bet gan dot saturā atbilstošu latviešu variantu; turklāt par latviešu sakāmvārda vai parunas autentiskumu liecina tiem pievienotā norāde: prov. (t. i., proverbium). To tēli salīdzinājumā ar vācu variantu nerada šaubas par izteiciena latvisku cilmi. Piemēram minēsim dažas paralēles: *willkommen seyn, wie Wasser im Schiff* un — *tik labprāt ieraudzit kā vagara pātagu* (LL 703); *wenn es dem Esel wohl gehet, so gehet er auf dem Eise und bricht das Bein* un — *muižā labas dienas apnicis, sētā bada kaulus kremt* (LL 224); *ein Bauer bleibt ein Bauer* un — *vīze ne top zābaka* (LL 106), kas tā arī palikuši tikai vārdnīcas lappusēs. Savukārt *den Brunnen zudecken, wenn das Kind ertrunken* latviskojums *baro nu suņu, kad vilks kūti* (LL 159) kartotēkā pārstāvēts vairākos simtos variantu. Iespējams, ka Vecā Stendera laikā tie visi bija vienlīdz plaši pazīstami, bet, mainoties vēsturiskajai īstenībai, savas tēlu sistēmas dēļ pirmie zaudēja savu aktualitāti, kamēr pēdējam poētiskā izteiksme ļauj funkcionēt visdažādākajās situācijās arī šodien pārāk novēlotas rīcības raksturojumam. (Jāpiebilst, ka dažos pierakstos sastopams arī vācu varianta tulkojums.)

Arī uz viena varianta vai maza variantu skaita parēmijām, to īpatsvaru tipa un plašākā kontekstā attiecināma jau vairākkārt izteiktā atziņa — ikviena no tām prasa konkrētu izpēti, ievērojot gan ģeogrāfiski ekonomiskos, gan sociālvēsturiskos apstākļus, gan latviešu folklorai raksturīgās poētiskās tradīcijas. Šis darbs vēl nav pat iesākts, kaut arī materiāli pētījumiem rodami bagātīgi; lai atvieglotu to izmantošanu, šai krājumā līdzās plaši pazīstamiem variantiem ievietoti arī tādi, kas rada pārdomas par to etnisko piederību. Arī tie var palīdzēt noskaidrot parēmiju funkcionēšanas iekšējās likumsakarības, labāk izprast mantoto strukturāli poētisko modeļu saglabāšanās un pārveides gaitu, tipoloģisko līdzību rašanos, aizgūtu sacerējumu adaptāciju.

Daudzu tautu parēmiju salīdzinājums, līdzību un atšķirību

analīze sniedz zināmu priekšstatu par cilvēces loģiskās un mākslinieciskās domāšanas, poētiskās izteiksmes attīstības gaitas vienotību un vienlaikus arī par to daudzveidību, kas radusies sakarā ar katras tautas vēsturisko savdabību.

KRĀJUMA STRUKTŪRA

Latviešu un vācu parēmiju paralēļu publicējumam esam izvēlējušies funkcionāli tematisko klasifikācijas sistēmu.

Grāmatas autore apzinās, ka iespējami arī citādi kārtojuma principi, savādāks atsevišķu sakāmvārdu satura un funkcijas traktējums, it īpaši, ja nākas strādāt ar dažādu tautu folkloras materiālu. Kā tas parādīts iepriekš, dažkārt vienādos tēlos ietvertai parēmijai dziļākais saturs un līdz ar to arī funkcija dažādās tautās ir atšķirīgi. Taču šai izdevumā tieši šāda sistēma likās lietderīga divu apstākļu dēļ.

Pirmkārt. Līdzīgā sistēmā izkārtots gan plašākais latviešu parēmiju krājums, gan arī divi salīdzināmā aspektā veidoti izdevumi — latviešu un krievu, kā arī latviešu un lietuviešu sakāmvārdu paralēles. Klasifikācijas principu vienotība ļaus vieglāk salīdzināšanas procesā ietvert arī agrākos publicējumus un gūt plašāku priekšstatu par paralēļu īpatsvaru visā latviešu parēmiju repertuārā.

Otrkārt. Šī darba autore sakāmvārdus un parunas vērtē no folkloristu viedokļa — kā idejiski poētiskas sistēmas, kas runas praksē veic komunikatīvas funkcijas, aktīvi vērtējot cilvēkus, viņu savstarpējās attiecības, praktisko vai sabiedrisko rīcību un paužot pozitīvu vai negatīvu attieksmi pret notiekošo. Tiesa, katram sakāmvārdam piemīt zināma polisēmija un līdz ar to arī spēja funkcionēt visdažādākajās situācijās. Taču katra sacerējuma tēlu sistēmas vispusīga analīze, kā arī teicēju un daiļliteratūras sniegtās samērā bagātīgās ziņas par konkrētu parēmiju lietošanas tradīcijām parasti ļauj izlobīt to dziļāko saturu, pārnesto vispārināto nozīmi, kādu saglabā ikviens sakāmvārds vai paruna, funkcionējot ļoti dažādos konkrētajos gadījumos. Pārnestā vispārinātā nozīme arī likta kārtojuma sistēmas pamatā. To veido 4 lielas tematiskās nodaļas. Pirmajā no tām — «Darbs. Darba pieredze» — apvienoti sakāmvārdi un parunas, kas radusies, vispārinot cilvēka praktiskās darbības pieredzi. Laika gaitā daudzi no tiem guvuši tik lielu vispārinājumu, nozīmes pārnesumu, ka runas praksē tie funkcionē, arī raksturojot cilvēka sabiedrisko rīcību; saistījums ar konkrētiem darbiem tajos saglabājies tēlu līmenī. Īpaši tas sakāms par parēmijām, kas apvienotas apakšnodaļās par apdomību, uzmanību, apstākļiem atbilstošu rīcību.

Otra nodaļa — «Šķiru sabiedrība, tās morālie uzskati, sadzīves ieražas» — aptver parēmijas, kurās

raksturotas antagonistiskās šķiras, parasti sauktas par bagātajiem un nabadzīgajiem, dažādas sociālās grupas, to savstarpējās attiecības un dzīves apstākļi. Sai nodaļā iekļauti arī sakāmvārdi un parunas, kuros paustas tautas atziņas par labu un ļaunu, godīgu un negodīgu rīcību, skaudību, nenovīdību un līdzīgām morāles parādībām, kas izveidojušās sakarā ar cilvēku savstarpējām attiecībām gan vienas sociālās grupas ietvaros, gan arī antagonistiskām šķirām piederīgu cilvēku interešu sadursmē. Liela šo parēmiņu daļa veidojusies šķiru sabiedrībā, tāpēc tās nes arī sava laikmeta iezīmes.

Trešo nodaļu — «Cilvēks, tā raksturs un izturēšanās» — veido parēmiņas, kas radušās, vērojot un vērtējot atsevišķa cilvēka rakstura īpatnības, izturēšanos, gudrību un muļķību. Un, tā kā ikviens cilvēks saistīts ar plašāku vai šaurāku ļaužu kopu, arī šais sacerējums tas vērtēts no sabiedriskās «lietderības» viedokļa, sabiedriskā aspektā.

Pēdējā, ceturtajā, nodaļā — «Ģimene. Mūža ritums» — apvienoti sakāmvārdi un parunas, kuros atspoguļojas vīra un sievas, vecāku un bērnu savstarpējās attiecības. Cilvēka dzīves gaitas no šūpuļa līdz smilšu kalniņam raksturojumā kopīguma visvairāk pārdomās par laimes un nelaiemes, veiksmju un neveiksmju mijas dialektiku.

Nodaļām piederīgais materiāls pārskatāmības labad grupēts sīkākās apakšnodaļās, kā vienotājmomentu izvirzot parēmiņu pārnesto vispārināto nozīmi.

Apakšnodaļu ietvaros parēmiņas izkārtotas, latviešu un vācu paralēles apvienojot **tipos**. Tipā iekļaujamo paralēļu atlases galvenais kritērijs bija to adekvātais saturs un funkcija; kā papildkritērijs — poētiskās struktūras līdzīgums; vismazāk varēja balstīties uz sintaktiskās struktūras savstarpējo atbilstību, jo latviešu un vācu valodā teikuma veidošanas pamatprincipi ir visai atšķirīgi. Tādā kārtā tipā ietilpst gan identie latviešu un vācu sacerējumi, kuros vienāds saturs ietērpts arī vienādā tēlu sistēmā, gan arī t. s. sinonīmie sakāmvārdi un parunas, kur adekvāta satura izpaušmei izmantoti atšķirīgi tēli; pēdējā gadījumā parēmiņu iekļaušanu attiecīgā tipā noteica, līdzās to adekvātajai pārnestajai nozīmei, kompozīcijas un poētiskās struktūras veidošanās pamatprincipu līdzīgums.

Gadījumos, ja kādas atziņas izpaušmei identī sacerējumi nav atrasti, tipā ietilpst tikai sinonīmie varianti. Sāpus tipus veidot šķita lietderīgi, domājot gan par tulkotāju vajadzībām, gan par jau apzinātu materiāla nodošanu tiem, kas varbūt kādreiz pievērsīsies dažādu tautu poētiskās domāšanas attīstības izpētei.

Ja tipu veido lielāks skaits vienāda satura parēmiņu, kuru struktūrā un poētiskajā sistēmā tomēr atsedzas nelielas nianšes, kas savukārt pieļauj iespēju tām funkcionēt atšķirīgās situācijās,

tas sadalīts vairākos **apakštīpos** jeb invariantos, apzīmējot tos ar burtiem latīņu alfabēta secībā.

Tā kā dažādu tautu parēmiņu ģenēzes un savstarpējo ietekmju procesa pētīšanai ļoti nozīmīgas ir liecības arī par atsevišķu parunu vai sakāmvārdu kompozīcijas, poētiskās un sintaktiskās struktūras variācijām, izplatību telpā un laikā, tipā ietverti arī samērā tuvi varianti ar nelielām morfoloģiskām un sintaktiskām atšķirībām. No adekvātajiem variantiem publicēšanai izraudzīts iespējami vecākais pieraksts, tādā kārtā dodot zināmus pieturas punktus par attiecīgās parēmiņas funkcionēšanas ilgumu latviešu folkloras tradīcijā. Ieskatu par izplatības areālu un intensitāti savukārt sniedz tām pievienotie Latvijas kultūrvēsturisko novadu šifri: K — Kurzeme, Z — Zemgale, V — Vidzeme, L — Latgale; pustreknie burti liecina, ka citētais variants attiecīgajā novadā pierakstīts vairāk nekā 10 variantos.

Vienā tipā apvienotajām parēmijām dots kopīgs virsraksts. Ja tipu veido tikai viena sakāmvārda vai parunas strukturālas variācijas, par virsrakstu izraudzīta populārākā no tām. Turpretī, ja tipā apvienoti sinonīmīe varianti, virsraksts veidots kā to vispārinātā pārnestā satura formulējums.

Zem tipu nosaukumiem vai apakštīpu burtiem dotas šifrētas norādes uz paralēlēm lietuviešu un slāvu folklorā. Tā kā lietuviešu salīdzināmais materiāls ņemts no dažādiem Lietuvā izdotiem publicējumiem, lasītāju ērtības labad šeit kā vieglāk pieejams avots norādīts krājums «Latviešu un lietuviešu sakāmvārdu paralēles» (KP), kur arī šis materiāls atrodams. Līdzīgi iemesli mudināja norādīt arī uz krājumu «Divu tautu dzīves gudrība» (K), kurā apkopotas latviešu un krievu parēmiņu līdzības. Līdzās tam fiksētas paralēles ar V. Dāla krājumā (D) ievietotajiem krievu sakāmvārdiem. Kā plašāka areāla slāvu tautu parēmiņu avots izmantots arī F. L. Čelakovska krājums (Č), kurā apkopotas čehu, slovāku, poļu, krievu un baltkrievu parēmiņu paralēles, kā arī samērā bieži sniegti latīņu, grieķu, angļu, vācu, franču un spāņu teksti; šai krājumā ievietoti arī 11 latviešu sakāmvārdi. Šis norādes dod iespēju skatīt latviešu un vācu parēmiņu paralēles plašākā internacionālā kontekstā. Tādā pašā nolūkā kā vācu parēmiņu avots ņemts I. un O. Dīringsfeldu ģermāņu—romāņu sakāmvārdu krājums (D, I, II), kurā noteiktā sistēmā apkopotas daudzdu Rietumeiropas tautu viena sacerējuma paralēles, tā vienlaicīgi pakļaujot salīdzinājumam ļoti plaša areāla materiālus un ļaujot drošāk spriest par līdzību raksturu. Mūsu krājumā no tā citēti tikai vācu sakāmvārdi un parunas; izņēmums — latīņu parēmiņas, jo tās var liecināt par attiecīgā sacerējuma funkcionēšanas senumu. Vācu sakāmvārdi šeit ievietoti tādā rakstībā, kādā tie atrodami oriģinālā. Izrakstus no I. un O. Dīringsfeldu krājuma veikusi I. Kārklīņa.

Tā kā sakāmvārdi un parunas krājumā kārtoti tematiskās grupās, par pamatu ņemot pārnesto vispārināto nozīmi, var

rasties grūtības, ja meklējams kāds jau zināms sacerējums, kuru lieto ne tikai tai situācijā, uz ko norāda nodaļas virsraksts. Un otrādi — dažkārt nepieciešams atrast noteikta satura variantu, bet nav zināms, kādos tēlos tas ietverts. Lai šīs grūtības novērstu, krājumam pievienoti divi rādītāji — kodolvārdu rādītājs un tipu rādītājs.

Tipu rādītāju veido krājumā publicēto tipu nosaukumi, kas izvietoti alfabēta secībā, par grupētāju izvēloties to vārdu, kas, pēc autores domām, atsedz tipā apvienoto sakāmvārdu un parunu saturu un funkciju. Formulējumam pievienotais skaitlis norāda tipa numuru.

Kodolvārdu rādītājs sastādīts alfabēta kārtībā, par pamatu ņemot katras parēmijas pirmo lietvārdu; gadījumā, ja sakāmvārdā lietvārda nav, tad norādīts darbības vārds, tam trūkstot — īpašības vārds un, beidzot, — vietniekvārds. Vārdi doti pamatformās. Vārdiem pievienotie skaitļi norāda uz lappusi, kurā sakāmvārds atrodams. Pēc tādiem pašiem principiem veidots arī kodolvārdu rādītājs vācu sakāmvārdiem. Rādītāju sastādījusi I. Kārklīņa.

LETTISCHE PARÖMIEN IM INTERNATIONALEN KONTEXT

In der Sprichwörterkunde bzw. Parömiologie gewinnt die vergleichende Problematik immer mehr an Bedeutung. Es ist auch naheliegend, — je umfassender das Material mehrerer Völker ist, das der Forschung unterzogen wird, um so öfter begegnet man gemeinsamen Bildern, Motiven, ja ganzen Texten, um so vielfältiger erweist sich auch der Charakter dieser Gemeinsamkeiten. Vielfältig sind auch die Ursachen, die ihren Ursprung und Ausdruck bedingt haben. Gerade Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten (weiterhin Parömien bzw. Proverbien genannt) stellen in dieser Hinsicht eines der kompliziertesten und eben deshalb eines der interessantesten Genres dar. Einerseits, da sie meistens phraseologische Bildungen sind, fügen sie sich als wesentlicher Bestandteil in die Sprache des jeweiligen Volkes ein, indem sie sich in ihrer syntaktischen Struktur im allgemeinen den grammatischen Gesetzmässigkeiten der jeweiligen Sprache unterordnen.

Andererseits ist für die Ausdrucksweise der Sprichwörter ein verallgemeinertes Urteil kennzeichnend, das sich auf Grunde der Erfahrung des alltäglichen Lebens und nach allen Gesetzmässigkeiten der Logik herausgebildet hat. In dieser Hinsicht sind die Sprichwörter aller Völker verwandt, weil auch die Gesetze der Logik des Denkvorganges für die ganze Menschheit gleich sind. Auch die strukturelle Ähnlichkeit in den Parömien verschiedener Völker kommt viel ausgeprägter als in anderen Genres [des Volksschaffens] zum Vorschein. Hieraus ergibt sich die Notwendigkeit diese Ähnlichkeit detaillierter zu analysieren und den Charakter der einzelnen Ähnlichkeiten konkreter zu qualifizieren.

Bisher haben wir die Sprichwörter und die sprichwörtlichen Redensarten der näher verwandten und benachbarten Völker — litauische und ostslawische, hauptsächlich russische Parömien — einer tiefgehenden Analyse unterzogen. Infolge dieser Analyse sind wir zur Erkenntnis gekommen, dass die Mehrzahl der auf diesem Areale festgestellten ähnlichen Texte als althergebrachte Überlieferung zu betrachten ist, deren Wurzeln des öfteren in die

Epoche der indoeuropäischen Urgemeinschaft zurückreichen. Im Laufe der Zeit, unter neuentwickelten Arbeits- und gesellschaftlichen Verhältnissen, haben sich die überlieferten Typen verzweigt, es sind neue Varianten, neue thematische Gruppen entstanden. Doch nach wie vor ist die Frage nach dem Genesischarakter vieler gemeinsamen Texte, nach den Gesetzmässigkeiten, die die Adaptationsintensität der entlehnten Texte bestimmen, aktuell. Die Lösung dieser Frage setzt einen tiefgehenden Einblick in die einem weiten Areal zugehörigen Parallelen voraus. Einen Teil des zu diesem Zweck brauchbaren Materials könnte die in dieser Sammlung veröffentlichte Zusammenstellung des lettischen Parömienfonds mit den deutschen Parallelen bieten.

ZU DEN QUELLEN

Die in diesem Buch zu Vergleichszwecken verwendeten deutschen Sprichwörter und sprichwörtlichen Redensarten sind der zweibändigen Sammlung der germanischen und romanischen Parömien von Ida von Düringsfeld und Otto Freiherr von Reinsberg-Düringsfeld¹ entnommen. Diese Sammlung bietet Einblick in das westeuropäische Material und erleichtert dadurch ihre Anwendung bei der weiteren Vergleichsarbeit. Nach Bedarf sind diese Parömien durch Materialien aus dem fünfbandigen Deutschen Sprichwörterlexikon von K. F. Wander², sowie auch durch die Parömien aus anderen, nicht so umfangreichen Ausgaben,³ ergänzt worden.

Typisch für diese Sammlungen ist, wie es der deutsche Parömiologe Wolfgang Mieder schreibt⁴ und wie es aus den betreffenden Quellenverweisen ersichtlich ist, dass sie hauptsächlich auf das Ausschreiben und Sichten der früheren Ausgaben (von den Aufzeichnungen des 11. Jhs an) beruhen: „Lange ist die Sprichwörterforschung viel zu sehr eine Wissenschaft der Stubengelehrten gewesen, die die Sprichwörter zwar als 'Weisheiten auf der Gasse' bezeichnen, selbst aber das Sprichwort am Schreibtisch aus schriftlich überlieferten Quellen ohne eigentliche Feldforschung behandeln. Auch von den Sprichwörteransammlungen beruhen die wenigsten auf der mündlichen Sammeltätigkeit. [...] Darin wird allerdings wenig oder nichts über den Gebrauch der Sprichwörter im mündlichen Verkehr ausgesagt.“⁵ Nur in den

¹ Düringsfeld I. von und Reinsberg-Düringsfeld O. von. Sprichwörter der germanischen und romanischen Sprachen vergleichend zusammengestellt. Leipzig, 1872—1875, Bd 1—2. 786, 824 S.

² Wander K. F. Deutsches Sprichwörterlexikon. 1867—1880. Bd 1—5.

³ Tetzner F. Deutsches Sprichwörterbuch. Leipzig, [S. a.]. 576 S.; Müller-Hegemann A., Otto L. Das kleine Sprichwörterbuch. Leipzig, 1965. 151 S.

⁴ Röhrich L., Mieder W. Sprichwort. Stuttgart, 1977, S. 41.

⁵ Ebenda, S. 35.

50-er Jahren dieses Jhs beginnt die Erforschung der Sprichwörter im mündlichen Sprachgebrauch.⁶

Anfänge der Aufzeichnungen und Veröffentlichungen der lettischen Parömien sind erst ab Mitte des 17. Jhs zu datieren. Sie finden sich meistens in Wörterbüchern und philologischen Schriften, die von verschiedenen Autoren, meistens deutschen Pastoren, verfasst worden sind, und nur mit wenigen Ausnahmen auf selbständiger Sammeltätigkeit beruhen. Solcherweise sind bis zum Anfang des 19. Jhs über tausend Parömien aus ziemlich grossem Gebiet von Kurzeme und Vidzeme schriftlich festgehalten worden. Es sind dabei echt lettische volksläufige Sprichwörter, sprichwörtliche Redensarten, Phraseologismen, nur sehr selten buchstäblich aus dem Deutschen übersetzte Parömien.

G. F. Stender weist im Vorwort seines Wörterbuchs darauf hin, dass er bestrebt gewesen sei „... alle Wörter, Phraseologie und Sprichwörter, so viel möglich, ächt lettisch und nach der reinsten Mundart auszudrücken“⁷. Man kann sich davon bei sorgfältiger Analyse des von ihm gesammelten Materials überzeugen.

Schon die Autoren der ersten Veröffentlichungen haben sich bemüht, den deutschen Phraseologismen entsprechende lettische Texte zu liefern, des öfteren mit genauen Übersetzungen und Kommentaren zu ihren Anwendungsbedingungen. Z. B. in der 1638 von Georg Mancelius veröffentlichten „Phraseologia Lettica“ wird als dem deutschen Sprichwort *Je meer Dienstboten / je weniger aufsicht* entsprechend das noch heute populäre lettische Sprichwort *Jo daudz sunu / jo maz sētu sarga* (Je mehr Hunde, je weniger Hüter) angeführt, mit besonderer Anmerkung, dass das auch ein Proverbium sei (Kapitel VII).

Davon, dass Georg Mancelius die lettische Folklore gut gekannt hat, zeugen die den Phraseologismen beigefügten Erläuterungen, die auch Vertrauen hinsichtlich der Authentizität des gegebenen Materials erwecken. Z. B., für das Sprichwort *Wer frühe aufstehet der / jssset früh / steht das analoge Kurš Puttnis aggre ceļās / aggre slauka dāgunting* mit Bemerkung: „ist ein Lied Sprichwortweise bei den Pavren“ (Kapitel VI). Oder aber ist dem Idiom *Lācis auzās* eine Erklärung beigefügt, dass es dann verwendet wird, „wann jemand bei eines anderm Weib betroffen wird“ (Kapitel VI).

Diese Tradition setzt sich auch in den folgenden Quellen fort, weil sie alle eine und dieselbe Aufgabe hatten — den deutschen Pastoren un anderen Beamten zu helfen, die Sprache der ansässigen Bevölkerung besser zu erlernen, ihren Charakter und Denkweise zu verstehen, um den eigenen Pflichten besser nachgehen zu können. Caspar Elvers äussert sich darüber, indem er schon in dem Titel seines Wörterbuchs darauf hinweist, das dieses Buch

⁶ Röhrich L., Mieder W. Sprichwort, S. 35.

⁷ Stender G. F. Lettisches Lexikon. Mitau, 1789. [S. 10].

für all die vorgesehen sei, „. . . die in diesem Lande in Kirchen und Schulen Gott und ihren Nächsten dermahleins dienen / oder sonst ihr Handel und Gewerbe treiben wollen.“⁸ Auch G. F. Stender weist in seiner Grammatik, in der er dem Proverbienkatalog, der in der zweiten Auflage schon 239 Proverbien umfasst, ein kurzes Vorwort vorausschickt, darauf hin, dass diese Proverbien „muss man sich wohl bekannt, weil sie im gemeinen Leben oft vorkommen und der Letten Genie und Denkungsart, und besonders den darin herrschenden laconischen Styl sehr verrathen, und überdem gemeinlich einen besonders bedeutenden Sinn haben. [. . .] Dass einige darunter schmutzig sind, wird mir keiner zur Last legen. Sie stehen nur da, um den Letten zu verstehen.“⁹

Diese Bestrebungen, die Denkart und die bildliche Ausdrucksweise des lettischen Bauers zu erkennen, haben uns ein reichhaltiges Material erhalten, um die Probleme des nationalen und internationalen Charakters, der gegenseitigen Abhängigkeit und Bedingtheit dieser Elemente zu lösen. In erster Linie gelten sie als Feststellung der nationalen Eigenart. So hat z. B. J. G. Kohl in seiner zweibändigen Betrachtung über die Natur und die volkstümlichen Alltagsbräuche in Kurzeme, Vidzeme und Estland ein ganzes Kapitel den Sprichwörtern gewidmet.¹⁰ Nachdem er betont hat, dass die Letten ein solches Reichthum an Sprichwörtern besitzen wie kaum ein anderes Volk und dass eine ganze Anzahl davon für viele Völker gemeinsam ist, widmet er besondere Aufmerksamkeit der Eigenart des poetischen Ausdrucks. So unterstreicht er indirekt die Idee von dem Gemeinsamen, Allgemeinschlichen in der Entwicklung des logischen und ethischen Denkens. Z. B. mit der Erkenntnis: „Dem Lateinischen: „*Optat ephippia bos piger, optat arāre caballus*“ ähnlich, aber nach lettischer Weise viel naiver und lebendiger ausgedrückt ist das Sprichwort: *cūka ragus grib, kaza ne dod*, — das Schwein wünscht sich Hörner, aber die Ziege giebt sie nicht.“¹¹ Mehrfach lassen sich in seiner Betrachtung Bestrebungen durchblicken, eine Erklärung für die Ursachen der bildlichen Eigenart zu finden, wobei er sie nicht nur in der Natur, sondern auch im sozialen Leben erkennt. So weist er z. B. darauf hin, dass in jedem fünften lettischen Sprichwort ein Wolf oder ein Bär sich findet, weil diese Tiere auch in den umliegenden Wäldern nicht selten sind, und dass der Sinngehalt dieser Bilder sich auf das Gut und den Erbherrn übertragen lässt: „Daher sagen sie von einem Hunde, der viel bellt: „*Der ruft seinen Erbherrn*“, und ebenso von einem Menschen, der sehr ausgelassen und lustig ist, der viel Lärmen und Aufwand macht. Im

⁸ Elvers Caspar. Lieber Memorialis Letticus oder Lettisches Wörterbuch [J. J. Riga, 1748. 304 S.

⁹ Stender G. F. Lettische Grammatik. Zweite Auflage. Mitau, 1783, S. 236.

¹⁰ Kohl J. G. Die deutsch-russischen Ostseeprovinzen. Zweiter Theil. 1841, S. 109—119.

¹¹ Ebenda, S. 113.

ersten Falle verstehen sie unter dem Erbherrn den Wolf im Walde, im zweiten den Herrn im Schlosse.“¹²

Als Quelle für die vergleichende Forschung der lettischen und deutschen Sprichwörter könnte die 1854 erschienene Sammlung von J. Altmann „Beiträge zum Sprichwörter- und Räthselschatz der Letten...“ von Bedeutung sein, die im Periodikum „Jahrbücher für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft“ herausgegeben wurde und sehr reichhaltiges Material — um 2070 Sprichwörter — enthält. Der Sammeltätigkeit wurde ein weites Gebiet unterzogen — fast das ganze Vidzeme, wo bis dahin sehr wenig Aufzeichnungen gemacht worden waren, so auch die Umgebung von Jelgava im Zemgale. Den Wert dieser Ausgabe setzen jedoch mehrere Umstände herab.

Der grösste Nachteil dieser Sammlung liegt darin, dass die Sprichwörter nur in der deutschen Sprache, ohne Originale, veröffentlicht sind. Hierdurch stellt sich die Frage, ob sie wirklich lettische Sprichwörter sind. Diese Frage verschärft sich noch durch die Analyse des konkreten Materials. Nur in etwa zehn Fällen aus der ganzen grossen Sammlung lassen sich hinsichtlich des Inhalts und der Bilder ganz den lettischen Sprichwörtern adäquate finden (sie gehören jedoch dem internationalen Repertoire an) und kaum zweihundert solche, bei denen nur der Ideeninhalt stimmt. Man könnte vermuten, dass die letzteren lettische Sprichwörter sind, die durch die Übersetzung eine andere, manchmal sogar den hiesigen Verhältnissen nicht entsprechende, künstlerische Einkleidung erhalten haben.

Eine gewisse Begründung für die Hypothese, dass es in der Sammlung auch lettische Parömien gibt, könnten solche Fakten bieten, wie die in den Sprichwörtern vorkommenden lettischen Ortsnamen, die Beschreibungen der Umgebung dieser Orte (in ca 40 Sprichwörtern), die lettischen Personennamen (in ca 20 Varianten) und Monatsnamen (in 4 Varianten).

Gegen die Einschliessung der übrigen Sprichwörter in die lettische Folklore erhebt sich jedoch ein wesentlicher Einwand — man trifft sie weder in den früheren noch in den nachfolgenden Quellen. Über ihr Fehlen in den Aufzeichnungen des 17. und 18. Jhs braucht man sich nicht zu wundern — sie haben im allgemeinen Zufallscharakter. Doch kaum zu glauben, dass diese Sprichwörter im Laufe von einigen Jahrzehnten völlig aus dem Gedächtnis der Menschen verschwunden sein könnten, so dass kein einziges von ihnen in die Sammlung von F. Brivzemnieks und in andere lettische Sprichwörtersammlungen gelangt ist. Mit den anderen publizierten Materialien ist so etwas nicht passiert.

Die Zweifel, ob die in der Sammlung von Altmann publizierten Sprichwörter wirklich lettische sind, werden noch durch andere Umstände verstärkt. Vor allem durch die Tatsache, dass Altmann,

---

¹² K o h l J. G. Die deutsch-russischen Ostseeprovinzen, S. 117.

wie er selbst in der Einleitung bemerkt, nur dreimal in Lettland gewesen ist, dabei hat er sich nur kurzfristig auf den Schlössern der Gutsbesitzer aufgehalten. Es stellt sich die Frage, ob Altmann so gut Lettisch gekonnt hat, um auf der Stelle eine so grosse Zahl lettischer Sprichwörter erfassen, begreifen und ins Deutsche übersetzen zu können.

Das Erwähnen solcher Objekte wie zum Beispiel Weintrauben, Melonen, Kaviar, Erzgruben u. a. lässt die lettische Herkunft der Sprichwörter bezweifeln. Sie konnten wohl den Dienstleuten auf dem Gute bekannt gewesen sein, nicht aber breiten Massen der Feudalbauern. Auch der Inhalt der Parömien lässt des öfteren darauf schliessen, dass ein Bauer nicht ihr Verfasser gewesen sein kann:

Eine geschenkte Gurke schmeckt süsser als eine gekaufte Melone. 1400, 22833.¹³

Je grösser Bibliothek, je weniger liest man darin. 1400, 23223.

Wer keine Wangen hat, bedarf keiner Schminke. 1400, 21820.

Es gibt in dieser Sammlung verhältnismässig viele Parömien von verschiedenen Dienstleuten auf dem Gute (daher auch die lettischen Eigennamen), von ihren gegenseitigen Beziehungen und ihrer Einstellung gegenüber den Gutsherren, von Müllern, Schenkwirten, Mönchen, Pastoren und kirchlichen Zeremonien.

All diese erwähnten und noch viele unerwähnte Umstände lassen vermuten, dass Altmann die Sprichwörter während seines Aufenthalts auf den Schlössern wie von den Gutsbesitzern selbst, so auch von dem Gut nahestehenden Leuten aufgezeichnet hat. Auf diese Weise lässt sich sowohl das Erwähnen lettischer Ortsnamen, Eigennamen, Monatsnamen, als auch der für die lettischen Parömien fremde Inhalt und die fremden Bilder erklären. Folglich könnte man das Werk Altmanns als in Lettland verfasst, jedoch nicht als Sammlung lettischer Sprichwörter befinden. Infolgedessen ist diese Ausgabe als authentische Quelle für Parömienforschung nicht verwendbar.

Der Hauptbestand der lettischen Sprichwörter und sprichwörtlichen Redensarten ist in dem letzten Jahrhundert zusammengetragen worden und wird im Folklorearchiv des A. Upīts Institut für Sprache und Literatur der Akademie der Wissenschaften aufbewahrt. Im Dezember 1985 betrug ihre Zahl 308092 Einheiten; etwa 150000 davon sind in der Kartei eingeordnet. Sie bieten einen umfassenden Überblick über die Bedeutung dieses Genres und über die Verbreitung jedes Sprichworttyps in der Folkloretadition in allen Gebieten Lettlands, sie geben auch Auskunft über die übertragene Bedeutung und Funktionierungsumstände einzelner Texte.

---

¹³ Für die vorliegende Forschung wurde im Archiv der Folkloreabteilung des Institutes für Sprache und Literatur der Akademie der Wissenschaften befindliche Kopie der Sammlung von J. Altmann verwendet, deshalb sind den Zitaten Hinweise mit der Archivsignatur beigelegt.

ZU DEN FRAGEN DER METHODOLOGIE

Der im Laufe von vier Jahrhunderten zusammengetragene lettische Parömienschatz, umfassende Belege von den Funktionierungseigenarten der Parömien, von ihrer übertragenen Bedeutung, ihrer Entsprechung den deutschen Äquivalenten, haben auch den Charakter unserer Publikation geprägt. Als Vergleichseinheit wurde nicht ein einzelner Sprichwort mit seinen Strukturvarianten, sondern ein ganzer Typ, in dem die sogenannten synonymen¹⁴ Sprichwörter umfasst sind, angenommen; anders gesagt — die in einem Typ erfassten Parömien, die durch ein semantisch adäquates Bildsystem und eine auf gleichen (nicht adäquaten) Grundprinzipien gebaute syntaktische und poetische Struktur verbunden sind. Das wesentlichste Merkmal der unter dem Typbegriff stehenden Sprichwörter ist der gleiche Ideengehalt, der durch verschiedene Bilder und mit verschiedenen sprachlichen Mitteln ausgedrückt werden kann. Demnach kann der Typ vom verschiedenen Umfang sein — er kann sowohl nur ein Sprichwort oder eine Redensart mit bzw. ohne Variationen, als auch mehrere synonyme Parömien mit ihren Variationen und Versionen enthalten. Solche Einordnung des Materials erleichtert die vergleichende Analyse, lässt auch jene geographischen und kulturhistorischen Faktoren offenbaren, die die Entstehung der nationalen Varianten bestimmt haben. Solcherweise wird anhand von konkretem Material eindeutig gemacht, dass der Ursprung sowohl adäquater als auch unterschiedlicher Texte von dem Verwandtschaftsgrad der Völker, von den Verhältnissen der historischen Entwicklung, von sozialen Faktoren und nationaler Eigenart abhängig ist.

Solche Auffassung des Typgehalts erlaubt, die Probleme der Sprichwortgenese unter mehreren Aspekten zu behandeln. Zur Illustration sei hier ein für alle europäische Völker bekannter Sprichworttyp analysiert. Als Ausgangspunkt soll das populäre Sprichwort „Verkaufe die Haut nicht, bevor den Bären geschossen hast“ (Typ 54) dienen.

Der erste Aspekt — Betrachtung eines Sprichworttyps vom allgemeintheoretischen Blickwinkel; der Typ als Enthüller der gegenseitigen Bedingtheit zwischen der syntaktischen, poetischen Struktur und der semantischen Tiefstruktur des Textes. Dies offenbart sich gut, wenn man einen Typ in mehrere syntaktische Invarianten aufteilt, in denen dem angeführten Sprichwort eine Reihe von synonymen Varianten zugefügt wird.

---

¹⁴ Siehe: Kuusi, Matti. Ein Vorschlag für die Terminologie der parömiologischen Strukturanalyse. In: *Proverbium* 5, 1966, S. 97—104.

1. Invariante

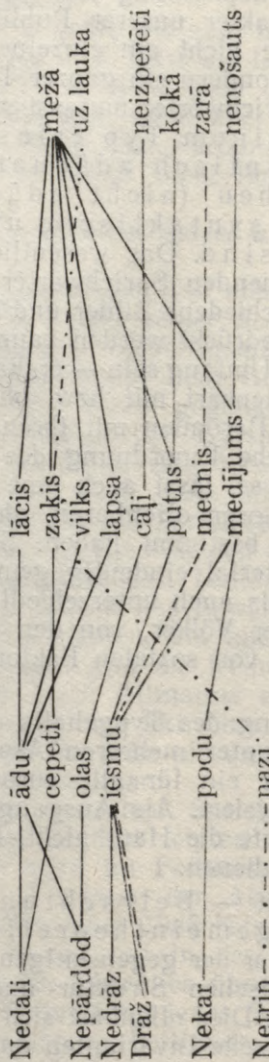
Komponente A
Verneinung der geplanten Handlung (Handlung + geplantes Resultat) Tue nicht / Tue Z

+

Komponente B
Einwirkungsobjekt (bevor, ehe) X

+

Komponente C
Die Lage oder der Zustand des Objekts Z noch nicht ist/schon Y ist

Niemand sorgt für die Wiege ---ehe---das Kind-----geboren ist
 Verkaufe die Haut nicht bevor den Bären gefangen hast
 die Aale nicht --- sie
 den Balg nicht --- den Fuchs
 Ladet keine Gäste ..... auf... das Zicklein, ehe die Ziege geworfen hat.

Die in der ersten Invariante (vgl. Schema 1) zusammengefassten Sprichwörter unterliegen einem semantischen Modell **Tue nicht Z. während X noch ist / bevor y noch nicht ist**. Verschieden sind die Bilder, die den Ablauf oder das Resultat der beabsichtigten Handlung bzw. das Objekt und seine Lage kennzeichnen. Hier gibt es aber einen einigenden Faktor — der grösste Teil dieser Bilder ist mit der Jagd, dem Wild und dessen Realisation verbunden. Am häufigsten tritt als Wild der Bär auf, aber auch der Wolf, Fuchs, Hase, das Eichhörnchen, der Vogel, die Meischen, sowie Wild überhaupt. Die verschiedenen Vögel können nicht nur im Wald überhaupt sein, sie können auch auf einem Baum, auf einem Ast sitzen und noch gar nicht erschossen sein. Die geplante Realisation des Wildes ist mit dem Verkaufen und Teilen des Fells, mit dem Schleifen des Messers, dem Schnitzen des Spiesses oder dem Aufhängen des Topfes verbunden. Wie aus dem Schema ersichtlich wird, lassen sich die Bilder der Komponente **A** ziemlich frei mit den Bildern der Komponenten **B** und **C** verbinden, natürlich im Rahmen ihrer realen Semantik (so z. B. wird es wohl kaum möglich sein, einen Bären auf einen Ast zu setzen). Anders gesagt, es wird sichtbar, dass die synonymen Variante sich meistens auf Grund der semantisch gleichen Bilder und der poetischen Struktur bilden, wobei die Lebenswirklichkeit und die logischen Gesetzmässigkeiten beachtet werden.

Das Wesen der logischen und poetischen Struktur des Sprichwortes bleibt unverändert, wenn seine syntaktische Struktur sich auf Grund der sprachlichen Gesetzmässigkeiten verändert, weshalb das Sprichwort graphisch nicht mehr in dieses Schema passt: *Ueber das Fell streiten, ehe man das Lamm hat; Die Bärenhaut verkaufen, ehe man den Bären gestochen; Die Haut verkaufen, ehe man die Kuh hat; Man muss das Fell nicht teilen wollen, ehe der Bär tot ist; Ziehe den Bären nicht, bevor er geschossen ist; Man soll nicht den Vogel (Fisch) verkaufen (kaufen), bevor er gefangen ist u. v. a.*

Die zweite Invariante (vgl. Schema 2) unterscheidet sich durch die syntaktische Struktur — der Verneinungssatz ist zum Behauptungssatz umgewandelt worden: „**X noch nicht / schon Y, aber [Q] tut schon Z.**“

Es kann sich gesetzmässig die Frage erheben, ob es einen Grund gibt, diese scheinbar selbständigen Texte in einen Typ zusammenzutun? Und ob es erforderlich ist?

Vom Standpunkt des Sprachwissenschaftlers aus vermutlich nicht. Vom Standpunkt der Logik ist die Negation nicht unbedingt mit dem Verneinungswort oder -präfix verbunden, denn „die Bewegung der Wahrheit und der Lügen sich des öfteren nicht ausschliesslich in polaren Gegensätzen des Behauptungs- oder Verneinungssatzes vollzieht. [...] Tatsächlich kann eine Negation ausgedrückt werden, indem man das Vorhandensein unvereinbarer

2. Invariante

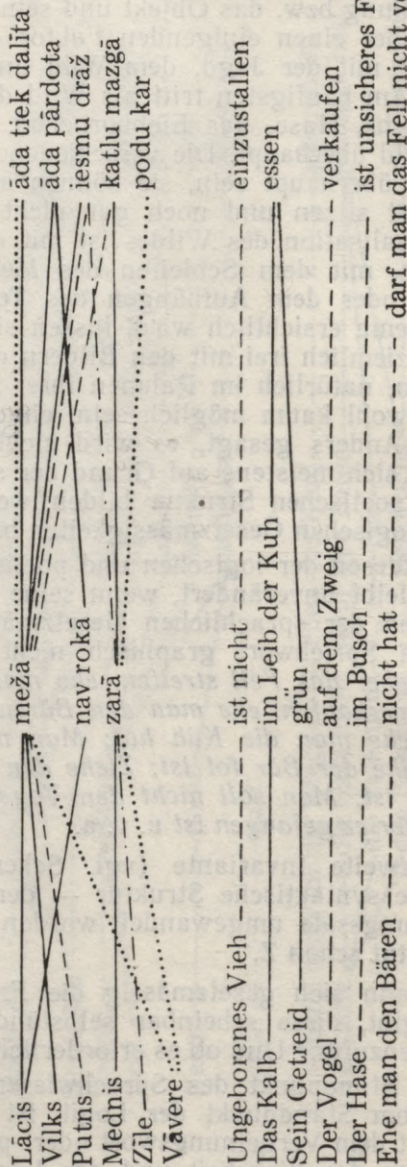
Komponente B
Einwirkungsobjekt X

+

Komponente C
Die Lage oder der Zustand des Objekts ist schon / noch nicht ist Y

+

Komponente A
Die geplante Handlung (Handlung + geplantes Resultat) schon tut (man) Z

Merkmale bestätigt.“¹⁵ Deshalb könnten sich wohl kaum Einwände gegen die Verbindung solcher Sätze in einen Typ erheben.

Vom Standpunkt des Folkloristen ist es sogar notwendig. Weil das Sprichwort als Bestandteil der Folklore seine gesellschaftliche Funktion hauptsächlich als Kunstwerk, dessen Wesen der in poetische Bilder erfasste Ideengehalt ist, realisiert. Die Aufgabe der Bilder ist es, diese Idee zu verstärken, wirksamer zu machen, die Einstellung des Gebrauchers gegenüber der zu kennzeichnenden Situation zu zeigen. In dieser Hinsicht haben alle in den beiden Invarianten eingeschlossenen Sprichwörter adäquate Tiefsemantik. Der Inhalt der poetischen Struktur bleibt ein und derselbe, obwohl die Kombinationen der verwendeten Komponenten, die syntaktische Struktur und der Satzinhalt sich verändern. Unabhängig davon, ob die Idee in der Form des Behauptungs- oder Verneinungssatzes ausgedrückt wird, negiert die Gegenüberstellung der Bilder allein schon die Richtigkeit der geschilderten Situation. Das alles erlaubt, unseres Erachtens, diese Sprichwörter als einem Typ zugehörig zu betrachten. Dass sich die einzelnen Komponenten der synonymen Sprichwörter überschneiden, zeugt von ihrer gleichzeitigen Existenz in dem betreffenden Ethnos.

Der zweite Aspekt — die historischen Entwicklungsprobleme jedes einzelnen Sprichwortes. Die Erfassung der synonymen Varianten in einem Sprichworttyp lässt die räumlichen und zeitlichen Verbreitungsgrenzen jedes Sprichwortes erkennen, dabei sowohl auf der nationalen als auch auf der internationalen Ebene; sie hilft auch die Funktionierungsgesetzmässigkeiten des Sprichwortes aufzudecken.

Um diesen Gedanken zu illustrieren, sollen hier die Bilder der Sprichwörter des zu behandelnden Typs analysiert werden. Ein Teil dieser Bilder ist auf die Urgesellschaft der Jäger zurückzuführen, als das Fell des noch nicht erlegten Bären, Wolfs oder Eichhörnchens nicht verkauft, sondern geteilt wurde, d. h., man streitete sich darüber, wem von den Jägern es gehören wird.

Von ebenso alter Herkunft kann auch das Bildsystem jener synonymen Sprichwörter zeugen, in denen das Symbol der vorzeitigen Handlung — das Schnitzen des Spiesses — ebenso mit alten Jägersitten verbunden ist, in diesem Falle — mit der Zubereitung des erlegten Wildes zur Mahlzeit. Die Bilder von anderen Sprichwörtern weisen dagegen darauf hin, dass dieses semantische Modell auch in neuerer Zeit produktiv gewesen ist. Z. B., das deutsche — *Er sorgt für die Wiege, ehe er's Kind hat*, oder auch das russische — *Курица в гнезде, яички неизвестно где, а ты уже в Охотный ряд цыплятами торговать*. Sehr eigenartige und vielfältige, mit verschiedenen Alltags- und Arbeits-

---

¹⁵ Панфилов В. З. Взаимоотношение языка и мышления. М., 1971, с. 93.

momenten verbundene Bildsysteme trifft man in litauischen Sprichwörtern. Sie drücken ironische Einstellung zu Menschen aus, die das Kunt machen, obwohl sie kein Pferd haben, das Messer schleifen, obwohl das Kalb noch nicht geworfen ist, Stoff weben, während die Wolle noch das Schaf trägt, der Flachs noch nicht gesät ist und die Bäume für den Webstuhl noch nicht gefällt sind.

Die Vielfalt der Bilder zeugt davon, dass dieses Typmodell, das ziemlich eigenartig in den Kulturen verschiedener Völker ist, in der mündlichen Tradition ein langes und produktives Leben hinter sich hat.

Der dritte Aspekt — die Behandlung des Genesisproblems eines konkreten Sprichwortes im internationalen Kontext, wo ebenso der Einblick in die Gesamtheit aller synonymen Varianten von grosser Wichtigkeit ist. Der zu behandelnde Typ soll jetzt unter diesem Aspekt analysiert werden.

Der lettische Parömiologe J. Lautenbachs zitiert in den Kommentaren zu seinem Buch¹⁶ die Erkenntnis von K. Wander, dass die Herkunft des Sprichwortes vom Bären auf die Fabel zurückzuführen ist, in der zwei Jäger ihrem Wirt mit der Haut des Bären zu bezahlen versprochen haben, den zu erlegen sie erst vorhatten. J. Lautenbachs ist davon überzeugt, dass auch die Wurzeln des lettischen Sprichwortes in derselben Fabel liegen. Ein ähnlicher Gedanke trifft sich auch in allen neueren deutschen Quellen. So steht auch in der umfangreichen Sammlung von L. Röhrich: „*Die Bärenhaut verkaufen, bevor man den Bären hat*, geht wohl auf den Schwank von den zwei reisenden Jägerburschen zurück, die ihrem Wirt versprochen, mit der Haut des noch unerlegten Bären zu bezahlen. [...] Frühbelege der Rda [Redensart] finden sich in Thomas Murners 'Narrenbeschwörung' von 1512.“ Die weiter folgende Erkenntnis aber stellt wohl diesen Rückschluss unter Zweifel: „Durch geschichtl[ichen] Nachrichten wissen wir, dass Kaiser Friedrich III. 1475 die Fabel bereits mdl. [mündlich] erzählt hat, d. h., es ist wahrscheinlich nicht nur mit einer nur schriftlichen und nur lit[erarischen] Überlieferung zu rechnen, sondern auch mit einer mündlichen.“¹⁷

Die Klärung der Herkunft dieser deutschen Variante sei den deutschen Wissenschaftlern überlassen. Unseres Erachtens sind die Genesisprobleme eines jeden Sprichwortes nur konkret und mit Rücksicht auf die Eigenartigkeiten der nationalen Folklorentwicklung des jeweiligen Volkes zu behandeln. Die Schlussfolgerungen, auf die wir weiter zu sprechen kommen werden, sind an Hand der Analyse des lettischen Materials gezogen worden und vorwiegend im Kontext der lettischen Folklore gültig;

¹⁶ Лаутенбах Я. И. Очерки из истории литовско-латышского народного творчества. Юрьев, 1915, с. 319.

¹⁷ Röhrich L. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten. Freiburg—Basel—Wien, [1973—1974], Bd 1, S. 98—100.

deshalb dürften sie nur als Beispiele, nicht aber als absolute, für alle Ethnosse charakteristische Wahrheit aufgefasst werden.

Erste Schlussfolgerung. In der lettischen Folkloretradition sind alle in diesem Typ erfassten poetischen Strukturen mehr oder weniger populär. Das bedeutet, dass dieses Modell lange Zeit aktiv und produktiv gewesen ist.

Zweite Schlussfolgerung. Der Anzahl nach (an die 200 Belege) dominiert in verschiedenen Variationen das Sprichwort vom Schnitzen des Spiesses für die Vorbereitung des Bratens. Das Verkaufen der Bärenhaut ist nur in etwas mehr als 100 Aufzeichnungen belegt. Andere synonymen Variante sind jeder nur in einigen Aufzeichnungen vertreten. Die Genesis dieses Typmodells dürfte also älter als die deutsche Fabel sein.

Dritte Schlussfolgerung. Alle wichtigsten synonymen Sprichwörter treten schon in den Publikationen des 18.—19. Jhs auf; es zeugt von einem lange währenden und aktiven Funktionieren dieser Varianten in der mündlichen Tradition und gleichzeitig von ihren tiefen Wurzeln im lettischen Volksschaffen. Die deutsche Fabel in der lettischen Sprache taucht in Publikationen erst viel später, Anfang des 20. Jhs, auf.

In Anbetracht all dieser als auch anderer, hier unerwähnt gebliebener Faktoren lässt sich der Grundsatz ziehen — das Sprichwort von der vorzeitig verkauften Bärenhaut ist in der lettischen Folklore unabhängig von der deutschen Fabel entstanden und ist vermutlich eine neuere Variation des aus der Zeit der indoeuropäischen Gemeinschaft überlieferten Parömentyps. Freilich enthält dieser Typ auch einige entlehnte, in der lettischen Folklore wenig bekannte, Varianten. Z. B. vom Verkauf der Eier, bevor noch die Küken ausgebrütet sind.

In einer der umfangreichsten Veröffentlichungen der vergleichenden Folklore — in der germanischen und romanischen Sprichwörtersammlung von I. von Düringsfeld — gibt es keine echte Konsequenz in der Aufteilung in Typen. Meistens sind unter einer Überschrift syntaktisch unterschiedliche Redaktionen eines und desselben Sprichwortes zusammengefasst. Doch selbst in dieser Publikation umfasst ein Typ zuweilen auch synonyme Varianten. So, z. B. unter dem Titel *Er sucht den Esel und sitzt darauf* sind solche Sprichwörter erfasst, in denen die Bilder, die die Idee zum Ausdruck bringen, die zu suchenden Objekte sind: das Pferd, der Esel, der Bär, das Messer, der Hut, der Sattel (D II 409). Oder auch der Typ D II 591, wo die Torheit, Unvernunft des Menschen durch die rethorische Frage ausgedrückt wird: was weiss schon das Schwein (die Kuh, die Eule, die Krähe, die Katze) vom Sonntag, der Ochse vom Nordstern oder das Schwein vom Spinnrad.

Auch die Übersetzerpraktiken lassen für diese erweiterte Typauffassung entscheiden, insbesondere in solchen Fällen, wenn es in beiden Sprachen keine Parömien mit gleichen Bildsystemen

gibt. Das kann man schon in den Wörterbüchern vergangener Jahrhunderte feststellen. Z. B. G. F. Stender führt, als der deutschen Redensart *das gilt wie alter Kalender* (LL 164) entsprechend, die Wendung *geld kā novalkāta vīze* (das gilt wie abgetragener Bastschuh) an. Wie es z. B. aus dem deutsch-lettischen phraseologischen Wörterbuch¹⁸ ersichtlich ist, setzt sich dieser Prinzip auch heutzutage fort. So entsprechend für das deutsche *alles über einen Kamm scheren* (alles unterschiedlos behandeln) stehen hinsichtlich der Bilder ziemlich unterschiedliche, im Inhalt und in der Funktion aber idente lettische Redensarten: *mērit visu ar vienu olekti; mest visu pār vienu kārti; bāzt visu vienā maisā*.

Es muss hinzugefügt werden, dass eine solche erweiterte Typauffassung auch Forscher anderer Folkloregenres für richtig anerkannt haben. Als treffendes Beispiel kann man das allgemein bekannte Märchen vom Goldfisch anführen, das im Märchenmotivverzeichnis von Arne-Thompson als 555. Typ eingereiht ist. Dieser Typ umfasst Märchen, in denen die Wünsche des armen Mannes nicht nur das Fisch, sondern auch der Baum oder der Gott erfüllt; zu dem letzteren gelangt man, wenn man an Bohnenzweigen in den Himmel hinaufklettert. Im „Verzeichnis der lettischen Märchentypen“ (1977) von K. Arājs und A. Medne kommen noch der Vogel, die Schlange, die Birke, der Alte hinzu. Solche Auffassung des Märchentyps muss man als wissenschaftlich begründet anerkennen: seine semantische Tiefstruktur ist in allen Fällen ein und dieselbe — die Missbilligung übertriebener Habsucht, Unersättlichkeit. Die Bilder, durch die dieser Gedanke zum Ausdruck gebracht wird, haben eine sekundäre Bedeutung; man kann sie als Quasisynonyme betrachten, die den jeweiligen Varianten etwas unterschiedliche poetische Schattierung verleihen.

Eine solche erweiterte Auffassung des Typbegriffs trifft man auch z. B. in den wissenschaftlichen Ausgaben der lettischen und litauischen Volkslieder.

Die in diesem Typ umfassten synonymen Varianten tragen des öfteren dazu bei, die übertragene Bedeutung und die kommunikative Funktion der jeweiligen Sprichwörter zu enthüllen, besonders in den Fällen, wenn in ihrer Verwendung im praktischen Sprachgebrauch nur eine von vielen möglichen Situationen dominiert. Dabei ist es vom Interesse zu vermerken, dass eine solche Polarisation der Bedeutung in verschiedenen ethnischen Gemeinschaften unterschiedlich ist. Im lettischen Material kommt sie besonders stark in jenen Typen zur Geltung, in denen die von anderen Völkern entlehnten Sprichwörter vorherrschen. Z. B. nur in einzelnen Varianten in Latgale sind folgende Sprichwörter festgehalten: *Sile da zyrga nait* (527, 32027) und *Auza pie zirga neskrīn, bet gan zirgs pie auzas* (1611, 3370); semantisch asso-

¹⁸ Celmrauga I. u. c. Vācu-latviešu frazeoloģiskā vārdnīca. R., 1980.

zieren sie mit Erkenntnissen von geringerer Bildlichkeit: *Maize ēdājam pakaļ neiet* (1900, 3668); *Pēc vēdera maize nestaigā, bet vēders pēc maizes* (527, 33469), die unter unmittelbarem Einfluss der russischen Sprichwörter *Хлеб за брюхом не ходит* (D 647) und *Обед брюха не ищет* (D 805) entstanden sein dürften.¹⁹ Sprichwörter von der Krippe und dem Pferd kommen auch in der deutschen Parömiensammlung vor: *Das Pferd soll zur Krippe gehen, nicht die Krippe zum Pferde* (D II 218). Doch schon die strukturelle, scheinbar alogische Variante — *Die Krippe läuft zum Pferde* lässt besonders vorsichtig bei der Deutung ihres Inhalts sein. Besonders zugespitzt wird es durch die synonyme Variante *Die Maus soll das Loch suchen, nicht das Loch die Maus*. Gewisse Klarheit verschaffen die in demselben Typ umfassten französischen Varianten: *Die Sache geht schlecht, wenn die Henne den Hahn sucht* und *Das Jahrhundert fängt an umzukehren, wenn Damen die Ehemänner verlangen gehen*. Für diese Varianten haben sich also im Westen unterschiedliche Gebrauchstraditionen herausgebildet.

Unterschiede im Ausmass der Funktionierungssphäre, die meistens in der Einschränkung der situativen Bedeutung konkreter Sprichwörter zum Ausdruck kommen, sind auch in anderen Fällen feststellbar und vermutlich im Entwicklungsgang der Geschichte entstanden. Z. B. das sehr populäre Sprichwort *Roka roku mazgā* wird in der lettischen Folklore im positiven Sinn gebraucht, um gegenseitige Hilfsbereitschaft zu preisen. Davon zeugen auch die Volkslieder, in denen dieses Sprichwort als konstantes Motiv auftritt, um verschiedene Situationen einzuschätzen:

Roka roku mazgājās, —
 Kas mutīti nomazgās?
 Tām pašām rociņām
 I mutīte jāmazgā.

LD 2991

Roka roku mazgājās, —
 Kas mutīti nomazgās?
 Māsa māsu mielojās,
 Kas mieloja bāleliņu?

LD 4201, 2

In deutschen Parömiensquellen dagegen wird auf Beihilfe in „unsauberen“ Geschäften hingewiesen: „... unerlaubte Handlungen bleiben unbestraft, weil sich die Täter nicht gegenseitig verraten oder weil um des Vorteils willen geschwiegen wird.“²⁰ Es muss hinzugefügt werden, dass im heutigen Sprachgebrauch auch Letten sich dieses Sprichwortes bedienen, um eine negative Handlung zu bezeichnen.

¹⁹ Näheres zu der Funktionierung dieser Sprichwörter in der lettischen Folkloretradition vgl.: Кокаре Э. Я. Интернациональное и национальное в латышских пословицах и поговорках. Рига, 1978, с. 136—138.

²⁰ Röhrich L. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten. Freiburg—Basel—Wien, [1973—1974], Bd 1, S. 383.

Der Einblick in die Gesamtheit der synonymen Varianten ist besonders für die vergleichende Parömiologie von Wichtigkeit, wenn man sich mit dem Problem der Rolle des nationalen und internationalen Faktors in der Herausbildung des Parömiensrepertoires eines jeweiligen Volkes im allgemeinen und der Herkunft einzelner Sprichwörter oder sprichwörtlichen Redensarten und ihrer ethnischen Zugehörigkeit im besonderen befasst. Aber die Bestimmung des Charakters der Ähnlichkeiten einzelner Texte setzt Forschungen in mehreren Dimensionen voraus, die die Funktionierungseigenarten der Parömien in der Folkloretradition des jeweiligen Volkes widerspiegeln. Sehr wichtig sind aus diesem Grunde: 1) Daten über **das Leben** des betreffenden Sprichworts **im Raum**, zu denen man gelangen kann, wenn man a) das Areal d. h. die Ortschaften feststellt, aus denen seine Varianten zugestellt oder wo sie aufgezeichnet worden sind; b) seine Verbreitungsfrequenz bzw. Häufigkeit an diesen Ortschaften ergründet; 2) Angaben über **das Leben** des Sprichworts **in der Zeit**, d. h. über das Alter der Aufzeichnungen; 3) Daten über **das Leben** des Sprichworts **in der Folkloretradition**, das in Variierung und Verwandtschaft zum Ausdruck kommt, d. h., über seine Einfügung in mehr umfassende Typen mit synonymen Varianten, in Typ- oder thematische Gruppen, in andere Genres.

Alle diese Kriterien sind eng mit einander verbunden und, nur in ihrer Gesamtheit erfasst, lassen sie die Hypothese von der nationalen Angehörigkeit einer konkreten Parömie — von ihrer möglichen Entlehnung oder ihrem einheimischen Ursprung aufstellen. Wenn in Grenzgebieten nur einige Varianten eines Sprichworts auftreten, im Sprichwortschatz des benachbarten Volkes aber dieses Sprichwort vielfältiger vertreten ist, wird wohl die Hypothese von seinem Ursprung in der Folklore jenes Nachbarvolkes begründet sein. Die Migration des Sprichworts vollzieht sich in solchen Fällen im zweisprachigen Gebiet. Das spiegelt sich auch in Sprichwörtern wider, wo neben dem Wortschatz der Grundsprache auch unter dem Einfluss der Nachbarsprache entstandene Lexeme bzw. syntaktische Konstruktionen auftreten. Die Aufzeichnung eines Sprichwortes in vielen Varianten in der ganzen Republik zeugt vielmehr davon, dass es sich mit seinen bestimmten kommunikativen Funktionen in das Grundrepertoire des jeweiligen Volkes eingefügt hat.

Wenn man Daten vom Leben eines einem internationalen Typ angehörigen Sprichwortes in Zeit, d. h. von seinem langwierigen Leben in der lettischen Folkloretradition erwirbt, kann man mit Grund von seiner Zugehörigkeit zu historisch-genetischen bzw. ausgeprägt typologischen Parallelen sprechen. Ziemlich selten lassen sich solche Texte als Entlehnungen qualifizieren, die im Laufe der Zeit sich ganz in das Nationalrepertoire integriert sind. Trifft man für ein in einer alten Quelle fixiertes Sprichwort

keine nahe Parallelen in den Parömien anderer Völker, so kann man es mit Recht als spezifisch nationalen Text einschätzen.

Für die Bestimmung des Charakters der Sprichwortparallelen sind die alten Publikationen besonders bedeutungsvoll, wenn sich die Frage der Entlehnung durch Literatur, Schule oder Kirche stellt. Wenn man berücksichtigt, dass die geistige Entwicklung der lettischen Volksmassen erst seit dem 19. Jh. einigermaßen durch Schule und Literatur beeinflusst werden konnte, überzeugt man sich davon, dass die Fixierung eines Sprichwortes in alten schriftlichen Quellen hauptsächlich von seinem weit zurückliegenden Übergang in das Folklore-repertoire und von seinem jahrhundertlangen Leben in der mündlichen Tradition zeugt. Hiermit erübrigt sich die Frage nach der Entlehnungsmöglichkeit durch Literatur.

Um so sicherer kann man die Hypothese vom nationalen, selbständigen Ursprung aufstellen, wenn Belege vom Leben einer solchen Parömie im mündlichen Sprachgebrauch in Verbindung mit anderen Folkloregenres vorliegen. Diese Verbindung kommt auf verschiedenen Ebenen zur Geltung. Erstens, auf der Bildebene. Nicht selten treten Parömienbilder als Symbole bestimmter Merkmale in verschiedenen Folkloregenres eines jeden Volkes auf, und schon damit allein zeugen sie von tiefgehender Integration der betreffenden Texte in das Komplex des Schaffens dieser Völker. Zweitens, die Verbindung zwischen den Parömien und anderen Genres kann sich auch auf der Ebene des Ideengehalts offenbaren. Die Parömie fasst in solchen Fällen etwa die Handlung eines Märchens, einer Anekdote, eines Liedes oder einer Fabel zusammen, wobei sie auch die Einstellung des Erzählers ihr gegenüber offenbart. Manchmal scheint der Ursprung einer solchen Parömie direkt auf den betreffenden Text zurückzuführen. Einen solchen Eindruck könnte z. B. die Redensart *Liela brēka, maza vilna* (Viel Geschrei und wenig Wolle) erwecken, mit der das Märchen vom Teufel, der das Schwein geschoren hatte, beendet wird (AT 1037). Das Sprichwort *Kas otram bedri rok, pats iekrit* (Wer andern eine Grube gräbt, fällt selbst hinein) bildet seinerseits ein Seitenstück zum Märchen (LPT X, 276—280; AT 891), in dem in verschiedenen Variationen die Rede davon ist, wie der einem anderen zugefügte Schaden den Täter selbst trifft. Ebenso auch die oben behandelte Fabel und das Sprichwort von der verkauften Haut des nicht erlegten Bären.

In der lettischen Folklore sind Sprichwörter am häufigsten in Volksliedern erfasst, wo sie als Kompositionselement — als konstantes Motiv oder als Bestandteil des syntaktischen Parallelismus verwendet werden. Manchmal ist es gerade ein Volkslied, das Zeugnisse von der Existenz einer Parömie auch in der lettischen Folklore erhalten hat; oder auch — von der Verwendung eines Liedes in der Funktion des Sprichwortes. So ist z. B. in der lettischen Parömienkartei die internationale Parömie

Kaķim gribas zivtiņas ķert, bet negrib kājas slapināt. (Die Katze will Fische fangen, will aber die Füße nicht nassmachen) (3, 239) nur in einigen Varianten vertreten, was auf eine Entlehnung aus dem Deutschen oder Russischen schliessen lassen könnte. Doch als konstantes Motiv findet sie sich in Volksliedern mit verschiedener Thematik:

Grib kaķīte zuvu ēst,
Netik kāju slapināt;
Grib brālītis sievu jemt,
Netik jūgt kumeliņu.

LD 11838

Grib kaķītis zivi ēst,
Netik kājas slapināt;
Grib meitiņa piena strēbt,
Netik govīs rietināt.

LD 28905

Grib kaķītis zivi ēst,
Netik kājas slapināt;
Grib māmiņa labu znotu,
Meitai rupjas villainītes.

LD 11837, 1

Dies alles zeugt von einem langen Leben dieser Parömiē in der lettischen Folklore. Die Tatsache, dass sie schon in der antiken Literatur belegt ist, dass sie sowohl germanisch und romanisch (D I 87), als auch slawisch²¹ sprechenden Völkern bekannt ist, lässt die Hypothese aufstellen, dass dieses Motiv als Überlieferung aus der Zeit der indoeuropäischen Gemeinschaft in der lettischen Folklore zu betrachten ist, obwohl als Sprichwort es den Letten kaum bekannt ist.

Obwohl man anerkennt, dass eine weite Verbreitung einer Parömie gewöhnlich von ihrem weit zurückliegenden Ursprung, wenigstens vom langen und aktiven Leben im betreffenden Ethnos zeugt, muss doch hinzugefügt werden, dass man auch die den Bildern zugrundeliegenden Realien nicht ignorieren darf, weil sie manchmal mit einer konkreten historischen Epoche in Verbindung stehen und bei der Grenzziehung der möglichen Entstehungszeit dieser Parömien von Bedeutung sind. Solche Überlegungen treten auf, wenn man z. B. das Leben des internationalen Sprichwortes *Wer zuerst kommt, mahlt zuerst* (D II 740) in der lettischen Folkloretradition verfolgt. In der lettischen Parömienkartei ist dieses Sprichwort in 200 Varianten vertreten, praktisch wird es noch heute von jedermann im mündlichen Verkehr verwendet, wenn das Recht des Ersten behauptet werden soll. Die grosse Popularität dieses Sprichwortes führt zur Aufstellung der Hypothese von seiner Integration in der lettischen Folkloretradi-

²¹ Čelakovský F. *Mudrosloví národu slovenského ve příslovích.* Praha, 1949, s. 156.

tion. Das anzunehmen lassen auch betreffende Belege in den alten Schriftdenkmälern. Schon in dem von Jānis Langijs 1685 herausgegeben lettisch-deutschen Wörterbuch steht für das deutsche Sprichwort *Wer eher kommt, der mahlet eher* die Übersetzung *kas pirmāk pi sudmalim nāk, tas pirmāk ūšber savu labib'* (JLg 158). In einer ähnlichen — nicht besonders geglückten — Formulierung trifft es sich auch in fast allen Wörterbüchern des 17.—18. Jhs. In der Brahylogismensammlung von F. Brivzemnieks (1881) gibt es schon eine sehr lakonische, ausgefeilte Variante — *Pirmais dzirnavās, pirmais maļ* (Br 347), aber in der Publikation von P. Birkerts (1927) — der deutschen Variante entsprechende — *Kas pirmais brauc, maļ pirmais* (B 1946). Vier Jahrhunderte bezeugen also das Leben dieses Sprichwortes.

Vor voreiligen Rückschlüssen auf so lange Popularität dieses Sprichworts warnen jedoch die Volkslieder. Mehrere Tausende Liedertypen mit vielen Varianten berichten vom Mahlen zu Hause mit einer Handmühle. P. Smits hat in „Latvju dainas“ nur 17 Lieder von der Mühle gefunden und schliesst darauf, dass sie selten und nur von einigen reichen lettischen Bauern benutzt wurden.²² Die Historiker sind der Meinung, dass vom Warten an einer Wasser- bzw. Dampfmühle erst seit dem Ende des 18. Jhs. die Rede sein kann. Hieraus erfolgt, dass auch dieses Sprichwort erst zu dieser Zeit populär werden konnte, folglich in den letzten zwei Jahrhunderten. Sollte die Mühle selbst als auch das mit ihr verbundene Sprichwort eine Entlehnung aus der deutschen Kultur sein?

Das Problem der Entlehnungsgesetzmässigkeiten und des Mechanismus der Integration in die mündliche Tradition eines Volkes ist bis heute noch nicht ernstlich behandelt worden. Es sind nur Hypothesen aufgestellt worden, die selten auf der Analyse eines konkreten Materials aufgebaut sind. Hier werden wir auch nur Einzelfälle unter dem Aspekt der Problemstellung einskizzieren, eine eingehendere Erforschung einer speziellen Abhandlung überlassend.

ZU EINIGEN LETTISCHEN UND DEUTSCHEN PARÖMIENPARALLELEN

In der Parömiologie hat sich die Einsicht eingebürgert, dass die antike und geistliche Literatur grossen Einfluss auf die Herausbildung der internationalen Schicht in der Folkloretradition vieler Völker ausgeübt haben soll. Das ist ein umfassendes Problem, bei dem man überzeugende Resultate erst dann erreichen

---

²² Smits P. Etnogrāfisko rakstu krājums. R., 1923, 88. lpp.

kann, wenn man eine jede solche gemeinsame Parömie einer monographischen Behandlung unterzieht. Es sollen hier nur zwei Tatsachen hervorgehoben werden. Erstens, die vom deutschen Parömiologen W. Mieder mehrfach wiederholte Erkenntnis: „... dass der früheste schriftliche Beleg eines Sprichwortes nicht unbedingt der Ursprung des Sprichwortes sein muss. Vielmehr werden viele Sprichwörter längst im Volke allgemein gebräuchlich gewesen sein, bevor sie endlich ins antike Schrifttum aufgenommen wurden.“²³ Und weiter noch ein sehr wichtiger Gedanke, den auch die Analyse des lettischen Materials bestätigt, — dass die aus der antiken Literatur und der Bibel entlehnten Sprichwörter „vor allem durch schriftliche (in Sperrschrift von mir — E. K.) Überlieferung entlehnt worden“²⁴ sind.

Zweitens, sollen die historischen Verhältnisse in Erinnerung gerufen werden, unter denen nur wenigen Letten und erst im 19. Jh. sich die Möglichkeit bot, lateinische Sprache so gut zu erlernen, um Sprichwörter übersetzen zu können. Die Bibel in der lettischen Sprache war zwar einige Jahrhunderte früher vorhanden, doch eine grössere Anzahl Letten, die lesen konnten, gab es vorwiegend ebenso erst im 19. Jh. Auch diesbezüglich scheint die Aussage von W. Mieder treffend zu sein: „Dabei wird deutlich, dass der sprachgewaltige Bibelübersetzer Martin Luther den grössten Teil der deutschen Bibelsprichwörter nicht geschaffen, sondern vorgefunden hat.“²⁵ Dasselbe kann man auch sowohl von dem von G. Mancelius verfassten Predigtenbuch als auch von der Bibelübersetzung von E. Glück sagen — aus dem Kontext, in dem die nicht allzuvielen Sprichwörter angewandt worden sind, geht hervor, dass die Autoren bestrebt gewesen sind, in den dem Volk bekannten Wendungen eine der Kirche notwendige Idee einzuflechten.

Z. B. die Faulenzer, „Bummler und Tagediebe“, die den ganzen Tag ihre Hände in den Schoss legen oder, sich an den Zaun gelehnt, beobachten, wohin die Schwalben fliegen, warnt G. Mancelius: «*Kāds nu darbs būs, tādu algu jūs dabūsieta.*»²⁶ Dasselbe Sprichwort *Kāds darbs, tāda alga* (Wie die Arbeit, so der Lohn) verwendet Mancelius, wenn er über die Qualen berichtet, die denjenigen Sünder erwarte, der dem Teufel diene.²⁷

Auf einen geringen Einfluss der geistlichen Literatur und der Kirche auf die Verbreitung der internationalen Sprichwörter lassen auch die Visitationsprotokolle der Kirchen schliessen. Sie zeugen davon, dass die lettischen Bauern sich im 17. Jh. ge-

---

²³ Röhrich L., Mieder W. Sprichwort, S. 26.

²⁴ Ebenda, S. 37.

²⁵ Ebenda, S. 31.

²⁶ Mancelius G. Lang-gewünschte Lettische Postill.. II Theil, 1654, S. 97.

²⁷ Ebenda, I Theil, S. 246.

weigert haben, die Kirche zu besuchen, obwohl sie immer öfter deswegen bestraft wurden. „Kenntnisse der Glaubenslehre sogar noch am Ende des Jahrhunderts des öfteren gleich Null waren,“ stellt der Historiker H. Strods fest.²⁸ „Wenn der Bauer in die Kirche ging, wusste er, dass er vor der Predigt im Katechismus abgefragt wird, in dem er gemahnt wird, den Herren zu gehorchen, dass während der Predigt ihm die Rüge wegen schlechter Fronarbeit, unerfüllter Leistungen und nicht erlernter Glaubensartikel erteilt wird, dass er nach der Andacht genötigt wird, die Züchtigung eines Nachbarbauers mit anzusehen. Deshalb, wie P. Einhorn bekennt, alles, was die Kirche beizubringen versuchte, haben die Bauern als falsche und böse Lehren angesehen. Es zeugt davon, dass die Bauern sich der kirchlichen Ideologie ebenso wie der Ausbeutung widersetzt haben.“²⁹

Es ist deshalb schwer vorstellbar, dass man in solchen Verhältnissen sich während der Predigten neue Sprichwörter aneignen könnte, die darüber hinaus, wie G. Mancelius im Vorwort seines „Vademecum“ (1631) erwähnt, in einer so radebrechten Sprache vorgetragen wurden, dass der Bauer sich nach der Predigt den Kopf zerbrechen musste: „Wer weiss, was diese Deutschlandskatze dort miaut.“

Wenn man die Verbreitung der von Mancelius übersetzten Sprüche Salomonis unter Volksmassen verfolgt, muss man sich von der Richtigkeit einer solchen Annahme vergewissern.

Im lettischen Folklorearchiv treffen sich 57 mehr oder weniger umschriebene Sprüche Salomonis. Nur etwa 15 davon sind in mehreren Varianten aufgezeichnet worden, doch sie alle haben die poetische Ausdrucksweise, die syntaktische Struktur und Lexik einer Übersetzung beibehalten. Ein für sie alle, sowohl nur in einer als auch in mehreren Varianten aufgezeichneten Sprüche — gemeinsames Merkmal ist, dass sie sich keinem der in der lettischen Folklore populären Parömentypen zuordnen lassen, und dass sie sich durch ihre Weitschweifigkeit und kompositionelle Struktur auch hinsichtlich der Form unterscheiden.

Die Komposition des grössten Teils der Sprüche Salomonis ist, wie es für die orientalische Folklore gewöhnlich war, zweiteilig aufgebaut; im zweiten Teil wird meistens der Inhalt des ersten Teils wiederholt, variiert, mit anderen Worten und Bildern ausgedrückt. Wendet man die Termini³⁰ von W. Steinitz an, so kann man in diesem Zusammenhang vom synonymen und analogen Parallelismus sprechen. Vorwiegend haben sich diejenigen

---

²⁸ Strods H. *Latviešu zemnieku 17. gs. dzīves veida un tradīciju apskats. Arheoloģija un etnogrāfija*. R., 1970, 9. sēj., 93.—94. lpp.

²⁹ Ebenda, S. 94.

³⁰ Steinitz W. *Der Parallelismus in der finnisch-karelischen Volksdichtung*. Helsinki, 1934, S. 4.

Sprüche Salomonis folklorisiert, deren Komposition auf dem synonymen Parallelismus aufgebaut ist, der durch die Wiederholung des Inhalts einer Aussage in anderen Bildern zum Ausdruck kommt, solcherart enthalten sie Anklänge an die Komposition der lettischen Volkslieder. Z. B.: *Durvis grozās eņģēs, slīņķis savā gultā* (1759, 477; vgl. Spr. Sal. 26, 14); *Kad malkas nav, tad uguns izdziest, un, kad lišķa nav, tad ķilda rimst* (1639, 7695; vgl. Spr. Sal. 26, 20) und eine aus Bauska zugestellte unterschiedliche Aufzeichnung, in der die zweite Komponente variiert ist, die bei der Enthüllung der Semantik dieses Textes die Funktion der Dominante hat: ... *kad aprunātāja nav, tad ķildas mitējas* (1385, 1611). Diese Variation lässt den Gedanken aufkommen, dass dieser Spruch eine aktive Funktion gehabt haben soll (obgleich er nur in 7 Manuskripten fixiert ist) und die Veränderungen durch Anpassung an die Anwendungssituation entstanden sein sollen. Auf einen solchen Gedanken kommen lässt auch der selbständig funktionierende erste Teil *Kad malkas nav, tad uguns izdziest* (1766, 433), der in zwei Aufzeichnungen fixiert worden ist; der methaphorische Ausdruck schafft weitere Funktionsmöglichkeiten, indem er die Anwendung dieses Spruches in verschiedenen Situationen ermöglicht, wo das Fehlen des einen Faktorees das Schwinden des anderen verursacht.

Die analoge Parallelität, die in der Nebeneinanderstellung inhaltsähnlicher Phrasen zum Ausdruck kommt, ist für die lettische Folklore nicht kennzeichnend. Deshalb treffen sich die Sprüche Salomonis, deren Komposition darauf aufgebaut ist, im lettischen Folklorearchiv recht selten. So ist z. B. *Ar gudribu uzceļ namu, ar saprašānu to stiprina* (1699, 4939; vgl. Spr. Sal. 24, 3) nur in einer Aufzeichnung vertreten.

Solche Analyse von Beispielen könnte man fortsetzen, dabei würde man zu gleichen Schlussfolgerungen kommen — die Archivalmaterialien zeugen davon — die Sprüche Salomonis sind nicht zum wesentlichen Bestandteil des lettischen Parömienrepertoires geworden, sie haben auch keine aktive kommunikative Funktion erhalten. Die entlehnten Sprüche Salomonis stehen abseits vom übrigen Repertoire sowohl hinsichtlich des Inhalts als auch mit ihrer dem Lettischen fremden Konstruktion und Lexik, so dass über ihre Herkunft aus der Kultur eines anderen Volkes keine Zweifel aufkommen können. Diese Überzeugung wird auch durch die Tatsache unterstützt, dass sie nur in wenigen (selten in mehr als 10) Varianten aufgezeichnet worden sind, dabei haben sie gewöhnlich auch keine unterschiedliche poetische Variationen. All das lässt auf direkte Auszüge aus den Sprüchen Salomonis schliessen, die keinen wesentlichen Einfluss auf die aktive Phraseologie des Volkes ausgeübt haben.

Nur in ein paar Fällen kommen Bedenken über den Charakter und die Ursachen der Ähnlichkeit zwischen den Sprüchen Salomonis und den lettischen Sprichwörtern auf, wobei die Möglich-

keit typologischer Parallelen auf der Motivebene eingeräumt werden soll.

Solche Probleme tauchen auf, wenn sich Parallelen zu den Sprüchen Salomonis nicht nur in lettischen Parömien, sondern auch in anderen Genres, vor allem in Volksliedern treffen. Zwar ist es bis jetzt gelungen, nur drei Liedertypen zu finden, die mehr oder weniger eng mit einem biblischen Thema verbunden sind. Zwei davon befassen sich mit dem Thema Faulheit und Fleiss, das im lettischen Volksschaffen überhaupt sehr populär ist.

Salomo hat sich zu diesem Thema in einer ausführlichen Schilderung verbreitet: *Ej pie skudras, tu sliņķi, skaties viņas ceļus un topi gudrs! Lai tai nav valdnieka, nei kunga, tā tomēr savu maizi vasarā sagādā, savu barību sakrāj pļaujamā laikā. Cik ilgi tu gulēsi, sliņķi? Kad tu celsies no sava miega?* (Spr. Sal. 6, 6—9)

In der lettischen Sprichwörterkartei finden sich 12 Varianten, in denen sich der erste Satz der Schilderung verschiedentlich variiert. In zwei Aufzeichnungen trifft er sich unverändert (116, 19437; 13, 10, 1). In den übrigen Varianten lässt sich das Streben beobachten, der Weitschweifigkeit und der Variation der Idee mit anderen Worten auszuweichen. Den Informanten (oder den Korrespondenten) ist auch die Methapher vom Beobachten des Weges unklar erschienen; weshalb sie nur in einer Variante erhalten geblieben ist: *Ej pie skudras, sliņķi, un skaties viņas ceļus* (1674, 3114). Als Quintessenz der ganzen Aussage ist in anderen Varianten die Weisheit anerkannt, die dann auch in verschiedenen Variationen der syntaktischen Struktur zum Ausdruck kommt: *Ej pie skudras, sliņķi, un topi gudrs* (1688, 1618); *Ej pie skudras un mācies būt gudrs* (1653, 125) und in anderen ähnlichen Varianten. Nur in einer Variante macht sich eine schöpferische Einstellung zum Original, das Bemühen die Semantik der ganzen Aussage hervorzuheben, bemerkbar: *Eji pie skudras un mācies strādāt* (527, 43138, Liepāja). In sämtlichen Varianten liegt eine unlettische Ausdrucksweise zutage, die allein schon auf ihre Herkunft aus dem Schaffen eines anderen Volkes schliessen lässt.

Eine noch engere assoziative Gedankenkette offenbart sich, wenn man den Spruch Salomonis *Neatstāj savu draugu, nedz tēva draugu un savā bēdu laikā neej sava brāļa namā; labāks ir kaimiņš tuvumā nekā brālis tālumā* (Spr. Sal. 27, 10) verfolgt. Das lettische Volk hat von der langen Ausführung nur den Endteil übernommen (ob es aber berechtigt ist, zu sagen — übernommen? — Es gibt nur 10 Variantenaufzeichnungen!), dabei wird der Verwandtschaftskreis erweitert: *Labāk labs kaimiņš tuvumā nekā rads tālumā* (1800, 1687). Derselbe Gedanke wird auch in einer Reihe von Volksliedern variiert (vgl. Ltdz II

4522—4531), von denen folgende zwei bildlich dem Spruch Salomonis am ähnlichsten sind, jedoch nicht ident(!):

Mīli, mīli man radiņi,
Vēl mīļāki man ciemiņi:
Pie ciemiņa sāles sauja,
Pie ciemiņa uguntiņš.

1244, 3141

Ciemiņš man lieli radi,
Par visiem radiņiem:
Pie ciemiņa sāles teku,
Pie ciemiņa — padomiņa.

807, 2429

Diese Volkslieder schildern eine recht reale Szene aus dem menschlichen Leben. Die Anregung für ihre Schilderung ist wohl kaum im Schaffen eines anderen Volkes, um so weniger in der geistlichen Literatur, zu suchen.

Noch tiefer in der lettischen Folklore wurzeln die Bilder und der Ideengehalt des Spruches Salomonis *Kas otram bedri rok, pats iekrīt* [Wer andern eine Grube gräbt, fällt selbst hinein] (Spr. Sal. 26, 27). Er hat sich in eine umfassende thematische Gruppe eingefügt, die den Gedanken zum Ausdruck bringt — eine Übeltat trifft zunächst den Täter selbst. Viele Texte verschiedener Folkloregenres sind von dieser Erkenntnis durchdrungen, und vermutlich wurzelt sie anfänglich in der für eine frühere Entwicklungsphase der Menschheit typische Blutrache. Das Bildsystem des angeführten Sprichworts bringt auf den Gedanken von einem alten Jägerhandgriff — dem Fangen der Tiere (aber auch der Feinde) mit Hilfe von getarnten Gruben. Vermutlich ist diese Wendung aus Volkstraditionen auch in die Bibel gekommen.

Die anderen in der lettischen Parömienkarte in einigen Varianten vertretenen Sprüche Salomonis haben eine enge poetische Verbindung mit ihrer Urquelle behalten. Sogar in solchen Fällen, wenn die verwandte Thematik und Sujetumgebung gewisse Voraussetzungen auch für die Popularität entlehnter Parömien schaffen, jedoch die für die Traditionen des lettischen Volksschaffens fremde Form und poetische Ausdrucksweise haben offensichtlich ihren Kommunikationskreis eingeschränkt. Deshalb ist der grösste Teil der Sprüche Salomonis in der lettischen Folkloretraditionals Auszüge aus publizierten Quellen zu betrachten.

Einige Anhaltspunkte für die Hypothesen von Bedeutung und Einfluss der schriftlichen Quellen auf die Verbreitung internationaler Parömien, auf den Übergang aus dem Folkloreut eines Volkes in das eines anderen, könnte Presse bieten. Um die letzte Jahrhundertwende sind in lettischen Zeitungen, besonders in ihren literarischen Beilagen, zahlreiche Übersetzungen der Sprichwörter verschiedener Völker veröffentlicht und mit Überschriften auf die Zugehörigkeit dem jeweiligen Volk hingewiesen worden. Man könnte den Widerspruch erheben, dass knappe hundert

Jahre im Folkloreleben eine allzu kurze Zeit ist und deshalb könnten die auf Grunde eines solchen Materials gemachten Verallgemeinerungen nicht besonders überzeugend sein. Doch dieser Mangel wird durch einen anderen Faktor behoben — gerade in den letzten zwei Jahrhunderten hat sich die Zahl der Lesekundigen merklich zugenommen, wodurch sich grössere Möglichkeiten boten, das Volk durch publizierte Materialien einzuflüssen. Besonders betrifft es die meistgelesene Literatur — die Zeitungen.

Vergleich der in Zeitungen veröffentlichten Parömien mit den Materialien aus der Kartei des Folklorearchivs bietet ein recht interessantes Bild. Zur Anschaulichkeit sollen hier nur einige Fakten erwähnt werden.

In 16 Nummern der Zeitung „Balss“ und ihrer Beilage (fortan — Bp) 1903 sind 152 russische Sprichwörter veröffentlicht worden. Ihre Mehrzahl ist über die Seiten der Zeitung nicht herausgekommen. Nur zehn Sprichwörter sind in einer oder wenigen Varianten in das Folklorearchiv gekommen. Zwei davon sind den publizierten Sprichwörtern adäquat: *Skudra nav liela, bet kalnus rok* (Die Ameise ist nicht gross, aber Berge ungräbt; Bp 31; vgl. 1940, 2674) und *Ja nav drauga, tad meklē; kad atrodi, tad sargā* (Wenn du keinen Freund hast, dann suche; wenn du einen gefunden hast, dann hüte; Bp 38; vgl. 1802, 478), und lassen den Gedanken aufkommen, dass sie genau aus der Zeitung ausgeschrieben sind. Bei anderen dagegen treten Unterschiede auf, die eine andere, von der in „Balss“ publizierte unabhängige, Übersetzung zulassen.

Noch zwei andere von den in „Balss“ publizierten Sprichwörtern sind in der Kartei in grösserer Anzahl vertreten, was von einem aktiven Leben im Volke zeugen dürfte. Eins davon — *Slikts ritenis visstiprāk čikst* (Ein schlechtes Rad quitscht am meisten; Bp 31) — obwohl in 16 aus verschiedenen Gebieten Lettlands zugesandten Aufzeichnungen festgehalten, steht hinsichtlich der poetischen Struktur abseits vom thematikleichen lettischen Material. Wogegen das andere Sprichwort *Ar ilenu jūru nesasildisi* (Mit der Ahle machst das Meer nicht warm; Bp 38) mit seinen 34 vielfältigen Variationen sich in eine umfassende, thematisch einheitliche Typgruppe fügt, die ebenso den Gedanken ausdrückt, dass man mit geringen Mitteln keine grosse Arbeit leisten kann; es umfasst das für viele Völker populäre Motiv vom Wasserschöpfen oder — *tragen im Siebe* (D II 361). In diesem Falle gibt es folglich allen Grund von einem internationalen Modell als in verschiedenen Metaphern erfassten Ursprungsanreger von inhaltsgleichen Parömien und dem Einfluss der Zeitung auf die Integration des betreffenden Textes in das lettische Folklorerepertoire zu sprechen.

Beim Auswerten des im Laufe eines Jahres publizierten Materials im ganzen gewinnt man den Eindruck, dass der Übersetzer

die Eigentümlichkeit der russischen Sprichwörter zeigen wollen und absichtlich solche Texte gewählt hat, die keine Resonanz zu populären lettischen Sprichwörtern haben. Dafür sind in der 129. literarischen Beilage der Zeitung „Baltijas Vēstnesis“ (1894) 65 Parömien veröffentlicht worden, von denen 24 bzw. 37% lettische Parallelen haben; ungefähr so ist auch das Verhältnis zwischen ähnlichen russischen und lettischen Texten im ganzen lettischen Parömiencorpus. Ähnlich ist auch das quantitative Verhältnis der internationalen Typen zu diesen Parallelen.

Ein ähnliches Bild offenbart sich auch, wenn man Veröffentlichungen der Parömien anderer Völker in der Presse analysiert. Unanfechtbar ist ihr Einfluss nur bei zwei Sprichwörtern festgestellt worden. Das erste — *Upes brasla pārejas vietās dziļumu neizmēģina uzreiz ar abām kājām* (Die Tiefe der Furt prüft man nicht mit beiden Füßen zugleich; Bp 1903, 29) — ist als „afrikanische Redensart“ publiziert worden. Im lettischen Folklorearchiv trifft sich nur eine, stilistisch geschickter gestaltete Variante: *Upes brasla neizmēģina ar abām kājām reizē* (116, 5305). In derselben literarischen Beilage von „Balss“ das als italienisches Sprichwort publizierte Aphorismus *Kas lēnām iet, iet prātīgi, kas prātīgi iet, iet ilgi* (Wer langsam geht, geht bedächtig, wer bedächtig geht, geht lange) hat auch eine stilistisch besser gelungene Variante (840, 2993) erfahren. In beiden Fällen lässt sich eine Inkorrektheit der Korrespondenten vermuten.

Die Analyse der im Laufe von mehreren Jahrzehnten in der Presse publizierten Parömien verschiedener Völker hat ergeben, dass in den letzten beinahe hundert Jahren das aktive lettische Sprichwörter- und Redensartenrepertoire durch solche Literatur nicht bereichert worden ist. Die unzweifelhaften Lehnübersetzungen sind offenbar infolge unmittelbarer Kontakte zwischen den Völkern entstanden. In der Kartei sind sie meistens in mehreren Varianten vertreten, die von aktivem Gebrauch wenigstens in einem Gebiet zeugen. Im mündlichen Gebrauch in konkreter Situation gehört, was eine bessere Vorstellung auch von der übertragenen Bedeutung und Funktion des Textes liefert, konnten sie leichter in das lettische Repertoire integrieren.

Für die Richtigkeit dieser Thesen spricht auch die Analyse der Parömien, die aus der russischen oder litauischen Folklore in das lettische Repertoire gekommen sind; der grösste Teil davon ist entweder in Grenzgebieten oder in Gebieten aufgezeichnet worden, wo lange Zeit Angehörige der Nachbarvölker zusammen gelebt haben und dadurch sich eine zweisprachige Situation herausgebildet hat. Sie widerspiegelt sich auch in Sprichwörtern, in denen neben dem Wortschatz der Grundsprache sich auch Lexeme treffen, die unter dem Einfluss der Nachbarsprache entstanden sind. Unter solchen Umständen fiel es auch

den Sprichwörtern leichter, sich in die Folkloretradition des anderen Volkes zu integrieren.³¹

Wenn man lettische und deutsche Sprichwortparallelen konkret betrachtet, muss man feststellen, dass der grösste Teil von ihnen internationalen Typen angehören, und sie sind als gemeinsame Überlieferung aus ferner Vergangenheit einzuschätzen. Das lettische Parömiengut besteht hauptsächlich aus solchen, mit der internationalen Schicht mehr oder weniger verbundenen, Typen. Ihre wechselseitige Verbindung lässt sich auf verschiedenen Ebenen erkennen. Gewöhnlich gruppiert sich die Mehrheit der Varianten um ein populäres Sprichwort, das von mehreren synonymen Varianten verschiedener Struktur umgeben ist, unter denen sich sowohl spezifisch nationale als auch für mehrere Völker gemeinsame — überlieferte oder entlehnte Texte treffen. Dabei stellt sich manchmal heraus, dass die Parallelen, die für zwei Völker auf altem genetischen Grund gemeinsam sind, im Verhältnis zu einem anderen, sich als neuere Entlehnungen erweisen. Da ein jeder Ähnlichkeitsfall ziemlich individuell ist und zu seiner Qualifizierung man nur durch umfassende Analyse konkreten Materials gelangen kann, sollen hier zur Anschaulichkeit einige Beispiele angeführt werden, indem mehrere Typen mit verwandter Thematik als Grundlage dienen sollen.

Ein sehr populäres Thema in den internationalen Parömien lautet — auf fremde Kosten leben. Es enthält mehrere semantisch verwandte Typen. Viele Völker kennen den Typ, den man folgenderweise formulieren könnte: Mit fremdem Habe (auch Schicksal) ist leicht zu verfahren, er teilt sich in mehrere Invarianten, deren Popularität bei verschiedenen Völkern unterschiedlich ist. Westeuropäische Völker, die die essbaren Kastanien und ihre Zubereitung kennen, pflegen zu sagen, dass es leicht sei, mit den Händen eines anderen sie aus dem Feuer zu holen³² (D I 864).

Unter slawischen Sprichwörtern finden wir ein allgemeineres Bildsystem — Scharren von glühenden Kohlen mit fremden Händen (C 459). Ein Anklang dazu ist die lettische Variante *Ar*

---

³¹ Näheres zu diesem Problem vgl.: Кокаре Э. Я. Интернациональное и национальное в латышских пословицах и поговорках. Рига, 1978, с. 96—102, 123—140.

³² L. Röhrich knüpft den Ursprung der Parömie an die Tierfabel, die ab 1584 von vielen Dichtern in Dichtungen von verschiedenem Umfang veröffentlicht worden ist. Besonders bekannt ist es durch La Fontaines Werke geworden. Kurz die Fabel: Die Kämmerlinge von Papst Julius II pflegten sich abends Kastanien zu braten. Als sie einmal weggegangen waren, wollte sich ein Affe an den Kastanien gütlich tun. Eingedenk aber, dass die Hofleute die Kastanien mit einem Eisen oder einem Holz aus der Asche nahmen, nahm er eine Katze, presste sie mit der einen Hand an seine Brust, mit der anderen Hand nahm er ihre Pfoten, um damit die Kastanien herauszuscharren. Vgl.: Röhrich Lutz. Lexikon der Sprichwörtlichen Redensarten. Freiburg—Basel—Wien, [1973—1974], Bd 1, S. 488—490.

cita rokām ogles viegli grābt (1945, 9646), die in acht unterschiedlichen Varianten aufgezeichnet worden ist. Ihre Aufzeichnungsorte (Gebiete um Daugavpils, Rēzekne, Jēkabpils, Preiļi) lassen unmittelbare Berührungspunkte mit der russischen *Легко чужими руками жар загребать* (Д 610) feststellen. Die Entlehnungsidee wird durch mehrere Varianten unterstützt, deren Lexik Slawismen enthalten: *Ar cyta rūkom žāru grōbt* (223, 647); *Čužajom rūkom tik žāru grōb* (1950, 8014) u. a.

Grösserer Popularität in der lettischen Folklore erfreut sich die Invariante mit einer kleinen semantischen Nuance — mit fremdem Habe ist leicht zu verfahren. Hierzu gehört das Sprichwort *No otra ādas lēti siksnu izgriezt* (94, 3379), das in mehr als 30 sich wenig unterscheidenden Variationen in verschiedenen entlegenen Winkeln der Republik aufgezeichnet worden ist. In Publikationen erscheint dieses Sprichwort erst seit dem Ende des vorigen Jahrhunderts. In den alten Schriftquellen wird nur der Inhalt des deutschen Sprichworts enthüllt. Z. B. im Lexikon von F. G. Stender steht für *aus andere Leute Haut ist gut Riemen schneiden* die Übersetzung — 'no gatava viegli dzīvot' (LL 482). Möglich, dass auch dieses Sprichwort eine Entlehnung in der lettischen Folklore ist, vermutlich aus dem Deutschen.

Diese Sprichwörter gehören zu einem umfangreichen internationalen Typ mit verzweigtem System der synonymen Varianten. Die Bilder stammen aus verschiedenen semantischen Bereichen, dabei sind sie für jedes Volk anders; völlige Übereinstimmung der Bilder tritt nur selten zutage. So z. B. richten sich Litauen, Russen und Deutschen gegen solche Menschen, die meinen, dass es aus einer fremden Tasche leicht zu zahlen sei (PP 107; Д 610; D I 91). Die grösste bildergleiche Gruppe ist mit den Vorstellungen von Nahrung und Essen verbunden. In den russischen Varianten heisst es, dass der Fisch in einer fremden Schüssel billig sei, dass man keinen Schaden erleidet, wenn man seine Gäste mit fremdem Mittagessen bewirtet, dass man einen fremden Wein leicht sei, wie zu trinken so auch zu verschütten (Д 610). Durch ähnliche Bilder drücken auch die Deutschen diesen Gedanken aus, wenn sie sagen, dass es leicht sei, in anderer Leute Küche zu essen, Gäste in anderer Leute Häuser einzuladen, von eines andern Käse, Laib grosse Scheiben zu schneiden (D I 90—94).

In einem eigenartigen poetischen Bildsystem gefasst ist das für beide baltischen Völkern gemeinsame Sprichwort, das ebenso mit der Ernährung in Verbindung steht: *Zem otra galdiņa viegli kājas turēt* (1805, 16590; LST 92—3; Unter anderer Leute Tisch ist leicht die Beine halten). Von verschiedenen Informanten erhaltene Daten erlauben, sich seine Semantik und Funktion vorzustellen: „Warum selbst arbeiten, wenn man auf fremde Kosten leben kann! Man kann gut essen, wenn ein anderer das Brot verdient“ (1900, 28—9).

Die poetische Dominante dieses Sprichwortes heisst „die Beine unter dem Tisch halten (unter den Tisch stecken).“ Davon, dass sie tief in der lettischen Folkloretradition wurzelt, zeugen auch die in der ethnographischen Beilage von „Dienas Lapa“ publizierten phraseologischen Materialien: „kājas likt savā pagaldē (= pašam uzsākt savu saimniecību)“ die Beine unter eigenen Tisch stecken (= mit eigenem Haushalt beginnen). Piemēram: „Ēd, kamēr pie vecākiem; diezīn kā ies, kad liksi kājas savā pagaldē“ (z. B. Iss, solange du bei den Eltern bist; wer weiss, wie es dir geht, wenn du die Beine unter eigenen Tisch steckst) (Etn. z. 1892 (II), 188).

In den Parömiensammlungen anderer Völker dieses Sprichwort zu finden, ist bis heute noch nicht gelungen; das lässt auf eine eigenartige, für beide baltischen Völker gemeinsame Redaktion des internationalen Modells schliessen. Doch seine Veröffentlichung in Franz Tetzners Sammlung Anfang dieses Jahrhunderts: *Die Beine unter anderer Leute Tisch stecken* mit der Erklärung — 'Sich von anderen ernähren lassen' (T 55) mahnt zur Vorsicht. Leider war es nicht möglich festzustellen, welchen Quellen es Tetzner entnommen hat und welcher Popularität sich dieser Phraseologismus in der deutschen Folklore erfreut.

Zuletzt noch eine echt lettische Redaktion dieses internationalen Modells: *Uz cita birkas savu parādu griezt viegli* (553, 4115) (auf anderer Leute Kerbholz ist gut eigene Schulden kerben), die sich in der ganzen Republik trifft. Ihre Dominante 'aufs Kerbholz kerben' erinnert an mehrere russische Redensarten, doch ihre Semantik und Funktion ist unterschiedlich. In der russischen Folklore ist dieses Bild mit seiner Grundbedeutung — Sich-Merken — verbunden: Я тебе это нарублю (или: насеку, нарежу) на бирку: помни, я не прошу. Nach dem einsprachigen Wörterbuch von W. Dahl (TC I 214—215) zu urteilen, hat die russische Sprache das Lexem 'birka' [Kerbholz] aus der tatarischen Sprache entlehnt und es hat ein Stäbchen oder ein Brett bezeichnet, auf das mit Messer Kerben eingeritzt, später mit Farbe Kreuze oder andere Zeichen gemalt wurden zur Aufstellung von Massen, Mengen, Geld u. ä. Auf dem Kerbholz wurde auch die Abrechnung von Schulden fixiert; das Kerbholz wurde dann in zwei Teile längsgespaltet, die dann bis zur Abrechnung bei jedem von Interessenten aufbewahrt wurden. Solche gespaltene Kerbholze wurden auch im Handel, als Personalausweise und Fahrkarten usw. verwendet. Eine ähnliche Funktion hat auch das Kerbholzbild in deutschen Phraseologismen (vgl. Röhrich I 504).

Letten haben das Kerbholz vorwiegend als Leistungs- und Schuldschein bei Geschäften zwischen Gutsbesitzern und Bauern gekannt (ME I 298; LKV II 2445—6). Das widerspiegelt sich auch in Sprichwörtern, deren Bildsystem eine ähnliche Semantik wie die der obenbehandelten hat — eigene Schuld oder Ausgaben auf einen anderen abwälzen.

Eine äusserst interessante Schicht bilden Parömien, deren Ursprung mehr oder weniger mit deutschen, vorwiegend schriftlichen, Quellen in Verbindung zu bringen ist. An die erste Stelle treten hier die Werke von G. F. Stender — das Wörterbuch und beide Auflagen der Grammatik. Auf der Grundlage von diesen Werken sind fast alle im 19. Jh. publizierten Sammlungen (von K. G. Elverfeld, G. Milich, B. Bergmann u. a. aufgebaut. Man muss aber gleich bemerken, dass nur wenige von diesen Parömien volksläufig geworden sind. Grösstenteils sind sie nicht über den Rahmen der Publikationen herausgetreten, und auch ins Folklorearchiv sind nur als Auszüge gelangt. Um den Anteil und die Bedeutung solcher Parömien in der lettischen Folkloretradition zu veranschaulichen und Material für weitere Forschungen zu bieten, ist ein Teil von ihnen in die vorliegende Sammlung aufgenommen; sie sind hauptsächlich mit Chiffren LL, LGr, NLGr bezeichnet.

Die Feststellung der Ursachen für diese Erscheinung steht noch aus. Hypothetisch kann man nur einige Voraussetzungen vorbringen. Auf den ersten Platz rücken wahrscheinlich die konkreten historischen Verhältnisse, die die Adaptation des einen oder des anderen Textes bestimmen, als auch die schon früher entstandenen Auffassungstraditionen der poetischen Bilder. Als ein anschauliches Beispiel hierfür kann man den Typ *Par cita nelaيمي nebēdā* (Kümmere dich nicht um anderer Leute Unglück) anführen. Er erfasst auch das deutsche Sprichwort *Niemand weiss, wo einem andern der Schuh drückt*, welches G. F. Stender in seinem Wörterbuch mit der Übersetzung 'kas var zināt, kur citam sāp' (wer kann wissen, wo es dem anderen weh tut) (LL 524) veröffentlicht hat. Es ist eigentlich die Formulierung der übertragenen Bedeutung, die über die Seiten des Wörterbuchs nicht herausgetreten ist. Das deutsche Original ist in der lettischen Parömienkartei in 5 verschiedenen Übersetzungen vertreten, jede in einer Variante. Es ist auch einleuchtend, weil nämlich darauf, dass ein Schuh drücken kann, man erst dann aufmerksam werden konnte, als sie zur alltäglichen Fussbekleidung geworden waren. Lettisches *Ne mana cūka, ne mana druva* (Weder mein Schwein, noch mein Feld), das auch im Stenders' Wörterbuch fixiert ist, einmal mit der Erklärung 'Was bekümmere ich mich drum' (LL 118), das andere Mal als deutsches *Was mich nicht brennt, darf ich nicht löschen* (LL 155), ist in der Kartei in vielen hundert Varianten zu finden und wird noch heute in allen Gebieten Lettlands aktiv gebraucht.

Ein interessantes Bild offenbart sich, wenn man die Transformation einer entlehnten Parömie, ihr Zusammenschmelzen mit der nationalen Variante verfolgt. Wenn in dem entlehnten Text ein Motiv, ein Bild oder Bildsystem verwendet worden ist, wofür in der lettischen Folkloretradition sich eine bestimmte Semantik festgelegt hat, kann es das Funktionieren des Sprichwortes ent-

weder fördern, indem ihm eine eigenartige Inhaltsnuance verliehen wird, oder im Gegenteil — hemmen. Als Beispiel kann man das Sprichwort *Suņa balss debesis nekļūs* (Hundesstimme gelangt nicht in den Himmel) anführen. Dieses Sprichwort ist vorwiegend bei westeuropäischen Völkern bekannt, dabei hat es verschiedene funktionale Semantik. Bei slawischen Völkern ist es mit einer ungerechten Bitte, unbegründeter Forderung oder mit einem formell von einem Ungläubigen gesprochenen Gebet verbunden, das der Gott nicht erhören würde (C 23). Von einer analogen Auffassung dieses Sprichworts gibt es Belege auch in litauischen Quellen (*Der Gottlosen Gebet erhört Gott nicht*. LST 374).

Diese Auffassung wurzelt in der Semantik des Bildes — das Hundegebell ist in der Folklore gewöhnlich mit lehren Reden, unbegründeter Aufregung verbunden. Sie bildet ein Seitenstück zu der internationalen Redensart *Rej kā suns mēnesi* (bellt wie ein Hund den Mond an), die die Sinnlosigkeit des Geredes oder des Rügens unterstreicht, weil, wie die Deutschen sagen, *Was kanns den Mond bekümmern, wenn ihn der Mops anbellt* (T 328). Das Bild des Mondes hätte seinerseits mit der christlichen Vorstellung vom Himmel als der Stätte, wo die Reden oder Gebete der Menschen erhört bzw. nicht erhört werden, zusammenschmelzen können.

In germanischen Sprichwörtern ist eine andere Auffassung dieses Bildsystems akzentuiert — nämlich unnötige Bosheit, unbegründetes Rügen, Schimpfen (D I 878). Mit dieser Bedeutung hat es G. F. Stender in die lettische Folklore eingeführt, indem er das Sprichwort *Suņu balss nekļūs debesis* (Hundegebell reicht nicht in den Himmel) in seinem Wörterbuch unter dem Stichwort 'lāsti' [Flüche] als Erklärung der deutschen Wendung 'ein ungerichtetes Fluch trifft nicht' zusammen mit dem lettischen Sprichwort *Lai lād, pa muti iziet, pa nāsīm ieiet* (LL 246) gegeben hat. In beiden Auflagen seiner Grammatik ist betont worden, dass dieses Sprichwort gegen diejenige gerichtet sei, die umsonst schelten und fluchen (NLGr 194; LGr 254).

Solche Behandlung bezeugen auch die übrigen Veröffentlichungen der lettischen Sprichwörter im 18.—19. Jh. Darüber hinaus bringen sie auf die Gedanken, dass das Sprichwort geradewegs aus einer Veröffentlichung in die andere übergegangen ist. In der lettischen Parömienkartei ist es nur in 5 Varianten belegt. Eine davon *Suņa lāsti nenāk debesis* (116, 15269) verbindet dieses entlehnte Sprichwort mit der lettischen nationalen Fassung *Kaķa lāsti nekļūst debesis* (925, 1527), für die man adäquate Fassungen in der Folklore anderer Völker zu finden nicht gelungen ist.

Auf den lettischen Ursprung des Sprichwortes *Kaķa lāsti nekļūst debesis* lassen mehrere Faktoren schliessen. Vor allem die verhältnismässig grosse Verbreitung; in der Kartei sind 80 Aufzeichnungen dieses Sprichwortes aus dem ganzen Lettland zu

finden. Ihre syntaktische Struktur zeugt von der Stabilität der Form, es verändert sich nur die Dominante der verbalen Wortverbindung: 'nekāpj', 'netiek', 'nekļūst'. Zweitens, für das Wurzeln des Sprichwortes in der lettischen Folkloretradition spricht auch die enge Verbindung seines poetischen Systems mit dem weitverbreiteten Volksglauben, dass die Katze, wenn sie kräftig mit ihrem Schwanz wedelt, auf ihren Herrn oder auf jemand anderen flüche, der sie erbost hat.³³ Auf die Wechselverbindung zwischen diesem Glauben und dem Sprichwort verweist ein Korrespondent: Ja kaķis ar zvērošām acīm skatās tieši uz kādu cilvēku, nikni asti sizdams, tad viņš to lād. *Bet kaķa lāsti debesis nekāpi* (17, 26730-1) (Wenn die Katze mit funkelnden Augen einen Menschen direkt anblickt, indem sie zornig mit ihrem Schwanz schlägt, dann verflucht sie ihn. *Aber die Flüche der Katze steigen nicht in den Himmel*).

Daraus ergibt sich, dass die Semantik des letzten Sprichwortes mit dem traditionellen Inhalt des Bildes übereinstimmt, während in dem ersten die internationale Fassung im Widerspruch mit der in der lettischen Folklore eingewurzelten Auffassung steht. Das hat auch den Charakter der Funktionalisierung beider Sprichwörter bestimmt — 'suņa balss' trifft sich vorwiegend in den alten Publikationen, dagegen 'kaķa lāsti' im mündlichen Gebrauch auch in den Folkloreaufzeichnungen der letzten Jahre belegt ist.

Die Integration der aus der deutschen Sprache entlehnten Sprichwörter im aktiven lettischen Sprichwörterfonds wird von mehreren Faktoren bestimmt. Erstens, von der semantischen Vieldeutigkeit bzw. Polisemie des betreffenden Textes, von der Möglichkeit, in verschiedenen Situationen zu fungieren. Zweitens, von gewisser Ähnlichkeit mit lettischen Parömien oder mit einem überhaupt in der Folklore populären Thema. Drittens, von naher oder direkter Entsprechung den traditionellen Symbolen und den Bildsystemen. All diese Faktoren, die stets einander ergänzen und miteinander in Wechselwirkung stehen, tragen zur Akklimatisation, Einbürgerung der fremden Parömie in die lettische mündliche Tradition bei. Je weniger ausgeprägt einer von diesen Elementen verschiedener Ebenen ist, desto fremder ist auch das Lehnwort, geringer seine kommunikative Funktion.

Als ein schlagendes Beispiel zu dem oben Gesagten lässt sich das dem Typ *Laime ātri zūd* (Das Glück schwindet schnell) zugehörige Sprichwort *Laime un glāze vārigas lietas* anführen. Seine älteste Publikation in der lettischen Sprache trifft sich im Wörterbuch von G. F. Stender als lettische Umbildung des deutschen Sprichworts *Glück und Glas, wie bald bricht das* (LL 289). In derselben Formulierung ist dieses Sprichwort in

³³ Z. B.: Wenn die Katze mit ihrem Schwanz die Luft schlägt, verflucht sie jemanden (LTT 12425); Wenn die Katze ihren Schwanz wedelt, flucht sie: Soll es dir so oder so gehen, soll dich jedermann anfahren (LTT 12426).

30 Aufzeichnungen aus verschiedenen Gebieten Lettlands in der Kartei vertreten; eine neuere Variation, in der das deutsche Lexem 'glāze' durch das Lexem slawischen Ursprungs 'stikli' ersetzt worden ist (vgl. ME II 1067), haben 15 Korrespondenten zugeschickt.

Nach der Ansicht der Sprachwissenschaftler ist das Wort 'glāze' schon vor dem 16. Jh. aus dem Mittelniederdeutschen (ME I 624) entlehnt worden. Als der lettischen Sprache zugehörig ist es im G. Mancelius' Wörterbuch (1638) veröffentlicht. Im Laufe von vier Jahrhunderten ist das Wort in die aktive lettische Lexik integriert worden, wovon häufiger Gebrauch in Volksliedern zeugt. In Volksliedern offenbart sich jedoch eine von den Ursachen, die eine weitere Verbreitung dieses Sprichworts beeinträchtigt haben: in diesem Sprichwort hat das Lexem 'glāze' eine ganz andere, sogar gegensätzliche Semantik als in Volksliedern. Im Sprichwort fungiert es zur Verstärkung der Vorstellung von der Zerbrechlichkeit, Vergänglichkeit des Glücks. In Volksliedern trifft sich dieses Lexem in attributiver Funktion bei verschiedenen Objekten, darüber hinaus lässt es keinesfalls auf die Zerbrechlichkeit des Objekts schliessen; ganz im Gegenteil ist 'glāze' in vielen Varianten als funktionales Synonym von Eisen u. Stahl — den Symbolen der Härte und Festigkeit — verwendet worden. Z. B. tanzt Mutter oder Schwester „ar tām glāžu kurpitēm“ (in Glasschuhen) (LTD VIII 1034; 1095). Eine Informantin freut sich über ihr Schweinchen, das gläserne Schuhe anhat „glāžu kurpes kājiņā“ (LTD II 1894), ein anderes dagegen hat die Schuhe aus Stahl (LTD II 1895) und beide „tek šķindēdamas“ laufen klingelnd. Ähnlich prahlt ein Freier, dass er ein Pferdestall mit Glas- (LTD II 2792), aber auch Gold- (LTD 302) und Eisentüren (LTD II 303; 305) bauen werde. Von der Zerbrechlichkeit zeugt auch keinesfalls das Bild 'glāžu grīda' Glasboden (LTD VIII 86). In all diesen Fällen hat das Lexem 'glāze' eine ästhetische Funktion, hebt die Schönheit des besungenen Objekts hervor.

In Volksliedern hat das Epitheton 'glāžu', 'glāzu', 'glāza' auch die Funktion des Wertkriteriums. Vorwiegend trifft es sich als Epitheton für Fenstern oder Türen und bezeugt den Wohlstand des Hausbesitzers.

Auch die Verwendung dieses Lexems in bezug auf ein Glasgefäß zeugt nicht von seiner Zerbrechlichkeit; das ist entweder ein bemahltes Glas 'rakstīta glāziņa', das beim Waschritual vor der Taufe verwendet wird, als auch beim Warten auf Freier (LTD I 2168; II 3348-50), oder auch ist es ein einfaches Trinkgefäß bei Festen und Feiern.

Die reiche und vielfältige Verwendung dieses Lexems in den Volksliedern zeugt von seiner vollständigen Integration in der lettischen poetischen Tradition. Und eben dieser Faktor hat wohl breitere Verwendung dieses Sprichwortes beeinträchtigt,

weil die neue Semantik nicht der schon eingebürgerten und anerkannten Bedeutung entsprach.

Für die lettische Sprache ungewöhnlich ist auch die zur Charakterisierung des Glücks und des Glases gebrauchte Wortgruppe 'vārīga lieta', die eine eigenwillige Bildung von Stender selbst zu sein scheint. Dieser Begriff trifft sich in seinem Wörterbuch in vielen Fällen, wenn dem Verfasser an einem adäquaten lettischen Wort für die Übersetzung eines deutschen Lexems gefehlt hat.

Auf Entlehnung lässt auch das Fehlen von Sujetumgebung in lettischen Parömien schliessen, von anderen Genres ganz zu schweigen; es gibt weder semantisch gleiche poetische Bilder, noch inhaltsverwandte Typen, wenn als solche nicht die in verschiedenen Bildsystemen eingeschlossene allgemeine Erkenntnis, dass der Freude immer Kummer, dem Glück Unglück folgt, betrachtet wird.

All diese Faktoren zusammen überzeugen davon, dass das behandelte Sprichwort, obwohl seine Belegzahl relativ gross (45 Varianten) ist, als Entlehnung aus der deutschen Sprache zu betrachten ist. Seine unmittelbare Quelle ist das Wörterbuch von G. F. Stender, in dem es zum erstenmal publiziert worden ist. Offensichtlich ist es auch mehrmals übersetzt worden, bis es einen adäquaten poetischen Ausdruck und der lettischen Grammatik entsprechende syntaktische Struktur erhalten hat: *Stikls un laime ātri lūst* (1877, 296). Allein haben diese Variation nur 3 Korrespondenten eingesandt, sie ist folglich nicht in das aktive Sprichwortrepertoire gelangt.

Es gibt eine grössere Zahl Sprichwörter, die in mehreren Dutzenden von Varianten aufgezeichnet worden sind, in den letzten vier Jahrzehnten ist es aber nicht gelungen, sie im lebendigen Gebrauch, in aktiver Tradition zu beobachten; des öfteren hat das Volk das Verständnis seines wahren Inhalts und seiner Funktion verloren. Solchenfalls kommt man auf den Gedanken entweder von einem alten Erbe, der im Lauf der Geschichte seine Aktualität eingebüsst hat und deshalb aus dem Gedächtnis der Menschen geschwunden ist, oder von einer Entlehnung, die sich in die lettische Folklore nicht eingebürgert hat. Hinsichtlich ihrer Thematik und Funktion stehen solche Parömien abseits von anderen, obwohl die verhältnismässig reichhaltigen Belege bisweilen zeigen, dass die betreffende Variante einmal im Volke populär gewesen bzw. noch heute ist. Meistens sind es sprichwörtliche Redensarten oder auch Sprichwörter, die ihrer Funktion wegen zu den Redensarten zu zählen wären, d. h., solche Parömien, deren Bilder sie ausschliesslich in einer Bedeutung zur Kennzeichnung einer konkreten Situation, eines konkreten Subjekts oder Objekts verwenden lassen.

Zur Illustration lässt sich das Sprichwort *Kur miežu grauds guļ, tur rudzu grauds nevar gulēt* (Wo das Gerstenkorn liegt,

kann das Roggenkorn nicht liegen; 8, 1710) anführen, dessen 35 Varianten aus vielen Gebieten Lettlands stammen. Auf den in den Nachkriegsjahren angestellten Feldforschungen ist es nicht gelungen, es irgendwo zu treffen oder auch Informationen von seinem Gehalt und seiner Funktion einzuziehen. In der lettischen Folklore könnte dieses Sprichwort mitsamt der Aufdeckung seiner Semantik — Erklärung, dass dies ein Trunkenbold sage, wenn er einen Kater und deshalb keinen Hunger habe (NLGr 190) — aus der G. F. Stender's Grammatik stammen. Aus dieser Publikation dürfte das Sprichwort zusammen mit seiner Interpretierung auch in andere Brachylogysmenpublikationen des 19. Jhs gekommen sein, darunter auch in die Sammlung von F. Brīvzemnieks (Br 763), die möglicherweise ihrerseits seine Aufnahme in die Sammlungen einzelner Folkloresammler beeinflusst haben könnte. Die Verbreitung in Volksmassen könnte die semantische Eindeutigkeit des Bildsystems behindert haben, die das Kommunikationsgebiet dieses Sprichwortes auf den Rahmen nur einer Situation begrenzt. Die beschriebene Situation ist im Leben immer noch verbreitet und könnte deshalb die Popularität des Sprichwortes voraussetzen, doch offensichtlich gibt es noch unentdeckte Gesetzmässigkeiten, die die funktionale Aktivität des einen oder des anderen Sprichwortes bestimmen.

Diesfalls lassen mehrere Momente auf die Entlehnung aus der deutschen Sprache schliessen. Zunächst schon das, dass in den germanischen und romanischen Sprachen dieses Sprichwort einen verzweigten Typ (D I 270) mit verschiedenen synonymen Variationen bildet. Unter ihnen treffen sich sowohl der lettischen Variante adäquate Texte, als auch semantikleiche, aber in unterschiedlichen Bildern gestaltete Variationen. Meistens werden die Unternehmen gegenübergestellt, wo die betreffenden Produkte hergestellt werden — Bierbrauerei und Bäckerei (*Wo ein Brauhaus steht, da kann kein Backhaus stehen*) oder auch die Gewerbetreibenden selbst — der Bierbrauer und der Bäcker (*Wo der Brauer hingehet, gehet der Bäcker nicht hin*), sowie auch einige weniger unterschiedliche Variationen dieser Invarianten. Die letzte Variante klingt auch an die tschechische *Kole je pivovár, tam netřeba pekaře* (C 176). Es ist nicht gelungen, dem analysierten Typ zugehörige Texte in der russischen Folklore zu finden.

In den litauischen Parömienausgaben, die während der Sowjetmacht veröffentlicht sind, stammen die Varianten nicht aus Archivmaterialien, sondern aus den Publikationen des 17. und 18. Jhs. Dadurch stellt sich die Frage — vielleicht ist dieses Sprichwort in aktiver Funktion in der mündlichen Tradition auch in Litauen nicht nachgewiesen worden.

Alle obenerwähnten Faktoren lassen erkennen, dass der Ursprung der lettischen Variante bei den westlichen Nachbarn

zu suchen ist. Im Laufe von mehreren Jahrhunderten könnte sie mittels Publikationen in unveränderter Form erhalten geblieben sein.

Eine besondere Problemgesamtheit ergibt sich, wenn man Überlegungen über die Herkunft der in einer Variante fixierten Sprichwörter anstellt, und ob man Recht hat, sie zu dem Folkloregut eines Volkes zu zählen, denn das Fehlen von Varianten doch scheinbar von dem Fehlen der Popularität und sozialer Funktion zeugt. Gesetzmässig taucht die Frage auf — ob ein Text von geringer Popularität zur Folklore gehört? Noch schwieriger ist es darauf eine Antwort zu finden, wenn sich für eine solche Parömie typologische Ähnlichkeiten oder sogar adäquate Texte in der Folklore eines anderen Volkes finden lassen.

Aus dem in der vorliegenden Sammlung publizierten Material wird sichtbar, dass es in verhältnismässig vielen Typen oder ihren Invarianten neben sehr populären Varianten auch eine ganze Anzahl solcher gibt, die, wie die Hinweise auf ihre Aufzeichnungsorten bezeugen, ziemlich begrenzte Verbreitung haben. Einen grossen Teil von ihnen bilden eigentlich die strukturellen Varianten der populären Texte. Doch es lassen sich auch solche finden, wo der ganze Typ oder die Invariante aus Parömien mit nur einer oder wenigen Varianten besteht. Z. B. die C Invariante des Typs Handle nicht sinnlos, deren alle lettischen Texte in verschiedenen Zeiten gemachte Übersetzungen aus dem Deutschen zu sein scheinen. Die sprichwörtliche Redensart *Ūdeni Daugavā nest* (Wasser in die Daugava tragen) lässt jedoch Bedenken aufkommen, weil die Verwendung eines so bekannten Toponymikons auf ihren lettischen Ursprung schliessen lässt. Die einzige zur Zeit bekannte Variante stammt jedoch aus dem Wörterbuch von G. F. Stender als Übersetzung der deutschen Redensart *Wasser in den Rhein tragen* (LL 682) mit der Erklärung der übertragenen Bedeutung — 'velti ko darīt' etwas Überflüssiges tun. Diese sprichwörtliche Redensart ist in den germanischen und romanischen Sprachen sehr populär sowohl mit ihrem verallgemeinerten Bild — Wasser ins Meer oder zum Brunnen tragen —, als auch mit dem Erwähnen konkreter Toponymika — Rhein, Elbe, Donau (D II 471). Auch im slawischen Parömienschatz werden sie von solchen synonymen Varianten gebildet: *Dříví do lesa, vodu do řeky nositi; Do Dunaje vodu nositi* (C 683). Es erweist sich, dass diese Redensarten sich in einen umfangreichen internationalen Typ mit mannigfaltigen synonymen Varianten einfügen (vgl. D II 222; 412; 469; 470). All diese internationalen Redensarten von diesem Typ treffen sich in einer oder mehreren Aufzeichnungen auch im lettischen Parömiencorpus. Sollten sie also Übersetzungen sein? In diesem konkreten Fall könnte man diese Frage mit ja beantworten. Es gibt aber viele ähnliche Situationen, die sich doch vor einem so entschiedenen Schluss hüten lassen. Zur solchen Vorsicht mahnen die im

G. F. Stenders Wörterbuch publizierten Materialien. Darin dominiert die Tendenz, deutsche Parömien nicht zu übersetzen, sondern eine inhaltlich entsprechende lettische Variante zu liefern; von der Authentizität des lettischen Sprichwortes oder der lettischen Redensart zeugt darüber hinaus der Nachweis prov. (d. h., Proverbium). Ihre Bilder im Vergleich zu der deutschen Variante lassen keine Zweifel von dem lettischen Ursprung dieser Wendung aufkommen. Z. B. seien hier einige Parallelen angeführt: *willkommen seyn, wie Wasser im Schiff*, und — *tik labprāt ieraudzīt kā vagara pātāgu* (so gern sehen als die Peitsche des Aufsehers) (LL 703); *wenn es dem Esel wohl gehet, so gehet er auf dem Eise und bricht das Bein*, und *muizā labas dienas apnicis, sētā bada kaulus krent* (gutes Leben auf dem Gut überdrüssig geworden, nagt er am Hungerknochen im Hof) (LL 224); *ein Bauer bleibt ein Bauer*, und — *vīze ne top zābaka* (Bastschuh wird niemals Stiefel) (LL 106), die über die Seiten des Wörterbuchs nicht herausgekommen sind. Die lettische Umwandlung der Redensart *den Brunnen zudecken, wenn das Kind ertrunken* — *baro nu sunu, kad vilks kūti* (füttere noch Hunde, wenn der Wolf im Stalle) (LL 159) ist dabei in der Kartei in mehreren hundert Varianten vertreten. Es könnte möglich sein, dass zur Zeit Stenders sie alle gleich bekannt gewesen sind, im Laufe der geschichtlichen Veränderungen aber die ersten ihres Bildsystems wegen ihre Aktualität eingebüsst haben, während die letzte durch ihren poetischen Ausdruck noch heute in verschiedenen Situationen zur Bezeichnung einer verspäteten Handlung gebraucht werden kann. (Es muss hinzugefügt werden, dass in einigen Aufzeichnungen sich auch die Übersetzung der deutschen Variante trifft.)

Auch auf Parömien mit einer oder einigen Varianten, auf ihren quantitativen Verhältnis zum Typ und einem grösseren Kontext bezieht sich die schon mehrfach geäußerte Erkenntnis, dass es für eine jede Parömie konkrete Erforschung erforderlich ist, mit Rücksicht sowohl auf die geographisch-ökonomischen, als auch auf die sozialhistorischen Verhältnisse, sowie auch auf die für die lettische Folklore charakterlichen poetischen Traditionen. Diese Arbeit ist noch gar nicht begonnen, obwohl reichhaltiges Material für weitere Forschungen vorhanden ist. Um die Nutzung dieses Materials zu erleichtern, werden in der vorliegenden Sammlung neben weitbekannteren Varianten auch solche gebracht, die Bedenken bezüglich ihrer ethnischen Zugehörigkeit auslösen. Auch sie können zur Klärung von innerer Gesetzmäßigkeit des Funktionierens der Parömien beitragen, sowie auch helfen, den Erhaltungs- und Änderungsgang der überlieferten struktur-poetischen Modelle, das Entstehen der typologischen Ähnlichkeiten, die Adaptation entlehnter Parömien besser zu verstehen.

Der Vergleich von Parömien verschiedener Völker, die Analyse

ihrer Ähnlichkeiten und Unterschiedlichkeiten bieten eine gewisse Vorstellung von der Einheitlichkeit des Entwicklungsgangs des menschlichen logischen und künstlerischen Denkens und des poetischen Ausdrucks, und zugleich auch von ihrer Mannigfaltigkeit, die auf Grund der historischen Eigenart eines jeden Volkes entstanden ist.

STRUKTUR DER SAMMLUNG

Der Publikation der lettischen und deutschen Parömienparallelen wurde das funktional-thematische Klassifikationssystem zu Grunde gelegt.

Die Verfasserin des Buches ist sich bewusst, dass auch andere Anordnungsprinzipien, andersartige Behandlung des Inhalts und der Funktion einzelner Sprichwörter möglich sind; insbesondere, wenn man mit dem Material verschiedener Völker arbeiten muss. Wie es schon in der Einleitung geschildert wurde, unterscheidet sich manchmal bei verschiedenen Völkern der Inhalt und damit auch die Funktion einer Parömie, obwohl sie in gleichen Bildern ausgedrückt ist. Doch für diese Ausgabe schien gerade dieses System aus zwei folgenden Gründen vorteilhaft zu sein.

Erstens. Nach einem ähnlichen System sind sowohl die grösste lettische Parömiensammlung als auch zwei vom vergleichenden Aspekt gestaltete Ausgaben — lettische und russische sowie auch lettische und litauische Sprichwörterparallelen — gegliedert. Einheitliche Klassifikationsprinzipien lassen auch frühere Veröffentlichungen leichter in das Vergleichsprozess einbeziehen und eine bessere Vorstellung von dem Anteil der Parallelen im ganzen lettischen Parömienbestand vermitteln.

Zweitens. Die Verfasserin dieser Arbeit betrachtet die Sprichwörter und die sprichwörtlichen Redensarten vom Standpunkt der Folkloristen aus — als ideen-poetische Systeme, die im mündlichen Sprachgebrauch kommunikative Funktionen erfüllen bei aktiver Einschätzung der Menschen, ihrer gegenseitigen Beziehungen, ihrer praktischen oder gesellschaftlichen Handlungsweise und beim Ausdruck von positiver oder negativer Einstellung zu Geschehnissen. Jedes Sprichwort hat zwar gewisse Polsemie und hierdurch auch die Fähigkeit, in den verschiedensten Situationen zu fungieren. Eine allseitige Analyse des Bildsystems eines jeden Textes als auch die von Informanten gelieferten und aus literarischen Quellen erworbenen ziemlich reichlichen Daten über die Gebrauchstraditionen konkreter Parömien lassen zumeist ihren tiefliegenden Inhalt, ihre übertragene verallgemeinerte Bedeutung herauschälen, welche ein jedes Sprichwort oder eine jede Redensart bewahren, wenn sie in verschiedenen konkreten Fällen funktionieren. Die übertragene

verallgemeinerte Bedeutung liegt dem Aufteilungssystem zugrunde. Es ist in 4 grosse thematische Kapitel unterteilt. Das erste Kapitel — „Arbeit. Arbeitserfahrung“ — umfasst Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten, die infolge der Verallgemeinerung der praktischen Erfahrung der Menschen entstanden sind. Im Laufe der Zeit haben viele davon eine so starke Verallgemeinerung, Übertragung der Bedeutung erhalten, dass sie im praktischen Sprachgebrauch auch zur Kennzeichnung der gesellschaftlichen Handlungsweise des Menschen funktionieren. Besonders betrifft es Parömien, die in Unterabteilungen von Besonnenheit, Vorsicht, den Umständen entsprechender Handlung betrachtet werden.

Das zweite Kapitel — „Klassengesellschaft, ihre Moralanschauungen und Alltagsbräuche“ — umfasst Parömien, in denen die antagonistischen Klassen, meistens Reiche und Arme genannt, verschiedene soziale Gruppen, ihre gegenseitigen Beziehungen und Lebensverhältnisse charakterisiert werden. Dieses Kapitel enthält auch Sprichwörter und Redensarten, die Auffassungen des Volkes von guter und böser, ehrlicher und unehrlicher Handlungsweise, vom Neid, Übelwollen und ähnlichen die Moral betreffenden Erscheinungen zum Ausdruck bringen, die sich im Zusammenhang mit den gegenseitigen Beziehungen der Menschen sowie im Rahmen einer sozialen Gruppe, als auch bei der Kollision der Interessen der Menschen aus antagonistischen Klassen herausgebildet haben. Ein beachtlicher Teil dieser Parömien hat sich in der Klassengesellschaft herausgebildet, deshalb tragen sie auch das Gepräge ihres Zeitalters.

Das dritte Kapitel — „Der Mensch, sein Charakter und Verhaltensweise“ — bilden Parömien, die aufgrund der Beobachtung und Einschätzung der Charaktereigenheiten, der Verhaltensweise, Klugheit und Dummheit einzelner Menschen entstanden sind. Da ein jeder Mensch mit einem mehr oder weniger grossen Menschenkreis in Berührung kommt, ist er auch in diesen Parömien von dem Gesichtspunkt der gesellschaftlichen „Zweckdienlichkeit“, vom gesellschaftlichen Aspekt aus beurteilt worden.

Das vierte Kapitel — „Familie. Lebenslauf“ — bilden Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten, die Beziehungen zwischen Mann und Frau, Eltern und Kindern widerspiegeln. Am meisten Gemeinsames bei der Schilderung des menschlichen Lebensweges von der Wiege bis zum Grabe gibt es in den Meinungen von der Dialektik der Wechselseitigkeit zwischen Glück und Unglück, Erfolg und Misserfolg.

Das den Kapiteln zugehörige Material ist der Übersichtlichkeit wegen in kleinere Unterabteilungen unterteilt, als vereinigendes Motiv wurde die übertragene verallgemeinerte Bedeutung gewählt.

Im Rahmen der Unterabteilungen sind die Parömien so geordnet, das lettische und deutsche Parallelen **in Typen** zusammengefasst sind. Als Hauptkriterium bei der Auswahl der in einem Typ einzuschliessenden Parallelen dienten ihr adäquater Inhalt und Funktion; als zusätzliches Kriterium — die Ähnlichkeit der poetischen Struktur; am wenigsten konnte man sich auf die gegenseitige Entsprechung der syntaktischen Struktur stützen, weil die Grundprinzipien der Satzbildung im Lettischen und Deutschen sich stark unterscheiden. Solcherweise gehören zu einem Typ sowohl idente lettische und deutsche Texte (Parömien), bei denen gleicher Inhalt auch in gleiches Bildsystem gekleidet ist, als auch die sog. synonymen Sprichwörter und Redensarten, wo für den Ausdruck adäquaten Inhalts unterschiedliche Bilder ausgenutzt worden sind; im letzten Fall hat neben ihrer adäquaten übertragenen Bedeutung auch die Ähnlichkeit der Grundprinzipien der Komposition und der poetischen Struktur die Aufnahme dieser Parömien in den betreffenden Typ mitbestimmt.

In den Fällen, wenn für den Ausdruck einer Erkenntnis idente Parömien nicht gefunden worden sind, enthält der Typ nur synonyme Varianten. Es schien zweckmässig, solche Typen zu bilden, um den Bedürfnissen der Übersetzer zu entsprechen, als auch um bewusst das Material an die Forscher, die sich vielleicht einmal der Entwicklung des poetischen Denkens verschiedener Völker zuwenden werden, weiterzuleiten.

Wenn den Typ eine ganze Anzahl inhaltsgleicher Parömien bilden, in deren Struktur und poetischem System sich jedoch kleine Nuancen offenbaren, die ihrerseits das Funktionieren in unterschiedlichen Situationen ermöglichen, dann wird er in mehrere Untertypen bzw. Invarianten unterteilt, die mit Buchstaben in alphabetischer Folge bezeichnet sind.

Da für die Forschung des Prozesses der Genesis und der gegenseitigen Einwirkungen der Parömien verschiedener Völker auch Zeugnisse über die Variationen der Komposition, der poetischen und syntaktischen Struktur, über die räumliche und zeitliche Verbreitung einzelner Sprichwörter und Redensarten von Bedeutung sind wurden in einen Typ auch zierlich gleiche Varianten mit unbeträchtlichen morphologischen und syntaktischen Unterschiedlichkeiten aufgenommen. Von den adäquaten Varianten wurde für die Veröffentlichung die möglichst älteste Aufzeichnung gewählt; solcherweise wurden einige Anhaltspunkte über die Funktionierungsdauer der jeweiligen Parömie in der lettischen Folkloretradition geliefert. Einblick in das Verbreitungsgebiet und -intensität bieten die beigefügten Chiffren der kulturhistorischen Gebiete Lettlands: K — Kurzeme, Z — Zemgale, V — Vidzeme, L — Latgale; die halbfett gesetzten Buchstaben zeugen

davon, dass die zitierte Variation im betreffenden Gebiet in mehr als 10 Varianten aufgezeichnet worden ist.

Die in einen Typ aufgenommenen Parömien sind mit einer gemeinsamen Überschrift versehen. Wenn einen Typ strukturelle Variationen nur von einem Sprichwort oder einer Redensart bilden, so wurde die populärste von ihnen als Überschrift gewählt. Wenn dagegen einen Typ synonyme Varianten bilden, dann ist die Überschrift als Formulierung des verallgemeinerten übertragenen Inhalts gestaltet.

Unter den Typbezeichnungen oder den die Untertypen bezeichnenden Buchstaben stehen chiffrierte Hinweise auf Parallelen in der litauischen und slawischen Folklore. Da das litauische Vergleichsmaterial in verschiedenen in Litauen herausgegebenen Publikationen zu finden ist, wird, um es dem Leser bequemer zu machen, auf die leichter zugängliche Sammlung „Latviešu un lietuviešu sakāmvārdu paralēles“ (KP) verwiesen. Ähnlich wird auf die Sammlung „Divu tautu dzīves gudriņa“ (K) verwiesen, die die ähnlichen lettischen und russischen Parallelen umfasst. Ausserdem sind auch russische Sprichwortparallelen aus der Sammlung von W. Dahl fixiert (D). Als slawische Parömienguelle grösseren Areals ist auch die Sammlung von F. L. Tschelakowski (Č) ausgenutzt worden, in der tschechische, slowakische, polnische, russische und belorussische Parömienparallelen zusammengefasst sind, ziemlich oft auch lateinische, griechische, englische, deutsche, französische und spanische Texte geboten werden, diese Sammlung enthält auch 11 lettische Sprichwörter. Diese Hinweise bieten Möglichkeit, lettische und deutsche Parömienparallelen im grösseren internationalen Kontext zu betrachten. Als Quelle der deutschen Parömien wurde in derselben Absicht die Sammlung der germanischen und romanischen Sprichwörter von I. und O. Düringsfeld (D I, II) herangezogen, in der nach einem bestimmten System die Parallelen einer und derselben Parömien von vielen europäischen Völkern zusammengefasst sind, so dass gleichzeitig reiches Material aus grossem Areal dem Vergleich unterzogen und die Möglichkeit geboten wird, mit grösserer Sicherheit über den Charakter der Ähnlichkeiten zu urteilen. In unserer Sammlung sind nur die deutschen Sprichwörter und Redensarten dieser Sammlung entnommen; eine Ausnahme bilden dabei lateinische Parömien, weil sie von dem Alter des betreffenden Textes zeugen können.

Da in der vorliegenden Sammlung die Parömien in thematische Gruppen auf Grund der verallgemeinerten übertragenen Bedeutung geordnet sind, können Schwierigkeiten auftreten, wenn ein bestimmter Text, der nicht nur in der einen in der Überschrift angegebenen Bedeutung verwendet wird, gefunden werden muss. Und umgekehrt — manchmal ist es notwendig, eine Variante bestimmten Inhalts zu finden, es ist aber nicht bekannt, in welchen Bildern sie erfasst ist. Um diese Schwierigkeiten zu

überwinden, sind der Sammlung zwei Verzeichnisse beigelegt — Kernwortverzeichnis und ein Typenverzeichnis.

Das **Typenverzeichnis** bilden die Bezeichnungen der in der Sammlung publizierten Typen, die ebenfalls alphabetisch angeordnet sind, wobei als Zentrum der Gruppe dasjenige Wort gewählt wurde, das nach der Meinung der Verfasserin den Inhalt und die Funktion der im Typ zusammengefassten Sprichwörter und Redensarten am besten zum Ausdruck bringt.

Das **Kernwortverzeichnis** ist in alphabetischer Reihenfolge zusammengestellt, wozu als Ausgangspunkt der erste Substantiv der jeweiligen Parömie dient; falls kein Substantiv im Sprichwort vorhanden ist, wird auf das Verb hingewiesen, wenn auch das Verb fehlt — auf das Adjektiv, zuletzt — auf das Pronomen. Die Wörter werden in ihren Grundformen angeführt. Die beigelegten Zahlen weisen die Seite auf, auf der das Sprichwort zu finden ist. Nach gleichen Prinzipien ist auch das deutsche Sprichwortverzeichnis gestaltet.

ÜBERSETZUNG VON I. TERAUDA

DARBĀ LIETOTIE SAISINĀJUMI

Romiešu cipars pēc saīsinājuma visur apzīmē sējumu. Divas arābu ciparu grupas bez saīsinājuma burtiem (piem., 142, 3823) norāda uz Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas A. Upīša Valodas un literatūras institūta Folkloras arhīva materiāliem; pirmā skaitļu grupa norāda iesūtītāja, resp., manuskripta numuru, ar kuru tas reģistrēts zinātniskajā fondā, otrā — variantā kārtas numuru manuskriptā. Burti «**Bb**» un «**Bdz**» pirms skaitļiem atšķir K. Barona biedrības un Bērnu dziesmu manuskriptus no paralēlas numerācijas manuskriptiem institūta fondos. Burti K, Z, V, L aiz šiem skaitļiem norāda Latvijas PSR etnogrāfiskos apgabalus — Kurzemi, Zemgali, Vidzemi, Latgali, kuros attiecīgie sakāmvārdi pierakstīti; pustreknais iespiedums norāda, ka no šā novada pārstāvēti vairāk par 10 variantiem. Divi arābu cipari pēc saīsinājumiem **L**, **W** apzīmē lappusi un folkloras teksta numuru tanī. Viens arābu cipars pēc **AT**, **Br**, **D**, **LD**, **LSP**, **LTT**, **K**, **Mag** apzīmē folkloras teksta numuru. Pārējos gadījumos arābu cipars norāda lappusi.

DIE VERWENDETEN ABKÜRZUNGEN

Mit einer römischen Ziffer nach einer Abkürzung wird durchgehend der einschlägige Band bezeichnet. Mit arabischen Ziffern bezeichneten zwei Zahlen ohne Abkürzungsbuchstaben (z. B. 142, 3823) weisen auf die Materialien des Folklorearchivs von A. Upīts Institut für Sprache und Literatur der Akademie der Wissenschaften der Lettischen SSR hin; die erste Zahl bezeichnet die Registrationsnummer des Korrespondenten bzw. des Manuskripts im wissenschaftlichen Fonds, die zweite ist die Ordnungszahl der Variante im Manuskript. Die Buchstaben **Bb** und **Bdz** vor den Zahlen unterscheiden die Manuskripte des K. Barons' Vereins und der Kinderlieder von den parallel nummerierten im Fonds des Instituts. Die diesen Zahlen nachfolgenden Buch-

staben K, Z, V, L weisen auf die ethnographischen Gebiete der Lettischen SSR hin — Kurzeme, Zemgale, Vidzeme, Latgale —, wo die jeweiligen Sprichwörter aufgezeichnet worden sind; der Buchstabe N bedeutet, dass das Aufzeichnungsort unbekannt ist. Zwei mit arabischen Ziffern angegebene Zahlen nach den Abkürzungen **L, L, W** bedeuten die Seite und die Nummer des Folkloretextes auf dieser Seite. Eine mit arabischen Ziffern angeführte Zahl nach **AT, Br, DR, LD, LSP, LTT, K, Mag** bezeichnet die Nummer des Folkloretextes. In den übrigen Fällen ist mit arabischen Ziffern die Seite angegeben.

- AT — Aarne A., Thompson S. The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography. Helsinki, 1961. 588 p.
- B — Birkerts P., Birkerte M. Latviešu sakāmvārdi un parunas. R., 1927. 134 lpp.
- Br — Труды этнографического отдела, VI. Материалы по Этнографии латышского племени. Под редакцией Ф. Я. Трейланд (Бривземниекс). М., 1881, с. 1—38.
- C — Celakovsky F. L. Mudrosloví národu slovenského ve příslavích. Praha, 1949. 922 s.
- D I—II — Düringsfeld I., Reinsberg-Düringsfeld O. Sprichwörter der germanischen und romanischen Sprachen. Leipzig, 1872—1875, Bd 1—2. 786, 824 S.
- Etn. z. — Etnogrāfiskas Ziņas par Latviešiem. — «Dienas Lapas» pielikums. R., 1891—1894. 1.—4. sēj.
- F — Lettisches und Teutsches Wörterbuch zu sahmen geschrieben und mit Fleiss gesammelt von Christopher Fürecker. 555 S. (Rokraksts glabājas Latvijas PSR ZA Fundamentālās bibliotēkas Misiņa nodaļā.)
- G — Graf A. E. 6000 deutsche und russische Sprichwörter. Halle, 1956. 297 S.
- JL — Lange J. Vollständiges deutsch-lettisches und lettisch-deutsches Lexicon. Mitau, 1777. 607+406 S.
- JLg — Langijs J. Nicas un Bārtas mācītāja Jāņa Langija 1685. gada latviski-vāciskā vārdnīca ar isu latviešu gramatiku. R., 1936. 180 lpp.
- JLR — [Lange J.]. Deutsch-lettisches Wörterbuch. 1755. (Rokraksts glabājas Latvijas PSR ZA Fundamentālās bibliotēkas Misiņa nodaļā.)
- JRKR — Jelgavas latviešu biedrības Rakstu krājums. Jelgava, 1893, 2. sēj., 96.—111. lpp.
- K — Kokare E. Divu tautu dzīves gudrība. R., 1967. 295 lpp.
- KDO — Kohl J. Die deutsch-russischen Ostseeprovinzen. Dresden—Leipzig, 1841, Bd 2. 456 S.
- KP — Kokare E. Latviešu un lietuviešu sakāmvārdi paralēles. R., 1980. 397 lpp.
- KS — Müller-Hegemann A., Otto L. Das kleine Sprichwörterbuch. Leipzig, 1965. 151 S.
- L — Лаутенбах Я. И. Очерки из истории литовско-латышского народного творчества. Юрьев, 1915, т. 2. XVII+415 с.
- LD — Barons K., Vissendorfs H. Latvju dainas. Jelgava, 1894. 1. sēj.; Pēterburga, 1903—1915. 2.—5. sēj.

- LGr — Stender G. F. Lettische Grammatik. Zweite Auflage. Mitau, 1785, S. 241—258.
 LKV II — Latviešu konversācijas vārdnīca. R., [1928—1929], 2. sēj., 2445.—2447. sl.
 LL — Stender G. F. Lettisches Lexicon. Mitau, 1789. 773+404 S.
 LML — Liber Memorialis Letticus, oder lettisches Wörter-Buch sowohl für die Einheimischen als Fremden, anstatt eines Lexici eingerichtet.. von Caspar Elvers. R., 1748. 304 S.
 LPT X, XIII — Smits P. Latviešu pasakas un teikas. R., 1934, 10. sēj., 574 lpp.; R., 1936, 13. sēj., 454 lpp.
 LSP — Kokare E. Latviešu sakāmvārdi un parunas. R., 1957. 351 lpp.
 LST — Lebedys J. Smulkioji lietuvių tautosaka XVII—XVIII a. Vilnius, 1956. 620 p.
 LTD — Latvju tautas dainas. Rediģējis prof. J. Endzelīns, sakārtojis R. Kļausiņš. R., 1928—1932. 1.—12. sēj.
 LTdz — Latviešu tautasdziesmas. R., 1955—1957. 1.—3. sēj.
 LTT — Smits P. Latviešu tautas ticējumi. R., 1940. 1.—4. sēj.
 Mag — Bergmann B. Lettische Denksprüche. Magazin, herausgegeben von der Lettisch-Literarischen Gesellschaft. Mitau, 1838, Bd 6, S. 76—109.
 ME — Milenbahs K. Latviešu valodas vārdnīca. Rediģējis, papildinājis un turpinājis J. Endzelīns. R., 1923—1932. 1.—4. sēj.
 ML — Mancelius G. Lettus, das ist Wortbuch.. Riga, 1638. T. 1. 207 S.
 MLG — Manuale Lettico Germanicum. (Rokraksts glabājas Latvijas PSR ZA Fundamentālās bibliotēkas Misiņa nodalā.)
 NLGr — Stender G. F. Neue vollständigere Lettische Grammatik. Braunschweig, 1761, S. 187—197.
 NO — Niedre J., Ozols J. Latviešu sakāmvārdi un parunas. R., 1955. 291 lpp.
 PhL — Mancelius G. Phraseologia Lettica, Das ist Täglicher Gebrauch der Lettischen Sprache. Riga, 1638. 191 S.
 Post — Lang-gewünschte Lettische Postill.. Verfertigt durch Georgium Mancelium. Riga, 1654. 564+414+218 S.
 RLS — Röhrich L. Lexikon der Sprichwörtlichen Redensarten. Freiburg—Basel—Wien, [1973—1974], Bd 1. 1126 S.
 RRRr — Rīgas latviešu biedrības Rakstu krājums. Jelgava, 1890, 6. sēj., 1.—27. lpp.
 T — Tetzner F. Deutsches Sprichwörterbuch. Leipzig, [S. a.], 576 S.
 W I—V — Wander K. F. W. Deutsches Sprichwörter-Lexicon. Leipzig, 1867—1880. Bd 1—5.
 Д — Даль В. И. Пословицы русского народа. М., 1957. 990 с.
 Ж — Жигулев А. Русские народные пословицы и поговорки. М., 1958. 286 с.
 Избр — Колпакова Н. П., Мельц М. Я., Шаповалова Г. Г. Избранные пословицы и поговорки русского народа. М., 1957. 204 с.
 P — Рыбакова М. А. Русские пословицы и поговорки. М., 1961. 230 с.
 TC I — Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. М., 1912, т. 1. VI+1744 с.

129 1887
 128 1886
 127 1885
 126 1884
 125 1883
 124 1882
 123 1881
 122 1880
 121 1879
 120 1878
 119 1877
 118 1876
 117 1875
 116 1874
 115 1873
 114 1872
 113 1871
 112 1870
 111 1869
 110 1868
 109 1867
 108 1866
 107 1865
 106 1864
 105 1863
 104 1862
 103 1861
 102 1860
 101 1859
 100 1858
 99 1857
 98 1856
 97 1855
 96 1854
 95 1853
 94 1852
 93 1851
 92 1850
 91 1849
 90 1848
 89 1847
 88 1846
 87 1845
 86 1844
 85 1843
 84 1842
 83 1841
 82 1840
 81 1839
 80 1838
 79 1837
 78 1836
 77 1835
 76 1834
 75 1833
 74 1832
 73 1831
 72 1830
 71 1829
 70 1828
 69 1827
 68 1826
 67 1825
 66 1824
 65 1823
 64 1822
 63 1821
 62 1820
 61 1819
 60 1818
 59 1817
 58 1816
 57 1815
 56 1814
 55 1813
 54 1812
 53 1811
 52 1810
 51 1809
 50 1808
 49 1807
 48 1806
 47 1805
 46 1804
 45 1803
 44 1802
 43 1801
 42 1800
 41 1799
 40 1798
 39 1797
 38 1796
 37 1795
 36 1794
 35 1793
 34 1792
 33 1791
 32 1790
 31 1789
 30 1788
 29 1787
 28 1786
 27 1785
 26 1784
 25 1783
 24 1782
 23 1781
 22 1780
 21 1779
 20 1778
 19 1777
 18 1776
 17 1775
 16 1774
 15 1773
 14 1772
 13 1771
 12 1770
 11 1769
 10 1768
 9 1767
 8 1766
 7 1765
 6 1764
 5 1763
 4 1762
 3 1761
 2 1760
 1 1759

DARBS — TĪVES PAMATS
ARBEIT — DIE BASIS DES LEBENS

**DARBS.
DARBA PIEREDZE**

Kāds darbs, tāds alga. Wie die Arbeit, so der Lohn

ARBEIT.

ARBEITSERFAHRUNG

Kāds darbs, tāds alga. 1900. 1771. Cēsis. K. Z. V. L.

Pfc meļotais nāz alga. 322. 1368. Dobele

Kāds darbs, tāds augļi. 3. 162. Jelgava. K. Z.

Kā strādāsi, tā peņsi. 505. 1284. Ludza. Karsava

Kā darbu strādāsi, tā darbu par to gūsi. 17. 29834. Rīga

Kādī darbi, tāds mēķen. 76. 3145. Valmiera. L.

Kur darbs, tur peņa. 17. 405. Valmiera. Z. V. L.

Wie die Arbeit, so der Lohn. D II 544

Wie man seine Arbeit macht, so verdient sie sich. D II 611

Jeder Mühseligkeit Lohn. D I 111

Jeder Arbeiter ist seines Lohnes wert. D I 111

Klein Geld, kleine Arbeit. D I 577

Omnia labor optat praestant. D I 341 R

Dignus operarius mercede. D I 171 R

Par praecium labori. D II 544 R

KO 18; C 154; 507

Meina darbs, baltis meina. 201. 336. Bessera. K. Z. V. L.

Kāds darbs, tāds meļi. 94. 1771. Cēsis. K. Z. V. L.

Baltis darbs, meina meļi. 1073. 85. Jelgava

Viegls darbs, meina meļi. 84. 1769. Jelgava

Meļnas rokās, baltis meļi. 1585. 135. Jelgava. Z.

Malli pirkstoti, baltis meļi. 1784. 844. Cēsis

Schnitzrige Arbeit macht blankes Geld. D I 189

Beschmutzte Hände bringen reinet Geld. D I 109

DARBS
DARBA PIEMEDZE

ARBEIT
ARBEITSERFAHRUNG

DARBS — DZIVES PAMATS

ARBEIT — DIE GRUNDLAGE DES LEBENS

1. Kāds darbs, tāda alga   Wie die Arbeit, so der Lohn

A

KP 2A; K 49; Ć 159; Д 229

Kāds darbs, tāda alga. 1900, 1771, Cēsis; K, Z, V, L

Pēc nopelna nāk alga. 929, 43089, Dobele

Kāds darbs, tādi augļi. 3, 168, Jelgava; K, Z

Kā strādāsi, tā pelnīsi. 508, 1287, Ludza, Kārsava

Kā darbu strādā, tā darbs par to gādā. 17, 20834, Rīga

Kādi darbi, tāda maksa. 76, 2146, Valmiera; L

Kur darbs, tur peļņa. 17, 4064, Valka; Z, V, L

Wie die Arbeit, so der Lohn. D II 644

Wie man seine Arbeit macht, so bezahlt sie sich. D II 644

Jeder Mühe gebührt Lohn. D I 111

Jeder Arbeiter ist seines Lohnes werth. D I 111

Klein Geld, kleine Arbeit. D I 571

Omnis labor optat praemium. D I 111 lt.

Dignus operarius mercede. D I 111 lt.

Par praemium labori. D II 644 lt.

B

KP 1E; Ć 164; 507

Meln darbs, balta maize. 231, 736, Bauska; K, Z, V, L

Kāds darbs, tāda maize. 94, 1771, Cēsis; K, Z, V, L

Balts darbs, melna maize. 1573, 93, Jelgava

Viegls darbs, mella maize. 84, 1750, Jelgava

Melnas rokas, balta maize. 1560, 135, Jelgava; Z

Melli pirkstiņi, balta maizīte. 1784, 844, Cēsis

Schmutzige Arbeit, blankes Geld. D I 109

Beschmutzte Hände kriegen reines Geld. D I 109

C

Melna zeme, balta maize. 796, 1158, Kuldīga; K, Z, V
No melnas zemes izaug balta maize. 1653, 2534, Bauska
Lai zeme melna, bet maize balta. 1225, 5872, Jelgava
Kur zemīte melna bija, tur maizīte balta auga. 1880, 3132,
Bauska; Z
Schwarze Erde trägt gutes Korn. D II 342

D

Melna vista dēj baltu olu. 1710, 572, Liepāja
Eine schwarze Henne legt weisse Eier. D II 342

E

Melna gūvs dūd boltu pīnu. 1473, 692, Ludza
Lai govš būtu cik melna, tomēr piens balts. 556, 7065, Valmiera
Melna govš, balts piens. 1177, 15545, Bauska
Schwarze Kühe geben auch weisse Milch. D II 342

2. Kā zemi kopj, tā zeme atli- Wie man den Acker baut, so
dzina trägt er

KP 84

Kas zemi kopj, to zeme kopj. 70, 3420, Jelgava; K, Z, V, L
Ja zemei dosi, zeme dos tev. 1900, 3611, Alūksne; Z
Kā zemi kopsi, tā zeme atlīdzēs. LSP 679; V
Kas kopj zemi, tam aug maize. 1774, 5187, Liepāja
Kas zemi kopj, tam maize būs. 1127, 625, Jelgava; K, V
Zemes kopējam maize nāk. 1552, 4628, Daugavpils; K
Wie man den Acker bestellt, so trägt er. D II 652
Wie man den Acker baut, so trägt er auch Frucht. D II 652
Gib dem Boden, so gibt er dir auch. D II 652
Wer den Acker pflegt, den pflegt der Acker. T 12
Wer seinen Acker baut, wird Brotes die Fülle haben. T 13

3. Kā barosi, tā ēdīsi Wie man füttert, so isst man

KP 89A; K 80; 81; Д 804

Kā govīs baro, tā ēd pienu. 508, 1647, Ludza
Kai gūvi barosi, tai pīnu dzersi. 508, 2616, Jaunlatgale
Kad lopam silē bursi, tad lops burs slaucenē. 1552, 33095, Tu-
kums

Jo vepri baro, jo tauki pil. 929, 65539, Jelgava
Wer gut Futtert, auch gut Buttert. KS 45
Die Kuh milcht durch's Maul. D I 753
Das Huhn legt durch den Kropf und die Kuh milcht durch
den Hals. D I 753

**4. Maizi sviedros pelna   Brot verdient man mit
Schweiss**

KP 8; K 48; P 38

Bez sviedriem maizi nevar nopelnīt. 918, 651, Daugavpils
Maize jāpelna ar sviedriem. 508, 1362, Ludza
Strōdoj leidz svīdrim, tod ir paēssi leidz sōtei. 780, 443, Preiļi
Kas no sviedriem bīstas, labuma neredzēs. 1699, 3651, Liepāja
Im Schweisse deines Angesichts sollst du dein Brot essen.
T 78

**5. Darbam sūras saknes, saldi   Arbeit hat bittere Wurzel, aber
augļi   süsse Früchte**

KP 9; Č 263

Darbam sūras saknes, bet saldi augļi. 375, 1622, Jelgava; K,
Z, V, L
Sūrs darbs, saldi augļi. 76, 2149, Valmiera; K, Z, V
Grūtam darbam saldi augļi. 74, 1192, Liepāja; V
Sūrs darbs, salda maize. 961, 953, Valmiera
Die Wurzel der Gelehrsamkeit ist bitter, aber die Früchte
sind süß. W V 474, 4
Je bitterer die Wurzel, je süsser die Frucht. W V 474, 7

**6. Amats baro   Das Handwerk nährt seinen
Meister**

A

KP 146; K 51; Д 523

Kam amats, tam maize. 929, 22887, Jēkabpils
Amatam maizes papilnam. LL 310
Amatam amata bandas (v. kukuļi). LL 32
Kas darbu prot, tas badā nemirst. 1685, 2724, Talsi
Ein Handwerk nährt und ehrt. W II 338, 28

Amt bringt Kappen. LL 32
Wer ein Handwerk gelernt hat, der kriegt die Nahrung, wo
er verkehrt. D I 683
Wer eines Gewerbes mächtig ist, dem mangelt nie mehr Brot.
D I 683
Es gibt kein so kleines Handwerk, das nicht seinen Meister
ernährte. D I 683

B

Ne vieta izceļ cilvēku, bet cilvēks vietu. 1585, 354, Jelgava
Der Mann ehrt das Amt, nicht das Amt den Mann. KS 20

7. Amatam zelta pamats   Handwerk hat goldenen Bo-
den

KP 147; K 50; Ж 187

Amatam zelta pamats. 1850, 8147, Alūksne; K, Z, V, L
Amatam zelta dibens. 1784, 832, Cēsis
Handwerk hat einen goldenen Boden. D I 683

8. Kas nestrādā, tas neēd   Wer nicht arbeitet, der isst
auch nicht

A

KP 3A; C 32

Kas nestrādā, tam nav jāēd. LML 49
Kas negrib strādāt, tam arī nebūs ēst. 67, 2190, Cēsis; K, Z, V, L
Kas nestrādā, tam nav ko ēst. 384, 1042, Rīga
Kas negrib strādāt, lai badu cieš. LL 349; K, Z, V
Kas nestrādā, tas cieš badu. 828, 7975, Rīga
Kas slinko, tas cieš badu. 997, 12713, Ventspils; K, Z, V, L
Kas kaunās tulznu rokās, tam jācieš bada mokas. 1263, 892, Rē-
zekne
Kas strādā, tas ēd. 1641, 234, Jelgava; K, Z, V, L
Wer nicht arbeitet, soll auch nicht essen. D I 437
Wer nichts thut, der kann nichts essen. D I 437
Wer mit will essen, Muss auch mit dreschen. D I 437
Wer mit arbeitet, kann mit essen. D I 437
Wer was isst, der muss auch was thun. D I 437
Qui non laborat, non manducet. D I 437 lt.
Qui vitat molam, vitat farinam. D I 437 lt.

11. Gulēdams darbu nepada- Schlafend wird man mit der Ar-
rīsi beit nicht fertig

KP 7; K 47; Д 486

Guloša lapsa vistas neķer. 501, 74, Jelgava; K, Z, V, L

Gulošs suns zaķi neķer. 17, 3977, Valmiera

Kaķis neķer peli snauzdams. 67, 3713, Cēsis; Z

Schlafender Fuchs fängt kein Huhn. D II 313

Der Fuchs raubt nicht, wenn er schläft. D II 313

Dem schlafenden Wolf läuft kein Schaf ins Maul. W V 351, 43

Ein Wolf im Schlaf fing nie ein Schaf. D II 313

12. Vajadzība māca strādāt Not lehrt Künste

A

KP 136; K 107; P 175

Bads māca strādāt, aukstums — tecēt. 1850, 7778, Valmiera; K,
Z, V, L

Aukstums māca tecēt, bads — strādāt. 527, 31885, Madona; K,
Z, V

Tukšs vēders māca strādāt. 1225, 3133, Jelgava

Bads māca strādāt. 893, 136, Madona; K, Z, V, L

Bads spiež strādāt. 997, 4881, Ventspils

Aukstums māca zeķi lāpīt. 231, 9600, Bauska

Aukstums sliņķa ārsts. 929, 23026, Jēkabpils

Sals māca skriet. 997, 1436, Ventspils

Noth lehrt alte Weiber springen. D II 192

Noth lehrt auch den Lahmen tanzen. D II 192

Noth macht das nackte Weib spinnen. D II 192

Noth lehrt Künste. D II 194

Die Noth ist die beste Lehrmeisterin. D II 194

Necessitas magister. D II 194 lt.

B

Vajadzība māca dievu lūgt. 1459, 2828, Valmiera

Vajadzība lauž dzelzi. 1704, 2118, Liepāja

Noth lehrt beten. D II 193

13. Amatniekam pašam nav Der Handwerker selbst besitzt
savu darinājumu nichts von seinen Erzeugnissen

A

KP 151; K 51; Д 480; 522

Ne kurpniekam lāga kurpes kājā, ne skroderam veselas bikses
gurnā. 1600, 7745, Cēsis

Kurpnieks un skroders — abi noplīsuši. 529, 1889, Madona

Ne kurpniekam labs zābaks, ne skroderim labas bikses. 358, 810,
Tukums; V

Kurpnieks pats ir bez zābakiem un skroders bez svārkiem. 17,
29861, Cēsis

Kuram kurpniekam ir zābaki! 1084, 2821, Jelgava

Ne skroderim labs uzvalks, ne kurpniekam labas kurpes. 1084,
8647, Jelgava

Skrodeļam pašam nekad nav labu drēbju un kurpniekam labu
zābaku. 334, 450, Valmiera, Valka

Kas skroderim dos labas drēbes. 529, 1890, Madona

Vai nu kurpniekam ir lāga kurpes, vai galdniekam krēsls! 1850,
8015, Alūksne

Pašam kurpniekam nav lāga zābaku, ne kalējam lāga cirvja. 142,
1177, Madona

Glāzniekam nekad nav veselas rūtis. 137, 624, Valmiera

Wann hat wohl der Schneider eine ganze Hose und der
Schuster ganze Stiefel? D II 337

Der Schuster hat die schlechtesten Schuh. D II 337

Die Schuhmacher laufen mit den elendesten Schuhen. D II
337

Die Schneider mit den Ellbogen zu den Ärmeln und die
Schuhflicker mit den Füßen zu den Schuhen
heraus. D II 337

Schmieds Pferd und Schusters Weiber gehen meistens bar-
fuss. D II 337

Die Zimmerleute haben die zerlöchertsten Häuser. D II 337

B

Tas zirgs, kas auzas pelna, tās nedabū. 1127, 14, Jelgava

Das Pferd, das den Hafer verdient hat, kriegt ihn nicht.
D II 217

14. Daudz amatu, daudz rūpju Viele Ämter, viele Sorgen

KP 148; K 51; Д 92

Deviņi amati, desmitais bads. 334, 397, Valmiera; K, Z, V, L

Daudz amatu, daudz nelaiimes. 94, 7766, Liepāja; Z, V, L

Daudz amatu, daudz rūpju. 219, 238, Cēsis; Z
Zehn Handwerke, das eilfte der Bettelstab. D I 684
Neunerlei Handwerk, achtzehnerlei Unglück. D I 684
Neun Handwerk, zehen Bettler. D I 684
Viele Handwerke, viele Unglücke. D I 684

ČAKLUMS. SLINKUMS

FLEISS. FAULHEIT

15. Čaklums dod iztiku, slinkums — badu   Fleiss bringt Brot, Faulheit — Not

A

KP 113A; K 86; Č 164; Избр 98; Д 505

Čaklums dod maīzi, slinkums — badu. 84, 2562, Jelgava
Darbs baro, slinkums posta. 1206, 3144, Kuldīga; Z, V, L
Darbs cilvēku uztur, slinkums posta. 464, 6052, Rīga; K, Z, V, L
Darbam svētība, slinkumam lāsts. 855, 4052, Rīga; K, Z, V, L
Fleiss bringt Brot, Faulheit — Not. T 134
Fleiss erwirbt, Faulheit verdirbt. W V 1267, 61

B

KP 113B; K 86; Č 168; Ж 101

Slinkums ar badu tuvi radi. 1552, 25417, Rīga
Slinkam jāēd bada maize. 834, 2677, Jelgava
Slinkam bads tup galdā. 1551, 801, Jelgava
Faul bekommt wenig ins Maul. T 119
Der Faule ist immer arm. T 119
Faulheit lohnt mit Armuth. W V 1251, 41

C

Slinkums — ļaunuma perēklis. 1660, 3389, Kuldīga; Z, V, L
Slinkums — visa ļaunuma perēklis. 1207, 3925, Kuldīga; K, Z, V, L
Slinkums ir visa ļauna perēklis. 220, 832, Bauska; K, Z, V
Slinkums ir visa ļaunuma iesākums. 877, 156, Kuldīga; Z
Slinkums ir visa ļaunuma sakne. 1877, 291, Jelgava; K, Z, V, L
Slinkums — visa nelabā sēkla. 929, 66138, Rīga
Slinkums — ļaunuma sakne. 925, 1337, Talsi
Slinkums ir tas perēklis, kur top perēts nelietis. LL 422

17. Grib guvumu bez pūlēm   Man will was ohne Mühe bekommen

A

Nieks par bitēm, ka tik medus! 1713, 1535, Liepāja

Kas bēdas par bitēm, kad tik medus! 1651, 6499, Bauska; Z, V, L

Štrunts par bitēm, kad tik medus! 1802, 1982, Jēkabpils; V

Es ist ihm nicht um's Schaf, sondern um die Wolle. D II 38

B

Kaķim gribas zivtiņu ēst, bet negribas kājiņas slapināt. 387, 5824, Liepāja; K, Z, V, L

Kaķim gribas zivtiņas ķert, bet negrib kājas slapināt.¹ 3, 239, Jelgava

Zivju gribas, bet roku mērcēt negribas. 1341, 14311, Rēzekne
Die Katze frisst gern Fische, sie will aber nicht in's Wasser.
D I 871

Catus amat piscem, sed non vult tangere flumen. D I 871 lt.

18. Sliņķim vienmēr svētdiena   Der Faulenzer hat immer Sonntag

KP 131; K 91; Ć 166; 167; Д 462; 511

Slinkam nedēļā septiņas svētdienas. 137, 1005, Valmiera

Wer faul ist, will, dass die Woche sieben Feiertage hat
(auch: hat in der Woche sieben Feiertage). T 119

Dem Faulen ist jeder Tag ein Festtag. W V 1250, 64

Für den Faulen ist jeder Tag Kirmes. W V 1251, 74

Faule haben allezeit Feiertag. DSS 121

19. Ko vari darīt rīt, to nedari   Was du morgen schaffen
šodien   kannst, das tue nicht heute

KP 134; K 88; P 49; 51; 53

Ko vari padarīt rītu, to nedari šodien. 1225, 7056, Madona
Rītu, rītu, bet ne šodien, tā tik sliņķi runāt prot. 759, 4955, Jelgava

¹ Sal. latv. tdz.: Grib kaķīte zuvu ēst,
Netik kāju slapināt;
Grib brālītis sievu jemt,
Netik jūgt kumeliņu.

LD 11838

Morgen ist auch noch ein Tag. KS 42.

Morgen, morgen, nur nicht heute, sprechen alle faulen
Leute. T 329

20. Darbs neaizbēgs

Arbeit läuft nicht davon

KP 132; K 88

Darbs nav zaķis — neaizbēgs. 831, 10, Daugavpils; Z

Darbs nav zaķis, projām neskries. 929, 67312, Jelgava; K, Z, V

Darbs jau neaizbēgs. 1783, 565, Rīga

Darbs nav zaķis, saimnieks nav kaķis. 1592, 1093, Tukums; K,
Z, V

Die Arbeit ist kein Hase. BM 54

Die Arbeit ist kein Falke, fliegt nicht fort in den Wald.
KS 122

Arbeit läuft nicht davon. KS 122

21. Sliņķim visādas nelaiemes

Der Faule hat überall Pech

Slikts ritenis visvairāk čīkst. 935, 24919, Daugavpils

Slinks zirgs stiprāk sper nekā mudīgais. 1024, 242, Rīga

Slinkam puisim zobi sāp. 1802, 2818, Jēkabpils

Slinkai meitai zobi (v. galva) sāp. 1689, 68, Kuldīga; K, Z, V
(v. 116, 9941, Valmiera)

Slinkam dēlam kauli sāp. 1244, 7898, Aizpute

Das schlimmste Rad am Wagen knarrt am ärgsten. D II 229

Brüchige Räder knarren am meisten. D II 229

**22. Kurš putns agri dzied, to
kaķis (vanags) noķer**

**Der Vogel, der früh singt, wird
von der Katze (vom Habicht)
gefangen**

KP 133

Kurš putns (v. putniņš) agri dzied, to kaķis apēd (v. kož). 17,
5410, Vidzeme (v. 1225, 5400, Jelgava)

Putniņu, kas agri dzied, noķer vanags. 384, 1087, Sloka

Kas agri dzied, to vanags ķer. 231, 8314, Bauska

Die Vögel, die zu früh singen, holt die Katze. D I 519

Die Vögelchen, die zu früh pfeifen, die stösst der Habicht.
D I 519

Die Hühner, welche so früh gackern, stösst der Habicht gern.
D I 519

23. No darba bagāts nebūsi Die Arbeit macht niemanden reich

KP 99; K 97; Д 513

No darba bagāts nebūsi, bet liks. 1900, 1161, Cēsis
Liks, greizs paliks strādājot, bagāts ne. 853, 856, Valmiera
Strādā dienu, strādā nakti, nav pat krekla mugurā. 1341, 33130,
Rīga

Durch Arbeiten wird niemand reich. W V 799, 105

24. Niekur darbi Tāndeļi

KP 119B; K 91; Д 503

Deviņi vīri vienu gaili kauj. 1805, 1717, Liepāja; K, Z
Septiņos gaili kauj. 465, 233, Dagda; K
Septiņi ceļ vienu salmiņu. 1895, 1660, Jēkabpils
Pieci leiši nes vienu auzu maisu. 609, 5233, Liepāja, Jelgava
Ko cits viens, to mēs divi. JRKr 642

Viel Arbeiter, wenig Arbeit. W V 802, 60

25. Sliņķis tikai pēc nāves sūtāms Ein Faulenzer ist gut nach dem Tode zu schicken

KP 121; K 90; C 652; Д 566

Tas būtu labs pēc nāves sūtīt. 384, 1027, Sloka, Babīte
Er ist gut nach dem Tode zu schicken. D II 457

26. Ēd daudz, strādā maz Es wird viel gegessen, aber wenig gearbeitet

KP 128

Pie darba saģērbās, pie ēšanas izģērbās.² 353, 6809, Liepāja
Kad nāk ēst, tad svārkus novelk, bet pie darba uzvelk. 1225,
15663, Jelgava

Bei der Arbeit frieren, und beim Essen schwitzen. W V 797,
319

² Sal. latv. tdz.: Kad pie mana darba gāja,
Svārki, kažoks mugurā;
Kad pie mana galda nāca,
Tad līdz kreklam izģērbās.

527, 36630, Bauska

27. Kas ātri ēd, tas ātri strādā   Wer schnell isst, arbeitet auch schnell

KP 125; K 90; C 164; D 807

Mudīgi pie darba, mudīgi pie ēšanas. 1376, 1242, Bauska; Z

Kas ātri ēd, tas ātri strādā. 17, 6945, Sigulda

Kas gauss pie ēšanas, tas gauss pie darba. 1188, 50, Aizpute
Strādnieku var pateikt no ēšanas. 231, 9782, Bauska

Wer schnell arbeitet, isst auch schnell. W V 800, 147

VĀRDI UN DARBI

REDEN UND TATEN

28. Daudz vārdu, maz darbu   Viel Wort, wenig Werk

KP 107; K 52; D 407; 651

Daudz vārdu, maz darbu. 501, 84, Bauska; Z

Kur daudz vārdu, tur maz darbu. 1877, 815, Jelgava; K, Z, V, L

Kas daudz runā, tas maz dara. 877, 2597; Valmiera; K, Z, V

Kas daudz runā, maz strādā. 884, 3525, Jelgava

Daudz runāts, maz strādāts. 1626, 4348, Jelgava

Kur vārdi kā upe skrien, tur darbu nevar atrast. 796, 11387,

Kuldīga; K, Z, V

Liela valoda, maz augļi. LL 708

Daudz pātaru, maz darbu. 1400, 21110

Viel Wort, wenig Werk. D II 546

Grosse Worte, kleine Werke. D II 546

Gross mit Worten, wenig in der That. W II, 146, 15

Von Worten zu Werken ein weiter Weg. D II 712

Wo viel Wort sind, da ist wenig That. W V, 426, 684

Viel Maulwerk, wenig Herz. D II 546

Hennen, die viel gackern, legen wenig Eier. D I 706

Die Kühe, welche laut brüllen, geben nicht viel Milch. D I
706

Lange Zunge, kurze Hand. D II 546

29. Runāt viegli, darīt grūti   Es ist leicht zu reden, schwer zu tun

KP 108A

Viegli pateikt, grūti izdarīt. 1759, 91, Gulbene; V, L

Runāt viegli, darīt grūti. 280, 1356, Rīga

Daudz runāts, nav vēl daudz darīts. 70, 3713, Jelgava; K, Z, V

Runā var, darbos nevar. 1661, 3326, Kuldīga
Ar vōrdim tur šur, ar dorbim nikur. 740, 10781, Viļāni; L
Gesagt ist es leichter, als gethan. D II 237
Es ist eher gesagt, wie gethan. D II 237
Worte thun's nicht. D II 719
Wort und Werke sind zwei Ding. W V 428, 709

**30. Ar runām darbu nepadarīsi Mit Worten wird die Arbeit
nicht getan**

KP 109

Ar runāšanu nepadarīsi. 1876, 172, Cēsis
Ar muti dorba napagyusi. 679, 708, Rēzekne
Ar vārdiem vien māju neuzcelsi. 1850, 8238, Alūksne
Was thun Worte ohn Werk. W V 423, 604
Worte helfen nicht, wenn's brennt. W V 428, 726
Worte füllen den Bauch nicht. D II 714
Worte füllen den Sack nicht. D II 715
Peculium re, non verbis augetur. D II 715 lt.

PĒC DARBA VĒRTĒ CILVĒKU

**MAN SCHÄTZT DEN MENSCHEN
NACH SEINER LEISTUNG**

31. Darbs cildina darītāju Die Arbeit lobt den Meister

KP 100; 106

Darbs slavē meistarū. 834, 1877, Jelgava; K, Z, V
Darbs godina (v. cildina) darītāju. 834, 7705, Jelgava; K, (v. 1877,
127, Jelgava; V)
Darbs teic darītāju. 17, 22126, Rīga
Teicams darbs darītāju slavē. 1652, 3695, Bauska; K, Z
Darbs ceļ vīru. 17, 628, Valka; K, Z, V, L
Darbs ceļ darītāju. 997, 10135, Ventspils; V
Darbs rāda, kāds meistars. 3, 119, Jelgava; K, Z, V
Das Werk lobt den Meister. D II 630
Das Werk macht dem Meister Ehre. D II 630
Das Werk schlägt dem Meister nach. D II 630
Der Arbeiter wird an seinem Werk erkannt. D II 630
Opus laudat artificem. D II 630 lt.
Opus artificem probat. D II 630 lt.
Artificem commendat opus. D II 630 lt.

32. Jauns darbinieks labi strādā Ein neuer Arbeiter schafft tüchtig

A

KP 104; K 92; C 457; 226

Jauna slota tīri slauka. 116, 917, Valmiera; K, Z, V, L

Jauna slota skaidri slauka, jauna meita labi klausā. 94, 2024, Liepāja

Jauna slota tīri slauka, bet ātri noslaukās. 796, 14238, Kuldīga

Jaunas dzirnavas smalki maļ. 400, 3183, Preiļi

Neue Besen kehren gut. D II 176

Neue Mägde und neue Besen, die kehren gut. D II 176

Neue Besen kehren gut, aber die alten fegen die Hütten rein.
D II 176

Neue Töpfe kochen gut. D II 176

Scopae recentiores semper meliores. D II 176 lt.

B

KP 559B; K 217; D 425

Vecs zirgs vagas nezaudē. 1822, 77, Ludza

Ar vecu zirgu var taisnas vagas dzīt. 848, 2626, Talsi; K, Z, V, L

Der alte Ochs macht gerade Furchen. D I 67

Mit altem Hunde sicherste Jagd. D I 67

33. Darbs rāda, kāds darītājs Am Werk erkennt man den Meister

KP 101B; K 92; C 202; D 562

No ligzdas var redzēt, kāds putniņš iekšā. 1014, 833, Aizpute;
K, V

Kāds putns, tāda ligzda. 1685, 1592, Talsi; Z

Mazi putni, mazi perēkļi. 1551, 5611, Jelgava; Z, V, L

Kādas mājas, tāds saimnieks. 17, 14516, Valmiera; K, Z, V

Man siehts wohl am Neste, was für Vögel darin sind. D II
563

Einerlei Vögel hocken auf einerlei Nest. D II 563

Kleine Vöglein, kleine Nestlein. D II 563

Grosse Vögel müssen grosse Nester haben. D II 563

Wie der Vogel, so baut er auch sein Nest. D II 563

Was ein guter Vogel ist, der baut ein gutes Nest. D II 563

DARBA VADĪBA. ATBILDĪBA

ARBEITSLEITUNG. VERANTWORTUNG

34. Daudz atbildētāju — maz Wo viele verantwortlich sind,
kārtības gibt es keine Ordnung

A

KP 91; K 120; Ć 516; Д 580

Kur daudz saimnieku, tur ganos suns iet neēdis. 548, 2617, Ludza
Par diviem saimniekiem suns paliek neēdis. 126, 121, Ilūkste
Daudz gani nekad nespēj lopus noganīt. 739, 1881, Jelgava
Septiņām auklēm bērns bez uzraudzības. 464, 7535, Rīga
Daudz meisteri darbu ķēzī. LL 359

Daudz pavāru sasāla putru. 1576, 6879, Jelgava; Z

Daudz pavāru samaitā zupu. 1225, 5025, Jelgava

Daudz pavāru piededzina podu. 556, 7731, Valmiera

Ja daudz pavāru, tad putra piedeg. 508, 2101, Jelgava

Divas saimnieces samaitā ēdienu. 1244, 2069, Alsunga

Kur daudz kučieru, vezums nekust no vietas. 1910, 2680, Gau-
jene

Kurā mājā divi kaķi, tur nav neviena peļu ķērāja. 1242, 3403,
Kuldīga

Kurā mājā divi gaiļi, tajā vēlu saule lec. 796, 9554, Kuldīga; K

Daudz suņu, maz sargu. 1557, 991, Bauska; Z, L

Daudz suņu, maz sētas sargu. 1637, 63, Jēkabpils; K, Z, V

Kur daudz suņu, tur maz mājas sargu. 1135, 708, Ogre; K, Z,
V, L

Daudz suņu māju neapsargā. 1688, 474, Talsi; V

Daudz suņu nevar mājas nosargāt. 796, 2239, Kuldīga; K, Z, V

Kur daudz suņu, tur zaglis aiziet neriets. 717, 964, Gulbene

Kur pulka suņu mājā, tur vilks skrien cauri. 116, 11117, Val-
miera; V

Viele Herren regieren nicht gut. D II 557

Es geht ihm wie dem Esel, der zwei Brüdern diene: jeder
meinte, er sei beim Andern gefüttert worden.

D I 429

Es geht dir wie dem Esel, der dreien Brüdern diene. D I 429

Viele Hirten, übel gehütet. D II 557

Hund zweier Hütten lässt den Schwanz hängen. D I 429

Viel Köche verderben den Brei. D II 543

Viele Köche versalzen das Mus. D II 543

Zu viel Köche versalzen die Suppe. D II 543

Viele Köche machten nie gute Brühe. D II 543

Viele Köchinnen verderben die Suppe. D II 543

Wo mehrere Hähne krähen, wird es nie Tag. D II 543

B

Saimnieka (v. Saimnieces) acs dara vairāk nekā rokas. 1008, 6713, Aizpute (v. 556, 1425, Valmiera); K, Z, V

Saimnieka (v. Saimnieces) acs spēj vairāk padarīt nekā kalpa rokas. 1225, 36295. Jelgava (v. 49, 1761, Madona); Z, V

Saimnieces acis vairāk padara nekā desmit kalpoņu rokas. 1880, 3231, Bauska

Das Auge des Herrn schafft mehr, als seine beiden Hände. D I 712

Der Herr sieht mit einem Auge mehr, als der Knecht mit vieren. D I 712

35. Visi kungi, kas darbu darīs? Alle sind grosse Herren, wer wird denn arbeiten?

KP 92; K 91; Č 394; Д 249; 714

Es kungs, tu kungs, kas kuli nesīs. 553, 955, Jelgava; K, Z, V, L

Es kungs, tu kungs, kas nesīs maisu. 94, 1506, Liepāja; K, V

Es kungs, tu kungs, kas cūkas (v. aitas) ganīs. 1688, 800, Talsi (v. 1592, 8937, Tukums); K, Z, V, L

As kungs, tu kungs, a kas cyukys baros. 740, 10826, Viļāni

Es pōnis, tu pōnis, kas kauļus ganīs. 785, 212, Liepāja

Es kungs, tu kungs, kas darīs darbu. 202, 5064, Bauska; K, Z

Es kungs, tu kungs, kas priekš manis klanīsies. 1653, 4710, Bauska
Ich Herr, du Herr, wer wird den Brotkorb tragen? D I 31

Ich Herr, du Herr, wer soll die Säue hüten? D I 31

Ich Herr und du Herr, wer putzt uns denn die Schuh? D I 31

36. Kaķis mājā, peles alā Katze im Haus, Mäuse im Loch

KP 93; Č 516

Kad kaķis mājā, tad peles alā. 101, 1765, Valmiera; K, Z, V, L

Kad kaķa nav mājās, tad peles pa galdu danco. 1, 374, Valmiera; K, Z, V

Kad kaķa nav mājās, tad peles virs galda. 840, 804, Madona; K, Z, V, L

Kad runča nav mājās, tad peles lēkā pa galdu. 1805, 216, Liepāja; K, Z, V

Kad runcis Rīgā, tad peles virs galda; kad runcis mājās, tad peles kaktā. 1137, 1256, Cēsis

Wenn die Katze aus dem Hause ist, tanzen die Mäuse. D I 874

Wenn die Katze aus dem Hause ist, springen die Mäuse
über Tische und Bänke. D I 874

Wenn die Katze nicht zu Hause ist, hat die Maus freien Lauf.
D I 874

Wenn die Katze aus dem Hause ist, sind die Mäuse Meister.
D I 874

Wenn die Katze nicht zu Hause ist, (dann) tanzen die Mäuse
auf dem Tisch. D I 874

SĀKUMS. BEIGAS

ANFANG. ENDE

37. Kāds sākums, tādas beigas Wie der Anfang, so das Ende

A

KP 67; K 78; Č 382; Д 499

Kāds sākums, tādas beigas. 509, 2961, Rēzekne, Varakļāni
Kā sāksi, tā beigsi. 508, 2954, Jelgava

Kas darbu labi sācis, tas viņu labi pabeigs. 84, 8745, Jelgava

Ko slikti iesāk, to labi pabeidz. 384, 1186, Sloka

Kas slikti iesāk, tas slikti pabeidz. 1668, 5735, Talsi

Auf solchen Anfang solches Ende. D I 100

Wie der Anfang ist, wird das Ende werden. D I 100

Guter Anfang, gutes Ende. D I 100

Böser Anfang, böses Ende. D I 100

Schlechte Anfänge nehmen selten ein gutes Ende. D I 100

Boni principii bonus finis. D I 100 lt.

B

KP 68B; K 79; Č 162; Д 495

Labi iesākts darbs — pa pusei padarīts. 884, 450, Dobeļe; K, Z

Guter Anfang ist halbe Arbeit. D I 101

Wohl angefangen ist halb gethan (beendet). D I 101

Dimidium facti qui bene coepit habet. D I 101 lt.

C

Beigas labas, viss labs. 1722, 3455, Asīte; K

Viss labi, ja beigas labas. 1014, 3883; Rudbārži

Ka beigas labas, tad viss ir labs. 387, 4977, Krote

Viss labs, gals labs. 1703, 2655, Vaiņode

Ende gut, Alles gut. D I 413

Alles ist gut, was gut ausschlägt. D I 413

D

Beigas — darba kronis. 997, 3112, Ventspils
Das Ende krönt das Werk. D I 412

38. **Kā sāksi, tā veikšies**   **Wie man anfängt, so gelingt es**

KP 68A; K 79; Д 230

Kā grožosi, tā brauksi. 1800, 2057, Ilūkste

Kā jūgsi, tā brauksi. 189, 409, Valka; K, Z, V, L

Kā govī ieslauc, tā piens tek. 1689, 1307, Saldus; K, Z, V, L

Wer gut sattelt, reitet gut. KS 34

39. **Kā klāsi, tā gulēsi**   **Wie man sich bettet, so schläft man**

KP 69; K 79; C 160; 197; Д 188

Kā gultu paklāsi, tā izgulēšies. 1697, 2080, Ventspils

Kādu gultu taisīsi, tādā gultā gulēsi. 1624, 199, Jelgava; K, Z

Wie man sich bettet, so liegt man. D II 655

Wie man sein Bett macht, so liegt man. D II 655

Wie man sich bettet, so schläft man auch. D II 655

Wie gebettet, so geschlafen. D II 655

40. **Kā (ko) sēsi, tā (to) pļausi**   **Wie (was) man sät, so (das) erntet man**

A

KP 87A; K 79; Д 181; 182

Kā sēsi, tā pļausi. 1900, 1687, Cēsis; Z, V

Jo labi sēj, jo labi pļauj. 85, 155, Latgale

Kas sīkstī sēj, tas sīkstī pļauj. 828, 1394, Jaunpiebalga

Kas viegli sēj, tas viegli pļauj. 527, 9059, Kurzeme

Kādu sēklu sēsi, tādu arī pļausi. 1008, 5958, Aizpute; Z

Ko pavasari iesēsi, to rudeni nopļausi. 1341, 30502, Jelgava; Z

Sät Einer Gutes, so schneidet er nichts Böses. D II 649

Wenn schlechtes Korn gesät ist, wird es schlecht aufspriessen.

D II 649

Wie die Saat, so die Ernte. D II 649

Wer wenig sät, der wenig kriegt. D II 649

B

KP 87C; K 48; Ć 157; Д 230

Kas sēj, tas pļauj. 1900, 3623, Alūksne

Ko tu pļausi, ja nebūsi sējis. 1592, 925, Tukums

Wer säet, Der mähet. D II 273

Wer nicht sät, der kann nicht ernten. D II 273

Wer da sät, der hofft zu schneiden; wer nicht sät, der wird nicht schneiden. D II 273

41. Iesāk daudz, pabeidz maz   Man anfängt viel, endet wenig

Kas daudz iesāk, tas maz pabeidz. 1652, 1464, Bauska; L

Kas daudz iesāk, maz pabeidz. 1699, 4892, Liepāja

Daudz iesāk, bet maz padara. 612, 317, Aizpute

Kas iesāk daudz, pabeidz maz. 840, 2252, Madona

Wer viel anfängt, endet wenig. D II 551

42. Katrs sākums grūts   Aller Anfang ist schwer

KP 138; K 82; Ć 163; 382; Д 495

Katrs iesākums ir grūts. 219, 944, Cēsis; K, Z, V, L

Viss iesākums ir grūts. 70, 2210, Jelgava; K, Z, V

Ikkatrs iesākums ir grūts. 1, 1793, Valmiera; V

Iesākumā katrs darbs grūts. 1200, 1827, Kuldīga

Pirmais solis vienmēr grūts. 828, 13639, Cēsis

Viss iesākums grūts, gals viegls. 1585, 876, Jelgava

Aller Anfang ist schwer. D I 99

Omne initium difficile. D I 99 lt.

APDOMĪBA. UZMANĪBA. STEIGA

BEDACHT. AUFMERKSAMKEIT. HAST

43. Apdomā labi, iekams dari   Zuerst überlege und dann handle

A

KP 18A; K 59; Ć 314; Избр 68

Dari ko darīdams — apdomā galu. 375, 1073, Cēsis; K, Z, V, L

Dari ko darīdams — apdomā galu; šuj ko šūdams — aizmet mezglu. 375, 1818, Cēsis; K, Z, V, L

Apdomā labi, iekām ko dari. 925, 1830, Talsi; K, Z, V
Apdomā, pirms dari, vai tu ar' to pabeigt vari. 1311, 6305, Abrene; K, Z, V

Apdomājies labi, iekam ko uzņemi. LL 676

Apdomā papriekš, tad pēc nebūs žēl. LL 481

Zuerst überlege und dann handle. D II 572

Vorsorge verhütet Nachsorge. D II 572

Besser verwahrt, als beklagt. D II 572

Vorsehen ist besser, als nachsehen. D II 572

Bescheid vorher gibt nachher keinen Streit. D II 572

Vorgethan und nachbedacht Hat Manchen in gross Leid gebracht. D II 570

Antequam incipias, consulto. D II 572 lt.

B

KP 18C; K 60; Ć 315; Д 552; 553; 669

Desmit reizes nomērī, bet vienreiz nogriez. 1800, 6062, Ilūkste; K, Z, V, L

Deveņas reizes mērej, dasmytū grīz. 640, 342, Rēzekne; K, L

Septiņas reizes nomērī, vienreiz nogriez. 1225, 20932, Jelgava

Desmitreiz apdomā, vienreiz dari. 84, 4670, Jelgava

Divi reizes apdomā, trešā dari. 1594, 3321, Auce; K, Z

Besser zwei Mal messen, Als ein Mal vergessen. D I 208

Hundertmal messen und nur ein Schnitt. D I 208

44. Lēnāk iesi, tālāk tiksi

Eile mit Weile

KP 40; K 62; Ć 314; 356; Д 276; 728

Lēnāk iesi, tālāk tiksi. 927, 4430, Jelgava; K, Z, V

Kas lēnāk iet, tas tālāk tiek. 1208, 946, Aizpute; Z

Kas rāmi kāpj, tas droši iet. 1207, 1381, Kuldīga; K, Z, V

Lēni jādams, tālāk nojāsi. 759, 8357, Jelgava

Kas lēni jūdz, tas tāli (v. labi) brauc. 121, 1409, Liepāja (v. 877, 3206, Valmiera)

Kas lēni brauc, tas labi brauc. 116, 21687, Valmiera; Z

Kas lēni iet, tas labi iet. 231, 4328, Bauska; Z

Lēnāk brauksi, tālāk tiksi. 1900, 1684, Alūksne; K, Z, V, L

Brauc pamazām, tālāk tiksi. 1751, 80, Valka; K, Z, V, L

Steidzies lēnām. 116, 11261, Valmiera

Wer langsam geht, geht sicher. D II 11

Wer langsam geht, kommt auch hin. D I 35

Vorwärts kommt der, der langsam fährt. D I 35

Eile mit Weile. D I 339

Festina lente. D I 339 lt.

45. Domā lēni, strādā ātri   Zum Rat weile, zur Tat eile

K 60; Д 425; 568

Pie padoma kavējies, pie darba steidzies. 848, 1034, Talsi; K,
Z, V

Domā lēnām, strādā ātri. 17, 193, 35, Rīga; K, Z, V, L

Domā lēni, strādā drīz. 1684, 366, Talsi; Z, V, L

Kas lēni domā, tas ātri dara. 1552, 40356, Jelgava

Domā lēnām, strādā labi. 1429, 713, Daugavpils

Zum Rath weile, Zur That eile! D II 236

Schneller Rath nützt selten. D II 236

Consilium praeceps praecipitare solet. D II 236 lt.

46. Padomi pēc darba velti   Rat nach der Tat ist zu spät

A

K 71; Д 633; Избр 71

Pēc darba padomi velti. 1620, 1521; V

Par padarītu darbu padomu nedod. 1341, 31999, Rīga

Padoms pēc darba nāk par vēlu. 1573, 3814, Jelgava

Rat nach der That Kommt zu spat. D II 230

Rat nach der That ist viel zu spat. D II 230

Post factum nullum consilium. D II 230 lt.

B

Pēc darba padomi ir dažam sirdēsti. LSP 918

Kū tū žālot, kū atpakaļ navar dabot. 527, 33387, Latgale

Die Reue hilft nicht, wenn eine Sache geschehen ist. D II 570

47. Steigā neveicas   Eilen tut kein gut

A

KP 44A; K 61; C 313; Д 562; 564

Drīz steidz, akls dzem. LGr 242; K, Z, V, L

Drīz steidz, akls dzen. LL 469

Kas ātri steidz, tas slikti beidz. 1627, 1586, Jelgava

Steidzošu darbu arvien padara slikti. 1242, 3557, Kuldīga

Eilte die Hündin nicht, so würfte sie nicht blinde Junge.

D I 340

Hast ist meist ohne Vortheil. D I 690
Grosse Hast kam oft zu spät. D I 690
Canis festinans caecos parit catulos (catulos facit caecos).
D I 340 lt.

B

KP 44B; K 61

Jo steidz, jo kavējas (v. ķeras). 828, 11022, Alūksne (v. 1759,
554, Madona)
Jo ātri grib, jo netiek. 23, 5139, Valmiera
Ķas ātrāk grib, tas vēlāk tiek. 509, 2957, Rēzekne
Ātri skrejot, ātri krit. 231, 739, Bauska; Z, V
Ķas ātri brauc, tas ātri klūp. 17, 20576, Rīga
Ātrs zirgs ātri klūp. 1798, 4065, Liepāja
Kā vējš skrien, kā miets atduras.³ 23, 3427, Rīga; K, Z, V, L
Ķas ātri ķer, tam sadeg nagi. 747, 144, Kuldīga; K, Z
Ķas uguni (v. ātri) ķer, tam pirksti deg. 464, 5654, Bauska (v.
90, 491, Daugavpils); K, Z, V, L
Ķas ātri ķer, sadedzina pirkstus. 1597, 3284, Tukums; K, Z, V
Āters putters neizverd labi. Jlg 13
Ātri strēbdams, sadedzina lūpas. 67, 1433, Cēsis; K, Z, V, L
Ātri strebjot, lūpas deg. 1800, 5647, Ilūkste; Z, V
Ķas karstu strebj, tas apdedzina muti. 1759, 155, Gulbene; K, Z,
V, L
Ķas karstu putru strebj, sadedzina lūpas. 84, 7426, Jelgava; K,
Z, V, L
Eile sehr brach den Hals. D I 341
Tummeldich hat den Hals gebrochen, Langsam läuft noch.
D I 341
Zu geschwind fahren bricht das Rad. D I 341
Wer zu sehr läuft, fällt bald. D I 341
Die zu sehr eilen, machen spät Feierabend. D I 690
Wer zu sehr eilt, kommt langsam heim. D I 690
Plötzliche Sprünge glücken selten. D I 690
Eilen thut kein gut. D I 690
Hastig gesputet ist nirgends gut. D I 690
Qui nimium properat, seriūs absolvit. D I 690 lt.

C

KP 44C; K 62; Ć 314; Д 513

Ātri skrējējs ātri pārskrejas. 1, 81, 37, Valmiera
Ķas čakli skrien, tas drīz piekūst. Mag 114

³ Er läuft wie der Wind, und heckert wie ein Zaunpfahl, d. i., eile mit Weile. NLGr 190

Kas skrien ātri, tas neskrien ilgi. 1668, 5654, Talsi
Kas ātri steidzas, tam ātri ceļš beidzas. 1311, 1421, Viļaka
Hast ist meist ohne Vortheil. D I 690
Laufen hilft nicht zum Schnellsein. D I 690
Wer zu sehr eilt, wird bald müde (langsam fertig). D I 690
Festinatō tarda est. D I 690 lt.

D

KP 46; K 61; Д 564

Ātri tikai blusas ķer. 727, 395, Rīga; L
Nichts mit Hast als — Flöhe fangen. D I 691
In Hast sollte man Nichts thun als flöhen. D I 691

48. Padarīto neizlabosi

Getan bleibt getan

A

Kas padarīts, to nevar atdarīt. 997, 10321, Ventspils; K, Z, V, L
Kas darīts, padarīts. 12, 2335, Jelgava
Notikušas lietas nav pārgrozāmas. 1699, 5924, Liepāja
Notikušas lietas nav vairs atgriežamas. 1860, 3527, Sigulda
Pēc padarīta padoms par vēlu. 1838, 4216, Madona
Geschehene Dinge leiden keinen Rath. D I 580
Geschehene Dinge sind nicht zu ändern. D I 580
Gethan bleibt gethan. D I 580
Quod factum est, infectum fieri non potest. D I 580 lt.

B

KP 36A; K 73; C 457; 458; Д 640
Nogriezts riecīens nepielip.⁴ 609, 3516, Liepāja; K, Z, V
Atgriezts riecīens vairs nepielip. 1784, 998, Cēsis; K, Z, V
Atgrieztu maizes riecīenu vairs nepielipināt. 584, 2485, Valmiera;
Z, V, L
Izlietu ūdeni nevar sasmelt. 375, 1437, Cēsis; K, Z, V, L
Izlieto vairs nesasmelsi. 1661, 4435, Kuldīga
Abgeschnittene Brotscheibe klebt nicht mehr zusammen.
Mag 202
Man muss nicht unreines Wasser ausgiessen, bis man reines
hat. LGr 250

⁴ Sk. paskaidrojums par sakāmvārda lietojumu: Liebe und Freundschaft lassen sich nicht kittern. Mag 202; Ein Dienstbote kommt nicht leicht in daselbe Brod, welches er einmal verlassen. LGr 251; Padarītam vairs neko nevar atpakaļ atņemt. 1910, 4526, Gaujiena.

49. Agri sāk, vēlu dara   Fröh begonnen, spät getan

KP 41; K 62; Ć 314; Д 276; 563

Agri sedlo, vēlu jāj. 23, 1428, Valmiera; Z, V

Kas agri jūdz, tas vēlu brauc. 353, 9542, Liepāja

Agri jūdz, vēlu brauc. 1880, 182, Bauska; K, Z, V

Agri ceļas, vēlu brauc. 917, 2954, Jelgava; K, V

Früh gesattelt, spät geritten. D I 520

Er sattelt früh, aber er reitet spät. D I 520

Wer früh sattelt, reitet spät. D I 520

Er bläst früh und treibt spät. D I 520

50. Rikojies secīgi   Man soll folgerichtig handeln

A

KP 24A; K 58; Д 589

Ne novelc kreklu, pirms neej gulēt. 828, 6810, Cēsis

Ne novelc svārkus, iekams neej gulēt. 116, 11090, Valmiera

Ja koki sāk zaļot, tad vēl nepārdodi kažoku. 556, 12095, Valmiera

Papriekš iekur uguni, tad vāri putru. 1380, 3, Jelgava

Pirms gādā kūtiņu, tad tik lopiņu. 524, 612, Rīga

Man soll sich nicht ausziehen, ehe man schlafen geht. D I 140

Man muss den Löffel nicht aus der Hand geben, bis man selbst gegessen hat. D I 140

Nimm nicht den Hut ab, bevor du den Mann siehst. D I 233

Quam veniunt hostes noli prius urere postes. D I 233 lt.

B

Neskrien gaisā, iekām spārni nav auguši. 1620, 1527

Kam nav spārni, tas spārnos neskrien. Mag 98

Man soll nicht eher fliegen wollen, als bis man Federn hat.
D I 473

Es soll Keiner fliegen wollen, ehe ihm die Federn gewachsen sind. D I 473

51. Neniecīni esošo, kamēr   Verachte nicht das Vorhandene,
jauns nav vietā   bis du das Neue nicht bekommen hast

KP 25; K 67; Ć 66; Д 491; 670

Ne aizsviedi vecās kurpes, kamēr jaunās nav vietā. 855, 5712,
Lielvārde

Nemet veco kreklu projām, kamēr jauns vēl nav. 1627, 456, Jelgava
 Neizlej veco ūdeni, pirms nav jauns iesmelts. 1642, 347, Jelgava; **K, Z, V**
 Neizlej netīru ūdeni, kamēr tīra nav. 1684, 450, Talsi; **K, Z, V**
 Neizlej neskaidro ūdeni, kad skaidrs nav mājās. 94, 4496, Liepāja; **K**
 Neizlej netīru, kamēr tīrs nav sasmelts. 70, 4328, Jelgava
 Nepiespļauj putru, ka pašam nav jāizēd. 935, 33889, Jelgava
 Kuru bļodu piespļauj, tā pašam jāizstrebj. 796, 12308, Kuldīga; **K, V**
 Piespļauta bļoda pašam jāizstrebj. 231, 10256, Bauska
 Pats bļodu piespļauda, pats izlaiza. 464, 4235, Cēsis
 Nespļauj spanni, pats dabūsi izstrēbt. B 2117
 Nasvīd vacajā okā māslu, dasaīs vēl padzert. 935, 33303, Rēzekne
 Neaizber veco aku, kamēr jauna nav izrakta. 1657, 1376, Jēkabpils; **K, Z, V, L**
 Veco maizi neapēdi, kamēr jauna nav izcepta. 1699, 390, Liepāja
 Nadzen vacō suņa nu mōjom, kad jauna vēl nava. 966, 84, Viļāni
 Die alten Schuhe soll man nicht verwerfen, man habe denn neue. D I 63
 Wirf nicht weg die alten Kleider, Bis du neue hast vom Schneider. D I 63
 Spucke nicht in's Wasser, das du noch trinken musst. D I 161
 Mancher spuckt in den Kohl und muss ihn nachher selbst essen. D II 534
 Turbida servetur aqua, donec vitrea detur. D I 63 lt.

52. Nerikojies aplami

Du sollst nicht unsinnig handeln

A

KP 16B; K 75; Д 848

Vēju maisā nenokērsi. 997, 1003, Ventspils; **K**
 Sīt nu vēju ar dūri. F 296
 Vēju ar dūri sist.⁵ JL 532
 Nesīt vēju ar dūri. 3, 302, Jelgava; **K, Z, V**
 Nemaal vienu miezi, nesīt vēju ar dūri. 958, 6785, Aizpute; **K, Z, V**
 Ķer nu vēju ar dūri. 853, 77, Valka; **K, V**
 Skrej nu vējam pakaļ. 17, 14637, Valmiera; **Z, V**
 Ķer nu vēju laukā. 527, 46197, Valka

⁵ Den Wind mit einer Faust schlagen, oder vergebliche Luftstreiche thun. LGr 257; Vergebene Arbeit thun. JL 257

Den Wind in Netzen fangen. D II 664
Er will den Wind auf Flaschen ziehen. D II 664
Er schiff't im Winde. D II 664
Er rudert in der Luft. D II 664
Er balgt den Nebel. D II 664
Wasser bis auf den Grund schneiden. D II 664
Rete ventos venaris. D II 664 lt.

B

KP 16C; K 75; Д 455

Ar sietu ūdeni smelt. LL 572
Ūdeni nenes sietā. 997, 11163, Ventspils; K
Ūdeni sietā neiesmelsi. 1759, 590, Gulbene; Z, V
Wasser in einem Siebe holen. D II 361
Er holt Wasser in einem Siebe. D II 361
Das heisst Wasser im Sieb forttragen. D II 361
Criboro aquam haurire. D II 361 lt.

C

KP 16D; Ć 683; 686

Uz mežu nikas molķas nanas. 1263, 658, Rēzekne
Malku nenes mežā, ūdeni nelej akā. 8, 3778, Jelgava
Neej pār ūdeni ūdens smelt. 67, 1720, Cēsis; L
Ūdeni Daugavā nest.⁶ LL 682
Zirgu aiz ratiem jūgt.⁷ LL 454
Holz in den Wald tragen. D II 470
Sollte ich Holz in den Wald tragen, wo schon genug drin
ist? D II 470
Wasser in das Meer tragen. D II 471
Wasser in den Brunnen tragen. D II 471
Wasser in den Rhein tragen. D II 471
Wasser in die Donau (Elbe) tragen. D II 471
Die Pferde hinter den Wagen spannen. D II 222
Er spannt die Ochsen hinter den Pflug. KS 109
In sylvam ligna ferre (vehere ligna). D II 470 lt.
In mare aquam defert. D II 471 lt.
Mari aquam addere. D II 471 lt.
Currus bovem trahit. D II 222

⁶ Wasser in den Rhein tragen. Velti ko darīt. LL 682

⁷ Das Pferd hinter den Wagen spannen. Tas ir ačgārni darīt. LL 454

D

KP 16G

- Ar karoti (v. spaini) jūru neizsmelsi. 17, 8039, Madona (v. 1645, 4216, Jelgava); K, V
 Ar karoti upi neizsmelsi. L 65-1^a
 Ezera ar krūzīti neizsmelsi. 189, 874, Valka
 Mit dem Löffel kann man das Meer (den Strom) nicht ausschöpfen. W III 223, 39

E

KP 16J; K 78; Ć 611; 685; 686;
 Д 226, 580; 634; 644; 848

- Kas āzi (buku) cels par dārznieku. Br 74; K, Z, V, L
 Kas kazu par dārznieku cels. Bb 17, 5952, Valka; K, Z, V
 Ne āzis der par dārznieku, ne vista par puķu kopēju. 208, 925, Cēsis
 Buku (āzi) par dārznieku celt. L 95-2
 Kas āzi cels par dārznieku, kas sliņķi par ķēniņu. 796, 1626, Kuldīga
 Nemāci aunu par dārznieku. 84, 4354, Jelgava
 Neliec runci (v. kaķi) piena podam par sargu. 951, 79, Sigulda (v. 1709, 205, Liepāja); K, Z, V
 Necel āzi par dārznieku un runci par piena poda sargātāju. 1341, 32433, Rīga
 Kas cels zaķi par dārznieku. 1242, 1006, Kuldīga
 Vilku par ganu celt. LL 708
 Nelīgsti vilku par aitu ganu. 8, 1648, Jelgava
 No vilka gans netiek (v. neiznāk). 840, 791, Gulbene (v. 521, 71, Valmiera); K, Z, V, L
 Kas vilku cels par avju ganu. 527, 44972, Liepāja
 Kas laidīs lāci par bitenieku. 1225, 1537, Bauska
 Kucai likt rīkus mazgāt un kazai kāpostus šķīt. LL 350
 Kas nu cūkai dos kartupeļus dēstīt. 935, 33977, Jelgava
 Kas cūkai dos rāceņus sēt. 1576, 8890, Jelgava
 Man soll den Bock nicht zum Gärtner machen. D I 254
 Man soll den Bock nicht auf die Haferkiste setzen. D I 254
 Den Bock an die Haferkiste binden. D I 254
 Dem Wolf die Schafe befehlen. D I 254
 Er hat sich den Wolf zum Schafhirt gestellt. D I 254
 Man muss den Wolf nicht zum Schafmeister setzen. D I 254
 Der Katze den Speck befehlen. D I 254
 Der Katze ist der Käs befohlen. D I 254
 Den Weih über die Eier setzen. D I 254
 Ovem lupō committere. D I 254 lt.

F

KP 16; K 78

- Neej suņu kūti maizi meklēt. 1736, 4043, Valmiera; V
 Desas nemeklē suņu stallī. 609, 4924, Liepāja; K, Z, V
 Suņu kūti (v. būdā) gaļu neglabā. 639, 197, Valmiera (v. 8, 2556, Jelgava); K, Z
 Dod nu sunim desu glabāt. 1552, 9073, Rīga; K, Z, V, L
 Dod suņam desu. LGr 242
 No suņa desu pirkt. LL 339
 No suņa nevar desu pirkt. 949, 912, Jelgava; K, Z, V
 No suņa nevar desu pirkt, no beķera — miltus. 1642, 1843, Jelgava; Z
 Pirc, pirc no suņa desu. 840, 627, Gulbene; K, Z, V
 Gaidi, kad no zoss auzas dabūsi. 1653, 934, Bauska; Z, L
 No zosu tēviņa nevar auzas pirkt. 917, 1825, Jelgava; V
 Pie kaķa speķi meklēt velti. 877, 178, Kuldīga
 Nu uboga vāzis nadabōs. 509, 2471, Varakļāni
 Wer wird in Hundestall Brot suchen? D II 413
 Findet man auch Speck im Hundeneste? D II 413
 Man muss keine Würste im Hundestalle suchen. D II 413
 Das heisst Schmeer von der Katze kaufen. D II 413
 Vom Esel kann man nicht Wolle kaufen (fordern). D II 413
 Ab asino (Asini) lanam quaerere. D II 413 lt.

G

KP 38A; K 65; Ć 284; Ж 151

- Neliec aukstā laikā mēli pie cirvja. 1225, 10815, Jelgava
 Nebāz pirkstus karstā biezputrā. 997, 5599, Ventspils
 Wer die Finger zwischen Thür und Angel steckt, der klemmt sich gern. D II 763
 Wer sich zwischen Stroh und Feuer legt, verbrennt sich gern. D II 763
 Wer seine Hand zwischen Rinde und Baum steckt, klemmt sich. D II 763

53. Katram gadījumam piemē- Geeignetes Verhalten für je-
 rotu rīcību den Fall

A

KP 17B; K 78; Ć 146; Д 513

- Resnam blūķim vajag resna ķīļa. 375, 5565, Cēsis
 Rupjam klucim rupjš ķīlis. L 63-1

Resnus bluķus plēš resniem vadžiem. 387, 7045, Liepāja; K, V
Resnam klucim resns ķilis. 1697, 2282, Ventspils
Auf einen groben Klotz gehört ein grober Keil. D I 926
Auf groben Klotz ein grober Keil. D I 926
Auf einen groben Klotz gehört auch ein grober Pfahl. D I
926
Duro nodo durus quaerendus est cuneus. D I 926 lt.

B

Ne no katra koka var svilpes griezt. 1724, 328, Liepāja; K, Z, V
Nicht aus jedem Holze kann man Pfeifen schnitzen. KS 146

C

Rupju maisu nevar ar zīda drēbi lāpīt. 929, 1930, Jelgava
Grobe Säcke muss man nicht mit Seide nähen. KS 387
Aus zwilchnen Säcken kann man keine seidenen Beutel ma-
chen. D I 137

D

К 76; Д 634

Zvirbuļus ar lielgabalu nešauj. 942, 223, Bauska
Lai blusu nokautu, nevajag cirvja pieta. 366, 130, Viļāni
Pēc oda ar cirvi neskrien. 929, 48466, Daugavpils
Auf Spatzen schießt man nicht mit Kanonen. KS 132

E

Vecu zvirbuli ar sēnalām (v. uz pelavām) nepiemānīsi. 828,
15000, Dobeles (v. 914, 327, Jēkabpils)
Vacu zvērbuli ar plykim rūkim nasagivsi. 527, 33541, Latgale
Alte Spatze fängt man nicht mit Kleie. D I 49
Alte Spatze fängt man nicht mit Spreu. D I 49
Alte Krähen sind schwer zu fangen. D I 49
Alter Fuchs kommt nicht in's Garn. D I 57

F

Putniņu (v. Putnu) neķersi, ar koku mezdams. 576, 1835, Liepāja
(v. 1738, 152, Valmiera); K, Z, V
Putniņu (v. Putnu) nenokersi, ar roku mezdams. 997, 13200,
Ventspils (v. 1239, 2138, Rīga); Z

Wer Vögel fangen will, muss nicht mit Prügeln d'rein werfen. D II 565

Wenn man Vögel fangen will, muss man nicht mit Knütteln darunter werfen. D II 565

Wer Vögel fangen will, muss leise verfahren. D II 565

G

Ar vilku necēsi, ar lāci nearsi. 759, 8396, Jelgava

Mit dem Wolfe kann man nicht pflügen, man mag ihn schelten oder hängen. W V 364, 312

H

Kaķis cimdiem peļu neķer. 17, 194, 75, Rīga; K, Z, V, L

Kaķis zābakos neiet ķert peles. 556, 11925, Valmiera

Die Katze fängt die Mäuse nicht in Handschuhen. D I 870

Die Katzen in Handschuhen fangen keine Mäuse. D I 870

I

K 77

Ergļi mušas neķer. 527, 36825, Talsi; V

Adler fangen keine Fliegen. D I 13

Aquila non captat muscas. D I 13 lt.

J

Ko nevar celt, to nevar nest. 1900, 3625, Alūksne; K, Z, V, L

Ko nevar pacelt, to nevar panest. 1262, 2402, Cēsis

Ko nevar pacelt, tas arī nav panesams. 70, 1778, Jelgava

Den Stein, den ich nicht heben kann, lass ich liegen. D II 388

Was man nicht heben kann, muss man liegen lassen. D II 388

Man muss nicht mehr heben, als man tragen kann. W II 448, 3

K

K 48; Д 453; 686; 848

Sile da zyrga naīt. 527, 32027, Rēzekne

Auza pie zirga neskrien, bet zirgs pie auzas. 1611, 3370, Jēkabpils

Desa nemeklē suni. 639, 23, Valmiera
 Vezums pie kazas nenāks, bet gan kaza pie vezuma. 17, 19068,
 Rīga
 Das Pferd soll zur Krippe gehen, nicht die Krippe zum
 Pferde. D II 218
 Die Maus soll das Loch suchen, nicht das Loch die Maus.
 D II 218
 Die Sache geht schlecht, wenn die Henne den Hahn sucht.
 D II 218

54. Darbu nepabeidzis, neprie- Freue dich nicht, ehe du mit
 cājies der Arbeit nicht fertig bist

A

KP 20A; 20B; K 67; Č 320; Д 277; 496

Nepārlēcis par grāvi, nesaki «hop». 1800, 3383, Ilūkste; K, Z,
 V, L

Nesauc «hop», kamēr vēl neesi sētai pāri. 1626, 3678, Jelgava
 Nekliedz jau «urā», kad vilks vēl purvā. 1552, 9125, Rīga; K,
 Z, V

Nekladzini, kamēr ola nav izdēta. 1769, 1073, Daugavpils
 Nedižajies ar to, kas vēl nav atsnēgts. LL 122

Kamēr darbs vēl darāms, nevar gaviļēt. LL 341

Nelielies, turpu iedams, lielies, kad nāksi atpakaļ. 872, 5706,
 Bauska; Z

Nepriecājies, uz Rīgu braukdams, priecājies, atpakaļ braukdams.
 1379, 8650, Bauska

Rufe nicht: Juch! bevor du über den Graben bist. D I 234

Schrei nicht: Juchhel bis du über den Zaun bist. D I 234

Sprich nicht: Hui! eh' du über den Berg kommst. D I 234

Jauchzt nur nicht vor der Zeit. D I 234

Rufe nicht Heisa! ehe du über den Zaun bist. D I 234

Singe nicht Victoria, bevor der Sieg erfochten ist. D I 235

Schrei nicht vor der Hochzeit Juch! D I 235

Ante victoriam ne canas (noli cantare) triumphum. D I
 235 lt.

B

KP 23A; K 66; Č 309; Д 271; 651

Nepārdod ādu, kad lācis vēl mežā. 1900, 3716, Alūksne; K, Z,
 V, L

Lācis vēl mežā, bet āda jau pārdota. 556, 1518, Valmiera; V, L
 Lācis vēl nav rokā, jau ādu pārdod. LL 104

Nedali lāča ādu, kad lācis vēl mežā. 17, 24911, Talsi; K, Z, V, L
Vilks vēl mežā, bet āda jau tiek dalīta. 72, 8602, Madona
Nepārdod ādu, kamēr vilks (v. lapsa) vēl mežā. 1773, 260, Liepāja (v. 1225, 30170, Jelgava); V

Nedali cepeti, kamēr zaķis vēl mežā. 295, 584, Cēsis

Nekar podu, kad medijums mežā. 67, 1519, Cēsis

Nevajag iesmu drāzt, kamēr medijums vēl mežā. 622, 433, Jelgava

Iesmu jau drāž, bet putns vēl mežā. 1014, 1209, Aizpute; K, Z, V, L

Putns vēl mežā, iesmu jau drāž. 17, 3971, Valmiera; K, Z, V, L

Nedrāz iesmu, kamēr putns vēl mežā. 17, 26219, Tukums; K, Z, V, L

Iesmu jau drāž, bet mednis vēl kokā. 17, 25646, Cēsis; K, Z, V

Vēl zīle zarā, jau iesmu drāž. 1429, 965, Daugavpils

Iesmu jau drāž, lācis vēl mežā. 208, 430, Cēsis

Nedrāz iesmu, kamēr lācis vēl mežā. 208, 1552, Cēsis

Putns mežā, jau podu mazgā. Mag 228

Man muss die Haut des Bären nicht verkaufen, bevor der Bär nicht gestochen ist. D I 232

Die Haut verkaufen, ehe man die Kuh hat. D I 232

Verkaufe die Aale nicht, eh' du sie gefangen hast. D I 232

Ehe man den Bären nicht hat, darf man das Fell nicht vertragen. D I 232

Verkauft die Haut nicht, bevor ihr den Bären gefangen habt. D I 232

Man muss das Fell nicht theilen wollen, ehe der Bär todt ist. D I 232

Erst fange, dann zieh ab. D I 232

Verkaufe nicht den Balg, bevor du den Fuchs gefangen (geschossen) hast. D I 232

Er sorgt für die Wiege, ehe er's Kind hat. D I 311

Man soll das Korn nicht essen, eh' es gesä't ist. D I 312

Das Zicklein essen, ehe die Geis gelammt. D I 312

Prendes ante reum, quam cruciabis eum. D I 232 lt.

55. Kas par agri priecājas, tas vēlāk raud   Vorzeitige Freude bringt zum Weinen

KP 19; Č 240

Kas agri smejas, tas vēlu raud. 23, 2127, Valmiera

Kad no rīta agri priecājas, tad vakarā jāraud. LTT 28323, Džūkste

Kas no rīta dzied, vakarā raud. 1711, 1069, Liepāja; K, Z, V

Nepriecājies rītā, priecājies vakarā. 1552, 1456, Rīga

Nescis quid paritura sit dies. D II 668 lt.
Nescis quid serus vesper vehat. D II 668 lt.
Diem vesper commendat. D II 51 lt.

**58. Pārskatīšanās maksā
naudu**

Versehen kostet Geld

KP 28; K 63; Ć 401; Д 580; 671

Kas neatdara acis, atdara maku. 116, 1064, Valmiera; K, Z, V, L
Pārskatīšanās maksā naudu. 1626, 4584, Jelgava

Kū ar acim nadaredzi, tū ar naudu damoksōsi. 527, 33343, Lat-
gale

Wer die Augen nicht aufthut, muss den Beutel aufthun. D I
231

59. Cūku maisā nepērk

**Ein Schwein kauft man nicht
im Sack**

KP 29; K 64; Ć 401; Избp 162

Nepērc cūku maisā. 1668, 5009, Talsi; K, Z, V L

Nepērc sivēnu maisā — nopirksi suni. 780, 263, Aglona

Kas pirs sivēnu maisā. 1008, 3287, Aizpute; Z, V, L

Cūku maisā neviens nepērk. 958, 3334, Aizpute; K, Z, V, L

Die Sau kauft man nicht im Sack. D II 269

Man kann das Ferkel nicht im Sacke kaufen. D II 269

Das Ferkel im Sack kaufen. D II 269

Man muss die Katze nicht im Sacke kaufen. D II 269

Aleam emere. D II 269 lt.

60. Pērc tikai nepieciešamo

Kaufe, was nötig ist

Ja pirsksi pieciešamo, tad drīz pārdosi nepieciešamo. 1079, 1827,
Rīga

Kas nevērtīgas lietas pērk, tas vērtīgās drīz pārdod. 527, 37251,
Cēsis

Wer alles kauft, was er nicht braucht, muss bald verkaufen,
was er bräucht. D I 883

Wer kauft, was ihm nicht nöthig ist, verkauft bald, was ihm
nöthig ist. D I 883

61. Lēti pirktais dārgi maksā

**Das Billigste ist immer das
Teuerste**

KP 30; Ć 400

Kas lēti pērk, tas dārgi maksā. 1759, 435, Madona; K, Z, V, L
Lēti pirktā dārgi samaksā. 67, 2525, Cēsis; K, Z

Lēta manta (v. prece) tukšo maku. 189, 649, Valka (v. 17, 6960, Rīga)

Pērc dārgo — maksās lētāk. 1, 10, 55, Valmiera

Jo dārgs jo labs; jo lēts jo slikts. 1552, 5365, Tukums; Z

Wohlfeil kostet viel Geld. D II 674

Ein wohlfeiler Kauf ist nicht immer ein guter Kauf. D II 674

Die wohlfeilen Waaren leeren die Börse. D II 674

SĪKUMS. LIELUMS

DAS KLEINE. DAS GROSSE

62. No mazā sastāv lielais   Aus dem Kleinen besteht das Grosse

A

KP 47; K 69; Ć 525; Д 115; 544

Piliens pie piliena — iznāk jūra. 12, 2558, Jelgava

No pilieniem sastāv jūra. 1584, 3767, Liepāja

No pilieniem sastāv jūra, gadi — no minūtēm. 1576, 6854, Do-bele

No mazā sastāv lielums. 1900, 534, Cēsis

Viele Tröpfchen machen Wasser. D II 556

Tropfen auf Tropfen läuft das Meer ab. D II 481

Tropfen auf Tropfen wird der See abgelassen. D II 481

Viele Bäche machen einen Strom. D II 556

Viel Kleinchen machen ein Grosses. D II 554

B

KP 311B; Ć 525

Nieciņš ar nieciņu iztaisa sieciņu. 1560, 2451, Jelgava

Grauds pie grauda — salasās pilns mēriņš. 1627, 2638, Jelgava

Graudiņš pie graudiņa — un apcirknis pilns. 393, 770, Rīga

Grauds pie grauda — vesels maiss. 231, 9603, Bauska

Wenig und oft macht zuletzt viel. D II 549

Wenig zu wenig macht zuletzt viel. D II 550

Körnchen auf Körnchen füllt sich der Scheffel und macht sich der Haufen. D II 550

Mit Körnchen auf Körnchen kriegt die Henne den Kropf voll. D II 550

Adde parum parvo et ex minimo magnus acervus erit. D II 550 lt.

C

KP 311 A; K 151; Ć 525

Grasis pie graša iztaisa rubli. 1802, 2716, Nereta; K, Z, V

Kapeika pie kapeikas — tiek rublis. 1900, 958, Valka; L

Santīms pie santīma — i lats. 1840, 64, Daugavpils

Viele Pfennige machen einen Thaler. D II 559

Viele Heller machen auch Geld. D II 559

63. No mazas sēklas liels koks izaug Aus einem kleinen Samen erwächst ein grosser Baum

KP 48

Maza sēkla par lielu koku izaug. 1177, 20691, Bauska

No mazas zīlītes izaug prāvs ozols. 1652, 3537, Bauska; K, Z, V

Aus kleinem Reis wird ein grosser Baum. KS 128

64. Mazs veic lielu darbu Der Kleine leistet Grosses

KP 49A; K 84; Ć 157; D 544

Ūdens pile maza, bet akmeni urbj. 1596, 3401, Tukums

Ūdens piliens izgrauž cietāko akmeni. 1459, 14, Valmiera

Maza pilīte izdeldē akmenī lielu dobumu. 17, 6881, Rīga; Z

Piliens pēc piliena akmeni izdobina. 1759, 2861, Valmiera; K

Stäter Tropfen höhlet den Stein. D II 480

Der tägliche Tropfen dringt durch einen harten Stein. D II 480

Ein täglicher Tropfen macht ein Loch. D II 480

Stilla assidua cavat lapidem. D II 480 lt.

Assidua stilla saxum excavat. D II 480 lt.

65. Mazam cēlonim lielas sekas Kleine Ursachen, grosse Wirkungen

A

KP 50A; Ć 303; 304

Mazs cinītis gāž lielu vezumu. 1800, 2487, Ilūkste; K, Z, V, L

Mazs celmiņš vezumu apgāž. LL 300

Mazs celmiņš (cinītis) gāž lielu vezumu. LGr 249

Mazs akmens gāž lielu vezumu. 232, 1362, Rēzekne

Mazi cirtieni gāž lielus kokus. 1653, 4370, Bauska

- Mazs cirvītis gāž lielu koku. 1713, 3746, Liepāja
 Mazs cirvītis lielu vez'mu krauj. 1653, 921, Bauska
 Mazs zobenīt's gāž veselu pulku. 1765, 652, Limbaži
 Ein kleiner Haufen kann ein grosses Fuder umwerfen. D I
 918
 Kleiner Stein wirft grossen Wagen um. D I 918
 Ein kleiner Stich zerstört oft grosse Kräfte. D I 918
 Kleine Hiebe fällen grosse Eichen. D I 918
 Kleine Löchlein machen das Schiff voll Wasser. D I 918

B

KP 50B; K 70; Ć 303; 304; Д 183; 546

- No dzirksteles dažreiz top ugunsliksta. JLg 61
 Maza dzirkstele nodedzina lielu mežu. 387, 5701, Liepāja; K, Z,
 V, L
 Maza dzirkstelīte nodedzina lielu māju. 997, 12395, Ventspils;
 Z, V
 Maza dzirkstele nodedzina kunga riju. 919, 136, Rīga
 No mazas dzirksteles ceļas liela uguns. 840, 2861, Madona; K,
 Z, V
 No mazas dzirksteles rodas liela liesma. 116, 7039, Valmiera
 Aus einem kleinen Funken wird oft ein grosses Feuer. D I
 527
 Kleiner Funken, grosses Feuer. D I 527
 Das Feuer fängt vom Funken an, vom Feuer brennt das
 Haus. D I 527
 Parva scintilla magnum excitavit incendium. D I 527 lt.

C

KP 50C; K 70; Ć 54; Д 125; 178

- Viena slikta aita visu baru maitā. 926, 2255, Talsi
 Viena pati veca ola visu virumu maitā. 1772, 2168, Liepāja
 Vyna sapyvuse tupiņa vysu orodu sapyudej. 509, 1085, Varakļāni
 Viens maitājies ābols samaitā daudz citu. 997, 16344, Ventspils
 Viena pakava nagla var zirgu nopostīt. 1620, 2476
 Viena karote darvas sabojā mucu medus. 90, 23, Daugavpils
 Ein rüdig Schaf steckt die ganze Heerde an. D I 366
 Ein faules Ei Verdirbt den ganzen Brei. D I 355
 Ein fauler Apfel steckt den andern an. D I 354
 Ein fauler Apfel macht zehn. D I 353
 Eine brandige Ähre kann die beste Garbe verderben. D I
 353
 Eines Hufeisens willen verdirbt oft ein Pferd. D I 751

Wer den Nagel am Hufeisen nicht achtet, der verliert auch
das Pferd. D I 751

Pomum compunctum cito corrumpit sibi junctum. D I 354 lt.
Morbida facta pecus totum corrumpit ovile. D I 366 lt.

Grex totus unius scabie cadit et porrigine porci. D I 366 lt.

66. Lielums nav galvenais Die Grösse ist nicht die Hauptsache

KP 51

Lielums vien nav no svara, citādi govš zaķi noskrietu. 1552, 175,
Valka

Die Grösse thut's nicht, sonst überliefe die Kuh den Hasen.
D I 642

Es kommt auf die Grösse nicht an, sonst könnte der Ochse
wohl den Hasen überlaufen. D I 642

SAVLAICĪGUMS. NOKAVĒŠANĀS

RECHTZEITIGKEIT. VERSPÄTUNG

67. Laiks ir nauda Zeit ist Geld

KP 52; K 55; Д 641

Laiks ir nauda. 1008, 5339, Aizpute; K, Z, V, L

Laiku nevar pirkt par naudu. 997, 7653, Ventspils
Zeit ist Geld. W V 553, 701

68. Darbu netaupi rītam Arbeit soll man nicht auf morgen verschieben

KP 53A; K 55; Д 485; 491

Ko šodien vari padarīt, to netaupi uz rītu. 17, 8046, Madona;
K, Z, V, L

Was du heute thun kannst, verschiebe nicht bis morgen.
D I 731

Schiebe nicht bis morgen auf, was du heute thun kannst.
D I 731

69. Visam savs laiks Alles hat seine Zeit

A

KP 54A; K 54; Д 636

Katram darbam savs laiks. 527, 25100, Liepāja; K, V, L

Alles hat seine Zeit. D II 727

Omnia tempus habent. D II 727 lt.

B

K 55; Д 107

Nāks laiks, nāks padoms. 625, 850, Valmiera; K, Z, V

Kommt Zeit, kommt Rath. D II 233

Die Zeit wird rathen. D II 233

De mane consilium. D II 233 lt.

C

K 55; Д 636

Nerauj ābolu zaļu — būs gatavs, pats nokritīs. 527, 33440, Latgale

Augļi nāk savā laikā. LL 718

Katrs nogatavojies auglis nokrīt no koka pats arī bez plūkšanas. 1404, 4977, Jelgava

Wenn der Apfel zeitig ist, da fällt er vom Baum. D II 257

Wenn die Birne reif ist, fällt sie vom Baum. D II 257

Jede Frucht hat ihre Jahreszeit. D II 727

D

KP 61B; K 58; 59; C 315; 316; 462; Д 644

Kal dzelzi, kamēr karsta. 1783, 102, Rūjiena; K, Z, V, L

Dzelzis kaļams, kamēr sarkans. 527, 24132, Liepāja

Dzelzs jākaļ, kamēr karsta. 925, 1393, Talsi; K, Z, V, L

Dzelzs jākaļ, kamēr sarkst. LL 517; K, Z, V

Loki dzelzi, kamēr silta. 1860, 3946, Sigulda

Kal dzelzi, koleidz korsts, plēs lyuku, koleidz atlāc. 527, 33418, Latgale

Man soll das Eisen schmieden, weil es heiss ist. D I 405

Wenn das Eisen glüht, soll man's schmieden. D I 405

Man schmiedet das Eisen, während es warm ist. D I 405
Wärme dich, weil's Feuer brennt. D II 577
Ferrum, cum igni candet, tundendum. D I 405 lt.
Dum ferrum candet, tundito. D I 405 lt.
Dum candet ferrum, velocius est feriendum. D I 405 lt.

E

KP 61E; 61G

Steidzies, kamēr saule spīd. 1668, 3877, Talsi
Ar izkapti siena laika negaida, bet ar grābekli. 393, 200, Rīga
Man muss Heu machen, während die Sonne scheint. D II 577
Man muss schneiden, wenn Ernte ist. D II 577
Man soll melken, wenn's Zeit ist. D II 577
Trinke, wenn du am Brunnen bist. D II 577
Fahr deinen Mist zu Felde, weil du Schultheiss bist. D II
577

70. Par vēlu

Es ist zu spät

A

KP 61C; K 72; C 235; 236; 402; D 642

Kad bērns akā, tad par vēlu vāku taisīt. 1769, 1071, Daugavpils
Netaisi šķūnim durvis ciet, kad tas jau tukšs. 1638, 373, Skrunda
Stalli aizslēgt, kad zirgs jau vējā. LL 555
Tad suni baro, kad vilks sētā. JLg 293; K
Baro nu suņu, kad vilks pie avim (jau kūti). LGr 241
Tad lacina suni, kad vilks sētā. 353, 1645, Liepāja
Nebaro suni, kad vilks sētā. 94, 4516, Liepāja; K
Tad vēl tik suni baro, kad vilks jau aitās. 696, 38, Rīga; Z, V, L
Par vēlu barot suni, kad vilks jau aitās. 8, 2567, Jelgava; Z, L
Ko līdz suni barot, kad vilks jau kūti (v. aitās). 404, 1077, Jel-
gava; V (v. 1190, 3384, Pļaviņas; K, Z, V,
L)
Kad vilks aitās, tad suni baro. 202, 7489, Bauska; K, Z, V, L
Kad vilks sētā, tad suni barot par vēlu. 1713, 803, Liepāja; K
Kad vilks pie vārtiem, tad lacina suni. 1653, 1362, Bauska; Z
Nebaro suni, kad vilks jau aitās (v. lopos). 12, 1297, Jelgava
(v. 925, 757, Talsi); K, Z, V, L
Baro nu suni, vilks jau pie aitām. JL 392; K, Z, V, L
Par vēlu suni barot, kad vilks jau lopos. 208, 376, Cēsis; K, Z,
V, L
Ko līdz suni barot, kad vilks lopos. 67, 1286, Cēsis; K, V
Nebaro suni, kad zagļi jau sētā. 1573, 635, Jelgava

- Nav laika suni barot, kad medībās jāiet. 441, 404, Ludza
 Mācās peldēt, kad jau ūdens mutē nāk. LL 531
 Ne tad zirgs jābaro, kad jābrauc. 931, 1804, Rēzekne
 Wenn das Kind ertrunken ist, deckt man den Brunnen zu.
 D II 623
 Wenn's Kalb ersoffen ist, deckt der Bauer den Brunnen zu.
 D II 626
 Wenn die Kuh todt ist, wird der Stall gebessert. D II 626
 Gesottenem Fische hilft das Wasser nicht. D II 626
 Wenn's Pferd hin ist, wird der Stall ausgebessert. D II 626
 Wenn's Kalb gestohlen ist, bessert der Bauer den Stall.
 D II 627
 Wenn die Kuh hinaus ist, macht man den Stall zu. D II 627
 Schliesst den Stall: der Wolf hat die Schafe gefressen. D II
 627
 Es ist zu spät, das Hühnerhaus zu schliessen, wenn der
 Fuchs die Hühner gefressen hat. D II 627
 Serum cavendi tempus est, in mediis malis. D II 623 lt.
 Nil juvat amisso claudere septa grege. D II 627 lt.
 Accepto damno januam claudere. D II 627 lt.

B

- Kad ūdens nāk mutē, tad jāmacās peldēt. 1208, 5295, Aizpute;
 K, Z, V, L
 Ja ūdenī iekrīt, tad jāmacās peldēt. 556, 4243, Valmiera
 Kad ūdens smeļas mutē, tad jāmacās peldēt. 1690, 418, Kuldīga;
 Z, V
 Kad dzert grib, tad nav vairs laika aku rakt. 796, 18273, Kuldīga
 Es ist zu spät, schwimmen zu lernen, wenn das Wasser in
 den Mund kommt. D II 622

C

- KP 61D; K 71; Ć 74; Д 642
 Dārga karote priekš pusdienas. 384, 3421, Sloka
 Kad pusdiena paēsta, tad karoti nemeklē. 8, 3661, Jelgava
 Pēc ēdiena neder karote. 1690, 1897, Kuldīga; Z, V
 Pēc maltītes karote neder. 8, 1543, Jelgava; K, Z, V
 Pēc ēšanas karotes nevajaga. 114, 323, Valka; K, Z, V
 Kur der karote pēc launaga. 924, 481, Bauska
 Nach dem Essen Löffel. D II 123
 Senf nach der Tafel. D II 123
 Wie Senf nach dem Essen kommen. D II 123
 Das ist Senf nach der Mahlzeit. D II 123
 Nach dem Regen braucht man nicht den Mantel. D II 121
 Hedera post anthesia. D II 123 lt.

D

- Ūdens vērtību tikai atzīst tad, kad aka izžuvusi. 1651, 5416,
Bauska
Tikai tad govs zina, ka aste derējusi, kad viņai tās vairs nav.
116, 973, Valmiera
Wenn der Brunnen trocken ist, weiss man den Werth des
Wassers. D I 286
Wenn der Brunnen trocken ist, schätzt man erst das Wasser.
D I 286
Den Brunnen schätzt man erst, wenn er versiegt ist. D I 286
Was einem die Eltern sind, das weiss man nur, wenn man
sie nicht mehr hat. D I 286
Man erkennt das Gute nicht, bis es verloren ist. D I 286
Quam cara sint bona, homines carendo intelligent. D I
286 lt.

71. Rīta darbam labas sekmes Am Morgen geht die Arbeit von der Hand

A

KP 56A; 65; K 55; Č 263; 515; Д 508

- Rīta stundai zelts mutē. 231, 3360, Bauska; K, Z, V, L
Rīta stunda — zelta stunda. 219, 579, Cēsis; K, Z, V, L
Tā rīta stunda bagāta stunda. Mag 261
Rīta laiks — zelta laiks. 116, 11769, Valmiera; K, Z
Rīta darbam jauni spēki. LL 419
Rīta darbs šķiras. 202, 3507, Bauska; K, Z, V
Rīta darbs sokas. 3, 1876, Jelgava; K, V
Rīta darbs veicas. 186, 309, Madona
Rīta darbiem labas sekmes. 186, 81, Madona; K, V
Morgenstunde hat Gold im Munde. D II 101
Die Morgenstund trägt Gold im Mund. D II 101
Aurora Musis amica. D II 101 lt.

B

KP 65; Č 263

- Rīts gudrāks nekā vakars. 1654, 836, Jēkabpils; K, Z, V, L
Der Morgen ist weiser als der Abend. KS 34

72. Pirmajam labāki panākumi   **Der Erste hat einen besseren Erfolg**

KP 58; Č 413

Kas pirmais brauc, tas pirmais maļ. 958, 2065, Aizpute; **K, Z, V, L**

Pirmais dzirnavās, pirmais maļ. Br 347

Kas pirmais ceļas, tas pirmais brauc. 884, 3540, Jelgava

Kas pirmais ceļas, tas sēnes lasa. 23, 3439, Valmiera

Wer zuerst kommt, mahlt zuerst. D II 740

Wer zuerst in die Mühle kommt, mahlt zuerst. D II 740

Wer vorkommt, der mahlt vor. D II 740

Der Erste beim Feuer setzt sich am nächsten. D II 740

Primus veniens, primus molet. D II 740 lt.

73. Pēdējam neveicas   **Der Letzte hat kein Glück**

KP 59

Beidzamo suņi rej. 1552, 9165, Rīga

Kas pie pagāzes nāk, tam mieles jādzer. LL 391

Den Letzten beissen die Hunde. D II 35

Was nach kommt, frisst der Hund. D II 35

Der letzte Gast bekommt den niedrigsten Platz. D II 35

Dem Letzten die Knochen. D II 35

Wer zu spät kommt, sitzt hinter der Thür. D II 378

Wer zu spät kommt, hat das Nachsehen. D II 378

74. Labāk vēlu nekā nekad   **Lieber spät als nie**

A

KP 66; Č 312

Labāk vēlu nekā nekad. 17, 8533, Cēsis; **K, Z, V**

Labāk vēlāk nekā nemaz. 1724, 186, Liepāja

Besser spät als nie. D I 204

Besser spät als gar nicht. D I 204

Lieber spät als nie. D I 204

B

Drusku par vēlu ir daudz par vēlu. 1593, 90, Dobele

Kas nokavēts, tas paspēlēts. 1784, 308, Cēsis; **K**

Kas nokavēts, tas pazaudēts. 961, 3774, Valmiera

Ein wenig zu spät, ist viel zu spät. D II 377

PACIETĪBA. NEATLAIDĪBA

GEDULD. BEHARRLICHKEIT

75. Pacietība ved pie mērķa   Geduld bringt zum Ziel

A

KP 76A; K 84; D 117

Pacietība pārvar visu. 1585, 616, Jelgava

Ar pacietību viss iespējams. 1900, 2713, Cēsis

Pacietība ved pie mērķa. 796, 9664, Kuldīga

Geduld überwindet Alles. D I 549

Geduld überwindet Holzäpfel (Schweinsbraten). D I 549

Geduld überwindet Sauerkraut und der Speck die Rüben.

D I 549

Beharrlichkeit überwindet Alles. D I 168

Domitrix omnium patientia. D I 549 lt.

B

Kad soli sper, tad uz priekšu ies. 796, 14437, Kuldīga

Solītis pie soliņa — jau i gabalā. 679, 959, Rēzekne

Tik tas tiek uz priekšu, kas iet soli pa solim. 1699, 3645, Liepāja

Liec soli pie soļa, tad tiks pie mērķa. 1776, 288, Limbaži

Liec soli pie soļa, tad tiks kalna galā. 556, 9326, Valmiera

Kalna galus sasniedz, kāpjot tik soli pa solim. 1660, 2899, Kuldīga

Fuss vor Fuss geht man fern. D I 535

Fuss vor Fuss kann man mit der Zeit weit gehen. D I 535

Schritt für Schritt macht man grossen Weg. D I 535

C

Kas olu grib, tam jāpanes vistas kladzināšana. 997, 846, Ventspils; K, Z, V

Wer Eier haben will, muss der Henne Gackern ertragen.

D II 26

Man leidet den Rauch des Feuers wegen. D II 26

D

Pēc brūniem ķiršiem augstu jākāpj. 1573, 1574, Jelgava

Nach schwarzen Kirschen steigt man hoch. D II 341

76. Kas meklē, tas atrod

Wer sucht, der findet auch

KP 75

Kas meklē, tas atrod. 1242, 1249, Kuldīga; K, Z, V, L

Meklē tikuši, tad atradīsi. 464, 6682, Rīga

Meklē neatlaidīgi, tad atradīsi. 1783, 393, Rīga

Pameklē kā maizes, tad atradīsi. 740, 16682, Rēzekne

Kas meklē, tas dabū. 1596, 529, Tukums; L

Kas meklē, tas atrod, kas grib, tas dabū. 1341, 4132, Rēzekne

Meklē, tad atradīsi; klaudziņi, tad atvērs. 384, 996, Rīga; V

Wer sucht, der findet. D II 411

Suche, so wirst du finden. D II 411

Was du dir suchst, wirst du finden. D II 411

77. Ar vienu paņēmienu darbs
nav padarāms

Mit einem Mal kann man die
Arbeit nicht fertigmachen

KP 78; K 84; C 158; D 117; 511

Ar vienu cirtieņu koku nenocirtīs. 956, 142, Rīga

Koks nekrīt uz pirmā cirtieņa. 1551, 4922, Jelgava; K, Z, V, L

Vienā cirtienā nevari koku nocirst (nolaist). JLG 357

Ar vienu lēcieni zaķi nenokērsi. 1674, 184, Talsi

No kopējiem sitieniem ozols krīt. 780, 139

Es fällt kein Baum auf einen Hieb. D I 164

Es fällt keine Eiche Von einem Streiche. D I 164

Auf den ersten Hieb fällt kein Baum. D I 164

Viele Streiche Fällten die Eiche. D II 560

Arbor per primum nequaquam (quaevis non) corruiet ictum.

D I 164 lt.

Primitus inflictum non corrubit arbor ob ictum. D I 164 lt.

Multis ictibus dejicitur quercus. D II 560 lt.

78. Pārkod čaumalu, dabūsi ko-
dolu

Knacke die Nuss, dann be-
kommst du den Kern

KP 80; C 157

Kas kodolu grib dabūt, tam jāpārkož čaumala. 1784, 931, Cēsis;
K, Z, V, L

Ja riekstu nekodīsi, tad kodolu nedabūsi. 387, 6780, Liepāja

Pārkod čaumalu, dabūsi pašu kodolu. 280, 1577, Valmiera

Wer den Kern essen will, muss die Nuss knacken. D I 890

Wer den Kern verlangt, muss ihn aufbeissen. D I 890

Wenn man den Kern haben will, muss man die Nuss auf-
beissen. D I 890

Qui nucleum (esse) vult frangat nucem. D I 890 lt.

79. Pārkāpis suni, pārkāp arī Kommt man über den Hund,
asti kommt man auch über den
Schwanz

KP 81

Kad suni pārkāpis, pārkāps arī asti. 186, 144, Madona; K, Z, V, L
Ja (v. Kad) esi suni pārkāpis, pārkāp arī asti. 10, 4028, Ape; Z, V
Pārkāpis suni, pārkāp arī asti. 1635, 2381, Jelgava; Z, L
Ja jau suns pārkāpts, tad asti pārkāpt viegli. 84, 11535, Jelgava;
K, Z, V

Kommt man über den Hund, so kommt man auch über den
Schwanz. D I 761

Komm' ich über den Hund, so komm' ich auch über den
Schwanz. D I 761

Wenn man einmal über den Hund ist, dann kömmt man auch
über den Schwanz. D I 761

Ist man erst über den Hund, kommt man auch wohl über den
Schwanz. D I 761

80. Zirgs klūp arī ar četrām Das Pferd fällt auch mit vier
kājām Beinen

KP 140; K 83; Č 91; Д 60

Zirgam četras kājas un tomēr klūp. LL 454; K, Z, V, L
Zirgs uz četrām kājām un tad klūp, kur nu vēl cilvēks. 278, 172,
Jelgava; Z, V, L
Zirgs saklūp uz četrām kājām, ne tik cilvēks ar mēli. 1626, 1265,
Jelgava; L

Strauchelt doch auch ein Pferd und hat doch vier Beine.
D II 220

Es fällt wohl ein Pferd und hat doch vier Füße. D II 220

Auch der beste Gaul stolpert ein Mal. D II 220

Da vertritt sich wohl ein Pferd auf vier Füßen. D II 220

Ein Pferd mit vier Füßen vertritt sich wohl, geschweige
denn ein Mensch mit zweien. D II 220

Ein Pferd vertritt, ein Mensch verspricht sich wohl ein Mal.
D II 220

Errat interdum quadrupes. D II 220 lt.

Cum titubat quadrupes, labitur ergo bipes. D II 220 lt.

81. Neviens nav meistars pie- Kein Meister wird geboren
dzimis

KP 137; Č 264

Neviens nav meistars piedzimis. 77, 152, Jelgava; K, Z, V

Ar amatu neviens nav piedzimis. 1552, 4903, Bauska

Ne kas ir kā meisteris piedzimis. LL 410

Meistars nekrīt no debesīm. 1783, 73, Valmiera; K, Z, V, L

Niemand wird als Meister geboren. D II 91
Es ist kein Meister geboren, er muss gemacht werden. D II
91

Es ist noch kein Meister vom Himmel gefallen. D II 91
Nemo nascitur artifex. D II 91 lt.

82. Diena dienu māca Ein Tag lehrt den andern

KP 142

Darbs darbu māca. 1769, 1057, Daugavpils; V, L

Diena dienu māca. 759, 8385, Jelgava

Ein Tag lehrt den andern. T 458

83. Pēc padarītā katrs gudrs Nachher ist jeder klug

KP 143; Ć 236

Kad darbs pabeigts, tad ir katrs (v. ikkatrs) gudrs. 796, 12918,
Kuldīga (v. 13, 4035, Liepāja; Z, L)

Pēc beigtiem darbiem visi gudri. 529, 1857, Madona

Pēc padarīta darba katrs muļķis prot padomu dot. 1341, 33062,
Rīga; L

Pēc padarīta darba katrs gudrs. 1784, 1045, Cēsis; V, L

Kad viens izdara, tad katrs gudrs. 696, 61, Rīga

Pēc laika (v. tiesas) visi gudri. 477, 338, Rēzekne (v. 400, 2154,
Daugavpils)

Rudenī sieva gudrāka nekā pavasarī vīrs. 1900, 1007, Cēsis; L
Nachher ist Jeder klug. D II 234

Nachrathes gebracht noch Niemand. D II 234

Nach der That weiss Jedermann Rath. D II 234

Nach der That weiss auch der Narr den Rath. D II 234

**84. Pēc darba salda dusa Nach getaner Arbeit ist gut
ruhen**

KP 96

Pēc pabeigta darba salda dusa. 1079, 1990, Jūrmala; V, L

Pabeigts darbs saldi midzina. 1693, 5361, Kuldīga

Pēc padarīta darba saldāks miegs. 1779, 1035, Varakļāni

Pēc darba salda dusa. 553, 2289, Jelgava; K, Z, V, L

Pēc darba salda atpūta. 1638, 5213, Skrunda; L

Jo grūtāks darbs, jo saldāks miegs. 828, 3156, Ventspils

Pēc grūta darba atpūta salda. 1202, 606, Valka; K

Nach gethaner Arbeit ist gut ruhen. D II 267

Nach gethaner Arbeit ist gut rasten. D II 267

Rast ist erst süß nach der Arbeit. D II 267

Dulcis confecto rite labore quies. D II 267 lt.

Acti labores jucundi. D II 267 lt.

ŠKIRU SABIEDRĪBA,
TĀS MORĀLIE UZSKATI,
SADZĪVES IERAŽAS

KLASSENGESELLSCHAFT.
MORALISCHE ANSCHAUUNGEN
UND ALLTAGSBRÄUCHE

35. Nauda visi ceļi vada . . . Geld bei alle Wege fñd

Ar zeltu atstāj vīrs durvis var atslēgt. 1910, 432, Rīga
Zelta ir pasaulē atslēgs. 1773, 426, Vācija
Kur zelta tel ca nāks, tur visi ceļi vada. 17, 12518, Rīga, K.
Z. V.
Zelta atslēgam nekā nav sekas. 1910, 432, Čehija
Goldner Schlüssel öffnet alle Thore. D. 1 612
Dem Gold öffnet sich jedes Th. T. 184
Goldner Hammer bricht eisernes Th. D. 1 612
Geld geht durch die Welt. W. V. 1392, 1398
Mit Geld kommt man durch die ganze Welt. W. V. 1398, 1397
Wo Geld ankömmt, gehn alle Thüren auf. T. 184
Geld öffnet jede Th. T. 184

NAUDA. BAGĀTAIS. NABAGAIS

GELD. REICHE. ARME

85. Nauda valda pasauli   Geld regiert die Welt

KP 154

Nauda valda pasauli. 1900, 1052, Cēsis; K, Z, V

Nauda — pasaules valdniece. 853, 143, Valmiera

Par naudu visu var dabūt. 1377, 2008, Bauska; K, Z, V, L

Nauda rokā visus loka. LL 273

Geld regiert die Welt. D I 565

Geld macht Alles. D I 564

Pecunia impetrat omnia. D I 564 lt.

86. Naudai visi ceļi vaļā   Geld hat alle Wege frei

A

KP 155; K 111; Ć 201; 436

Ar zelta atslēgu visas durvis var atslēgt. 696, 92, Rīga

Zelts ir pasaules atslēga. 1765, 4596, Valmiera

Kur zelts iet pa priekšu, tur visi ceļi vaļā. 17, 12515, Rīga; K,
Z, V

Zelta zirgam nekur nav sētas. 1910, 432, Cēsis

Goldner Schlüssel öffnet alle Thore. D I 612

Dem Gold öffnet sich jede Thür. T 186

Goldner Hammer bricht eisernes Thor. D I 612

Geld geht durch die Welt. W V 1322, 1448

Mit Geld kommt man durch die ganze Welt. W V 1324, 1507

Wo Geld anklopft, gehn alle Thüren auf. T 164

Geld öffnet jede Thür. T 164

B

- Par naudu pat velns danco. 1900, 1665, Cēsis; K, Z, V, L
Par naudu pat velns danco un dievs piedod grēkus. 17, 9374,
Rīga; K, V
Par naudu i manaks doncoj. 465, 187, Daugavpils
Priekš zelta visi danco. 384, 1121, Rīga; Z, V
Par naudu velns bērnu auklē. Bb 32, 1253, Jelgava
Für Geld kann man den Teufel tanzen lassen. D I 559

87. Nauda naudu pelna   Geld macht Geld

KP 161

- Nauda naudu pelna. 230, 4495, Talsi; K, Z, V, L
Nauda pelna naudu, nabadzība dzen nabadzībā. 1699, 386, Lie-
pāja
Gut will zu Gut. D I 646
Pfennig ist Pfennigs Bruder. D II 214
Dantur opes nullis nunc nisi divitibus. D I 646 lt.

88. Bagātam visi draugi   Wer reich ist, hat viel Freunde

K 98

- Bagātam visi draugi, nabagam tikai retais. 1341, 29104, Jēkab-
pils
Bagāto atrod dziļākajā kaktā, nabago neredz klajumā. 384, 693,
Jūrmala
Wer reich ist, hat viel Freunde. T 377
Wer Geld hat, ist überall zu Haus. T 163
Arme Leute kennt Niemand. D I 112
Wer nicht Reichthum hat, hat nicht Brüder. D I 112

89. Bagāts nabagam nav ne brālis, ne draugs   Der Reiche ist kein Freund und Bruder des Armen

KP 167

- Bagāts nabagam nav brālis. 759, 5597, Jelgava
Zābaks vīzei nav brālis. 527, 36890, Bauska; Z, V
Kā nāk vīze starp zābakām. LL 463
Kaķim pele nav māsa. 1170, 884, Bauska
Vilks nav suņa draugs. 1225, 40102, Jelgava
Neturi kungu par brāli, nedz vilku par aitu. 1654, 736, Viesīte;
K, Z, V, L

Ar kungiem nav labi dalīties. LL 355
Ar kungiem družbu navodoj. 740, 18054, Rēzekne
Ar kungu družbas naturi, glōbsi sevi. 640, 825, Rēzekne
Mit grossen Herren ist nicht gut scherzen. D I 719
Grosse Herren verstehen keinen Spass. D I 719
Inopi nullus amicus. D I 112 lt.
Mendico ne parentes quidem amici sunt. D I 112 lt.
Haud tutum est cum regibus facetiis ludere. D I 719 lt.

**90. Bagāts nabagu nesaprot   Der Reiche hat kein Verständ-
nis für den Armen**

A

KP 168; K 99; Ć 206; 226; Д 98; 611

Paēdis neēdušu netic. 1862, 228, Rīga; Z, V
Paēdušais neēdušo nesaprot. 1200, 2091, Kuldīga; Z
Paēdis izsalkušu nesaprot. 997, 6863, Ventspils; K, Z, V
Paēdis nezina, kā ir izsalkušam. 387, 4228, Liepāja; K, V
Paēdušais nezina, ka neēdušais arī grib ēst. 1900, 964, Cēsis
Vai paēd's zin, ko neēd's grib. 17, 22612, Valmiera; V
Paēdušim par naēdušu vādars nasōp. 1899, 363, Balvi
Paēdušais izsalkuša nepazīst. 1183, 912, Valmiera; V
Der Reiche weiss nicht, wie sich der Arme nährt. T 378
Der Satte glaubt dem Hungrigen nicht. D II 281
Der Satte mag nicht wissen, wie dem Hungrigen zu Muthe
ist. D II 281
Ein sattes Schwein denkt an kein hungriges. D II 281

B

Pilns vēders slavē gavēni. 1455, 6648, Jelgava
Voller Bauch lobt das Fasten. D II 568

C

Kam nauda, tam bēdas. 556, 4227, Valmiera
Kam daudz naudas, tam daudz raizes. 1225, 11308, Jelgava
Grosses Gut, grosse Sorge. D I 641
Grosser Reichtum, grosse Sorgen. D I 641
Viel Kühe, viel Mühe. D I 641

D

Ar lieliem kungiem nav labi ķiršus ēst. 612, 322, Aizpute
Ar lieliem kungiem ķiršus ēst nav koši. 1771, 360, Valmiera
Mit grossen Herren ist nich gut Kirschen essen. D I 718
Mit grossen Herren ist nich gut Kirschen essen, sie werfen
Einen mit den Steinen. D I 718

E

Nabagam daudz bērnu, bagātam — lopu. 10, 4018, Ludza
Nabagais ar bēdām kaujas, bagātais ar desām raujas. 1225,
38086, Jelgava; K, Z
Arme haben die Kinder, Reiche die Rinder. T 33

**91. Lieliem kungiem garas ro- Grosse Herren haben lange
kas Arme**

KP 158; K 100; D 247

Valdniekam garas rokas — tālu sniedz. 1805, 1901, Liepāja; K,
Z, V

Lieliem kungiem ir garas rokas. LML 50

Kungu rokas tālu sniedz. LL 309

Grosse Herren haben lange Hände. D I 717

Könige haben lange Arme. D I 717

Herrenhand Reicht in alle Land. D I 717

**92. Bagāto ķildas (slimība) un Reicher Leute Streit (Krank-
nabago cepeši tālu jūtami heit) und armer Leute Braten
riecht man weit**

Bagātu ķildas un nabagu pankoki smaržo tāli. 913, 418, Talsi
Bagātu ļaužu ķildas un nabagu pankoki ož tālu. 1170, 758,
Bauska

Reicher Leute Krankheit und armer Leute Braten riecht man
weit. D II 255

Reicher Leute Krankheit und armer Leute Pfannenkuchen
riecht gleich weit. D II 255

**93. Kas bagāts, tam viss pie- Dem Reichen ist nichts un-
ejams mōglich**

KP 165

Kam bites dārzā, tam medus lēts. 997, 7474, Ventspils; K, Z
Kas kārklos sēž, tam labi svilpes maukt. 1177, 1833, Bauska

Kur pylņi dīņdōrži, tī pylņi kambari. 920, 501, Rēzekne
Kur nauda, tur nav trūkuma. B 884
Wer's Kreuz hat, der segnet sich. D I 938
Wer im Rohr sitzt, schneidet sich die Pfeifen wie er will.
D I 938
Der beim Weihwasser ist, der segnet sich. D I 938
Bos apud acervum. D I 938 lt.

94. Kas bagāts, tas gudrs   **Wer reich ist, der ist auch ver-**
ständig

KP 163

Kam manta, tas gudrs. L 54-56
Kas bagāts, tas gudrs. 914, 105, Jēkabpils; K, Z, V, L
Bagāts gudrs arī bez gudrības. 929, 28434, Liepāja
Bagātais liels bez galvas (v. prāta; gudrības). RRRr 47
Wer reich ist, der ist auch verständig. W III 1608, 127

95. Bez naudas prāts nepalīdz   **Ohne Geld gilt der Verstand**
nichts

KP 164

Kad makā neskan, tad gudrības trūkst. 917, 5049, Jelgava; K, Z,
V, L
Ar plānu kabatu maz ko panāksi. 508, 1870, Kārsava
Es verdirbt viel Weisheit in eines armen Mannes Tasche.
D I 113
In armer Leute Mund verdirbt viel Weisheit. D I 113
Armer Leute Reden gilt nicht. D I 113

96. Kur maz, tur vēl zūd   **Wo man wenig hat, da geht es**
noch verloren

KP 183

Jo īss ir, jo trūkst. 941, 2100, Jelgava
Kur tievs, tur arī trūkst. 12, 1159, Jelgava
Kur plāns, tur plīst. L 52-56^e
Pliku jo pliku dara.¹ JL 311
Kur jau tā maz, tur vēl zūd. 997, 13263, Ventspils; Z, V
Es reisst am ersten, wo's dünn ist. W III 1649, 1
Wo dünn ist, da reisst es auch. W III 1649, 2

¹ J. Lange savā vārdnīcā kā vācu paralēli citē: «Der Arme muss herhalten.» JL 311

97. Kurš labi strādā, to vairāk   Wer gerne arbeitet, dem ladet
izkalpina   man viel auf

Д 249

Kurš zirgs velk, to dzen. 1877, 215 Jelgava

Kurš zirgs velk, tam lielāku vezumu liek. 231, 10526, Iecava

Kas labprāt nes, tam labprāt uzkraj. 1660, 2183, Kuldīga; K,
Z, V

Kas jūdzes, lai velk. 1784, 1107, Cēsis

Den Pferden, die gut ziehen, ladet man viel auf. D II 216

Das Pferd, das am besten zieht, bekommt die meisten
Schläge. D II 216

Wer gerne trägt, dem ladet jeder auf. D II 472

Wer sich anspannen lässt, der muss ziehen. D II 472

Wer sich in den Karren spannen lässt, muss auch ziehen
lernen. D II 472

98. Kāds kungs, tāds kalps   Wie der Herr, so der Knecht

A

KP 179; K 97; Č 453; Д 178

Kāds kungs, tāds kalps. 880, 2014, Jelgava; K, Z, V, L

Kāds kungs, tāds zemnieks. Mag 85; V

Kāds kungs, tāds suns. 1225, 33280, Jelgava; K, Z, V

Wie der Herr, so der Knecht. D II 640

Getreuer Herr, getreuer Knecht. D II 640

B

Kāds gans, tāds ganāmpulks. 1750, 4629, Valka; Z, V

Kāds gans, tādi i lopi. 527, 33305, Latgale; Z

Kāds kungs, tāds kalps. 67, 897, Cēsis; Z, V

Kāds saimnieks, tāda saime. 1602, 965, Jēkabpils; Z, V

Kāds mācītājs, tāda draudze. 116, 3304, Valmiera

Wie der Hirt, so die Herde. D II 641

Wie der Herrscher, so das Volk. D II 641

Wie der Abt, so die Mönche. D II 641

Qualis rex, talis grex. D II 641 lt.

99. Slikti, kad zemnieks kļūst   Es ist nicht gut, wenn ein
par kungu   Bauer zum Herrn wird

KP 180

Nazis tā nekož kā zemnieks, par junkuru tapis. LL 504

Es ist kein Messer, das schärfer schießt, Als wenn der Bauer
ein Edelmann wird. D I 153

100. **Bieži dzīves vietu mainot, Wer seinen Aufenthalt oft ver-**
turīgs nekļūst ändert, kommt nicht zu Brot

A

Pārdēstīts koks labi neaug. 1008, 4633, Aizpute; **K, Z, V**
Koks, ik gadus pārdēstīts, resnas saknes nedabūs. 1400, 31290,
Jelgava
Velēna, ko daudz ceļ, neiezeļ. 968, 1621, Jelgava
Kur putni skrien, tur spalvas put. 906, 2387, Ludza; **L**
Putns skrien pa gaisu, un tomēr spalva nokrīt — kā vēl ne cil-
vēkam, kas ar visu mantu staigā. Br 991
Pflanze, oft versetzt, gedeiht nicht. D II 226
Bäume, die viel verpflanzt werden, wachsen nicht. D II 226
Ein Baum, der fortwährend verpflanzt wird, trägt selten gute
Frucht. D II 226
Drei Mal umgezogen ist ein Mal abgebrannt. D II 499
Viel Rutschen macht dünne Hosen. D II 499
Drei Mal gezogen ist halb verdorben. D II 499
Planta (quae) saepius translata (transfertur), non coalescit.
D II 226 lt.

B

KP 184

Akmens, kas daudz top cilāts, neiezeļ. NLGr 187
Akmens, daudz cilāts, neiezeļ. 941, 4032, Jelgava; **K, Z, V**
Daudz cilāts akmens neiezeļ. 1586, 1, Rīga
Akmens, ko daudz veļ, neiezeļ. 828, 6537, Valka; **K, Z, V**
Akmens, kas rit, nesūno. Br 36; **K, Z, V**
Akmens, daudz ritināts, lēti neapsūnos. JL 395
Akmens, ko vienmēr valsta, nekad neapsūno. 1008, 7314, Aizpute
Veļams akmens neiezeļ. 116, 5947, Valmiera
Cilāts akmens nenosūno. 935, 12722, Madona; **K, Z, V**
Akmens, kas stāv uz vietas, ir nosūnojis, bet, kas tiek vienmēr
kustināts, — pliks. 1584, 4562, Auce
Walzender Stein wird nicht moosig. D II 390
Ein Stein, den man hin und her wendet, bewächst selten.
D II 390
An gewälztem Stein wächst schwer Gras. D II 390

101. **Nabagu maize rūgta Bettelbrot schmeckt bitter**

Nabagu maize rūgta. 1895, 3367, Aknīste
Bettelbrot schmeckt bitter. D I 221
Bettelbrot, theuer Brot. D I 221

102. Nabadzība nav kauns   Armut ist keine Schande

Nabadzība nav kauns. 17, 22607, Valmiera; **K, Z, V**
Armuth ist keine Sünde. D I 114
Arm ist keine Schande. D I 114

103. Bargi kungi ilgi nevalda   Strenge Herren regieren nicht lange

A

Bargi (v. Nikni) kungi ilgi nevalda. 1900, 1654, Cēsis (v. 556, 4242, Valmiera); **K, Z, V, L**
Lieli kungi ilgi nevalda. 17, 4502, Cēsis
Varmākas ilgi nevalda. 308, 1374, Rēzekne
Stipri vēji ilgi nepūš, bargi kungi ilgi nevalda. 1341, 13734, Rēzekne
Stipri vēji ilgi nepūš. 997, 12399, Ventspils; **K, Z, V, L**
Strenge Herren regieren nicht lange. D II 404
Grosse Gewalt wird nicht alt. D II 404

B

Kas vēju sēj, tas vētru (v. vēju) pļauj. 1276, 1855, Aizpute (v. 609, 1154, Liepāja); **K, Z, V**
Kas vēju sēj, tas auku pļaus. 1940, 2973, Kārsava; **L**
Vējus sēsi, vētras pļausi. 1177, 14628, Bauska
Wer Funken sät, der erntet Flammen. D II 274
Wer Wind sät, wird Unwetter mähen. D II 274

**104. Apspiedēju saudzējot,   Wer den Bedrucker schont,
kaitē padotajiem   schadet dem Unterdrückten**

Kas vilku taupa, tas kaitē aitām. 1008, 4559, Aizpute; **K, Z, V**
Wer des Wolfes schont, der gefährdet die Schafe. D I 260
Wer den Schlimmen verzeiht, schadet den Guten. D I 260

**105. Apspiesto pacietība var   Die Geduld der Unterdrückten
beigties   kann reissen**

A

Loks, pārāk liekts, lūst. 1552, 12536, Tukums; **K, Z, V, L**
Wer den Bogen überspannt, der sprengt ihn. D I 255
Wenn man die Saite zu hoch spannt, so zerreisst sie. D I 255
Überladener Wagen bricht leicht. D I 255

B

- Tārps arī lokās, kad to ar kājām min. 1341, 5219, Rēzekne
Arī varde pīkst (v. čīkst), kad virsū min. 1276, 1368, Aizpute
(v. 1493, 314, Ventspils); **K, Z, V, L**
Ir pelīte čīkst, kad virsū min. 1551, 5280, Jelgava; **K, Z, V**
Auch ein Wurm krümmt sich, wenn er getreten wird. KS 62.
Wenn man den Wurm tritt, so krümmt er sich. D II 478
Man tritt den Frosch so lange, dass er pfeift. D II 477
Laesa saepius repugnat ovis. D II 478 lt.

106. Nabagam nav ko zaudēt Der Arme hat nichts zu verlieren

KP 196

- Kam nekā nav, tam nav ko zaudēt. 1895, 3370, Ventspils
No tukša nevar ņemt. LL 350
Maza rocība, mazas rūpes. LL 370
Ubogam pažārs nav baileigs. 1822, 12, Ludza
Wo es kahl ist, kann man Nichts ausraufen. D I 857
Es ist bös raufen, wo kein Haar ist. D I 857
Wo Nichts ist, hat der Kaiser sein Recht verloren. D II 186
Was man nicht hat, hat man nicht. D II 186
Difficile est calvum evellere. D I 857 lt.
Ubi nihil est, Caesar jure suo excidit. D II 186 lt.
Dare nemo potest quod non habet. D II 186 lt.

TIESA. TIESNEŠI. KUKUĻOŠANA

GERICHT. RICHTER. BESTECHUNG

107. Kas stiprāks, tam taisnība Der Stärkere ist im Recht

KP 198; K 111; Ć 410; 420; Д 156; 835

- Kam spēks, tam tiesa (v. taisnība). 524, 623, Sigulda (v. 1620,
2390); **K, Z, V**
Kam spēks, tam vinnīšs. Bb 13, 1634, Valmiera
Kur spēks, tur vara. LL 401
Kam vara, tam taisnība. L 54-57^a
Kam spēks, tam tēva zeme. 1368, 1333, Ludza; **L**
Kas stiprāks, tam taisnība. 220, 479, Bauska
Kam spēks, tam vara. 1661, 4410, Kuldīga; **K, Z, V, L**
Kam nags, tam tiesa. 524, 623, Sigulda
Kam nags, tam maize; kam spēks, tam pilsēta. 392, 1120, Rīga

Gewalt geht vor Recht. D I 592
Wer Gewalt hat, der hat auch das Recht. W I 307, 39
Wo Gewalt ist, da ist auch die Macht. LL 401
Wer die Macht hat, der hat auch das Recht. W I 1648, 126
Wo Kraft, da Gewalt. Mag 140
Jus silet inter arma. D I 592 lt.

108. Kam nauda, tam taisnība   Wer Geld hat, ist im Recht

KP 199; K 111; Č 436

Kam nauda (v. maks), tam tiesa. LL 273; K, Z, V (v. 1784, 752, Cēsis)
Kam nauda, tam taisnība. 73, 318, Aizpute; K, Z, V, L
Nauda stiprāka par taisnību. 1455, 627, Jelgava; K, Z, V, L
Kam nauda, tam vara; kam spēks, tam maize. 375, 8572, Cēsis
Kam nauda, tam vara. 1584, 7165, Auce; Z, V
Wer Geld hat, der hat das Recht. LL 273
Geld vor, Recht nach. DSS 172

**109. Kur nauda runā, tur tais-   Wo das Geld redet, schweigt
nība klusē   das Recht**

KP 200; K 111; Д 83

Kur nauda runā, tur taisnība klusē. 1900, 1658, Cēsis
Kur nauda runā, tur taisnība cieš klusu. 1900, 1050, Cēsis
Kad nauda runā, patiesība klusu cieš. 12, 1173, Jelgava; Z, V
Wo Gold redet, schweigt die Welt. T 162
Redet Geld, So schweigt die Welt. D I 569
Wenn Geld redet, schweigt alle Welt. D I 569
Wo Geld redet, da gilt alle Weisheit nicht. T 163
Auro loquente nihil pollet quaevis oratio (omnis sermo inanis est). D I 569 lt.
Nummus ubi loquitur, Tullius ipse tacet. D I 569 lt.

110. Kā smērē, tā brauc   Wie geschmiert, so gefahren

KP 202; K 114; Č 436; Д 486

Kas labi smērē, tas labi brauc. 116, 8259, Valmiera; V
Kas labi smērē, tam labi rit. 1805, 555, Liepāja; Z
Jo labāki smērē, jo vieglāki tek. 696, 91, Rīga
Vairāk smērē, vieglāk brauc. 384, 525, Sloka
Jo ratus smērē, jo viegli brauc. 759, 9026, Jelgava; K, Z, V, L
Jo vāgus smērē, jo vieglāk rit. 375, 873, Cēsis; K, Z, V

Kā smērē, tā brauc (v. iet). 205, 532, Bauska (v. 740, 16653,
Rēzekne; Z)
Durvis jāsmērē, lai nečikst. 3, 2700, Jelgava
Jo taukus pieliek, jo viegla braukšana. LL 517
Wer gut schmiert, Der gut fährt. D I 651
Wer gut schmiert, fährt gut. D I 651
Wenn man den Wagen schmiert, geht er gern. Es hilft bei
den Narren, wie bei den Herrn. D I 651

111. Tauki peld pa virsu

Das Fett schwimmt oben

Tauki vienmēr pa virsu peld. 231, 9667, Bauska
Tauki peld pa virsu. 1084, 3694, Jelgava; K, Z, V
Tauki vienmēr peld virs ūdens. 828, 15424, Rīga
Ūdens taukiem virsū netiek. 17, 4500, Cēsis
Tauki ūdenim apakšā nepaliek. 73, 367, Aizpute
Tauki vienmēr ūdenim virsū. 12, 1191, Jelgava
Nekad tauki nestāvēs zem ūdeņa, nekad — kungs zem kalpiņa.
Bb 13, 1172, Valmiera
Fett will allzeit oben schwimmen. D I 459
Fett schwimmt oben, wenn's auch nur Hundefett ist. D I 459

**112. Mazos zagļus soda, lielos
atbrīvo**

**Kleine Diebe hängt man, grosse
lässt man laufen**

KP 205; K 114; Д 190

Mazos zagļus pakar, lielos laiž vaļā. 1600, 5597, Talsi; K, Z, V
Lielie zagļi tiek bārti, mazi — kārti. 116, 1602, Valmiera
Mazos zagļus uzkar, lielus neaizskar. Mag 169
Pliku zagli pakar, brangu zagli neaizskar. LL 178
Mazos zagļus kar, lielos ceļ godā. 1225, 28767, Bauska
Mazos zagļus liek cietumā, lielos ceļ par tiesnešiem. 334, 411,
Valka
Mazos blēžus kar, lielos ceļ godā. 717, 388, Gulbene
Zaķi pakar, vilku palaiž. LL 356; K, Z, V
Kipīts spainīti saspārdīs, ķernīti ieliks cietumā. 1910, 4294
Kleine Diebe hängt man, grosse lässt man laufen. D I 296
Kleine Diebe hängt man an den Galgen, die grossen an gol-
dene Ketten. D I 295
Kleine Diebe hängt man in's Feld, Die Grossen in's Geld.
D I 295
Die grossen Diebe hängen die kleinen. T 89
Privatorum fures in nervo et compedibus aetatem agunt,
publici in auro et purpura visuntur. D I
295 lt.
Irretit muscas, transmittit aranea vespas. D I 296 lt.

113. Tāds tādu nenosoda   Gleiche tadeln nicht einander

KP 206; K 113; Č 52; Д 722

- Vārna vārnai acīs neknābs. 23, 15261, Valmiera; K, Z, V, L
Krauklis krauklim acīs neknābj. 1685, 357, Talsi; K, Z, V, L
Kraukls krauklam aci neiecirtīs. NLGr 190; V, L
Viena vārna otru neaiztiek. 828, 10830, Rīga
Putns putnam aci ārā neknābs. 834, 6018, Jelgava
Tāds tādām acīs neknābs. 1661, 4974, Kuldīga
Kurš kungs tad nu kungam acīs knābs. 1135, 587, Ogre
Suns suņam uz astes nemin. 1206, 3490, Kuldīga; K, Z, V, L
Suns sunim kājā nekož. 1735, 1081, Valmiera; K, Z, V, L
Suns suņa gaļu neēd. 101, 3320, Valmiera; K, Z, V, L
Kaķis kaķim acīs nespļaus. 548, 2253, Ludza
Vilks vilkam nekož. 527, 37265, Cēsis
Vylks vylkam pādu nadzan. 966, 89, Viļāni
Veln velnam ragus nelauž. 1225, 1470, Bauska
Veln velnam bārdu neplēš. 1225, 1475, Bauska
Veln velnam uz galvas nekāps. 1940, 1575, Ludza
Bagāts bagātu aizstāv. 12, 1290, Jelgava
Kungs pa kungam velk. 1940, 7383, Ludza
Eine Krähe hackt der anderen die Augen nicht aus. D I 934
Ein Rabe hackt dem andern kein Auge aus. D I 934
Ein Wolf frisst den andern nicht. D II 685
Ein Wolf beisst den andern nicht. D II 685
Es beisst kein Wolf den andern. D II 685
Der eine Teufel schreckt den andern nicht. D II 685
Corvus corvi oculus non eruit. D I 934 lt.
Canis caninam non est mordere pellem. D II 685 lt.

ZAGŠANA. BLĒDĪBA

DIEBEREI. BETRŪGEREI

**114. Sāk ar adatu, beidz ar zirgu   Wer im Kleinen anfängt zu
zirgu   stehlen, der treibt es ins Grosse**

KP 250; Č 181

- Kas zog adatu, tas zog zirgu. 1225, 798, Jelgava
Adata aizved zagli pie zirga. 556, 11944, Valmiera
No adatas pie zirga. 935, 33883, Jelgava
Sāk ar adatu, beidz ar zirgu. 1626, 578, Madona
No adatas iesāk, ar zirgu beidz. 929, 62321, Jelgava; K, Z, V
Wer im Kleinen anfängt zu stehlen, der treibt's in's Grosse.
D II 387
Wer nur erst die Kälber stiehlt, der stiehlt auch bald die
Kühe. D II 387

Aus Pfenningdieben werden Thalerdiebe. D II 387
Wenn man einmal ein Ei genommen hat, kann man nie mehr
aufhören zu stehlen. D II 387
Erst ein Löffel, dann eine Schleife und am Ende ein ganzer
Dieb. D II 387
Wer eine Nadel stiehlt, wird etwas Besseres stehlen. D II
387

**115. Pret mājas zagļiem nav   Gegen heimische Diebe gibt es
atslēgu   keine Schlüssel**

KP 251; K 126; Č 179; Д 161

Mājas zagli nenovaktēsi. 91, 561, Daugavpils
Nu mōjas zagļa nanūsorgōsi. 1238, 530, Ludza
No mājas zagļa nekā nepaglābsi. 1347, 458, Cēsis
Pret mājas zagļiem nav atslēgu. 556, 6269, Valmiera
Vor Hausdieben kann man sich schwer schützen. W II 426

116. Pašu mājās zaglis nezog   Kluger Dieb hält sein Nest rein

KP 252; K 126; Č 178; 179; Д 164

Vilks aitas neplēš, kur viņam mitekļis. 384, 4218, Sloka
Sesks savās mājās vistas neķer. 73, 312, Aizpute
Čigāns pašu mājās nezog. 527, 45120, Liepāja
Pašu mājās zaglis nezog. 1225, 4993, Jelgava
Wo der Wolf liegt, da würgt er nicht. D I 524
Wo der Wolf liegt, da beisst er nicht. D I 524
Wo der Fuchs sein Lager hat, da raubt er nicht. D I 524
Wo der Fuchs liegt, da thut er keinen Schaden. D I 524
Ein Fuchs nimmt die Hühner in seiner Nachbarschaft nicht.
D I 524
Ein kluger Fuchs frisst niemals seines Nachbars Hühner.
T 143
Der Fuchs beisst nicht, wo er liegt. D I 524
Wo die Zigeuner wohnen, stehlen sie nicht. D I 524
Agro, quo latitat, lupus agnum prendere vitat. D I 524 lt.
Vix depraedatur lupus in quo rure moratur. D I 524 lt.

117. Zagta manta neiet labumā   Gestohlenes Gut gedeihet nicht

A

KP 253A; K 124; Č 78; Д 187; P 166

Zagta manta augļus nenes. 84, 174, Jelgava; K, Z, V
Ar zagtu mantu tālu netiksi. 739, 10830, Rīga

Ar zagšanu bagāts netiks. 828, 4308, Rīga
Ar sveša mantu bagāts netiksi. NO 107
Gestohlen Gut thut nicht gut. D I 644
Gestohlen Gut und falsche Waar reicht nicht wohl in's zehnte
Jahr. D I 644
Diebstahl macht nicht standhaft reich. D I 644
Gestohlen Gut liegt hart im Magen. D I 644
Gestohlen Gut hat kein Gedeihen. D I 644
Diebes Gut thut niemals gut. D I 644

B

KP 253B; K 124; C 79; D 187

Netaisns grasis apēd taisnu rubli. 954, 2540, Aizpute; Z, V
Netaisns grasis apēd taisnu mantu. 17, 1277, Jelgava; K, Z, V, L
Netaisna manta nenes labu. 1759, 391, Madona
Netaisns grasis aiznes desmit taisnus grašus. 268, 278, Jēkabpils
Netaisns grasis augļus nenes. 17, 6754, Rīga
Netaisna manta augļus nenes. 268, 277, Jēkabpils; V, L
Netaisna manta rokā izkūst. 1784, 968, Cēsis; K, Z, V
Netaisns krājums atkal izput.² LL 721
Netaisni nāca, netaisni gāja. 12, 1155, Jelgava
Blēdība augļus nenesīs. 67, 503, Cēsis
Der ungerechte Heller verzehrt den gerechten Thaler. D II
505
Der ungerechte Kreuzer frisst zehn gerechte. D II 505
Ein ungerechter Groschen nimmt zwanzig Thaler mit. D II
505
Ein ungerechter Heller frisst einen Thaler. D II 505
Unrecht Gut thut kein Gut. D I 647
Unrecht Gut gedeihet nicht. D I 647
Unrecht Gut macht nicht reich. D I 647
Anderer Gut frisst das eigene. D I 647
Mala lucra aequalia damnis. D I 647 lt.
Damnum appellandum esat cum mala fama lucrum. D I
647 lt.

118. Labāk lūgt nekā zagst   Besser betteln als stehlen

K 124; D 165

Labāk lūgt, nekā zagst. 202, 3813, Islīce
Labāk lūgt, bet ne zagst. 202, 4727, Platone
Labāk lūgties nekā zagst. 1707, 4028, Dunalka; V
Betteln ist besser, als stehlen. D I 209

² Savā vārdnicā G. F. Stenders kā atbilstošu min: Wie gewonnen, so zerronnen. LL 721

119. Lūku zadzis, siksnu atdosi   Gestohlenen Bast muss man
mit Leder bezahlen

KP 255; K 157; Č 177; Д 536

Lūciņu paņem, siksniņu atdod. 1552, 12535, Tukums
Gestohlenen Bast muss man mit Leder bezahlen. W I 243, 2

120. Vaļējas durvis zaglim ceļu   Offene Tür ruft den Dieb
rāda

K 126; Д 176

Vaļējas durvis zaglim ceļu rāda. 1722, 5035, Liepāja; K, Z, V
Vaļā lietas zaglam ceļu rāda. B 1451

Die offne Thür ruft den Dieb. D II 201

Offene Thür verführt einen Heiligen. D II 201

121. Zaglim viens ceļš (daudz   Der Dieb hat einen Weg (viele
ceļu), ķērājam — daudz (viens)   Wege), der Fänger — viele
(einen)

KP 257A; K 128; Č 151; Д 483

Zaglim viens ceļš, ķērājiem — visi. JRKr 460; V

Zaglam viens ceļš, meklētājam — desmit. 400, 2576, Preiļi; L

Zaglim daudz ceļu, pēdu dzinējam tik viens pats. Br 1476; K,
Z, V

Der Dieb, der davon läuft, hat einen Weg; und der, welcher
ihn sucht, hat viele Wege. W I 585, 25

122. Slēpējs un zaglis vienādi   Hehler ist so gut wie Stehler

Slēpējs sliktāks nekā zaglis. 828, 6536; K, Z, V, L

Abi ir zagļi — kā zadzējs, tā slēpējs. 1084, 4234, Jelgava

Zaglis un saņēmējs — viens tāds kā otrs. NO 139

Pretī ņēmējs slimāks kā zaglis. B 1571

Der Hehler ist schlimmer als der Stehler. D I 698

Hehler ist so gut wie Stehler. D I 698

Hehler Sind Stehler. D I 698

Der Hehler Macht den Stehler. D I 698

123. Aizliegti augļi gardi   Verbotene Frucht schmeckt am Besten

Aizliegti augļi gardi. 208, 1832, Cēsis; Z
Aizliegtie augļi visgardākie. 1597, 2029, Tukums
Aizliegti augļi ir saldi. 1713, 4964, Liepāja; Z
Verbotene Frucht schmeckt am Besten. D II 526
Verbotene Wasser sind oft besser als Wein. D II 526
Nitimur in vetitum semper cupimusque negata. D II 526 lt.

124. Vienreiz zadzis — tāpat zaglis   Wer einmal stiehlt, heisst all-zeit Dieb

K 124; Д 165

Vienreiz zadzis — visu laiku zaglis. 1802, 3463, Jēkabpils
Wer einmal stiehlt, heisst immer ein Dieb. T 444

125. Blēdību nenoslēpsi   Einen Betrug kann man nicht verbergen

A

KP 254A; K 127; C 181; 289; 426; Д 198; 200

Slēp slēpdams, tak reiz gaismā nāks. 926, 708, Talsi
Vaina nekad neiet gulēt, vienreiz nāk augšā. Mag 282
Zaģļa darbi drīz nāk gaismā. 1008, 304, Aizpute; K, Z, V, L
Ilenu maisā nenoslēpsi. 67, 1269, Cēsis; K, Z, V, L

Es kommt Alles an den Tag. D II 424

Es kommt Alles an den Tag, was man unterm Schnee ver-
birgt. D II 424

Es ist Nichts so fein gesponnen, Es kommt doch endlich an
die Sonnen. D II 424

Es gibt nichts so rein angezettelt, es kommt an's Tages-
licht. D II 424

Tempus omnia revelat. D II 424 lt.

B

KP 254B; C 319

Krūze ceļo pēc ūdens, kamēr tā saplīst. 556, 11381, Valmiera
Tikai leidz laikam ar izbōnu iudini nessi, ūsa nūtryuks. 1950,
2141, Dagda

- Kad pavada pilna, tad trūkst. 1225, 12065, Jelgava
 Kad vadzis pilns, tad tas lūst. 1692, 189, Dundaga; **K, Z, V, L**
 Der Krug geht so lange zu Wasser, bis er zerbricht. D I 940
 Der Krug geht so lange zu Wasser, bis er den Boden verliert. D I 940
 Die Kanne geht so lange zu Wasser, bis sie das Ohr verliert. D I 940
 Ollula tam fertur ad aquam quod fracta refertur. D I 940 lt.
 Amphora fontivaga redit haud semper sine plaga. D I 940 lt.

SAVS. CITA

EIGENES. ANDERN

126. Katrs rūpējas par savu Jeder sucht seinen Nutzen labumu

A

KP 215A; Č 74

- Katrs bāž savā kulē. 374, 380, Rēzekne
 Pie sevīm vis[u] slaucīt. LL 500
 Katrs labumu velk uz savu pusi. 374, 196, Rēzekne
 Es denkt Jeder in seinen Sack. D I 814
 Jeder predigt für seine Pfarre. D I 814
 Alles an seinen Nagel ziehen. D I 814
 Ein Jeder sorgt für sich. D I 814
 Ein Jeder zieht Kohlen zu seiner Pfanne. D I 814

B

KP 223D; K 123; Č 478; D 609

- Katrs pats sev tas tuvākais. 1759, 35, Gulbene; **K, Z, V**
 Katrs sev tas tuvākais, vēders — dievs visaugstākais. 1865, 3980, Gulbene
 Katram savs kreklis tuvāks. 1429, 901, Līvāni
 Paša kreklis vistuvākais. 1900, 1921, Cēsis
 Savs kreklis tuvāk pie miesas. 1668, 2988; **Z, V, L**
 Kreklis man tuvāk nekā svārki. LL 318; **K, Z, V, L**
 Lai vai maša, kad tik paša. 375, 8985, Rīga
 Katram savs vēders vairāk rūp. 508, 2901, Jelgava
 Jeder ist sich selbst der Nächste. D I 825
 Erst komm' ich und andere Leute gar nicht. D I 825
 Das Hemd ist mir näher, als der Rock. D II 139
 Das Hemd liegt mir näher an, als der Rock. D II 139

Die Haut ist näher, als das Hemd. D II 139
Näher sind mir meine Zähne, als meine Verwandte. D II 140
Quisque sibi proximus. D I 825 lt.
Sibi quisque amicus est. D I 825 lt.
Tunica pallio propior est. D II 139 lt.

C

Katrs priekš sevis, dievs priekš visiem. 997, 7959, Ventspils; K,
Z, V, L
Ein Jeder für sich und Gott für uns Alle. D I 813

D

Sodien man, rītu tev. 929, 64615, Jelgava
Ber man, a sev pīkulsī. 527, 33352
Heute mir, Morgen dir. D I 729

E

KP 215C

Neviens nekož pats savā rokā. 1527, 36706, Talsi; K, Z, V
Neviens pats savā pirkstā nekož. 1008, 5056, Aizpute; K, Z
Niemand beisst sich in seine eigene Hand. W I 304, 7

127. Cita manta šķiet labāka   Das Eigentum des anderen
scheint besser zu sein

A

KP 214B; K 119; Č 137; 343; Д 673

Tur labi, kur mūsu nav. 1895, 3361, Ventspils
Katram patīk cita dienas. 1880, 2999, Bauska; V
Kaimiņu vista vienmēr izskatās lielāka par paša zosi. 828, 6588,
Cēsis
Sābra dryvā kuplōkas vōrpas, sābra leidumā garōki lyni. 1895,
1377, Rēzekne
Kur mēs naasam, tī teļi madu dzer, kur mēs, tī i pošim nav. 740,
24718, Ludza
Kur myusu nav, tī teļi madu dzer, kur mēs, tī sumozgu nav. 1940,
6386, Ludza; L

Ueberall ist gut, wo wir nicht sind. W II 181
Seine Hühner, das sind Gänse. D II 352
Anderer Leute Kühe haben immer grössere Euter. D I 89
Der Speck ist allzeit feister in anderer Leute Pfannen. D I 89
Andern Ernte schöner als die eigene. D I 89
Fertilior seges est alienis, semper in agris, Vicinumque pecus grandius uber habet. D I 89 lt.

B

KP 214C

Ciema kukulis gārds. 527, 24972, Liepāja; Z, V
Was man ferne holt, ist süss. D I 455
Was die Ziegen weit holen, das schmeckt ihnen am besten.
D I 455

128. **Ļauns cilvēks — visbīstākais dzīvnieks** — Ein böser Mensch ist das gefährlichste Geschöpf

KP 216B; K 115; Č 338; Д 157; 158

Cilvēks cilvēka vilks (v. velns). 1783, 67, Rīga (v. 1585, 757, Jelgava; Z, V)

Cilvēks nīknāks kā zvērs. Br 181

Ēdas (v. Rejas) kā zivis ūdenī. 1895, 3250, Ventspils; K, Z, V (v. 796, 12372, Kuldīga)

Ein Mensch ist des andern Wolf (Hagel). D I 363

Ein Mensch ist des andern Teufel. D I 363

129. **Būs izdevība, tās izmanto-tāji atradīsies** — Wenn eine Gelegenheit geboten wird, finden sich immer welche, die sie ausnutzen

A

KP 217A; K 117; Č 189; Д 181; 296; 693

Kad tik būtu purvs, gan velns radīsies. 17, 24904, Talsi

Kur purvs ir, tur velni rodas. 1510, 442, Tukums

Būtu tikai šķirba, blakts atradīsies. NO 41

Wo Frösche sind, da sind auch Störche. D II 669

Wo es Birnen gibt, da gibt's auch Klüppel. D II 669

Wo Hecken sind, da sind auch Spatzen. D II 669

Wo Mäuse sind, da sind auch Katzen. D II 669
Wo Knöchlein sind, die taugen, da gibt es auch Hunde, die
sie mögen. D II 669

B

KP 217D; 217E

Sējis nav, bet pļaut grib. 556, 10271, Valmiera
Tu turi ragus, un cits slauc. 1772, 7413, Liepāja; K, Z, V, L
Einer sä't, der Andere erntet. D I 346
Ich habe gesä't, Ein And'rer mäht. D I 346
Der Eine pflanzt den Baum, Der And're isst die Pflaum'.
D I 346
Der Eine fängt den Hasen, der Andere isst ihn. D I 345
Der Eine klopft auf den Busch, der Andere fängt den Vogel.
D I 345
Alii sementem faciunt, alii metent. D I 346 lt.

130. Ar cita mantu (likteni) Mit fremdem Gut (Schicksal)
viegli rīkoties ist es leicht zu verfahren

A

KP 220; K 118; Ć 224; Д 610

No otra ādas viegli platu siksnu griezt. 1784, 798, Cēsis, K, Z, V
No otra ādas lēti izgriezt platu siksnu. 1376, 1646, Bauska; K,
Z, V
Uz otra muguras viegli rakstīt. 884, 4110, Jelgava
Uz otra kakla katrs gudrs. 1802, 4251, Ilūkste
Cita zirgā viegli braukt. 679, 1345, Rēzekne
Aus anderer Leute Häuten ist gut Riemen schneiden. D I 92
Es ist gut breite Riemen schneiden aus eines Andern Leder.
D I 92
Aus anderer Leute Fleisch ist es gut Stücke schneiden. D I
92
In anderer Leute Küche ist gut kochen lernen. D I 94
Es ist gut den Schnitt an fremdem Tuche zu lernen. D I 94
Ex alieno corio lata secantur lora. D I 92 lt.
Ex alieno terгоре lata secare lora. D I 92 lt.

B

KP 219; K 117; Ć 459; Д 664

Ar otra rokām var kvēlošas ogles rušināt. 861, 1968, Jēkabpils
Ar cita rokām ogles viegli grābt. 1945, 9646, Preiļi

Pie ielauztas karašas visi ķeras. 116, 1068, Valmiera; K, Z, V
 Wo der Zaun am niedrigsten ist, da springt der Hund am
 ersten darüber. D II 725
 Wo der Zaun am niedrigsten ist, springt Jeder über. D II 725
 Wo der Zaun am niedrigsten ist, da springt, der Teufel hin-
 über. II 725
 Wenn der Zaun fällt, springen die Hunde darüber. D I 166
 Wenn der Baum gefallen ist, so macht ein Jeder Holz. D I 166
 Wenn der Hund unten liegt, so beissen ihn alle Hunde. D I
 26
 Liegt der Hund, so beissen ihn Alle. D I 26
 Wer da fällt, über den läuft alle Welt. D I 442
 Seps saepe calcatur ubi pronior esse putatur. D II 725 lt.
 Arbore dejecta quivis ligna colligit (colligit ligna). D I 166 lt.
 Dejecta quivis arbore ligna legit. D I 166 lt.
 Quercu jacente omnes eunt petitum ligna. D I 166 lt.

B

KP 222B; K 115; Ć 56; Д 176
 Kur maitas, tur kraukļi. 929, 53448, Valka; K, Z, V, L
 Kur maita, tur ērgļi saskrien (v. salasās; sakrīt). 186, 856, Ma-
 dona; K, Z, V
 Kur maita, tur ērgļi. 464, 5633, Tukums; V
 Kur maita izgāzta, tur kraukļu netrūkst. 1784, 97, Cēsis
 Kur maita ož, tur suņi rodas. 4, 438, Tukums
 Kad ezers izsikst, vārnas sakrīt. 929, 57603, Valka
 Wo Aas ist, da versammeln sich die Raben. D II 278
 Wo Aas ist, da sammeln sich die Adler. D II 278
 Ubi cadaver, ibi aquila. D II 278 lt.

132. Par cita nelaimi nebēdā Fremde Not kummert mich
 nicht

A

KP 226A; Ć 228

Par cita nelaimi vēders nesāp. 40, 734, Ludza
 Cita sāpes mazas. 1376, 992, Bauska
 Kas var zināt, kur citam sāp. LL 524
 Es hinkt Niemand an seines Nachbars (seinem) faulen
 (kranken) Bein. D I 93
 Es hinkt Keiner an des Andern Fuss. D I 93
 Niemand hinkt an eines Andern Schaden. D I 93

B

Katrs pats zina, kur kurpe visvairāk siepž. 1341, 32757, Rīga
 Katram sava kurpe, kas spiež. 73, 345, Aizpute
 Katram sava kurpe spiež. 1368, 2064, Abrene; V
 Nevar zināt, kur otram kurpe kāju spiež. 137, 983, Valmiera
 Kam kurpe spiež, tas kliez. 1783, 109, Rūjiena
 Jeder weiss am besten, wo ihn der Schuh drückt. D I 834
 Ich weiss, wo mich der Schuh drückt. D I 834
 Nemo scit ubi calceus urat, nisi qui eum portat. D I 834 lt.

C

KP 226B; K 121; Д 621; P 161

Kas man nedeg, to es nedzēšu. B 564
 Ne mana cūka, ne mana druva. LL 118; K, Z, V, L
 Ne mana cūka, ne mana druva, paēdusi lai iet ārā. 1008, 4999,
 Aizpute
 Ne mana cūka, ne mana druva, padzen dziļāk, lai ēd. 450, 1517,
 Madona
 Ne mana cūka, ne mana druva, padzen lielos, lai mazie tiek klāt.
 1784, 993, Cēsis
 Ne mani lauki, ne mani lopi. 10, 1262, Valka
 Ni muns zirgs, ni muns vazūms. 1252, 49, Viļāni
 Ne mans zirgs, ne mani rati. 693, 1608, Valka
 Was dich nicht brennt, sollst du nicht löschen. D I 273
 Das Feuer, das mich nicht brennt, lösche ich nicht. D I 273
 Tua quod nihil refert, percontari desinas. D I 273 lt.

133. Cita mantu nekāro Fremdes Gut sollst du nicht
 begehren

KP 221C; K 121; Ć 415

Dažs aiziet vilnu cirpt, atnāk pats apcirpts. 1651, 6653, Bauska
 Pēc cita dzīsies, savu izgaisināsi. 527, 33181, Latgale
 Mancher geht nach Wolle aus Und kommt geschoren selbst
 nach Haus. D II 75

134. Savs — vislabākais (vis- Das Eigene ist das beste
tuvākais) (nächste)

A

KP 223A; Ć 177

- Sava maize allaž gausāka.³ LL II 70
Paša pelnīta maize salda. 527, 32424
Lobōk malna maize, da sova. 512, 48, Rēzekne; L
Paša pavards zelta vērts. 1766, 2353, Valmiera
Katram savs kaktiņš mīļš. 17, 183, 167, Rīga
Eigen Brot nährt am besten. D I 335
Eigen Feuer und Heerd kocht wohl. D I 334
Eigner Heerd Ist Goldes wehrt. D I 336
Est focus proprius multo pretiosior auro. D I 336 lt.

B

KP 434A; K 122; 123; Ć 298; 299; Д 325; 608; 733; 735

- Katrs savu liela. 1268, 638, Ilūkste
Katrs savu precī slavē. 1667, 1098, Talsi; Z, V, L
Katram patīk sava dziesma. 1592, 6707, Tukums
Katra lapsa savu asti slavē. 1643, 73, Bauska; V
Katra pīle savu ezeru liela. 1376, 3524, Bauska
Katrs savas reņģes liela. 459, 2483, Jūrmala
Katra sieva savu putru liela. 1759, 93, Madona
Ikkatrs savu ķēvīti teic. LL 365
Katra gov's savu teļu laiza. 8, 3669, Jelgava; K, Z, V, L
Jedem gefällt das Seine. D I 818
Es gefällt einem Jeden seine Kappe. D I 818
Jeder Krämer lobt seine Waare. D I 827
Jeder Schäfer lobt seine Keule. D I 827
Jeder Vogler lobt seinen Kauz. D I 827
Jeder Zigeuner lobt sein Ross. D I 827
Die Henne lobt ihr Eichen. D I 827
Der Kuhhirt lobt seine Keule und wenn sie auch neun Krüm-
mungen hätte. D I 827
Eine jede Frau lobt ihre Eier. D I 827
Suum cuique pulchrum. D I 818 lt.

³ Eigen Brod ist immer gesegnet, eigen Heerd ist Goldes wert. LL II 70

135. Sveša manta nedara labu Fremdes Gut gedeiht nicht

KP 224A; K 105; Ā 616

Sveša maize rūgta. 1242, 1584, Kuldīga

Sveša maize dreiži atsaād. 512, 87, Rēzekne

Paša maize baro, sveša maize rūgta. 17, 6825, Sigulda; K, Z,
V, L

s' Fremd Brot ist ein herbes Brot. D I 492

Das Brot der Andern ist zu scharf gesalzen. D I 492

TAISNĪBA. MELI

WAHRHEIT. LÜGE

136. Taisnību runājot, nākas Wer die Wahrheit sagt, muss
ciest leiden

A

KP 299

Kas taisnību saka, tas naksmājas nedabū. 231, 4161, Bauska;
K, Z, V

Ar patiesību vien naksmājas nedabūsi. 1341, 17984, Madona

Kas patiesību runā, to izdzen no deviņiem pagastiem. 556, 7126,
Valmiera

Kas vienmēr taisnību runā, tas dabū pērienu. 1385, 5156, Bauska

Wer die Wahrheit redet, findet keine Herberge. D II 583

Die Wahrheit findet keine Herberge. T 516

Wer die Wahrheit sagt, kann nicht überall herbergen. D II
583

Wer die Wahrheit sagt, darf nicht im Lande bleiben. T 516

Wer die Wahrheit geigt, dem schlägt man den Fidelbogen
um's Maul. D II 583

Die Wahrheit wird mit Schlägen bezahlt (hat einen geringen
Lohn). D II 583

Die Wahrheit hört man nicht gern. D II 579

Wahrheit bringt Gefahr. D II 583

B

KP 297; Ā 84

Taisnība acīs duras. 853, 184, Valmiera

Patiesība ir sūra, tā kož acīs. 1206, 691, Kuldīga

Patiesība rūgta. 1900, 459, Cēsis

Die Wahrheit ist bitter. D II 579
Die Wahrheit macht verhasst. D II 579
Wahrheit verdriesst die Leute. D II 579
Veritas odium parit. D II 579 lt.

137. Patiesību nevar iznīcināt Die Wahrheit kann man nicht vernichten

A

KP 303; K 132; Č 81; Д 197

Patiesība nesadeg ugunī. 872, 4432, Bauska
Taisnība ūdenī nenoslīkst, ugunī nesadeg. 927, 4885, Jelgava;
K, Z
Patiesība neslīkst ūdenī, nesadeg ugunī. 848, 1022, Talsi; K, Z
Priekš patiesības aprakšanas vajag daudz šķipeļu. 1008, 4563,
Aizpute; Z, V
Apgāzt var pat mājas, bet ne patiesību. 556, 13681, Valmiera
Die Wahrheit bleibt oben. D II 585
Die Wahrheit geht nicht unter. D II 585
Zum Begräbniss der Wahrheit gehören viel Schaufeln. D II
585
Es braucht viel Schaufeln die Wahrheit zu vergraben. D II
585
Veritas saepe laborat, nunquam opprimitur. D II 585 lt.
Veritas semper praevalet, eique cedunt omnia. D II 585 lt.

B

Patiesība (v. Taisnība tomēr) vienreiz gaismā nāk. LL 678
Blēdība nāk gaismā. 1611, 3940, Jēkabpils
Die Wahrheit will an den Tag. D II 580
Die Wahrheit kann nicht verborgen bleiben. D II 580
Mit der Zeit entdeckt man die Wahrheit. D II 580
Veritas nunquam latet. D II 580 lt.
Veritatem dies aperit. D II 580 lt.

138. Labāk netaisnību ciest Besser Unrecht leiden, als Unrecht tun

Labāk netaisnību ciest nekā netaisnību darīt. 1225, 25605, Zaļenieki; K, Z, V
Labāk netaisnību ciest nekā darīt. 230, 4452, Vandzene; K, Z, V,
L
Besser Unrecht leiden, als Unrecht thun. D I 205

139. Meliem īsas kājas   Lügen haben kurze Beine

KP 306; K 133; Č 85; Д 207

- Meliem īsas kājas. 208, 237, Cēsis; K, Z, V, L
Netaisnībai īsas kājas. 527, 33434
Meliem īsas kājas — drīz var noķert. 231, 237, Bauska
Meliem īsas kājas — drīz var panākt. LL 399
Lügen haben kurze Beine. D II 62
Lügen haben kurze Füße. D II 62
Die Lüge hat kurze Beine; die Wahrheit holt sie ein. D II 62
Lügen haben kurze Beine, man kann sie leicht ertappen.
LGr 249
Mendacia non diu fallunt. D II 62 lt.

**140. Kas vienreiz melojis, tam   Wer einmal lügt, dem glaubt
vairāk netic   man nicht**

KP 301; K 133; Č 85; Д 199; 207

- Kas vienreiz melo, tam vairāk netic. 958, 3894, Aizpute; Z, V, L
Kas vienreiz melojis, tam netic, kaut arī patiesību būtu runājis.
1459, 3246, Valmiera; Z, V
Reizi piemelo, mūžam netic. 1614, 265, Jēkabpils
Kas vakar sameloja, tam rīt neticēs. B 3203, Preiļi
Vienreiz suni pievil ar kaulu, otreiz ne ar gaļu nepievilsi. 1106,
1169, Kuldīga; K, Z, V
Wer ein Mal gelogen hat, dem glaubt man nicht mehr. D II
65
Einem Lügner traut man nicht, Wenn er auch die Wahrheit
spricht. D II 65
Wer heute lügt, dem kann man morgen nicht glauben. D II
65
Mendaces etiam cum verum dicunt, fidem non inveniunt.
D II 65 lt.
Mendaci homini nec verum quidem dicenti credimus. D II
65 lt.

141. Melis ir arī zaglis   Wer lügt, der stiehlt auch

KP 307; K 133; Д 207

- Kas melo, tas zog. 84, 1722, Jelgava; K, Z, V, L
Wer lügt, der stiehlt. D II 66
Wer gern lügt, stiehlt auch gern. D II 66
Wer beginnt mit Lügen, Endet mit Betrügen. D II 66
Lügen und Stehlen gehen miteinander. D II 66

Der Lügner und der Dieb wohnen unter einem Dache. D II
66
Junger Lügner, alter Dieb. D II 66
Mendax etiam fur est. D II 66 lt.

TENKAS. APRUNĀŠANA

KLATSCHEREI. GEREDE

142. **Nepārdomāts vārds dara** Ein scharfes Wort stiftet einen
daudz ļauna grossen Schaden

KP 258; K 147; Ć 92; Д 416

Asa mēle griež vairāk nekā nazis. 13, 1845, Liepāja; K, Z, V
Mēle asāka par zobenu. 941, 2194, Jelgava; Z, V
Ļauna mēle cērt asāk nekā zobens. 929, 31757, Madona
Cilvēka mēle ir asāka nekā cirvis. 1653, 3471, Bauska
Ar mēli var otram muguru pārlauzt. 1900, 643, Cēsis; K, Z, V
Mēle nocērt, mēle pakar.⁴ LGr 249; K, Z, V
Rupjš vārds sāp ilgāk nekā plīķis. 101, 1889, Valmiera; K, Z, V
Ass vārds sāp ilgāk nekā pātagas cirtiens. 1910, 3410, Gaujiena
Ass vārds sāp vairāk nekā sitiens. 668, 4612, Kuldīga
Böse Zungen schneiden schärfer denn Schwerter. D II 745
Scharfe Schwerter schneiden sehr, Aber falsche Zungen noch
viel mehr. D II 745
Worte thun oft mehr als Schläge. D II 718
Eine Zunge ist kein Bein, Schlägt aber Manchem den Rücken ein. D II 744
Osse caret lingua, secat os tamen ipsa maligna. D II 744 lt.

143. **Runāt — labi, klusēt —** Reden ist gut, schweigen —
labāk besser

A

KP 216B; K 143; Ć 99; Д 415

Klusu ciest — zelts, runāt — sudrabs. 220, 2440, Bauska; K, Z
Runāt — sudrabs, klusu ciest — zelts. 1784, 533, Cēsis; K, Z,
V, L

Klusu ciešana — zelts. 997, 12174, Ventspils; K, Z, V
Reden ist Silber, schweigen ist Gold. T 419
Reden ist gut, schweigen ist besser. T 376
Besser schweigen, als zu viel reden. W IV 434, 2

⁴ Die Zunge hauet ab, die Zunge henkt auf, d. i., die Zunge richtet viel Unheil an. LGr 249

B

K 145; Д 418

Labāk lai paslīd kājas nekā mēle. 840, 2989, Gulbene

Besser mit den Füßen gestrauchelt, als mit der Zunge. D I
201**144. Vairāk klausies, mazāk Höre viel und rede wenig
runā**

KP 262; K 143; Д 407

Dzirdi daudz, runā maz. 375, 1128, Cēsis; K, Z, V

Vairāk dzirdi, mazāk runā. 280, 1205, Rīga; Z, V

Vairāk klausies, mazāk runā. 1311, 353, Viļaka; L

Mazāk runā, vairāk klausies. 508, 3050, Jelgava

Runā maz, dzirdi daudz. 1626, 5082, Dobeles

Höre viel und rede wenig. W II 776, 16

Rede wenig, höre viel. T 376

Hör viel, red wenig, trau noch weniger. T 224

**145. Zini daudz, runā maz Man soll viel wissen, aber we-
nig reden**

KP 264; K 143; Č 99; Д 407; 423

Daudz zināt, maz runāt. 70, 2812, Jelgava; K, Z, V

Vairāk zināt, mazāk stāstīt. Bb 32, 1323, Madona

Zini daudz, runā maz. 67, 777, Cēsis; V

Wenig Worte und viel Sinn, das ist Gewinn. W V 424, 619

Wenig Worte und was drin, das ist der Weisen Sinn. W
V 424, 620**146. Izrunātais nav atsaucams Das Gesagte kann man nicht
zurückrufen**

KP 267; K 145; Č 101; Д 417

Izteiktu vārdu nevar atņemt. 925, 1513, Talsi; K, Z, V, L

Vārds, kas izteikts, nav vairs atņemams. 94, 4152, Liepāja; K,
Z, V, L

Izsacīts vārds neiet atpakaļ. LL 710

Izrunātais vārds nav atsaucams. 1880, 1788, Bauska; K, Z, V

Izrunātais vārds vairs nenāk atpakaļ. 796, 14137, Kuldīga; K

Aizsviesta ripa un izrunātais vārds vairs nenāk atpakaļ. 828, 5281,
Mazsalaca; Z, V

Izlietu ūdeni nevar sasmelt; izteiktu vārdu nevar atņemt. 1730,
66262, Jelgava; V

Izteikta vārda ar zirgu nenokērsi. 1341, 29118, Jēkabpils
Vārds ir kā zvirbulis: palaidīsi — nenokērsi. 297, 754, Madona;
K, L

Visam ir ļīpa, bet vārdam nav. 279, 2680, Cēsis
Was man geredet hat, zieht man nicht wieder zurück. D II
391

Ein gesprochen Wort ist nicht wieder einzufangen. T 546
Wenn das Wort aus dem Mund ist, mach' ihn bis morgen
auf, es wird nicht wieder hereinkommen.
D II 391

Wenn das Wort heraus ist, ist es eines Andern. D II 391
Wenn ein Wort gesprochen ist, können es vier Pferde nicht
aufhalten. W V 424, 632

Wenn der Stein aus der Hand ist, ist er des Teufels. D II
391

Ist der Vogel aus der Hand, ist er schwer zurück zu bekom-
men. D II 391

Nescit vox missa reverti. D II 391 lt.

Quod semel emissum est volat irrevocabile verbum. D II
391 lt.

**147. Sikums runās kļūst par Durch das Gerede wird eine
milzumu Kleinigkeit zum Riesenhaften**

KP 268; K 149; Д 690; 734

No knauša (oda) iztaisa ziloni. 1783, 136, Valmiera

Muša ir, zilonis iznāk. 116, 25582, Valmiera

Iztaisa no oda zirgu. 17, 8792, Cēsis

No kazlēna iztaisa ziloni. 1600, 7876, Cēsis

No s... lielu lērmi taisīt. LL 419

Aus einer Mücke einen Elephanten machen. D I 134

Aus einem Floh ein Pferd machen. D I 134

Elephantum ex musca facit. D I 134 lt.

**148. Otram smejas, pats tāds Einer lacht über den anderen,
pats obwohl er selbst ihm gleicht**

KP 270; K 148; Č 116; 117; Ж 212; P 67

Pods katlam (v. podam) smejas, abi melni. 1759, 380, Gulbene;
K, Z, L (v. 872, 2921, Bauska; Z)

Podiņš katliņam smejas. 159, 68, Madona

Pods podu vārta, abi vienā melnumā. 220, 862, Bauska; K, Z,
V, L

Pods grāpim smejas, un abi tup pie uguns. 1560, 3227, Jelgava
Pods grāpim smejas, abi divi melni. 231, 9274, Bauska
Pažaga rugā uz kruķa. RRRKr 584

Otru smiedams, pats smejams esi. 8, 2381, Jelgava

Der Topf lacht über den Kessel. D II 467

Der Hafen strafft den Kessel, dass er russig ist. D II 467

Der Kessel schilt den Ofentopf. D II 467

Der Blinde spottet des Hinkenden. D I 242

Ein Kahler schilt einen Glatzkopf. D I 242

Der Räuber schimpft den Mordbrenner. D I 242

Ein Teufel heisst den andern Schielaugen. D I 242

Ein Esel schimpft den andern Langohr. D I 428

Ait latro latroni. D I 242 lt.

Ecce quam niger es, sic dixit caccabus ollae. D II 467 lt.

**149. Otra trūkumus redz, savus Fremde Fehler sieht man, die
neredz eigenen nicht**

KP 271B; K 148; Č 331; Д 620

Otram redz smilgu, sev pašam baļķi neredz. LL 13; Z, V, L

Otra acī skabargu redz, pats savā ne baļķi. 337, 210, Valka; K,
Z, V, L

Otram skabargu redz, pats sev baļķi neredz. 1716, 342

Savā acī baļķi neredz, otram pat skabargu saskata. 1900, 1758,
Cēsis

Savā sētā neredz baļķi, bet kaimiņū sētā redz smilgu. 1690, 1087,
Kuldīga

Pašam grēku maiss uz muguras, otram ierauga kulīti. 67, 1055,
Cēsis

Otra vaina acīs duras. B 544

Man sieht den Splitter im fremden Auge, im eignen den
Balken nicht. D I 143

Er sieht anderer Leute Splitter und seinen eigenen Balken
nicht. D I 143

Einen Strohalm im Auge seines Nachbarn und nicht den
Balken im eigenen sehen. D I 143

Anderer Fehler seh'n wir, unsere nicht. T 26

Verrucis offenditur ac tubera habet. D I 143 lt.

**150. Ko pats dara, to piedēvē Was man selber tut, das
otram schreibt man auch dem ande-
ren zu**

KP 272A; Č 116; 448

Kas pats aizkrāsnē sēd, tas citu aizkrāsnē meklē. 1207, 8506,
Kuldīga

Pats krāsni guļ, citu pa dibenu meklē. 834, 322, Jelgava; Z, V
Kas pats no aizkrāsnes nācis, tas vienmēr tur otru grib atrast.
17, 30618, Madona

Pats guļ maisā, citu pa dibenu grābsta. 1652, 1613, Bauska
Pats maisā, citu pa maisu meklē (v. grābsta). 968, 1855, Bauska
(v. 1650, 740, Bauska)

Kur pats guļ, tur citu meklē. 70, 1608, Jelgava; K, Z, V
Kas pats dubļos vārtijies, tas mēdz otru dubļos meklēt. 1690,
1693, Valmiera; K, Z, V

Zaglis aizvien domā, ka visi cilvēki ir zagļi. 556, 12122, Val-
miera; Z

Man sucht Niemand hinter dem Ofen, wenn man nicht sel-
ber dahinter gesessen hat. D II 410

Man sucht Keinen hinter der Thür, wenn man nicht selbst
dahinter gesteckt hat. D II 410

Es sucht Keiner den Andern im Sack, er habe denn selbst
darin gesteckt. D II 410

Der Dieb meint, sie stehlen Alle. D I 292

Wie der Schelm ist, so denkt er sich's. D I 292

Wie der Schelm selber ist, so denkt er auch von Anderen.
D I 292

Die Schlimmes thun, fürchten stets Schlimmes. D I 292

Wer Böses thut, erwartet nie Gutes. D I 292

Autumat hoc in me, quod novit perfidus in se. D II 410 lt.

Ut tute es, item omnes censes esse. D I 292 lt.

**151. Izlabo vispirms savas kļū- Du sollst zuerst deine eigenen
das Fehler gutmachen**

KP 273; K 150; Č 330; 331; Д 622; 624

Pirms noslauki savu duru priekšu, tad ķeries pie cita. 231, 6303,
Bauska; K, Z, V

Mēz papriekš savas durvis, tad skaties citās. 67, 1499, Cēsis
Pirmāk atslauki pats savas namdurvis, tad slauki otra. 353,
9562, Liepāja; K, Z, V

Lai katrs priekš savām durim mēž, tad visas malas tīras būs.
LL 587

Nemazgā cita kreklu, mazgā pats savu. 23, 14444, Valmiera
Papriekš klūpi savā kažokā un pēc tam otra. 1557, 224, Bauska
Izvelc papriekšu baļķi no savas acs un tad no otra skabargu.
1551, 1819, Jelgava; K

Velc papriekš baļķi iz savas acs. 1244, 4519, Aizpute; Z, V

Nekriti pār saviem baļķiem, cita skabargas meklēdams. 848, 2149,
Talsi

Jeder kehre vor seiner Thür. D I 826

Kehre erst vor deiner Thür, dann hilf dem Nachbar. D I 826

Jeder fege vor seiner Thür, so werden alle Gassen rein. D I 826

Fege vor deiner Thür, so brauchst du Besen genug. D I 826
Richte vor deinem Haus, dann schau nach andern aus. D I 826

Ein Jeder kehre vor seiner Thür und werfe dem Andern die Schut nicht für. D I 826

Blick' erst auf dich, dann richte mich. KS 118

Lieber Af' sieh erst auf dich, Dann lobe oder schelte mich. D II 350

Guckt zuerst in euer eignes Töpfchen. D II 350

Guck in dein eigen Häfelein. DSS 101

Sieh in dein eigen Spiel. DSS 101

Qui alteri vult injuste dicere, se prius respiciat. D II 350 lt.

152. Kas daudz runā — melo Wer viel redet — lügt

Kas pulka runā, tas pulka melo. 1880, 3506, Bauska

Kas daudz runā, daudz (v. pulka) melo. 116, 1104, Valmiera (v. 696, 3, Rīga); K, Z, V

Kas daudz runā, tas daudz melo. 94, 5557, Liepāja; K, Z, V, L

Kas runā daudz, tas melo daudz. 1601, 1734, Tukums; V, L

Kas daudz runā, tas daudz pļāpā (v. grēko). 1900, 945 (953, 316), Cēsis

Wer viel redet, lügt viel. D II 250

Wer viel spricht, wird viele Lügen sagen. D II 250

153. Daudz melo Viel lügt

Melo, ka ausis vien kust. 1268, 305, Ilūkste; K, Z, V, L

Melo tā, ka ausis kust. 1385, 795, Bauska; K, Z, V

Melo, ka ausis vien kūp. 1376, 2700, Bauska; K, Z, V

Melo, ka pakausis kūp. 1225, 12774, Talsi; K

No meliem jau pakausis kūp. 1766, 304, Valmiera

Melo, ka mati svilst. 1225, 1658, Bauska; V

Lügen, dass sich die Balken biegen. D II 61

Er lügt, dass sich alle Bäume biegen. D II 61

Er lügt das Blaue vom Himmel herunter (das Grüne vom Mistbach). D II 61

154. Labs ātri dzirdams, Schlimme Botschaft bringt man slikts — vēl ātrāk bald, gute — spät

KP 274; K 147; Č 188; 189; Д 467; 687

Labu sadzirdēt ir biezas ausis, bet ļaunu — plānas. LSP 3935
Ļauna slava tāļu iet. 464, 3103, Cēsis

Böse Botschaft bringt man bald. D I 266
Schlimme Botschaft bringt man bald. D I 266
Die schlechten Nachrichten sind die ersten. D I 266

**155. Noklausoties dzird savu Der Horcher hört seine eigene
negodu Schand**

Kas aiz durvīm klausās, dzird pats savu negodu. 1584, 4795,
Jelgava; K

Kas aiz durvīm klausās, tas pats savu kaunu dzird. 17, 58, Talsi;
V, L

Der Horcher an der Wand Hört seine eig'ne Schand. D I 749

Der Horcher hinter der Wand hört seine eigene Schand.
D I 749

**156. Ļaužu valodas neapklusī- Bist du ins Gerede der Leute
nāsi gekommen, so kannst du sie
nicht zum Schweigen bringen**

KP 279; K 150; Č 114; Д 690; 832

Ļaudīm nevar muti aizbāzt. 280, 1531, Rīga; K, Z, V, L

Ļaužu mute na klāva durovas, naaiztaseisi. 820, 1500, Rēzekne;
L

Ja ļaudīm gribētu muti aiztaisīt, tad miltu pietrūktu priekš klis-
tera. 384, 1013, Sloka; Z, V

Kas suņam muti aizbāzīs. LL 119

Tu sunim neaizliegši riet. 1, 2196, Valmiera

Uz otra mutes neuzsegsi lakata. 17, 23407, Valka

Vējam pūst neaizliegši, ne ļaudīm runāt. 555, 717, Madona

Nevar nolīdzināt ne mežiem galotnes, ne ļaudīm valodas. 17,
8596

Kas var koku galus, kas ļaužu valodas nolīdzināt. 76, 2201, Val-
miera

Wer Jedem das Maul stopfen wollte, müsste viel Mehl haben.
D II 81

Der müsste viel Mehl (Brei) haben, der alle Mäuler verklei-
ben wollte. D II 81

Es müsste Einer viel Schlösser haben, wenn er allen Leuten
den Mund zusperren wollte. D II 81

Es ist nicht Heu genug gewachsen, um den Leuten den
Mund zu verstopfen. D II 81

Um aller Leute Mäuler zu stopfen, gehören viel Wische
dazu. D II 81

Wer kann dem Hunde das Bellen verwehren. LL 119

Lass die Leute reden und die Hunde bellen. D II 248

Lasst die Leut' schwatzen. D II 248
Lass reden, wer reden will. D II 248
Multum farris habet qui cunctis obstruit ora. D II 81 lt.

157. **Ļaunas runas nekaitēs**   **Böse Reden bringen keinen Schaden**

KP 277A; Ć 23

Kaņa lāsti debesīs nekļūs. 1008, 6722, Aizpute; K, Z, V, L
Suņa balss nekļūs debesīs. LL 246
Katzengebet geht nicht in den Himmel. D I 878
Eines Hundes Gebet kam nicht in den Himmel. D I 878

ĶILDAS. MIERS

STREITE. EINTRACHT

158. **Divi līdzīgi vienā vietā**   **Zwei Gleiche auf demselben nesatiek**   **Fleck vertragen sich nicht**

A

KP 281A; K 135; Ć 296; 386; Д 593; 774

Divi kaķi vienā maisā nesatiek. 116, 880, Valmiera; K, Z, V, L
Divas kaķes uz vienas krāsns nesatiek. 1620, 2228
Divi kaķi vienā zābakā plēšas.⁵
Daudz zvirbuļu vienā perēklī nesader. 1690, 6293, Skrunda; K, Z, V, L
Divi gaiļi vienā sētā nesatiek. 759, 8406, Jelgava
Divi gaiļi nesader uz vienu s... gubeni. LL 306
Divas cūkas vienā maisā nesatiek. 929, 58359, Jelgava
Divi lāči vienā migā nevar satikt. 828, 9067, Rīga
Vienā purvā divi velni nevar satikt. 142, 3737, Madona
Zwei Hahnen auf einem Mist vertragen sich nicht. D II 756
Zwei Weiber in einer Küche thun nie gut. D II 756
Zwei Weiber auf einer Diele, ist eine zu viel. D II 756

B

Divi suņi pie viena kaula nesader. 1895, 1197, Aknīste; K, Z, V, L

⁵ Latvijas PSR V. Lāča bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu nodaļas A. Bīlenšteina arhīva materiāli. 20

Pie viena kaula un tukšas bļodas ir divi suņi nesader kopā. 17,
614, 71, Valka

Rejas kā suņi pie kaula. 828, 11020, Alūksne

Divi suņi pie kaula nepaliek draugi. 3, 129, Jelgava

Divi kaķi pie vienas bļodas nesatiek. 508, 1405, Ludza

Divas cūkas pie vienas siles nesatiek. 508, 2352, Ludza

Zwei Hund' an einem Bein Kommen selten überein. D II 756

Drei Hunde an einem Knochen vertragen sich selten. D II
756

Zwei Sperlinge an einer Kornähre vertragen sich nicht. D II
756

Zwei Katzen und eine Maus, Zwei Weiber in einem Haus,
Zwei Hund' an einem Bein Kommen selten überein. D II
756

Una domus non alit duos canes. D II 756 lt.

159. Pretēji raksturi nesatiek   Entgegengesetzte Naturen ver- tragen sich nicht

KP 282; K 137; Ć 296; 664; Д 263; 772

Ķildīgi ļaudis dzīvo kā suns ar kaķi. 94, 1415, Liepāja; K, Z, V,
L

Dzīvo kā suns ar kaķi. 1784, 266, Cēsis; Z, V, L

Plēšas kā suns ar kaķi. 1212, 305, Alūksne; K, Z, V, L

Plēšas kā suns ar kaķi vienā maisā. 73, 293, Aizpute

Satiek kā suns ar kaķi. 853, 178, Valka; K, V

Satiek kā suns ar slotas kātu. 555, 856, Madona

Nevar satikt kā ar kunga zābakiem. 740, 4981, Rēzekne

Nevar saderēt kā uguns ar ūdeni. 208, 1358

Sie leben wie Hund und Katze. D I 765

Sie sind auf einander wie Hund und Katze. D I 765

Leben wie Katzen und Hunde. D I 765

Sich vertragen wie Katzen und Hunde. D I 765

Sie zanken (streiten) wie Katzen und Hunde. D I 765

160. Lēnīgi raksturi saprotas   Geduldige Naturen vertragen sich

Lēnas aitas vienā kūtī sader (saderas). 834, 5768, Jelgava; Z, V

Lēnas avis vienā kūtī sader (saderas). 840, 2840, Madona; K,
Z, V

Lēni suņi dzīvo vienā būdā. 527, 37267, Cēsis; V

Der geduldigen Schafe gehen viel in einen Stall. D II 291

Geduld und Batzen gehen viel in einen Sack. D II 291

161. Viens ķildoties nevar   Einer allein kann nicht zanken

Viena pagale nedeg. 23, 15270, Valmiera; K, Z, V, L
Viena pagalīte ir kungam nedeg. 917, 3031, Jelgava
Viena pagale krāsnī nedeg, divas uz lauka deg. 1660, 6017, Kul-
dīga

Ein Brand allein brennt nicht lange. D I 351
Ein Scheit allein macht kein gutes Feuer. D I 351
Ein Pfennig klingt nicht. D I 365
Eine Nuss rappelt nicht im Sacke. D I 365

**162. Jo tālāk ķildās, jo vairāk   Je mehr man sich streitet, je
nepatikšanu   grösser der Ärger**

KP 290; K 137; Ć 383; Д 846

Jo mēslu min, jo tas plešas. 1877, 155, Jelgava
Jo mēslus rakā, jo mēsli smird. 393, 1099, Saulkrasti
Jo s... min, jo s... smird. Mag 75
Jo dziļāk mežā, jo vairāk malkas. 1880, 1766, Bauska; Z, V, L
Je mehr man den Dreck rührt, je mehr stinkt er. D I 808
Wenn man im Dreck stochert, so stinkt er erst recht. D I
808
Je mehr man im Kothe wühlt, um so übler stinkt er. D I 808
Stercus olet fetidum, quo plus uertendo mouetur. D I 808 lt.

**163. Diviem ķildojoties, trešais   Wenn zwei sich streiten, lacht
gūst labumu   der dritte**

A

KP 292A; K134; Ć 420; Ж 94; 150

Kur divi strīdas, tur trešais gūst labumu. 116, 23168, Valmiera
Kur divi ķildojas, tur trešais dabū. 556, 1538, Valmiera
Divi strīdējas, trešais atņem. LL 338
Kur divi plūcas (v. rīvējas), tur trešais smejas. 1455, 5244, Auce
(v. 929, 66046)
Kur divi kaunas, trešais smejas. 508, 1865, Kārsava
Divi kur sāk ķildoties, trešais vinnētājs. 1079, 1667, Jūrmala
Kur divi rejas (v. kaujas), tur trešais rij (v. uzvar). 231, 5409,
Bauska; K, Z, V (v. 1177, 23555, Bauska)
Kamēr divi suņi kaula dēļ plūcas, trešais to pakampis aizskrien.⁶
1685, 1171, Talsi; K
Kur divi tīsojās, tur trešais barojās. 1940, 2758, Kārsava
Kur divi plēšas, tur trešam jauni zābaki. 1008, 4131, Liepāja

⁶ Wenn zwei Hunde sich beissen, kommt der dritte und nimmts weg.
LL 338

Zwischen zwei Streitenden freut sich der Dritte. D II 753
Während ihrer Zwei Zanken um ein Ei, Steckts der Dritte
bei. D II 753

Wenn zwei sich zanken, freut sich der dritte. G 270, 10

B

KP 292B; K 134; Ć 434; Д 173

Samaisītā ūdenī labi zvejot. LL 242

Jū tymšōks yudins, jū pravnōka zveja. 1925, 2293; Rēzekne

Sajauktā ūdenī zivis peld pa virsu. 1730, 66254, Jelgava

Jo duļķaināks ūdens, jo labāka zveja. 997, 3146, Ventspils

Im Trüben fischen. D II 482

Er fischt gern im Trüben. D II 482

In trübem Wasser fischen. D II 482

Er will in trübem Wasser fischen. D II 482

Er fischt in trübem Wasser. D II 482

Im schmutzigen Wasser fischen. D II 482

In trübem Wasser ist gut fischen. D II 483

Piscari in turbido. D II 482 lt.

In turbida aqua optima est angvillae captura. D II 483 lt.

164. Kam niez, tas kasās

Wen's juckt, der kratze sich

K 123; Д 621

Kam niez, tas kasās. 1877, 914, Jelgava; K, Z, V, L

Wen's juckt, der kratze sich. D I 844

Wenn's dich juckt, so kratze! D I 844

165. Strīds bez pamata

Zwietracht ohne Grund

K 137

Strīdas kā par ķeizara bārdu. 793, 85, Valka

Sie streiten sich um des Kaisers Bart. T 451

166. Ķīldojoties nākas ciest

Streit führt zum Leid

A

KP 293A; Ć 54

Kas piķi rakā, tas nosmērējas. 1552, 166, Valka

Kas piķi aizkar, tas sagānās. LL 450

Kas uguni pūš, tam dzirksteles lec acīs. 929, 6286, Jelgava; K, Z
Jo palnus putynōsi, tod dzērksts leks acīs. 1940, 2737, Kārsava
Wer Pech anfasst, besudelt sich. D II 209
Wer mit Pech umgeht, besudelt sich. D II 209
Wer mit Pech umgeht, beschmiert sich die Hände. D II 209
Wer Öl misst, kriegt schmierige Hände. D II 206
Wer ins Feuer bläst, dem fliegen die Funken in die Augen.
KS 129
Qui tangit picem, contaminabitur. D II 209 lt.
Qui picem tangit, inquinabitur ea. D II 209 lt.

B

KP 293B; K 135; C 144; 146; D 265

Piktam sunim saplēsta āda. 116, 5946, Valmiera; K, Z, V, L
Kurs gails kauslīs, tys nikod nav i žyrns. 1940, 2643, Kārsava
Asam nazim plāni zobi. 1493, 3987, Ventspils; K, Z
Pikta kaza vilkam kļūst par baribu. L 110-3
Böser Hund, zerrissenes Fell. D I 259
Bissige Hunde haben zerbissene Ohren. T 226
Canis qui mordet mordetur. D I 259 lt.

167. Nejaucies citu darišanās   Du hast dich in fremde Angelegenheiten nicht einzumischen

KP 294A; K 136; 137; C 330; 331; 669; D 267; 556

Nebāz savu degunu, kur nenākas. 23, 693, Valmiera, Rīga
Nebāz savu degunu, kur velns ziepes vāra. 353, 1575, Liepāja; K, V
Nebāz savu degunu cita žagaru vezumā. 877, 173, Kuldīga; V
Nebāz savu liku degunu citu taisnās darišanās. 929, 64047, Jelgava

Neej citu pirtī kašķi meklēt. 8, 1652, Jelgava; K, Z, V, L

Nemeklē blusu svešā pirtī. 1930, 951, Malta

Kas tavu kazu tirgū ved. 1459, 402, Valmiera; Z, V, L

Kas tavu utaino cūku veda tirgū. 448, 85, Cēsis

Kas tavu mēli šķirbā bāza. 189, 891, Valka; V

Nabōz sovas pōrneicas cyta kotlā. 929, 48457, Daugavpils

Er steckt seine Nase in Alles. D II 210

Steck' deine Nase nicht in anderer Leute Suppe. D II 57

Steck deinen Löffel nicht in anderer Leute Töpfe. D II 57

Um fremde Briefe und Seckel soll sich Niemand kümmern.
D II 57

Peterlein muss nicht auf allen Suppen sein. D II 210

Er will überall mit im Troge liegen. D II 210

Er isst die Petersilie in allen Suppen. D II 210

Sich in jeden Brei mischen. D II 210

168. Labāk miers nekā strīds   Besser Eintracht als Zwietracht

A

KP 296; K 134; Ć 419; 446; Д 264; 266

Slikts miers ir labāks par labu strīdiņu. 739, 9653, Rīga

Viens sauss kumoss ir gārdāks ar mieru nekā barots vērsis ar naidu. 384, 3786, Sloka

Ein schlechter Friede ist besser, als ein gerechter Krieg.
G 88, 123

Ein magerer Vergleich ist besser, als ein fetter Process.
D II 528

Ein magerer Vergleich ist besser, als ein feistes Urtheil.
D II 528

B

KP 296

Miers baro, nemiers posta. 334, 431, Valka; K, Z, V, L

Miers atnes maizi, ienaidis raizi. 1225, 29258, Jelgava; K, Z, V, L

Friede ernährt, Unfriede verzehrt. D I 515

Der Friede baut die Städte, und der Unfriede verheert sie.
D I 515

169. Ar maigumu panāk daudz   Zartheiten vermögen viel

K 135; Д 267

Miļš teļš divas govīs zīž. 1084, 3696, Jelgava

Lobs teļš divys mōtis zeiz, speiteigs nivīnys. 1950, 3728, Daugavpils

Pazemīgs teļš izzīž divas mātes. 365, 345, Viļāni

Veiklam teļam divas mōtes, lānam nivīnys. 1473, 810, Ludza

Mudram teļam divi mōtes, lānam nivīnas. 935, 33306, Rēzekne

Das sanfte Lamm saugt an zwei Müttern und das übermütige bloß an einer. D II 316

Zahmes Kalb saugt an seiner Mutter und an vier andern.
D II 316

Das sanfte Lamm saugt an der Brust der eigenen Mutter und an der von anderen. D II 316

Der Schleicher Überwindet den Beisser. D II 316

Ein Schleicher so weit kommt als der Renner. D II 316

170. Labs vārds spēj daudz   Gute Worte vermögen viel

A

Mīļi vārdi spēj daudz un maksā maz. 1084, 6380, Jelgava
Laiņi vārdi paspēj daudz un maksā maz. 230, 3544, Talsi; K,
Z, V

Laiņns vārds augļojās desmitkārtīgi. 556, 5727, Valmiera
Labs vārds daudzī spēj. Bb 32, 1335, Madona
Dažreiz labs vārds labāks nekā liela dāvana. 1659, 552, Jēkab-
pils

Gute Worte vermögen viel und kosten wenig. D II 702

Ein gutes Wort kostet Nichts. D II 702

Ein gut Wort ist besser denn eine grosse Gabe. G 266, 180

B

Labam vārdam laba vieta. 1707, 4027, Aizpute; K, Z, V

Labs vārds ņem labu vietu. 1225, 25611, Jelgava; V

Labs vārds atrod labu vietu. 1374, 2488, Bauska; L

Ein gutes Wort findet eine gute Statt. D I 660

RICĪBA. SEKAS

HANDLUNG UND FOLGEN

171. Katrs pats izbauda savas   Jedermann erfährt selbst die
ricības sekas   Folgen seiner Handlung

A

KP 228A; K 140; Č 197; Избр 67

Ko sēsi, to pļausi. 1877, 1173, Jelgava; K, Z, V, L

Ko cilvēks sēj, to pašu tas arī pļaus. 13, 10, 5, Liepāja; Z

Was du säest, das wirst du ärnten. D II 649

Was der Mensch säet, das wird er ernten. D II 649

Quemadmodum (Ut) sementem feceris, ita et metes. D II
649 lt.

Dum sit (fit) pauca seges, pauca metendo leges. D II 649 lt.

B

KP 227A; K 139; Д 139

- Kā tu man, tā es tev. 1900, 1763, Cēsis; **K, Z, V**
 Kā tu otram dari, tā otrs tev. 280, 2028, Sigulda
 Kādās kamanās tu mani sēdini, tādās es tevi. 521, 30, Valmiera
 Wie du mir, So ich dir. D II 650
 Neckst du mich, ich necke dich wieder. D II 650
 Kommst du mir so, so komme ich dir so. D II 650
 Hilf du mir, so helf ich dir. D II 650
 Wer mich schlägt, den schlag' ich wieder. D II 650

C

- Kāds sveiciens, tāda atbilde. Bdz 683, 44, Valmiera
 Kā tu citus sveiksi, tā tevi viņi apsveiks. 144, 1946, Daugavpils
 Guter Gruss, gute Antwort. D II 646
 Wie der Gruss, so der Dank. D II 646

D

KP 227C; K 140; 141; Ć 109; 110; 111; Д 194; 233; 755

- Kā mežā sauc, tā atskan. 3, 2667, Jelgava; **K, Z, V, L**
 Kā laukā sauc, tā mežā atskan. 834, 7089, Jelgava; **K, Z, V**
 Kā mājā sauc, tā atskan. 997, 15421, Ventpils
 Kā sauc, tā atskan. 1381, 162, Bauska; **K, Z, V, L**
 Kā klieudz, tā atskan. 116, 23931, Valmiera; **K, V, L**
 Kāda balss, tāda atbalss. 23, 3419, Valmiera; **K, Z, V**
 Wie man in den Wald schreit, so schallt es wieder heraus.
 D II 653
 Wie man in den Busch ruft, so schallt es heraus. D II 653
 Wie du in den Wald (das Feld) rufst, so kriegst du auch Ant-
 wort. D II 653
 Siluis immissum solet echo remittere bombum. D II 653 lt.

E

- Kā prasa, tā atbild. L 40-25
 Wie die Frage, so die Antwort. D II 646

F

KP 228F; Ć 34; 282

- Dara labu, dara sliktu — viss pašam. 848, 797, Talsi; **K**
 Dara labi — pašam labi; dara slikti — pašam slikti. 1684, 1934,
 Talsi

Kas pašam nepatīk, to otram nevēli. 179, 1534, Valka; Z, L
Was du nicht willst, das dir geschieht, das thu auch einem
andern nicht. W V 389, 38
Was du nicht willst, das man dir tu, das füg auch keinem
andern zu. T 469

173. Ar labu var vairāk panākt Mit Güte erreicht mehr

A

KP 229A

Ar labu vārdu tālāk tiks nekā ar pātagu. 1341, 31020, Jēkabpils
Ar vienu labu vārdu vairāk panāksi nekā ar simts ļaunu. 1341,
32410, Rīga
Par laipnu vārdu dažkārt var vairāk nopirkt nekā par naudu.
1779, 988, Rēzekne
Laipna valoda vairo draugus. 1659, 547, Jēkabpils
Ar labu var noplēst divas ādas, bet ar naidu pat vienu nenoplēsīs.
208, 1950, Rīga
Ar laipnību jau pat velnam vērdiņu izmānīsi. 1341, 26603, Jē-
kabpils
Labāk ar labu nekā ar ļaunu. 1668, 4070, Talsi; Z, V, L
Mit guten Worten fängt man die Leute. D II 709
Schöne Worte machen den Gecken fröhlich. D II 709
Blandiendo decipiuntur homines. D II 709 lt.

**174. Nepriecājies par cita ne- Du sollst nicht schadenfroh
laimi sein**

KP 231; K 142; D 125

Nesmejies, kad citam pirts deg, — ka tev pašam istaba nenodeg.
1010, 5386, Ventspils; K, Z, V
Nepriecājies, kad otram pirts deg, ja pašam gaļa nežāvēta. 1552,
2929, Rīga
Nepriecājies uz cita bēdām, sava bēda priekšā. 1311, 1424, Viļaka
Ļauni prieki sliktu galu ņem. 137, 996, Valmiera
Es geht dich auch an, wenn deines Nachbarn Haus brennt.
D II 127
Wenn es beim Nachbar brennt, trage das Wasser in dein
Haus. D II 127

175. Otram ļaunu darīdams, Das Böse, was man dem ande-
pats sev izdara ren antut, tut man sich selbst
an

KP 232; K 138; Ć 28; 29; Д 657

Kas otram (v. citam) bedri rok, pats iekrīt.⁷ 10, 924, Valka K,
Z, V, L (v. NLGr 190)

Kas otram bedri rok, pats dibinu raug. 542, 757, Valmiera

Citam rok kapu, pats iekrīt.⁸ 84, 445, Jelgava; K, Z, V, L

Otram kapu rakdams, mēru ņem pie sevis. 67, 2741, Cēsis; K, Z

Kas otru gāž, pats krit. 387, 5135, Liepāja

Citu grāvi gāzdams, pats iekrīt. 1341, 30539, Jelgava; V

Kas otram valgu liek, pats valgā iekrīt. 527, 47400, Liepāja

Kas otram valgu liek, pats savaldzinās. 1694, 759, Kuldīga; K,
Z, V

Otram cilpu met, pats pakaras. 1206, 1202, Kuldīga

Citu kar, pats pakaras. 1225, 36172, Jelgava

Otru sličina, pats noslikst. 1242, 3255, Kuldīga

Otram riebdoms, pats sev sariēbsi. 1341, 18589, Madona; K, Z, L

Kas otram rikstes griež, pats dabū pērienu. 1759, 508, Madona;
K

Nesien priekš cita rikstes, pats tapsi pērts. 1084, 6048, Jelgava

Otram sit, pašam tiek. 1552, 4657, Valka; V

Kas otram ar akmeni sviež, pats sev trāpa. 917, 4746, Jelgava;
K, Z, V

Otram sviež, pašam trāpa. 1114, 19, Tukums; Z

Akmens krit atpakaļ uz pašu sviedēju. 116, 26142, Valmiera

Kas otram ļaunu vēl, pašam notiek. 1014, 792, Aizpute

Ļauns ļaunam atdodas. B 1038

Wer Andern eine Grube gräbt, fällt selbst hinein. D I 643

Wer einem Andern Schlingen legt, Sich selbst darin zu fan-
gen pflegt. D I 643

Wer eine Schlinge für einen Andern legt, läuft selbst hin-
ein. D I 643

⁷ Sal. latv. tdz.: Skaugīts manim bedri raka

Pašā ceļa maliņā.

Krīt skaugītis, lauž galviņu

Manas bedres dibenā.

804, 1245, Liepāja

Skaugis man bedri raka,

Gaida mani iekrītam.

Pats, skaugīti, iekrītīsi,

Tumšu nakti staigādams.

72, 10604, Aizpute

⁸ Sal. latv. tdz.: Ļaudis manim kapu raka,

Es kapāi negulēšu;

Lai guļ kapa dibenāi

Mana kapa racējiņi.

LD 9109, Lielvārde

Wer das Unglück Anderer sucht, findet den eigenen Schaden. D I 643

Incidit in foveam qui primus fecerat illam. D I 643 lt.

In foveam cecidit, quam fecerat ipse. D I 643 lt.

Captiores saepe ipsi capiuntur. D I 643 lt.

Suo ipsius laqueo capitur. D I 643 lt.

In auctorem poena redit suum. D I 643 lt.

**176. Nepateicība — pasaules Undank ist der Welt Lohn
alga**

Nepateicība — pasaules alga. 1148, 2549, Kuldīga; K, Z, V, L
Nepateicība ir labdarības alga. 1225, 9611, Jelgava

Undank ist der Welt Lohn. D II 500

PIEMĒROŠANĀS VIDEI.

PRASME IZMANTOT APSTĀKĻUS

ANPASSUNG DER UMGEBUNG.

DAS KÖNNEN, SICH DIE VERHÄLTNISSE ZUNUTZE ZU MACHEN

**177. Griez briesmām laikus ceļu Der Gefahr muss man zeitig
aus dem Wege gehen**

A

KP 234

Tālu no liesmām, tālu no briesmām. LL 526

Tālu no lāča, tālu no viņa nagiem. LL 693

Kungam un trakam ar siena vezumu ceļš jāgriež. 1341, 30483,
Jelgava

Ja negribi muguru liekt, tad griež kungam pa gabalu ceļu. 1341,
2409, Jelgava

Weit vom Jupiter ist weit vom Blitz. W V 152, 17

Weit davon ist für den Schuss gut. T 533

B

Kas lokās, tas nelūst. 929, 52854, Jelgava

Labāk lūzt, nekā liekties. 1188, 3295, Aizpute

Vari lūzt, ja lauž, bet — ne liekties. 908, 1366, Alūksne

Biegen oder brechen. T 65

Es muss biegen oder brechen. D I 237

Wer sich nicht biegen lassen will, muss brechen. D I 237

178. Pret varu grūti cīnities   Gegen Macht lässt sich schwer
kämpfen

KP 235; K 75; Č 342; Д 830

Pret straumi nevar peldēt. LL 572

Pret straumi grūti peldēt. 747, 158, Tukums; K, Z, V

Vējam nevar pretī atpūst. 997, 814, Ventspils; K, Z, V

Ar dvašu pret vēju naatsaturēsi. 1850, 9761

Wider den Strom ist übel schwimmen. D II 407

Gegen den Strom ist schwer schwimmen. D II 407

Wider den Strom ist nicht gut zu schwimmen. D II 407

Gegen Wind und Strom kann man nicht segeln. D II 407

Blas't nicht gegen den Wind. D II 407

Contra fluminis tractum niti difficile. D II 407 lt.

Contra torrentem niti. D II 407 lt.

179. Kā vari, tā dari   Wie du vermagst, so sollst du
auch tun

A

KP 236; K 108; Č 208; 342; 521; Д 58; 329; 679

Kā var, tā jādzīvo. 1192, 478, Jelgava; Z, V, L

Kā vari, tā dari. 508, 2067, Jelgava; Z, V

Kā māc, tā dzied; kā var, tā dzīvo. 17, 26224, Tukums

Ja nevar, kā grib, tad jāgrib, kā var. 1880, 5820, Ilūkste

Ne dzīvo, kā gribi, bet dzīvo, kā vari. 1592, 9725, Tukums

Kai var, tai ar. 640, 437, Rēzekne; L

Kai var, tai ar, kod redzēsi, tod apecēsi. 820, 405, Rēzekne

Kā redzi, tā iztiec. 929, 28329, Liepāja

Nabags — kā var, bagāts — kā grib. 1208, 3521, Aizpute; K, Z,
V

Lielmanis dara, kā grib, nabags — kā var. 941, 4056, Jelgava;
K, Z, V

Bagāts dara, kā grib, nabags — kā var. 208, 1307, Cēsis; K, Z, V

Kādā pašā tu dzīvo, tāda priecājies. 840, 2798, Gulbene; K, Z,
V

Wer nicht kann, wie er will, muss wollen, wie er kann.
D II 697

Reiche essen, wann sie wollen, Arme — wann sie was haben.
D I 436

Wer wenig Tuch hat, mache den Rock desto kürzer. D II 320

Man schneidet die Riemen, nachdem die Haut ist. D II 320

Die Geiss soll weiden, wo sie angebunden ist. D I 87

Niemand mag weiter springen, als sein Springstock lang
ist. D II 383

Ut quimus, quando ut volumus no licet. D II 697 lt.

181. Labāk kaut kas nekā nekas Besser etwas als nichts

A

KP 238A; K 108; Ć 309—312; Д 651

Labāk zilīts rokā nekā mednis kokā. JLg 252

Labāk zīle rokā nekā mednis kokā. 1631, 726, Jelgava; K, Z, V, L

Labāk zvirbulis rokā nekā mednis kokā. 926, 852, Talsi; Z

Lobōk zvierbuļš kuļī nakai mednis mežā. 1940, 6075, Ludza

Labāk sesks lamatās nekā lapsa mežā. 1717, 330, Liepāja

Labāk zaķis ķešā nekā lācis mežā. 1930, 950, Malta

Labāk būdiņa uz zemes nekā pils gaisā. 1641, 425, Jelgava

Labāk viens rokā nekā trīs kokā. 1699, 5926, Liepāja

Labāk viens zvirbulis rokā nekā desmit uz jumta. 501, 229,
Bauska

Besser einen Spatz in der Hand, als eine Taube auf dem
Dache. D I 191

Ein Sperling in der Hand ist besser, als zehn auf dem
Dache. D I 191

Ein Vogel im Korb ist besser, als hundert in der Luft. D I
191

Besser ein Vogel im Netz, als zehn in der Weite. D I 191

Besser ein Vogel in der Hand, Als zehn über Land. D I 191

Besser ein kleiner Fisch, Als gar Nichts auf dem Tisch. D I
185

Besser ein halbes Ei, als eine ledige Schale. D I 184

Besser heut' ein Ei, als morgen ein Kuchlein. D I 725

Ein schwarzes Ränftchen ist besser, als eine leere Faust.
D I 213

Ein kleiner Fisch auf dem Tisch ist besser, als ein grosser
im Bach. DSS 130

Besser ein Pantoffel an der Wand, als Nichts daran. D I
188

Besser ein blindes Pferd, als ein leeres Halfter. D I 180

Ein Heut ist besser, denn zehn Morgen. D I 726

Besser ein dürrer „Hab' ich“, als ein fetter „Hätt' ich“. D I
181

„Hab' ich“ ist ein schöner Vogel, „Hätt' ich“ ist nur ein
Nestling. D I 181

Una avis in laqueo plus valet octo vagis. D I 191 lt.

Plus valet in manibus passer quam sub dubio grus. D I
191 lt.

Est avis in dextra melior quam quatuor extra. D I 191 lt.

B

- Labāk maz, kā nemaz. 1079, 1557, Jūrmala
 Labāk tā, kā nekā. 384, 899, Jūrmala
 Etwas ist besser, denn Nichts. D I 215
 Es ist besser Wenig, als Nichts. D I 215
 Melius putatur aliquam partem, quam nullam attingere. D I 215 lt.

C

KP 238B

- Labāk odiņš kāpostos nekā pavisam bez gaļas. 556, 4839, Valmiera
 Labāk blusu kāposti nekā bez gaļas. 937, 118, Rīga
 Besser eine Laus im Kraut als gar kein Fleisch. D I 193

D

- Tas ir bagāts, kam pietiek. 855, 5219; K
 Tas nav bagāts, kam ir daudz, bet tas ir bagāts, kam ir diezgan. 116, 18461, Valmiera; K
 Bagāts nav tas, kam daudz, bet tas, kam diezgan. 556, 4613, Valmiera
 Ne tas ir bagāts, kam pulka, bet tas, kam diezgan. 696, 31, Rīga
 Zufriedenheit ist der grösste Reichtum. D II 741

182. Kas daudz grib, tam maz **Wer vieles haben will, bekommt wenig**

A

KP 239; K 155; C 57; 70; Д 860

- Kas daudz grib, tam maz tiek. 1695, 1833, Valmiera; **K, Z, V, L**
 Daudz grib, maz tiek. 1900, 3629, Alūksne; **K, Z, V, L**
 Daudz grib, maz dabū. 1805, 1616, Liepāja; **K, Z, V**
 Daudz grib, maz panāk. 917, 621, Jelgava, Valmiera
 Kas daudz kāro, tam maz tiek. 12, 2059, Jelgava
 Daudz gribētājam maz tiek. 84, 1289, Jelgava
 Wer zu viel fasst, lässt viel fallen. D II 552
 Wer zu viel haben will, dem wird zu wenig. D II 553
 Der Alles will haben, soll Nichts haben. D II 553
 Wer Alles will, kriegt Nichts. D II 553
 Wer zu viel will, bekommt zu wenig. D II 553
 Qui totum vult, totum perdit. D II 553 lt.

B

- Kas diviem zaķiem pakaļ dzenas, neviena nedabū. 1627, 3323, Jelgava; Z
 Divus zaķus reizē ķerdams, neviena nenokārsi. 17, 26983, Cēsis; K, Z, V
 Kas divus zaķus šauj, tas nenošauj nevienu. 935, 33276, Ilūkste; L
 Divus zaķus nevar reizē šaut. 554, 769, Valmiera; Z
 Wer zwei Hasen zugleich hetzt, fängt gar keinen. D II 754
 Wer zwei Hasen zugleich nachläuft, kriegt keinen. D II 754
 Er schlägt zwei Fliegen mit einer Klappe. T 134
 Lepores duos insequens neutrum capit. D II 754 lt.

C

- Diviem kungiem nevar kalpot. 997, 2490, Ventspils; K, Z, V, L
 Diviem kungiem grūti izkalpot (v. kalpot). 1225, 11139, Jelgava (v. 74, 1239, Liepāja; V)
 Viens nevar diviem kungiem kalpot. 877, 169, Kuldīga; Z, V
 Viens kalps diviem kungiem nevar kalpot. 1816, 6772, Aizpute; L
 Diviem kungiem nevar reizē kalpot: vienam iztikas, otram sariets. 1602, 967, Jēkabpils; Z, V
 Niemand kann zweien Herren dienen. D II 751
 Nemo simul dominis par est servire duobus. D II 751 lt.

D

- Uz diviem krēsliem sēzdamies, arvien starp abiem nosēdiesies. 1341, 31967, Rīga
 Kas uz diviem krēsliem sēžas, zemē nosēžas. 17, 24841, Rīga
 Uz diviem krēsliem ilgi nesēdēsi. 1341, 30123, Jelgava
 Wer auf zwei Stühlen sitzen will, fällt oft mitten durch. D II 762
 Er sitzt zwischen zwei Stühlen. T 453
 Sich zwischen zwei Stühle setzen. D II 762
 Auf zwei Sätteln sitzen. D II 762
 Duabus sedere sellis. D II 762 lt.

183. Starp vilkiem jākauc   Mit den Wölfen muss man heulen

KP 241; K 109; Č 52; 53; Д 405; 629; 831

Starp vilkiem jākauc. LL 326

Vilku pulkā lācis kauc līdz. 1341, 6842, Daugavpils

Kādos vilkos iegājis, tā jākauc. 877, 608, Kuldīga; K, V
 Kādos vilkos atrodies, tādos kauc līdz. 929, 56281, Jelgava
 Kad esi vilku barā iegājis, tad jākauc līdz. 67, 1335, Cēsis; K, Z
 Vilkos būdams, kauc kā vilks. 941, 2080, Jelgava
 Vilkos būdams, netauj kā teļš. 961, 4480, Valmiera; K
 Vilku barā nebrēci kā jērs. 61, 3781, Valmiera
 Ellē dzīvodams, ar velniem nestrīdies. 1225, 5000, Jelgava
 Mit den Wölfen muss man heulen. D II 695
 Wenn man unter den Wölfen ist, muss man mit heulen. D II
 695
 Bist du unter den Wölfen, so musst du mit ihnen heulen.
 D II 695
 Wer mit den Wölfen verkehrt, lernt schnell heulen. D II 31
 Omnibus licet esse lupos in regione luporum. D II 695 lt.
 Ulula cum lupis, cum quibus esse cupis. D II 695 lt.

184. Slīcējs pie salmiņa ķeras Der Ertrinkende ergreift jeden Strohalm

KP 242; Ć 218

Slīcējs ķeras pie salmiņa. 941, 2038, Jelgava; K, Z, V, L
 Slikonis ķeras pie salma. 868, 1133, Aizpute; K, Z, V
 Sleikūns i aiz cysys ķerās. 1950, 8005, Dagda
 Slikdams ķeras pie smilgas. 67, 533, Cēsis
 Slikonis ir pie britas ķeras. 1190, 3450, Ogre
 Slikdams pie bārdas naža ķeras. 1225, 10739, Jelgava
 Wer im Ertrinken ist, ergreift jeden Strohalm. D I 420
 Der Ertrinkende hält sich an Strohalm fest. T 110
 Wer in den Brunnen fällt, will sich am Moos erhalten.
 D I 420
 Wer ertrinkt, würde sich an Schermesser halten. D I 420

185. Kam kalpo, tam piemērojas Wem man dient, dem passt man sich an

A

KP 243A; K 110; Ć 458; Д 135; 217; 662

Kā maizi ēd, tā dziesmu dzied. 1900, 1769, Cēsis; K, Z, V, L
 Kā maizi ēd, tā valgu vij. 384, 2774, Sloka
 Kā ratos (v. zirgā) brauc, tā dziesmu dzied. 527, 32121, Ludza;
 Z, L (v. 366, 179, Viļāni; L)
 Kāda kunga maizi ēd, tāda dziesma jād dzied. 384, 890, Sloka

Kā kamanās (v. vāgos) sēdi, tā dziesmu dziedī.⁹ 67, 780, Cēsis;
Z, V, L (v. 49, 1770, Madona; V)
Kāda kunga ratos brauc, tādu dziesmu dziedī. 479, 2376, Madona
Kā krēslā sēdi, tā dziesmu dziedī. 67, 1693, Cēsis; Z, L
Kā mauriņu min, tā dziesmiņu dzied. 1383, 725, Jelgava
Kādā kalniņā putniņš sēd, tādu dziesmiņu dzied. Mag 83
Wess Brot ich esse, des Lied ich singe. D I 282

B

Kaids laiks, taida dzīsmē. 820, 303, Rēzekne
Laiks maina īrašas. 640, 1409, Rēzekne
Andere Zeiten, andere Sitten. D I 88
Haec dies aliam vitam, alios mores postulat. D I 88 lt.
Mores secundum tempus. D I 88 lt.

KAUNS. GODS. NEKAUNĪBA

SCHAM. EHRE. UNVERSCHÄMTHEIT

186. Piekāpies nekaunam sī- Bist du einem Frechling nach-
kumā, viņš prasa visvērtīgāko giebīg in Kleinigkeiten, so ver-
langt er auch das Wertvollste

A

KP 245; K 131; Ć 68; 397; D 730

Atdod velnam vienu pirkstu, viņš paņem visu roku. 505, 99,
Valka; K, Z, V
Ielaid velnu baznīcā, viņš kāpj uz kanceles. 941, 2065, Jelgava;
K, Z, V, L
Ielaiž velnu baznīcā, viņš tev kāpj uz altāra. 668, 4545, Kuldīga;
K, Z, L
Ielaid velnu pirtī, viņš gribēs uz lāvas. 1552, 3732, Cēsis; Z, V
Ielaid āzi baznīcā, viņš gribēs kāpt kancelē. 1600, 1223, Gulbene;
K, V
Ielaid cūku baznīcā, viņa uz altāra kāps. 512, 45, Rēzekne; L
Ielaid cūku padzirnē, tā kāps tūlīt maltuvē. 1730, 59084, Rīga
Ielaid nabagu aiz durvīm, aizlīdīs aiz galda. 400, 2179, Daugav-
pils
Kad nabags pirtī ticis, tad arī grib lāvā. 840, 504, Gulbene; K,
Z, V, L
Kad lupata tiek uz krēsla, tad lec arī uz galda. 1880, 197, Bauska

⁹ G. F. Stenders kā vācu ekvivalentu min: Mit den Wölfen muss man heulen. LL 326

Kaunīgs suns nebarojas. 997, 16302, Ugāle; K
Kaunīgs suns netop tauks. 1106, 1178, Snēpele; K, Z, V
Ein blöder Hund wird selten fett. D I 250
Blöde Bettler haben leere Säcke. T 62

B

K 131

Kas kaunu neprot, tas badu nemirst. 1689, 514, Saldus; K, Z, V,
L
Wer sich nicht schämt, der nährt sich wohl. G 197, 133

189. Viss zūd, tikums paliek   Alles vergeht, Tugend besteht

A

Bagātība zūd, tikums paliek. 501, 149, Bauska; V
Vyss izbeigsīs, bet tykums paliks. 640, 954, Rēzekne
Alles vergeht, Tugend besteht. D II 488
Tugend hat ewige Jugend. D II 488
Tugend eltert nie. D II 488

B

Gals klāt, gods pagalam! 1459, 2, Valmiera
Ehre verloren, Alles verloren. D I 321

190. Labāk nabadzība nekā ne-   Lieber Armut als Schmach
gods

A

Labāk nabags ar godu nekā bagāts ar kaunu (v. negodu). 1641,
432, Tērvete; K, Z, V, L (v. 958, 3605, Kaz-
danga)
Labāk nabags ar skaidru sirdi nekā bagāts ar grēkiem. 1771,
1307, Burtnieki
Labāk nabags godīgs nekā bagāts blēdis. 508, 2201, Kārsava

- Lobōk smīdamīs kūka myzu grauž, a na raudōdams veinu dzer.¹⁰
 1950, 1329, Rēzekne
 Besser arm in Ehren, als reich mit Schanden. D I 177
 Ehrenhafte Armuth ist besser, als schamloser Reichthum.
 D I 177
 Besser ein Schatz von Ehre, als von Gold. D I 318
 Ehre geht vor Reichtum. G 66, 6a
 Honestē pauperem esse melius est, quam injuste divitem.
 D I 177 lt.

B

K 129

- Labā slava labāk der nekā liela bagātība. 1895, 23, Nereta
 Ein guter Name ist besser, als Silber und Gold. D I 210
 Guter Ruf ist Goldes wert. G 201, 98

191. Labāk nāve nekā negods Lieber Tod als Schmach

KP 246; K 129; C 132; 381; Д 728

- Labāk godīgi mirt nekā negodīgi dzīvot. L 16-4
 Labāk dzīvo īsu mūžu ar godu, ne garu ar negodu. 116, 12716,
 Valmiera; K, V, L
 Dzīvo vienu dienu vai divas, bet ar godu. 67, 1536, Cēsis; K
 Besser ehrlich gestorben, Als schändlich verdorben. D I 179
 Besser Ehr' ohne Leben, als Leben ohne Ehr'. D I 179
 Ehrevoller Tod ist weit besser, als ein schimpfliches Le-
 ben. D I 179
 Mavult mori, quam maculari, vir probus. D I 179 lt.
 Honestā mors turpi vita potior. D I 179 lt.
 Improba vita mors optabilior. D I 179 lt.

192. Liels gods, liels grūtums Je mehr Ehr', je mehr Beschwer

K 129; Д 726

- Liels gods, liels grūtums. Br 416
 Je mehr Ehr', je mehr Beschwer. G 66, 7

¹⁰ Teicēja piebilde: «Saka gadījumos, kad cilvēks ir apmierināts ar savu godīgo darbu.»

TAUPIBA. SKOPUMS. IZŠĶĒRDĪBA

SPARSAMKEIT. KARGHEIT. VERSCHWENDUNG

193. **Taupība labāka par bagātību** Sparsamkeit ist besser als Reichthum

KP 308; K 151; Č 517

Taupība labāka par bagātību. 1557, 2975, Bauska; K, V

Sparen ist verdienen. D II 372

Erspart ist so gut, als erworben. D II 372

Was man spart, ist so gut wie verdient. D II 372

Magnum vectigal parsimonia. D II 372 lt.

194. **Taupi jaunībā, būs vecumā** Spare in der Jugend, dann hast du im Alter

KP 313

Taupi jaunībā (v. jaunumā), tad būs vecumā. 884, 3086, Jelgava (v. LL 346); K, Z, V

Jaunībā krāsi, vecumā ņemsi. 848, 1693, Talsi

Jauns būdams, strādā, pataupi, tad vecs bez maizes nebūsi. 840, 2785, Gulbene; K, Z, V

Ko dzīvē krāsi, tas pašam būs. 1774, 7970, Liepāja

Ko jauns sataupīsi, to vecs atradīsi. 1478, 1037, Lietuva, Vismanti

Taupi pie laika, tad būs bēdās. 1008, 884, Jelgava

Junges Blut, Spar dein Gut. D I 856

Junger spart, Alter hat. D I 856

Wer jung spart, leidet alt kein Gebrech. D I 856

Spar' in der Zeit, so hast du in der Noth. D II 371

195. **Sīkums pie sīkuma rada lielumu** Kleinigkeit zu Kleinigkeit macht etwas Grosses aus

KP 311A; K 151; Č 525; Д 114

Grašus krājot, sakrāsi rubli. 1137, 2452, Rīga

Līc grošu pī groša, pībērsi moku. 740, 11490, Viļaka

Kas kapeiku met upē, pie rubļa tas netiks. B 899

Kapeika rubli sorgoj. 527, 33240, Latgale

Kas grasi netaupa, pie rubļa netiek. 1557, 3362, Bauska; K, Z, V

Rublis bez kapeikas nav pilns. 1225, 1618, Bauska

Ja santīmu nekrāsi, pie lata netiksi. 834, 6108, Jelgava; K, Z, V

Kas santīmu netaupa, pie lata netiek. 861, 1980, Jēkabpils; K, Z, V

Bez santīma lats nav pilns. 556, 5631, Valmiera; K, V
Kas kapeiku netaupa, pie rubļa netiek. 1552, 5436, Madona; K,
Z, V, L

Kapeiku netaupīsi — rubļa nedabūsi. 1341, 22270, Daugavpils
Liec rubli pie rubļa — būs simts. 1900, 959, Cēsis

Wer das Kleine nicht an sich hält, der sieht das Grosse nicht.
D I 924

Wer das Kleine nicht acht't, dem wird's Grosse nicht ge-
bracht. D I 924

Wer das Kleine nicht achtet, dessen das Grosse nicht wartet.
D I 924

Wer das Kleine verschmäh't, wird selten reich. D I 924

Wer den Pfennig nicht achtet, gelangt auch nicht zum
Thaler. D II 215

Parvum servabis donec majora tenebis. D I 924 lt.

196. Kas netaupa kapeiku, pats   Wer die Kopeke nicht ehrt, ist
nav ne tās vērts   selbst derer nicht wert

KP 310; K 151; C 525; D 115

Kas netaupa graša, nav vērts ne rubļa. 997, 3115, Ventspils
Kurš necienī kapeiku, nav rubļa vērts. 556, 11396, Limbaži; Z
Kas kapeikas natur par naudu, tys pats kapeikas nastōv. 935,
33323, Rēzekne

Wer den Pfennig nicht ehrt, ist des Thalers nicht werth.
D II 215

Wer nicht auf einen Heller rechnet, der rechnet auch nicht
auf einen Thaler. D II 215

Wer's Kleine nicht ehrt, ist des Grossen nicht werth. D I 924

197. Jo ir, jo grib   Je mehr man hat, je mehr will
man

A

KP 315; K 152; C 67; D 675; Ж 205

Jo ir, jo grib (v. vajag). 116, 6693, Valmiera; K, Z, V (v. 1268,
455, Aknīste, Z, V)

Jo badam ir, jo bads grib. JLg 23

Jo dod, jo grib. 1654, 801, Jēkabpils; K, Z, V

Jo vairāk, jo labāk. 1750, 4618, Valka

Jo vairāk ir, jo vairāk grib. 556, 10272, Limbaži; K, V

Jo ēd, jo gribas (v. apetīte rodas). 880, 2121, Jelgava K, Z, V
(v. 1900, 1048, Cēsis)

Ēdot ēstgriba aug. 116, 11087, Valmiera

Jo dzer, jo slāpst. 84, 1167, Jelgava
Jo dzer, jo dzert gribas. LL 595
Je mehr man hat, je mehr man will. D I 809
Viel will mehr. D I 809
Wo viel ist, da will auch viel hin. D I 646
Gut will zu gut. D I 646
Beim Essen wächst der Appetit. D I 108
Je mehr Einer trinkt, je mehr ihn dürstet. D I 807
Qui multum habet, plus cupit. D I 809 lt.

B

KP 477; K 201; Д 899

Acis vairāk grib nekā vēders pieņem. 997, 16338, Ventspils
Acis platas, vēders šaurs. 477, 151, Rēzekne
Seine Augen sind grösser als sein Magen. T 35

198. Cauru maisu nepiepidīsi   Ein zerrissener Sack ist bodenlos

KP 316; C 67

Caurš kā maiss. B 907
Cauru maisu nepiepidīsi. 23, 14576, Valmiera; K, Z, V, L
Kad cauru maisu piepidīsi. F 154
Ubagam kules nepiepidīsi, tāpat kā baznīckungam kabatas. 508, 2015, Rēzekne
Ein Sack ohne Boden. W V 1692, 355
Ein zerrissener Sack. T 388
Bettelsack ist bodenlos. D I 222
Mendici pera nunquam impletur. D I 222 lt.

199. Ne pats ēd, ne otram dod   Weder isst man selbst, noch gibt man dem anderen etwas

KP 318A; K 153; C 72; P 159

Ne pats ēd, ne otram dod.¹¹ 1137, 1672, Rīga; Z, V
Pats neēd, citam nedod. 195, 364, Jēkabpils; Z
Kā suns uz siena kaudzi. 769, 115, Liepāja
Sēž kā suns pie siena kaudzes. 929, 68438, Kuldīga

¹¹ Sal. latv. tautas mīklu: Ne pats ēd, ne otram dod. — Atslēgā. 709, 143

- Guļ kā suns uz (v. pie) siena kaudzes— pats neēd, kazai (v. citam) arī nedod. 1190, 3381, Koknese; Z, V (v. 1225, 33997, Jelgava; Z)
- Kai suns uz sīna vazuma — pats naād un cytam nadūd. 465, 288, Dagda; L
- Sargā kā suns siena vezumu: ne pats ēd, ne otram dod. 1341, 22252, Daugavpils; Z, V
- Sēd kā suns uz kaula — ne pats ēd, ne otram dod. 1341, 30412, Jelgava
- Der Hund, der auf Heu liegt, frisst es selbst nicht und lässt es auch keinem andern. W II 879, 1392
- Wie der Hund auf dem Heu. W II 879, 1392

200. Skopums — vislielākā na- Geiz ist die grösste Armut badzība

KP 153; Ж 205

- Sīkstulis mūžam nabags. 94, 1152, Liepāja
- Skops nabagāks par nabagu. 584, 484, Valmiera
- Skopums — vislielākā nabadzība. 1895, 41, Nereta
- Geiz ist die grösste Armut. G 96, 68

201. Ko tēvs sakrāj, to dēls iz- Was der Vater gespart hat, das šķiež verschwendet der Sohn

KP 321; K 156; Ć 78; 79; Д 111; 112; 114

- Ko tēvs ar sviedriem sakrāj, to dēli viegli palaiž. 208, 1306, Cēsis
- Kur tēvs krājējs, tur dēls izšķērdētājs. 1690, 1985, Skrunda; Z, V
- Ko tēvs ar grābekli sagrābis, to dēls ar šķipeli izmētā. 1699, 3676, Liepāja
- Tēvs mantu sakrāj, dēls iztērē. 1385, 100, Bauska
- Ko vecais ar skopumu sarauš, to jaunais ar vieglumu aizlaiž. 1341, 32792, Rīga
- Tēvs krāj, dēls laiž. 1225, 40129, Jelgava
- Ko badakāsis krāj, to plītnieks tērē. 1200, 4306, Kuldīga; Z, V
- Ko krājējs sakrāj, to šķērdētājs izšķērš. 527, 8519, Kurzeme
- Pēc liela krājēja nāk liels izšķērdētājs. 929, 59367, Jelgava; K, Z
- Krājējs un izdevējs viens pēc otra nāk. LL 546
- Was der Vater erspart, verthut der Sohn. D II 524
- Der Vater ein Sparer, der Sohn ein Geuder. D II 524
- Der Vater spart und der Sohn verzehrt. D II 524
- Nach einem sparsamen Vater ein verschwenderischer Sohn. D II 524
- Auf den Sparer folgt der Zehrer. D II 374
- Nach dem Sparer kommt der (ein) Zehrer. D II 374

Ein jeder Sparer findet einen Zehrer. D II 374
Nach einem Sammler kommt ein Rührer, nach einem Heger
kommt ein Feger. D II 374
Auf einen Erwerber kommt ein Verderber. D II 374
Nach einem Hüter kommt ein Wühler. D II 374
Quantum pater colligit, tantum filius dissipat. D II 524 lt.
Quod parvus quaeres, effundit prodigus haeres. D II 374 lt.

202. Viegli iegūts, viegli aiziet   **Leicht erworben, leicht verronnen**

KP 322; K 156; C 77; 78; Д 512

Viegli iegūts, viegli aiziet. 1137, 1408, Sigulda
Kas viegli sapelnīts, to viegli iztērē. 279, 2559, Cēsis
Kā nācis, tā gājis. 70, 1389, Jelgava
Wie gewonnen, So zerronnen. D II 651
Leicht gewonnen, leicht verspielt. D II 651
Leicht dazu, leicht davon. D II 651
Male parta male dilabuntur. D II 651 lt.
Quod cito fit, cito perit. D II 651 lt.

203. Kad nav, lai nav   **Wenn man das eine nicht hat,
braucht man das andere auch
nicht**

KP 323; K 156; Д 108

Kas ēdis zirgu, lai ēd ragavas. 23, 15355, Valmiera; Z, V, L
Kad vilks zirgu apēdis, lai ēd ar ragavas. Br 1419
Apēde vērsi, lai ād i rokus. 1850, 9757^a, Viļāni
Kad nav, nav kazai piena — paceļ līpu un atleļ atpakaļ. 1225,
5859, Jelgava; K, Z, V, L
Nav naudas, kapeika ne nauda. 527, 33313, Latgale
Lai put manta, kad klāt nenāk. 853, 880, Valmiera
Wenn der Teufel das Pferd holt, holt er auch den Zaum
dazu. D II 437
Es ist gleich; ist der Gaul fort, kann der Zaum auch fort-
gehen. D II 437
Hat der Teufel die Kuh geholt, so soll er den Schwanz auch
holen. D II 437

204. Rītam taupīto kaķis apēd   **Sparmund frisst die Katze**

Ko rītam taupa, to kaķis apēd. 926, 707, Talsi; K, Z, V
Ko taupa uz rītu, to kaķis apēd. 1404, 5433, Jelgava

Ko priekš rīta taupa, to kaķis apēd. 1628, 2347, Jelgava
Ko ritdienai taupa, to kaķis apēd. 1573, 417, Jelgava; V
Was man spart für den Mund, Frisst Katz' oder Hund. D II
373
Sparmund frisst Katz' und Hund. D II 373
Was die Hausfrau spart, isst die Katze. D II 373

PARĀDI

SCHULDEN

205. Nēmot — draugs, atdo- Beim Borgen Freunde, beim
dot — ienaidnieks Zurückgeben Feinde

KP 325; K 156; Ć 335; Д 538

Draugam dosi, no ienaidnieka atprasīsi. LL 389
Dod draugam, atpras ienaidniekam. Mag 39
Dod draugam, lūdz no ienaidnieka. 366, 176, Viļaka; L
Ja gribi ienaidnieku — aizdod naudu. 828, 10604, Rīga
Leih deinem Freund, Mahn' deinen Feind. D II 27
Gieb dem Freunde, fordere zurück vom Feinde. Mag 39
Leihen macht Freundschaft, Wiedergeben Feindschaft. D II
27
Was du dem Freunde leihst, das mahnt der Feind. D II 27
Wer seine Freunde behalten will, muss ihnen kein Geld
leihen. D II 27

Aes debitorem leve, grave inimicum facit. D II 27 lt.

206. Labāk trūkumu ciest nekā Lieber Not leiden als borgen
aizņemties

Labāk bez vakariņām gulties nekā ar parādiem celties. 961, 2240,
Valmiera

Labāk ar tukšu vēderu apgulties nekā ar parādiem uzcelties. 84,
2573, Jelgava

Besser ohn' Abendbrot zu Bette gehen, als mit Schulden
aufstehen. D I 203

207. Daudz parādu Viele Schulden

KP 327; K 157; Д 537

Tik daudz parādu kā suņam blusu. 1600, 7704, Valmiera
Vairāk parādu nekā matu virs galvas. 1341, 18807, Daugavpils;
K, Z, V, L

Parādos līdz kaklam. 1268, 329, Ilūkste

Er ist voll Schulden, wie der Hund voller Flöhe. T 414

Er steckt in Schulden bis über die Ohren. T 414

Er hat Schulden wie ein Major. T 414

208. Parāds jāatdod   **Wer schuldig ist, muss zahlen**

A

K 157; Д 535

Parāds nepel. 208, 819, Cēsis

Purvi, meži pūst, parāds nepūst. 1047, 296, Ikšķile

Alte Schuld rostet nicht. T 414

B

Aizjemts parāds jāmaksā. 527, 37249, Cēsis

Wer schuldig ist, muss zahlen. T 414

C

Kas parādus maksā, tas vairo mantu. 1444, 1449, Valmiera; K,
Z, V

Wer seine Schulden bezahlt, verbessert sein Gut. D II 333

Schuld zahlen macht Hauptgeld (Bargeld, Kapital). T 414

SOLIJUMS

VERSPRECHEN

209. Solīts nav iedots

Versprochen ist noch nicht gegeben

A

KP 330; C 119

Solīts makā nekrīt. 529, 1809, Madona; K, Z, V, L

Solītu ne vilks neēd. 1552, 3272, Rīga

Ar apsolītu malku pirti nevar izkurināt. 231, 4622, Bauska

Ar apsolītu malku nevar krāsni izkurināt. 1860, 719, Cēsis

Von Worten wird der Bauch nicht voll. W V 423, 594

Worte füllen den Sack (Bauch) nicht. W V 427, 691

Von Versprechungen kann niemand leben. T 507

Worte sind kein Brot. T 547

B

- Solīts nav iedots. 1690, 438, Kuldīga; K, Z
Solīts nav dabūts. 1188, 1077, Aizpute
Solīts mežā, dabūts kulē. 1835, 1693, Tukums
Gara mēle pasolot, īsa roka iedodot.¹² 1759, 103, Madona
Versprechen ist Eins, und Halten ein Anderes. D II 535
Versprechen und Halten ist zweierlei. D II 535
Versprechen hat Beine, erst die Gabe hat Hände. T 507
Aliud est facere, aliud est dicere. D II 535 lt.

210. Vīrs un vārds

Ein Mann, ein Wort

A

- Vīrs un vārds. 997, 8119, Ventspils; K, Z, V, L
Kas vīrs, tam vārds. 527, 44510, Liepāja
Tas ir vīrs, kas paliek pie vārda. 1661, 1276, Kuldīga
Ein Mann, ein Wort. D II 703
Ein Mann, ein Wort, ein Wort, ein Mann. D II 703

B

- Vīrs pie vārda, vērsis pie valga. 1668, 2047, Talsi; K, Z, V
Vīrs bez vārda kā vērsis bez valga. 1552, 12057, Madona
Vīrs pie vārda, zirgs pie pavadas. 387, 6755, Liepāja; K, Z, V
Zirgs pie pavadas, vīrs pie vārda. 1692, 407, Ventspils; K, Z, V
Vīrs pie vārda kā suns pie astes. 877, 2711, Valmiera
Vīrs pie vārda kā cirvis pie kāta. 609, 2366, Liepāja; Z, V, L
Vīrs pie vārda, kuģis pie enkura. 1685, 87, Talsi; V
Das Pferd beim Zaume, der Mann beim Wort. D II 700
Den Ochsen soll man bei den Hörnern nehmen, den Mann
beim Wort, die Frau beim Rock. D II 700
Cornu bos capitur, voce ligatur homo. D II 700 lt.

C

- Ko soli, to dari. 1900, 2715, Alūksne
Noruna ir dārgāka par naudu. 739, 9644, Rīga
Ēd kaut zāli, bet turi vārdu. 929, 42562, Tukums
Wer sein Wort giebt, muss es auch halten. T 548

¹² Sal. latv. tdz.: Sveša māte man solīja
Garu baltu villainīti;
Gara mēle pasolot,
Īsa roka iedodot.

DRAUGI. DRAUDZĪBA. KAIMIŅI

FREUNDE. FREUNDSCHAFT. NACHBARN

211. Labs draugs — dārgākā Ein guter Freund ist der grösste
manta Schatz

KP 332; K 157; Ć 278; Д 776

Draudzība ir dārgāka par zeltu. 1769, 1079, Daugavpils

Labs draugs ir tā lielākā manta pasaulē. LL 252

Labs draugs par naudu nav pārķams. 1713, 1980, Liepāja; K,
Z, L

Labs draugs dārgāks par jebkuru mantu. 1877, 219, Jelgava

Freunde sind über Silber und Gold. D I 505

Ein getreuer Freund, ein grosser Schatz. D I 505

Ein guter Freund ist besser, denn silber und gold. D I 505

Ubi amici ibi opes. D I 505 lt.

Nummis potior amicus in periculis. D I 505 lt.

212. Labāk daudz draugu nekā Besser viele Freunde, als einen
viens ienaidnieks Feind

K 158; Ж 40

Viens ienaidnieks ir par daudz, simts (v. tūkstošs) draugu ir par
maz. 877, 2516, Valmiera; V (v. 1459, 22,
Ērgļi)

Labāk simtu draugu (v. desmit draugi) nekā viens ienaidnieks.
90, 1093, Daugavpils (v. 17, 5265, Valmiera)

Ein Feind ist zu viel und hundert Freunde nicht genug. D I
356

Besser hundert Freunde, als einen Feind. D I 356

213. Vecus draugus nevajag Alte Freunde soll man nicht
aizmirst vergessen

KP 333; K 158; Ć 279; Д 296; 776

Vecs draugs ir labāks par diviem jauniem. 17, 125, Liepāja; K, L

Vecus draugus un vecus ceļus nevajag aizmirst. 961, 5416, Val-
miera

Neaizmirsti vecu draugu, biedrodamies ar jauniem. 1008, 4558,
Aizpute; K, Z, V

Die alten Freunde die besten. D I 62

Alte Wege und alte Freunde soll man in Würden halten.
D I 62

Alte Freunde und Wege soll man nicht verlassen. D I 62

Amicum veterem ne abnegato. D I 62 lt.

214. Draugus pazīst bēdās   Freunde erkennt man in der Not

KP 334B; K 159; Ć 281; Д 775

Draugus vislabāk pazīst bēdās. 1759, 89, Gulbene

Istos draugus mēcāmies pazīt tikai bēdās. 208, 1910, Cēsis

Istu draugu mēcās trūkumā pazīt. 696, 81, Rīga

Draugu pazīst tikai nelaimē. 17, 15674, Rīga

Istu draugu pārbaudīsi nelaimē. 1880, 2538, Bauska

Nelaimē draugu grūti atrast. 220, 1235, Bauska; K, Z, V

Den Freund erkennt man in der Noth. D I 495

Ein Freund in der Noth ist ein Freund in der That. D I 495

Im Unglück erkennt Einer seine Freunde. D I 495

Man lernt die Freund erst in der Noth erkennen. D I 495

In der Trübsal lernt man die Freundschaft schätzen. D I
495

Amicus certus in re incerta cernitur. D I 495 lt.

Amici in rebus adversis cognoscuntur. D I 495 lt.

**215. Draugi tikai laimē, pārti-   Nur in Glück und Wohlstand
cibā   sind Freunde da**

A

KP 335A; K 159; Ć 189; 190; Д 155; 776

Kam labi iet, tam daudz draugu. 828, 7987, Rīga

Kur laime, tur draugi. LL 293; Z

Kam laime, tam draugi. 124, 316, Valka; K, Z, V

Kad laime atstāj, atstāj draugi. 740, 4981, Rēzekne

Laime nost, draugs vējā. LL 293

Dem es wohlergeht, der hat manchen Freund. D I 494

Wohlfahrt macht Freunde. D I 494

Glück macht Freunde, Not bewährt sie. T 182

Glück macht Freunde, Unglück prüft sie. D I 507

Amicos res secundae parant, adversae probant. D I 507 lt.

Si fortuna juvat, multi numerantur amici; Si fortuna perit,
nullus amicus erit. D I 506 lt.

Felicitium multi cognati. D I 509 lt.

B

KP 335B; K 159; Ć 189; 285; 286; Д 776; 777

Pie pilnas bļodas draugu daudz. 70, 476, Jelgava; K, Z, V, L

Pie pilnas bļodas palīgu netrūkst. 1011, 2651, Jaunlatgale

Draugi tik pie pilnas bļodas un pie gardiem kumosiem. 1024, 231,
Rīga; Z, V

Pie pilnas bļodas draugu daudz, pie tukšas neviena. 1379, 779,
Bauska; K, Z, V

Pie pilnas bļodas draugs, pie tukšas ienaidnieks. 358, 162, Tukums

Kad glāze pilna, tad draugu diezgan. 17, 9384, Rīga; K, V, L

Pie pilna trauka draugu daudz. 67, 1018, Cēsis; V

Pie pilnas bļodas draugu daudz, pie pilnas kabatas vēl vairāk.
901, 48, Aizpute

Kam kabata pilna, tam draugu daudz. 477, 715, Rēzekne

Kam nauda makā, tam krogū draugu netrūkst. 1764, 1241, Valmiera

Kam kaņepes, tam zvirbuļu netrūkst. 1225, 10781

Kam ābols, tam mieslotāji. JL 74

Kam āboli, tam mielotāji (v. viesi). 1696, 4376, Kuldīga; K, Z,
V (v. 556, 1428, Valmiera)

Wenn es dir gut geht, so hast du Freunde genug; wenn es
aber schief geht, so ziehen sie sich zurück.
D I 506

Glück ist der Freunde Sommer und Ernte, Unglück aller
Freunde Winter. D I 506

Reiche Leute haben viele Freunde. D I 509

Viel Geld, viel Freunde. D I 509

Siedet der Topf, so blüht die Freundschaft. D I 513

So lange der Topf kocht, lebt die Freundschaft. D I 513

Viel Freundschaft im Weinfass. D I 513

Leer Fass, leere Freundschaft. G 78, 7

Nimmer Geld, nimmer Gesell. G 97, 84

Wo Geld kehrt und wend't, Hat die Freundschaft bald ein
End'. D I 514

Diffugiunt cadis cum faece siccatis amici. D I 514 lt.

Ubi opes ibi amici. D I 509 lt.

Fervet olla, vivit amicitia. D I 513 lt.

216. Cilvēku grūti iepazīt

Den Menschen ist schwer zu
erkennen

K 158; Д 776; P 63

Tikai tas pazīst cilvēku, kas ar to kopā apēdis sieku pelnu. 17,
30000, Rīga; K, Z, V

Cilvēku pazīst tikai tad, kad kopā ir apēsts pūrs ogļu un pelnu.
LSP 3182

Cilvēku pazīst, kad kopā puds sāls apēsts. NO 47

Den Freund zu erkennen, musst du erst einen Scheffel Salz
mit ihm gegessen haben. D II 276

Es soll Keiner den Andern für einen guten Freund halten,
er habe denn zuvor einen Scheffel Salz mit
ihm gegessen. D II 276

217. Tāds tādu pazīst

**Gleich und gleich erkennen ein-
ander**

KP 340A; K 161; Ć 50; 51; Д 772; 775

Blēdis blēdi pazīst. LL 497

Lāga (v. Vienādi) brāļi kopā rodās. LL 717 (v. 1552, 32966, Tu-
kums; K, Z, V)

Līdzīgs ar līdzīgu turas kopā. 1009, 447, Jēkabpils

Tāds ar tādu. NLGr 195, Jēkabpils

Tāds tādu pazīst. 1552, 32033, Liepāja; V, L

Tāds tādu jau pa gabalu pazīst. 1341, 13787, Rēzekne

Velns velnu pa vīzēm pazīst. 144, 1531, Daugavpils; L

Velns velnu pazīst pēc ragiem. 1011, 1249, Balvi

Suns suni pazīst. 400, 2629, Preiļi; K, Z, V, L

Suns suni pazīst no gabala. 740, 13738, Rēzekne; L

Suns suni pa smokai saūž. 508, 1883, Balvi

Suns suni blusina. 759, 516, Jelgava; K, Z, V

Gleich und gleich gesellt sich gern. D I 601

Gleich sucht Gleich. D I 601

Ein Schalk kennt den andern. D II 294

Ein Teufel kennt den andern. D II 294

Ein Hund liest dem andern Flöh ab. D I 427

Ein Hund flöhhet den andern. D I 427

Ein Esel gefällt dem andern. D I 427

Ein Esel kraut den andern. D I 427

Bestia bestiam novit. D II 294 lt.

Simile simili gaudet. D I 601 lt.

Asinus asino pulcherrimus. D I 427 lt.

Mutuo se scabunt muli. D I 427 lt.

**218. Kāds draugs, tāds pats
klūst**

**Wie der Freund, so wird man
selbst**

A

KP 341A; K 160; 162; Ć 43; 49; Д 180; 772; P 85

Kāds draugs, tāds pats. 997, 1387, Ventspils; K, Z, V, L

Kāds tavs draugs, tāds tu pats. 17, 478, Bauska; K, Z, V

Labam labi draugi. 1552, 15522, Jēkabpils
Pasaki, kāds tavs draugs, tad es pateikšu, kāds tu pats esi. 927,
871, Jelgava, K, Z, V, L
Ja gribi pazīt cilvēku, tad skaties, kādi viņa draugi. 1685, 1239,
Talsi
Sage mir, mit wem du umgehst, so sage ich dir, wer du bist.
D II 498
Willst du Jemand kennen, so sehe, mit wem er umgeht. D II
498

B

Ar kādu draudzējies, par tādu paliksi. 935, 33316, Rēzekne; L
Viens šķelmis daudz šķelmjus perina.¹³ LL 495
Viens blēdis daudz citus uz blēnām vada. LL 470; K, Z, V
Viens blēdis daudz blēžu dara. 1575, 1840, Dobeles; K, Z, V
Ļauni ļaudis drīz labu cilvēku pārgroza. LL 282
Ļauni ļaudis drīz labus maitā.¹⁴ 828, 9783, Līgatne
Kāds pats, tādi draugi. 195, 322, Rīga; K, Z, V, L
Böse Gesellschaft verdirbt gute Sitten. D I 584
Böses Beispiel verdirbt gute Sitten. D I 584
Corrumpunt bonos mores colloquia prava. D I 584 lt.
Ad mala facta malus socius socium trahit. D I 584 lt.

C

KP 341B; Ć 54

Kas drabiņās maisās (v. ieiet), to cūkas ēd (v. apēd). 17, 8626,
Cēsis (v. 94, 5358, Liepāja); K, Z, V
Kas ar pelavām maisās, to cūkas ēd. 17, 25437, Bauska
Wer sich unter die Trebern mengt, den fressen die Schweine.
D II 97
Wer sich mischt unter die Kleie, Den fressen die Säue. D II
97
Wer sich unter die Treber mischt, muss leiden, dass ihn die
Säue fressen. D II 97
Furfure se miscens porcorum dentibus estur. D II 97 lt.

¹³ Ein Schelm macht viel Schelme. Ein rüdig Schaf verdirbt die ganze Herde. Mag 290

¹⁴ Böse Leute verderben bald die Guten. Böse Gesellen verderben gute Sitten. Mag 159

Ein guter Freund ist mehr werth als hundert Verwandte, —
als ein Bruder in der Ferne. G 86, 105

Guter Nachbar ist besser, als Bruder in der Ferne. D I 216

Besser Nachbar an der Wand, Als Freund und Bruder über
Land. D I 216

Ein guter Nachbar ist besser, als ein weiter Verwandter. D I
216

Melior est vicinus juxta, quam frater procul. D I 216 lt.

VIESI

GÄSTE

222. Cilvēks ar cilvēku satiekas Ein Mensch begegnet dem an-
deren

KP 342; K 163; Ć 321; Д 74

Kalns ar kalnu nesatiekas, cilvēks ar cilvēku satiekas. 900, 2545,
Cēsis; Z, V, L

Kalns ar kalnu nesanāk, bet cilvēki sanāk, kur nedomā. LL 122
Akmens ar akmeni satiekas, kur nu vēl cilvēki nesatiksies. 1341,
5248, Rēzekne

Akmens ar akmeni pēc laika saveļas kopā. 1802, 982, Nereta
Berg und Thal kommen nicht zusammen, aber Menschen. D I
173

Berg und Thal (Holz und Feld) kommen nicht zusammen,
aber die Leute. D I 173

Occurrunt homines, nequeunt occurrere montes. D I 173 lt.

223. Vilku piemin, vilks klāt Wenn man den Wolf erwähnt,
ist er gleich da

KP 343; K 163; Д 294; 781

Te vilku piemin, te vilks klāt. NLGr 196; K, Z, V, L

Vilku sauc, vilks klāt. LGr 258

Wenn man vom Wolfe spricht, so ist er nicht weit. D II 691

Wenn man vom Wolfe redet, so guckt er über die Hecke.
D II 691

Wenn man den Wolf nennt, so kommt er gerennt. D II 691

Wo man des Teufels gedenkt, da will er sein. D II 691

Wenn man vom Fuchs redet, steckt er in der nächsten Hecke.
D II 691

Lupus (est) in fabula. D II 691 lt.

Inde lupi speres caudam cum uideris aures. D II 691 lt.

224. Nelūgtam viesim nav Ein ungeladener Gast be-
krēsla (karotes) kommt keinen Stuhl

KP 345; K 164; C 502; D 787; 788

Nelūgts viesis — aizdurvē. 508, 3002, Jelgava; Z

Nūjeniekam par durim jāstāv. LL 263

Neprasītam ciemiņam krēsla nav. 740, 13739, Rēzekne; L

Napraseitam gostam krāsls aiz durovu. 740, 15, Rēzekne; L

Napraseitam gostam ni krāsla, ni lizeikas. 432, 58, Rēzekne

Nalyugtam gostam lizeikas nava. 418, 1974, Rēzekne; L

Neaicinātam viesim nemazgāta karote. 1473, 461, Ludza

Ungebetene Gäste setzt man hinter die Thür. D II 503

Ungebetene Gäste setzt man hinter den Feuerheerd. D II 503

Ungeladenem Gast ist nicht gestuhlt. D II 503

Einen ungebetenen Gast steckt man unter den Ofen. D II 503

Ein ungebetener Gast findet einen ungesetzten Stuhl. D II
503

Ungebetene Gäste setzt man unter den Tisch. D II 503

Ungebetener Gast ist eine Last. G 91, 7

Assideat valvae non invitatus honeste. D II 503 lt.

Deviat a sede non invitatus in aede (ede). D II 503 lt.

225. Kas ilgi viesojas, nav Die Verweildauer zu Gast
tikams

KP 348A; C 502

Zivs un ciemiņš trešajā dienā smird. 17, 23534, Valka; V

Der Gast und der Fisch stinken nach drei Tagen. D I 543

Dreitägiger Gast Ist eine Last. D I 543

Den ersten Tag ein Gast, Den zweiten eine Last, Den dritten
stinkt er fast. D I 543

Ein Gast ist wie ein Fisch, Er bleibt nicht lange frisch. D I
543

Post tres saepe dies vilescit piscis et hospes. D I 543 lt.

KOLEKTIVISMS. SAVSTARPEJA IZPALIDZIBA

KOLLEKTIVISMUS. GEGENSEITIGE HILFE

226. Vairāk galvu, vairāk pa- Je mehr Köpfe, desto mehr Rat
doma

KP 350; K 167; C 246; D 631

Daudz galvu, daudz prātu. 1805, 3307, Liepāja; K, Z, V, L

Daudz galviņu, daudz padoma. 1188, 1808, Aizpute; K, Z, V, L

Daudz cilvēki, daudz cilvēku prāti. LL 541
Viens padoms ir labs, bet divi — vēl labāki. 828, 15029, Dobeles
Divas galvas aizvien gudrākas nekā viena. 1895, 1444, Aknīste
Divi gudrāki nekā viens. 1552, 11776, Madona
Viel Köpfe, viel Sinne. D II 544
So viel Menschen, so viel Sinne. D I 544
Zwei wissen mehr, als Einer. D II 83
Quot (Tot) capita, tot sententiae. D II 544 lt.
Quot homines, tot sententiae. D II 544 lt.

227. Četras acis vairāk redz nekā divas Vier Augen sehen mehr als zwei

KP 351; Č 423

Četras acis vairāk redz (v. ierauga) nekā divi. L 23-4
Četras acis aizvien redz labāk nekā divas. 556, 10119, Valmiera
Divi vairāk redz nekā viens. LL 79
Vier Augen sehen mehr als zwei. D II 89
Zwei Augen sehen mehr als eins. D II 89
Zwei sehen mehr, als Einer. D II 89
Plus vident oculi quam oculus. D II 89 lt.
Cernere plus uno lumina bina queunt. D II 89 lt.

228. Vienībā spēks Einigkeit macht stark

KP 352; K 165; P 54

Vienība dara spēcīgus. 186, 367, Madona
Eintracht bringt Macht. D I 404

229. Daudz roku lielu darbu padara Viele Hände machen der Arbeit bald ein Ende

KP 353

Daudz roku lielu nastu paceļ. 759, 8343, Jelgava
Daudz rokas darbu skubina. LL 309
Daudz rokas darbu izdzenās (uzdzenās). Mag 32
Daudz rociņu daudz darbiņa padarīja.¹⁶ 84, 4591, Jelgava

¹⁶ Sal. latv. tdz.: Div' rociņas, div' kājiņas
Liela darba nejaudāja;
Daudz rociņu, daudz kājiņu
Lielu darbu pajaudāja.
1860, 4554, Sigulda

Viel Hände heben leicht eine Last. D II 542
Viel Hände machen leichte Bürde. D II 542
Viel Hände, leichte Arbeit. D II 542
Viel Hände Machen bald ein Ende. D II 542
Viel Hände haben bald Feierabend. G 117, 20
Viel Hände löschen viel Brände. D II 542
Viel Hände brechen Mauern und Wände. D II 542
Multae manus onus levant (levius reddunt). D II 542 lt.
Multorum manibus alleviatur onus (opus). D II 542 lt.

**230. Daudz suņu — zaķa Viele Hunde sind des Hasen
(vilka) nāve (Wolfes) Tod**

KP 354

Daudz suņu drīz zaķi stiepj. 12, 296, Jelgava; K, Z, V, L
Daudz suņi — viena zaķa nāve. 1225, 3106, Jelgava
Daudz suņu i vilka nāve (v. ir vilku norej). L 117-15
Viele Hunde sind des Hasen Tod. D II 558
Die Menge der Hunde ist der Wölfe Tod. D II 558
Multitudo canum mors leporis. D II 558 lt.

231. Kā viens, tā arī citi Wie eins, so auch die anderen

Kur viena aita, tur citas. 997, 15822, Ventspils
Kad viena aita blēj, tad citas līdz. 1766, 1002, Valmiera
Wo ein Schaf vorgeht, folgen die andern nach. D I 398

232. Roka roku mazgā Eine Hand wäscht die andere

KP 356; K 167; Ć 109; 135

Roka roku mazgā, abas baltas.¹⁷ 1900, 2389, Cēsis; K, Z, V, L
Roka roku mazgā. 1900, 445, Cēsis; K, Z, V, L
Roka rokai palīdz. LL 309

Eine Hand wäscht die andere. D I 375

Wenn eine Hand die andere wäscht, so werden sie alle beide
rein. D I 375

Eine Hand wäscht die andere und beide das Gesicht. D I 375

Manus manum lavat (fricat). D I 375 lt.

¹⁷ Sal. latv. tautas mīklu: Divas māsiņas, viena otru mazgā, abas bal-
tas. — Rokas. 208, 453, Cēsis

un latv. tdz.:

Roka roku mazgājās, —
Kas mutīti nomazgās?
Tām pašām rociņām
I mutīte jāmazgā.

LD 2991

233. Dzīvo un ļauj citiem dzīvot Leben und die anderen leben lassen

KP 358; K 168; Д 193

Tā jādzīvo, ka arī citi var dzīvot. 116, 6170, Valmiera; K, Z, V
Dzīvo pats un ļauj arī citam dzīvot. 1626, 4361, Jelgava

Leben und leben lassen. D II 15

Man muss leben un leben lassen. D II 15

TAUTA. DZIMTĀ ZEME

VOLK. VATERLAND

234. Tautas balss — dieva Volkesstimme — Gottesstimme
balss

KP 359; K 172; Д 404

Tautas balss — dieva balss. 1615, 426, Kuldīga; Z, V

Volkesstimme, Gottesstimme. D II 566

Vox populi, vox Dei. D II 566 lt.

235. Dzimtenes trūkumi par Mängel der Heimat sind lieber
svešas zemes labumiem jaukāki als Güter eines fremden Landes

A

KP 362; K 172; Č 274; Д 324

Dzimtenes dūmi par svešu uguni karstāki. 1802, 1151, Jēkabpils
Savas mājas dūmi ir mīļāki nekā svešas malas saules stari.
1263, 882, Rēzekne; L

Tēva mājās labi klājās. 1552, 25406, Jelgava

Tēva mājās sausa garoza gardāka nekā svešumā cepetis. 877,
3408, Valmiera; K, Z, V

Labāk dzimtenē akmeni uz akmeņa celt nekā svešumā par vagari
būt. 1597, 898, Tukums; K, Z, V, L

Der Rauch im Vaterlande ist angenehmer, als ein fremdes
Feuer. D I 217

Trocken Brot zu Hause ist besser, als Braten in der Fremde.
D I 217

Unser Rauch ist besser, als des Nachbarn Feuer. D I 217

Patriae fumus igni alieno luculentior. D I 217 lt.

Sal patriae pluris faciendus, quam hospitis mensa. D I
217 lt.

B

Austrumi, rietumi — mājā vislabāki. 1668, 1760, Talsi
 Visur ir labi, bet mājā tomēr labāk. 1001, 528, Valka
 Ost und West, daheim das Best. G 188, 13

236. Kur labi, tur tēvija

Wo es wohl geht, da ist Vaterland

Kur labi, tur tēvija. 500, 76, Valmiera

Kur man labi, tur man tēvija. 454, 5634, Tukums

Wo es mir wohl gehet, da ist mein Vaterland. D II 525

Ubi bene (bonum), ibi patria. D II 525 lt.

237. Slikts, kas savu dzimteni
 niecina

Es ist gemein, seine Heimat zu
 verachten

KP 361; K 171; C 275; D 324; 608

Dums tas putns, kam sava lizda nav mīļa. 231, 9331, Bauska

Ein schlechter Vogel, der in sein Nest macht. D II 561

Es muss ein garstiger Vogel sein, der sein eigen Nest beschmeisst. D II 561

Turpis avis, proprium qui foedat stercore nidum. D II 561 lt.

A

BŪTĪBA. IZLIKŠANĀS

WESEN. VORTAUSCHEN

238. Āriene viļ

Das Äussere trägt

A

KP 385A; K 190; Ć 327; Д 696

Ne viss ir zelts, kas spīd. 1895, 22, Nereta; K, Z, V, L

Ne viss ir zelts, kas spīd; ne viss ir ļauns, ko nīd. 90, 3736, Dau-
gavpils

Visur nav ledus, kur kāja slīd; visur nav zelts, kur spīd. 1641,
2324, Jelgava

Viss nav medus, kas salds. 278, 108, Jelgava; Z, V

Ne viss ir zelts, kas kā zelts izskatās, ārīga būšana pieviļ. LL 294

Ne viss zelts, kas spīd; ne viss s . . . , kas smird. Br 1499

Es ist nicht Alles Gold, was glänzt. D I 33

Non aurum est quodcunque nitet, non gemma, quod ardet.
D I 33 lt.

B

KP 385B; Ć 261; 327

Ne visi vagari, kam pātaga rokā. 67, 2647, Cēsis, K, Z, V, L

Na vysi to tī ir stōroostas, kurim peicka rūkā. 1940, 2918, Kārsava

Visi vilki nav pelēki. 1192, 485, Jelgava

Alle sind nicht Jäger, die das Horn blasen. D I 18

Es sind nicht alle Köche, die lange Messer tragen. D I 24

Es sind nicht alle Doktoren, welche rothe Hüte tragen. D I
21

Es sind nicht alle Mönche, die schwarze Kappe tragen. D I
21

Es sind nicht alle Gelehrte, die in die Bücher gucken. D I 21

Es sind nicht alle Jungfern, die Kränze tragen. D I 23

Non est venator omnis cornu modo flator. D I 18 lt.
Non omnes sunt sancti qui calcant limina templi. D I 22 lt.
Non coquus semper, cui longus culter adhaeret. D I 24 lt.

C

Viens suns vien nav raibs. 1738, 2344, Valmiera
Vai viens suns vien raibs! 1621, 285, Ilūkste
Vai viens vien suns raibs! 1552, 30128, Daugavpils; Z
Vai vienam zirgam vien lauka piere! 375, 6186, Cēsis
Na tev vīnam raiba gūvs. 780, 21, Rēzekne; L
Es gibt mehr als einen bunten Hund. D II 85
Es sind mehr bunte Hunde, als einer. D II 85
Es giebt mehr als eine bunte Kuh. D II 85

D

KP 386B; K 190; Д 697; Избр 140

Arī sarkanam ābolam tārps vidū. 840, 126, Gulbene; K, Z, V
Dažam sarkanam ābolam tārps vidū. 906, 3372, Ludza; L
Apleik ūbels skaists, vydā sapyus. 1542, 1041, Rēzekne
Skaistam kokam caurs vidus. 1262, 1987, Cēsis
Der Apfel sieht roth, doch sitzt ein Wurm darin. D I 107
Oft ist der schönste Apfel wurmstichig. D I 107
Rothe Aepfel sind auch faul. D I 107
Der schönste Apfel ist angefault. T 29
Res modo formosae foris, intus erunt maculosae. D I 107 lt.

E

KP 386A; Ć 123; 659

No ārienes spīd, no iekšas smird. 1459, 3821, Valmiera; K, V
Augšā — ui, apakšā — fui. 1459, 333, Valmiera; Z, V, L
No āra zvērot zvēro, iekšā ne dedzināts nedeg.¹ 785, 214, Liepāja
Aussen blank, innen Stank. T 40
Aussen Putz, innen Schmutz. T 367
Von aussen fix und innen nix. G 46. 150
Oben hui, unten pfui. T 346

¹ No virsa meitiņa
Sprēgāt sprēgā,
Apakšā nedeg
Ne dedzināma.

LD 12896

239. Ikvienam kādi trūkumi Ein jeder hat seine Mängel

A

Katram sava uts. 1783, 584, Rīga; K, Z, V, L
Katram sava uts, bet, kas domā, ka viņam nav nevienas, — tam
divas. 1860, 2803, Sigulda
Katrai pupai savs melnums. 1877, 191, Jelgava
Ein Jeder hat seinen Wurm. D I 823
Jeder hat seinen Splitter. D I 823

B

Arī matiem ir sava ēna. 1774, 1325, Liepāja
Arī uz saules ir plankumi. 1639, 6778, Jelgava
Katram kokam sava ēnas puse. 384, 1379, Sloka
Kokam ir ēnas puse, kur vēl cilvēkam. 527, 5663, Valka
Pat saulei ir plankumi. 1798, 225, Priekule
Auch das Haar hat seinen Schatten. D I 661
Etiam capillus unus habet umbram suam. D II 661 lt.

240. Tumsā visi kaķi pelēki Bei Nacht sind alle Katzen grau

KP 393; Ć 368

Tumsā visi kaķi pelēki (v. melni; raibi). 384, 4387, Jūrmala (v.
828, 16627, Rīga; 1738, 390, Valmiera)
Naktī visi kaķi melni (v. raibi). 450, 1597, Madona (v. 1730,
62784, Rīga); Z, V
Bei Nacht sind alle Katzen grau. D I 19
Des Nachts sind alle Kühe schwarz. D I 19
Nocte latent mendae. D I 19 lt.

241. Klusi ūdeņi dziļi (bīstami) Stille Wasser sind tief (gefährlich)

A

KP 388A; Ć 158

Klusi ūdeņi ir dziļi. 186, 36, Madona; K, Z, V, L
Rāms ūdens, dziļš dibins. LL 682
Dziļš ūdens vienmēr (v. allaž) kluss. 231, 5554 (v. 1206, 4718),
Bauska; K, Z, V
Dziļš ūdens vienmēr rāms. 101, 2525, Valmiera; K, Z

Rāmi ūdeņi dziļi. 1798, 210, Liepāja; K, Z
 Lēns ūdens dziļš. 2, 2204, Madona; V
 Dziļi ūdeņi rāmi viļņo. 1651, 2987, Bauska
 Dziļš ūdens lēni tek. 1552, 3544, Limbaži; K, Z
 Stille Wasser sind tief. D II 399
 Stille Wasser gründen tief. D II 399
 Stille Wasser, tiefe Gründe. D II 399
 Wo der Fluss am tiefsten ist, da ist er am stillsten. D II
 399
 Die stillsten Wasser sind am tiefsten. D II 399
 Stille Wasser fliessen tief. D II 399
 Altissima quaeque flumina minimo labuntur sono. D II 399 lt.

B

KP 388B; K 191; Ć 327; 328; Д 732; 663

Mierīgs ūdens ir bīstams ūdens. 1455, 6647, Jelgava
 Klusie ūdeņi dziļus krastus skalo. 1945, 9647, Preiļi
 Dziļā ūdeņi velni mājō. 1188, 5356, Aizpute
 Klusākie vēji ir tie, kas nes vētru. 1910, 6829, Rīga
 Klusā atvarā velni dzīvo. 17, 2290, Cēsis; K
 Lēna cūka dziļu sakni rok. 23, 3453, Valmiera; K, Z, V, L
 Stille Wasser fressen auch Grund. D II 397
 Die stillsten Wasser brechen die tiefsten Löcher. D II 397
 Stille Wasser sind betrüglich. D II 398
 Stille Wasser und schweigenden Leuten ist nicht zu trauen.
 D II 398
 Stumme Hunde und stille Wasser sind gefährlich. D II 398
 Schweigender Hund beisst am ersten. D II 398
 Cave tibi a silente aqua et muto cane. D II 398 lt.
 Quo flumen placidum est, forsan latet altius unda. D II
 398 lt.
 In limpha tacita truciora latent aconita. D II 398 lt.

242. Izliekas labs, būtībā ļauns Ein guter Schein, ein böses Wesen

KP 390A; K 191; Ć 55; 56; 645; Д 660

Skaisti vārdi, ļauni darbi. 1900, 872, Cēsis
 Svēts kā eņģelis, bet grēko kā sātans. 1736, 3556, Valmiera; Z,
 V, L
 Runā kā eņģelis, darbos kā velns. 679, 1430, Rēzekne
 Dievs mutē, velns sirdī. 17, 8568, Cēsis

Dieva vārds mutē, velns (v. lāsti) sirdī. 70, 467, Jelgava; K, Z,
 V, L (v. 958, 11937, Aizpute; Z, V)
 Dievu lūdz, velnam kalpo. 740, 16639, Rēzekne
 Eņģelis ģīmī, velns sirdī. 17, 1014, Valmiera; K, Z, V
 Mutē medus, sirdī ledus. 464, 5494, Tukums; K, Z, V, L
 Uz mēles (v. lūpām) medus, sirdī ledus. 834, 5283, Jelgava;
 K, Z, V, L (v. 855, 5682, Lielvārde; Z, V)
 Oft ist eines Wolfes Herz bedeckt mit Schaffellen. D II 689
 Heiliger in der Kirche und Teufel zu Hause. D II 689
 Aussen Schaf, innen Wolf. T 545
 Schöne Worte, aber nichts dahinter. T 547
 Honig im Munde, Gift im Herzen. T 224
 Pelle sub agnina latitat mens saepe lupina. D II 689 lt.

**243. Suns, kas rej, nekož   Hunde, die viel bellen, beissen
 nicht**

KP 391; K 191; Č 328; Д 226; 732

Suns, kas rej, nekož. 1041, 585, Ogre; K, Z, V, L
 Suns, kas rej, tik ātri (v. lēti) nekož. 70, 3691, Jelgava; K, Z,
 V (v. LL 338)
 Suņi, kuri daudz rej, nekož. 501, 143, Bauska; Z
 Ne visi tie suņi nikni, kuri ej. 1704, 3979, Aizpute; Z, V
 Bellende Hunde beissen nicht. D I 171
 Alle bellende Hunde beissen nicht. D I 16
 Hunde, die am meisten bellen, beissen am wenigsten. D I 171
 Hunde, die viel bellen, beissen nicht. D I 171
 Nemo canem timeat, qui non laedit nisi latret. D I 171 lt.

**244. Ļaunums nav tik liels kā   Das Übel ist nicht so gross, wie
 šķiet   es scheint**

KP 392; Č 31

Nekad velns nav tik briesmīgs kā izmālēts. 231, 6304, Bauska
 Velns nav tik melns kā izbļauts. 1192, 483, Jelgava; Z, V, L
 Vilks nav tik liels kā kļiedziens. 981, 551 Talsi; K, Z, V, L
 Vilks pats nav tik liels kā viņa kauciens (v. kļiedziens). 17,
 23205, Mazsalaca (v. 1726, 2883, Liepāja)
 Vilks nav tik liels kā vilka kauciens. 1630, 711, Jelgava; L
 Der Teufel ist nicht so schwarz, als man ihn malt. D II 431
 Der Teufel ist nicht so schwarz, wie er gemacht wird. D II
 431
 Der Teufel ist so schwarz nicht, wie man ihn abmalt. D II
 431
 Man schildert den Wolf grösser, als er ist. D II 431

GUDRĪBA. MUĻĶĪBA

WEISHEIT. DUMMHHEIT

245. Gudrība pārāka par bagātību   Weisheit ist mehr wert als Reichtum

KP 395A

Gudrība labāka par zeltu. 1, 184, Valmiera; K, Z, V, L
Gudrība nav ar zeltu atsverama. 527, 46215, Valka; K, Z, V
Gudrība pārāka par bagātību. 116, 26144, Valmiera; V
Gudrību nevar atsvert ne ar naudu. 553, 2275, Jelgava; K, Z, V
Weisheit ist besser als Gold und Silber. T 532

246. Gudrs   Weise

Tik gudrs, kā kad dzirdētu vēzi šķaudam. 84, 1604
Er hört das Gras wachsen. T 190

247. Mucā (mežā) audzis   In einer Tonne (im Wald) aufgewachsen

KP 409; K 178; Д 679

Mucā audzis, pa spundi barots. 527, 45728, Smiltene; K, Z, V, L
Mucā audzis, pa spundes caurumu skatījies gaismā. 556, 12455,
Limbaži

Mežā dzimis, bucā audzis, caur spundi barots. 548, 2211, Ludza
Kā mežā audzis. 1268, 667, Ilūkste
Kūti audzis, pa lodziņu ēdināts. 527, 3995, Valka; V
Er ist wie im Walde aufgewachsen. W IV 1771, 63
Er ist von Dummsdorf und geht nach Albertsdorf zu Kirchen.
T 96

248. Nezina itin neko   Man weiss gar nichts

A

KP 410A; K 180; Д 429

Nezin ne tik, kā cūka no saules. 1552, 9100, Rīga; K, Z, V, L
Nezina ne tik, cik cūka no svētdienas. 1268, 677, Aknīste; K, Z,
V, L
Ko cūka zin no svētdienas. 929, 67756, Tukums
Nezin nekā, kā gailis no svētdienas. 1715, 1303, Liepāja

Nezin ne rīta, ne vakara. 1008, 144, Aizpute; Z, V
Neprot krustu mest ar ķeiru. JL 376
Nemāk ne cūku sapīt. 929, 51698, Tukums
Was weiss die Sau vom Sonntag? D II 591
Die Eule weiss nichts vom Sonntag. D II 591
Was versteht die Kuh vom Sonntag? D II 591
Er weiss so viel davon, wie die Krähe vom Sonntag. D II
591
Er weiss so viel davon, wie die Katze vom Sonntag. D II
591
Was macht die Sau am Spinnrocken? D II 591
Was weiss der Ochse vom Nordstern! D II 591
Was thut der Esel mit der Sackpfeife? D II 591

B

Nemet cūkām pērles priekšā. 1697, 2102, Ventspils; K, Z, V
Cūkai pērles priekšā nemet, tikpat viņa tās samīs. 855, 5573,
Rīga
Ko līdz cūkai pērles uzlikt, ka tā dubļos vārtas. 202, 1507,
Bauska; Z
Man soll die Perlen nicht vor die Säue werfen. D II 629
Streut keine Rosen vor die Schweine. D II 629
Turpe est sanctum dare catellis. D II 629 lt.
Turpe rosas suibus, sanctum dare turpe catellis. D II 629 lt.

249. Nekam neder Es taugt zu nichts

Ne zivs, ne vēzis. 1010, 83, Ventspils
Ne cepts, ne vārīts; ne zivs, ne gaļa. 68, 268, Kuldīga
Ne zivs, ne gaļa. 1177, 20301, Bauska; K, Z, V, L
Ne cepts, ne vārīts. 116, 9488, Valmiera; K, Z, V, L
Er ist weder Fisch noch Vogel. D II 601
Er ist weder Fuchs noch Hase. D II 601
Man weiss nicht, ob man Fisch oder Fleisch an ihm hat.
D II 601
Das ist nicht Fuchs, das ist nicht Hase. D II 601

250. Viņam trūkst prāta Es ist nicht richtig mit ihm

KP 415; K 179; Ć 677; Д 436

Tam vienas skrūves trūkst. 1268, 340, Ilūkste
Tam nav visi mājās. 1268, 341, Ilūkste
Ai maisu systīs. 1822, 5, Ludza

Tas ir tāds kā apšņākts. 1850, 3152, Rīga
Tāds kā apdauzīts. 72, 10263, Cesvaine
Es ist bei ihm eine Schraube locker. T 412
Er hat eine Schraube (auch: zu viel oder zu wenig) im
Kopfe. T 412
Er hat eine Schraube los. D II 376
Er hat einen Sparren zu viel. D II 376
Ihm fehlt der Hausherr. D II 376
Einen Axtschlag (Hammerschlag) haben. D II 376

251. Gari mati, īss padoms   Lange Haare, kurzer Verstand

KP 412; K 180; Č 472; 473; Д 435

Gari mati, īss padoms. 278, 135, Jelgava; K, Z, V, L
Sievām gari mati, īss padoms. LGr 253; K, Z, V, L
Lange Haare, kurzer Verstand. D II 609
Weiber haben langes Haar und kurzen Sinn. D II 609
Foeminea vestis longa et longior amentia. D II 609 lt.

252. Pa vienu ausi iekšā, pa   Zu einem Ohr hinein, zum an-
otru ārā   dern heraus

KP 413; K 180; Д 484

Pa vienu ausi iekšā, pa otu ārā. 1008, 3965, Aizpute; K, Z, V, L
Zu einem Ohr hinein, zum andern wieder heraus. D II 205

253. Ko līdz labs cilvēks, ja viņš   Was gilt ein guter Mensch,
rikojas muļķīgi   wenn er töricht handelt

KP 414

Ko līdz tāda govs, kas daudz piena dod, bet pate izsper. 375,
9058, Cēsis

Pati govs pienu deva, pati izspēra. 929, 65968, Jelgava; K, Z,
V, L

Ko līdz lieli gurķi, kad tukši vidi. 116, 19276, Valmiera; K, Z, V

Ko līdz gari salmi, kad tukšas vārpas. 280, 1478, Rīga

Kas no cilvēka, ja viņam nav prāta. 477, 768, Rēzekne

Ko līdz galva bez gudra padoma. 609, 632, Liepāja; K, Z

Ko līdz galva bez gudrības. 1337, 78, Madona

Was hilft's, dass die Kuh viel Milch gibt, wenn sie den
Kübel umstösst? D I 952

Viel Stroh, wenig Korn. T 452

254. **Meklē to, kas rokā** **Man sucht das, was man in der Hand hat**

KP 407; K 178; Ć 680; Д 578

Zirgā jādams, zirgu meklē. 917, 1833, Jelgava; V

Zirgu jā, zirgu meklē. 231, 9779, Bauska; Z

To zirgu jā, to meklē. 464, 1702, Kuldīga; K, Z

Pīpes meklē, pīpe zobos. 529, 1752, Madona; K, V, L

Mežā būdams, meža meklē. B 2130

Mežā iet meža meklēt. 72, 8518, Madona

Vējam tic, ēnu grābsta. 527, 32354, Kurzeme

Putru strebj, dzert prasa. 1242, 1184, Kuldīga

Er sucht das Pferd und reitet darauf. D II 409

Er sitzt auf dem Pferd und sieht es nicht. D II 409

Er sitzt auf dem Pferd und sucht es. D II 409

Er sucht den Esel und sitzt darauf. D II 409

Du suchst den Bären und stehst vor ihm. D II 409

Wasser im Meere suchen. D II 412

Arrepta candela candelabrum quaeris. D II 409 lt.

Aquam in aquis petis. D II 412 lt.

255. **Muļķim prātu neiedosi** **Dem Dummen kann man keinen Verstand geben**

KP 417; K 182; Ć 255

Kas acis tur ciet, tam saule nevar līdzēt. 1008, 4535, Aizpute;
K, Z, V

Aklam ceļu neparādīsi. 1084, 4413, Jelgava; V

Kas aklam acis atdarīs. 1697, 4220, Ventspils

Kas akls, tam brilles neder. 508, 2071, Kārsava

Kas padomu nepieņem, tam nevar līdzēt. 759, 6890, Jelgava

Wenn das Aug' nicht sehen will, So helfen weder Licht, noch Brill'. D II 351

Wer nicht sehen will, dem hilft weder Kerze, noch Brill'.
D II 351

Wem nicht zu rathen ist, dem ist auch nicht zu helfen. T 371

Wer dumm ist, bleibt dumm. T 96

256. **Muļķa galva kājām mieru nedod** **Was man nicht im Kopf hat, muss man in den Beinen haben**

KP 420; K 176; Ć 260; 386; Д 247; 444

Kas nav galvā, tas ir kājās. 1784, 102, Cēsis; K, Z, V

Muļķa galva kājām mieru nedod. 1687, 965, Talsi

Caur glupu golvu kōjom namīrs. 509, 35, Varakļāni; Z, L
Ja nav gudras galvas, aunies vieglas kājas. 280, 1469, Rīga
Viena dulla galva neliek divām kājām miera. 914, 317, Jēkabpils
Was man nicht im Kopfe hat, muss man in den Beinen ha-
ben. D I 932
Wer nicht Kopf hat, der hat Füsse. D I 932
Was der Kopf vergisst, müssen die Füsse nachholen. D I 932

257. Muļķi nav tālu jāmeklē   **Einen Dummkopf braucht man
nicht weit zu suchen**

KP 421; K 175; Ć 256; Д 438

Muļķus neviens nesēj, tie rodas paši. 929, 58439, Jelgava
Muļķus nekas ne sēj, ne ecēj, bet paši aug. 508, 1637, Kārsava
Durakus ni siēj, ni laista — viņi poši aug. 363, 353, Rēzekne
Narren wachsen unbegossen. D II 152
Die Narren wachsen, man braucht sie nicht zu begiessen.
D II 152

258. Muļķi no smiekliem pazīst   **Am vielen Lachen erkennt man
den Narren**

KP 423A; Ć 88

Muļķi var pazīt pēc smiekliem. 67, 2572, Cēsis; Z, L
Pie smieklu rikles var narru pazīt. LL 430
Kas daudz smejas, negudrs rādās. LL 375
Kas daudz smejas, tas ir viens auša. Mag 107. lpp. 9.
Am Lachen erkennt man den Thoren. D I 416
Am Lachen und Flennen Ist der Narr zu erkennen. D I 416
An vielem Lachen Erkennt man den Hachen. D I 416
An vielem Lachen erkennt man den Narren. T 278
Per risum multum debes cognoscere stultum. D I 416 lt.

259. No runas pazīst cilvēku   **An der Rede erkennt man den
Menschen**

A

KP 424; 536C; K 174; Ć 88; 89; Д 701; 725

Kāds vīrs, tāda runa; no runas pazīst cilvēku. 872, 3260, Bauska
Pie valodas redz gudribu un pie runas — padomu. 1699, 1073, Lie-
pāja
Muļķim muļķa valoda (v. runa). 12, 2496, Jelgava (v. 527, 47412,
Liepāja); K, Z, V, L

Dumjam dumja valoda. 12, 1109, Jelgava
 Ģekim ģeķa valoda. 925, 134, Talsi; K, Z, V
 Pie valodas pazīst, kāds putns viņš ir. Mag 217
 Kāds putns, tāda dziesma. 70, 2653, Jelgava; K, Z, L
 Putnu pazīst no dziesmas. 1202, 869, Valka; K, Z, V
 An der Rede erkennt man den Mann. D I 416
 Am Sprechen erkennt man den Menschen. D I 416
 Am Gesang kennt man den Vogel. D I 416
 Jeder Vogel singt, wie ihm der Schnabel gewachsen ist. D I
 833
 Jeder Vogel singt seinen Gesang. D I 833
 Aus den Worten kennt man den Thoren, wie den Esel aus
 den Ohren. D I 416
 An den Worten erkennt man der Mann. W V 398, 6
 Wie der Mensch, so seine Rede. W III 628, 862
 Den Narren kennt man an seiner Rede. T 337
 Avis a cantu dignoscitur. D I 416 lt.

B

Kamēr muļķis klusē, tikmēr viņš gudrs. 1008, 4625, Liepāja
 Kamēr muļķis klusē, tamēr gudrs. 1576, 4831, Dobeles
 So lange ein Narr schweigt, hält man ihn für klug. D II 148

260. Ar muļķiem nav runāšana Mit Narren ist schlimm reden

KP 426A; K 175; Д 439

Ko ar pliku plūksies, ko ar muļķi runās. 1141, 714, Kuldīga; Z
 Ar pliku neej plūkties, ar traku kauties. 527, 24946, Liepāja
 Man kann keine Kahlkopf bei'm Haare fassen. D I 857
 Bei Narren schweige oder narre mit. T 337

261. Muļķis pārāk daudz jautā Ein Dummer fragt zu viel

Viens muļķis var vairāk jautāt nekā desmit gudrie atbildēt. 717,
 886, Madona; K, Z, V, L

Viens muļķis var vairāk jautāt nekā septiņi gudri atbildēt. 116,
 1079, Valmiera; K

Simts gudru nevar vienam muļķam atbildēt. 189, 854, Valka
 Ein Narr kann mehr fragen, als sieben Weise antworten.
 D II 144

Ein Narr kann in einer Stunde mehr fragen, als zehn Weise
 in einem Jahr beantworten können. T 336

Ein Narr kann mehr fragen, als zehn Kluge wissen. D II 144

Ein Narr frägt mehr, als man antworten kann. D II 144

262. Prāts ar gadiem nāk   Mit der Zeit wird man klug

Prāts ar gadiem nāk. 855, 5203, Kurzeme
Prāts līdz ar cilvēku aug. 186, 305, Madona; K, Z, V
Gudrība gadiem aug. 968, 853, Bauska
Gudrība nāk ar vecumu. 717, 894, Madona
    Mit der Zeit wird man klug. D II 733
    Mit dem Alter wächst die Weisheit. D II 733
    Aetate rectius sapimus. D II 733 lt.

LIELĪBA. IEDOMĪBA

PRAHLEREI. EINBILDUNG

263. Pats nelielies   Lobe dich nicht selbst

KP 427; Ć 128

Paša slava smird. 1225, 27311, Jelgava
Pats nelielies, ļaudis palielis. 1614, 267, Jēkabpils
Lai liela citi, nelielies pats. 1202, 2511, Valka
    Eigenlob stinkt, Eigenruhm hinkt. D I 337
    Eigenlob stinkt, ohnedem gar gern. D I 337
    Eigenlob stinkt. T 102
    Eigen Lob stinkt, fremdes Lob klingt. T 299
    Propria laus sordet. D I 337 lt.
    Laus in ore proprio vilescit. D I 337 lt.

**264. Jo slavē, jo kļūst iedomī-   Je grösser das Lob, je grösser
gāks   der Dünkel**

KP 431; K 195; Ć 125; 126; Д 735; 862

Jo kaķi glauda, jo asti (v. kupri) ceļ. 231, 238, Bauska; K, Z,
    V, L (v. 17, 6815, Sigulda)
Jo sunīti glauda, jo sunītim aste ceļas. 17, 607, 91, Talsi
Jo suni glauda, jo kupri ceļ. 796, 11664, Kuldīga
Jo puisīti pajā, jo radziņi aug. 834, 2515, Jelgava
    Wenn man den Kater streichelt, so reckt er den Schwanz
    aus. D I 865
    Je mehr man eine Katze streichelt, je höher hält sie den
    Schwanz. D I 865

265. Muļķis aizvien lielīgs   Der Tor ist immer prahlerisch

A

KP 432A; K 192; C 102; D 735

Tukša muca tālu skan. 1, 1304, Valmiera; K, Z, V, L
Tukša muca skan, pilna neskan. 67, 892, Piebalga; K, Z, V
Skan tukša muca, klusē pilna. 1690, 7022, Skrunda
Leere Tonnen geben grossen Schall. D II 22
Leere Fässer klingen hohl. D II 22
Volle Fässer klingen nicht, leere desto mehr. D II 22
Ein leeres Fass hat den meisten Klang. D II 22
Vasa inania multum strepunt. D II 22 lt.
Dolia vacua acutius resonant. D II 22 lt.

B

KP 432B; K 192; C 120; D 445

Tukša vārpa augsti stāv. 1756, 1528, Valmiera; K, Z, V, L
Pilna vārpa galvu uz zemi liec, bet tukša gaisā ceļ. 1225, 11199
Jelgava; Z
Leere Aehren stehen aufrecht. T 18

C

Muļķība un lepnība aug uz viena koka. 612, 312, Aizpute
Ģeķība un lepnība aug uz viena koka. 527, 32745
Lepnība ir ģeķība. 796, 6155, Kuldīga
Thorheit und Stolz wachsen auf einem Holz. D II 400
Dummheit und Stolz wachsen auf einem Holz. T 449

266. Augstu kāpj, zemu krīt   Wer hoch steigt, fällt tief

KP 433A; K 194; C 125; 219; D 733; 737

Kas augstu kāpj, tas zemu krīt. 74, 1165, Liepāja; K, Z, V, L
Augstu lec, zemu krīt. 834, 1657, Jelgava; Z, V
Kas augsti ceļas, tas zemu sēstas. 232, 1400, Rēzekne
Kas augstu ceļas, tas dziļi dubļos veļas. 1716, 344, Valmiera
Kas lepnī ceļas, tas drīzi dubļos veļas. 400, 3321, Daugavpils
Tāli grib sniegt, bet par [ar] maģuma jāpaliek. F 276
Kas augsti degunu ceļ, ātri nolauž. 1783, 294, Rīga
Augstprātība nāk pirms krišanas. 1592, 8418, Tukums; V

Wer zu hoch steigt, fällt am tiefsten. D I 739
Hohe Steiger fallen tief. D I 739
Wer hoch steigt, fällt hoch. D I 739
Hochmut kommt vor dem Fall. T 221
Qui quaerit alta, is malum videtur quaerere. D I 739 lt.

DROSME. BAILĪGUMS

TAPFERKEIT. FURCHTSAMKEIT

267. Drošam laimējas Der Mutige hat Glück

A

KP 435

Drošam pieder pasaule. 1600, 7665, Valmiera; K, Z, V
Drošam visi ceļi līdzeni. 1900, 199, Cēsis; K
Drošam visur laime smaida. 17, 651, Valka
Dem Mutigen gehört die Welt. T 332
Dem Mutigen hilft das Glück. T 332
Das Glück ist den Kühnen hold. D I 605
Tollkühn ergreift das Glück. D I 605
Audaces (Audentes) fortuna juvat. D I 605 lt.
Fortes fortuna adjuvat. T 332 tl.

B

Kam droša sirds, tam laimējas. 929, 23044, Liepāja; K, Z, V
Kam droša sirds, to laime mīl. 1341, 33119, Rīga
Frisch gewagt ist halb gewonnen. D II 573

C

Kas negrib riskēt, tas nekā neiegūst. 1552, 1965, Jēkabpils
Kas neriskē, tas nevinnē. 1783, 605, Rīga
Wer nicht wagt, gewinnt nicht. D II 574

268. Reiz cietis, arī no niekiem Wer einst gelitten hat, der
baidās fürchtet sich auch vor Kleinig-
keiten

KP 441; Č 237; 238

Izbiedēta vārna pat no krūma bīstas. 739, 9638, Rīga; K, Z, V, L
Sabaideitais začs i kryumu beistās. 566, 186, Rēzekne

Kas pie piena sadedzinās, tas pūš arī uz ūdeni. 1655, 477, Jēkabpils

Sadedzinātus nagus pie uguns vairs nebāzīs. B 1469

Apdedzinātus pirkstus pie uguns vairs neliek. 556, 4664, Valmiera

Den ein Mal die Schlange beisst, der fürchtet sich vor jedem gewundenen Seil. D I 530

Ein gebranntes Kind fürchtet das Feuer. D I 531

Wer sich ein Mal verbrannt hat, bläst hernach die Suppe. D II 527

Wer sich ein Mal das Maul verbrannt hat, der bläst zum zweiten Mal. D II 527

Ignem flamesus timet atque canem cane laesus. D I 531 lt.

269. Baidoties grūtību, neko labu nepadarīs   **Wer sich vor Schwierigkeiten scheut, wird mit der Arbeit nicht fertig werden**

KP 442; K 196; Ć 150; Д 261; P 73

Ja vilku baidies — neej mežā. 1206, 3141, Kuldīga

Ka vylka beitis, i mežā navar it. 1252, 119, Viļāni; L

Vai vilku dēļ sienu nepļausi! 464, 4227, Cēsis

Saltuma bīties — ārā nestaigāt. 679, 1238, Rēzekne

Kas grūtumu baidās, to grūtumi pārvar. 1798, 3671

Wer das Laub fürchtet, bleibe aus dem Walde. D I 532

Wer sich vor Dornen fürchtet, der gehe nicht in den Busch. D I 532

Wer das Wasser fürchtet, der gehe nicht zu Schiff. D I 532

Wer alle Gefährde will erwiegen, Bleibt ewig hinter dem Ofen liegen. D I 533

Vir nemus evitet quem quisque frutex metui det. D I 532 lt.

270. Kas vainīgs, tas bailīgs   **Der Schuldige ist ängstlich**

KP 256A; B; C

Kas vainīgs, tas bailīgs. 625, 398, Valmiera; K, Z, V, L

Zaglis ir kā zaķis: pat no savas ēnas bīstas. 12, 1165, Jelgava; V

Ļaundarim pat mīkstā gultā slihta guļa. 1805, 1860, Liepāja; K, Z, V

Kas vainīgs, tas nosarkst. 997, 15843, Ventspils; Z

Vainīgajam ausis dreb. 527, 32056, Jelgava

Vainīgam i cepure deg. 1542, 44, Rēzekne

Vainīgam cepure deg uz galvas. 1010, 4257, Ventspils

Zaglim cepure deg. 1800, 2870, Ilūkste; L
Zaglim kājas deg. 1188, 6941, Aizpute; K, Z, V, L
Dem Schuldigen schaudert (dottert). D II 335
Der Schuldige erschrickt vor seinem Schatten. T 415
Den Schuldigen schreckt eine Maus. D II 335
Dem Schuldigen klopft das Herz. D II 335
Den Dieb erschreckt eine Maus. D II 335
Wer schuldig ist, schläft nicht gut. D II 335

DZERŠANA. DZĒRĀJS

TRUNK. SÄUFER

271. Dzeršana — nelaimju cēlonis   **Trunksucht ist die Ursache verschiedenen Übels**

KP 444B; K 197; P 183

Kam brandvīns galvā, tam prātiņš vējā. 828, 9753, Rīga
Kad šņabis galvā, tad prāta nav. 1738, 142, Valmiera
Wenn Wein eingeht, geht Witz aus. D II 484
Wo Wein eingeht, da geht der Witz (die Weisheit) aus. D II 484
Ist der Trunk im Manne, So ist der Verstand in der Kanne.
D II 484

272. Glāzē noslikst vairāk nekā jūrā   **Im Glas ersaufen mehr, als im Meer**

K 197; P 183

Glāzē noslikst vairāk ļaužu nekā jūrā. 1674, 2694, Kuldīga, K, Z, V
Vienā glāzē noslikst vairāk nekā jūrā. 929, 56282, Jelgava
Glāzē noslikst vairāk cilvēku nekā jūrā. 1200, 4013, Kuldīga; K, Z, V
Glāzē noslikst vairāk nekā jūrā. 3, 143, Jelgava; K, Z, V
Mazā glāzē noslikst vairāk nekā lielā jūrā. 1377, 1969, Bauska; Z
Vīna glāzē vairāk noslikst kā jūrā. 384, 2165, Sloka
Vīnā vairāk noslikst nekā jūrā. 384, 2198, Sloka
Es ersaufen mehr im Becher, als im Meer. T 109
Im Becher ersaufen mehr, als im Meer. D II 87
Es ertrinken mehr im Glas, als in allen Wassern. D II 87
Es ertrinken mehr im Becher, als in der Donau. D II 87

273. Ko nedzēris domā, to dzēris runā   Was der Nüchterne denkt, das redet der Trunkene

KP 447; K 197; Č 172; Д 794

Ko nedzēris domā, to piedzēris runā. 639, 57, Valmiera; K, Z, V
Ku nadzērs dūmoj, tu pīdzērs padora. 1263, 723, Rēzekne
Kas nedzērušam prātā, tas piedzērušam mēlē. 1552, 32436, Viļaka
Kad vīns iet iekšā, tad noslēpums nāk ārā. 1584, 1875, Auce; K
Vinam ieejot, godprātība iziet. 384, 2205^a, Sloka

Trunkner Mund Verräth des Herzens Grund. D II 486

Ein trunkener Mund spricht Herzensgrund. D II 486

Was der Nüchterne denkt, das spricht der Trunkene, D II 486

Der Wein im Leibe, (ist) das Herz im Munde. D II 486

274. Dzēris darijīs, nedzēris atbild   Trunken gesündigt, nüchtern gebüsst

K 197; Д 800

Dzēris darijīs, nedzēris maksā. 1459, 3670, Valmiera
Ko dzeršanā pelna, to tukšā dūšā cieš. 1798, 1523, Liepāja
Soldons dzerūt, ryugts moksojūt. 1263, 994, Rēzekne; L
Trunken gesündigt, nüchtern gebüsst. D II 485
Trunken gestohlen, nüchtern gehängt. D II 485
Trunkene Freude, nüchternes Leid. D II 485

275. Kas daudz dzer, maz ēd   Wer viel trinkt, der isst wenig

KP 449; Č 176

Kur miežu grauds guļ, tur rudzu grauds nevar gulēt.² 840, 2823, Gulbene; K, Z, V

Wo ein Gerstenkorn liegt, da kann kein Roggenkorn liegen. D I 270

Wo der Malzsack steht, kann der Roggensack nicht stehen. D I 270

Wo ein Brauhaus steht, da kann kein Backhaus stehen. D I 270

Wos Gebräute liegt, kann's Gedäute nicht liegen. (Wer viel trinkt, isst wenig.) T 75

² G. F. Stendera paskaidrojums: «Wird gebraucht, wenn ein Saufaus keinen Appetit zum Essen hat.» NLGr 190

APĢĒRBS. UZTURS

KLEIDER. ESSEN

276. Labas drānas arī neglītu   Gute Kleider machen auch den
padara skaistu   Hässlichen schön

KP 458; K 199; Ć 261; Д 585; 696

Apvelc celmu, i tas būs smuks. 819, 802, Varakļāni

Uzvelc celmam jaunu fraku, viņš izskatās smukāks. 1225, 10955,
Jelgava

Apcērt calmu, i tys skaistōks. 1950, 7989, Dagda

Aptes vacu calmu, tys byus gleits. 400, 3630, Preiļi

Calmu apvalk, tys šmuks. 400, 3557, Preiļi

Putzt man ein Stöckchen an, Wird's ein Püppchen. D I 913

Man kann auch einen Zaunpfahl ankleiden. D I 913

Kleider machen Leute. D I 914

277. Apģērbs jākopj   Kleider soll man pflegen

A

Godā/drānu, drāna tevi godās. 84, 4886, Jelgava; K, Z, V

Godā drēbi, tad drēbe tevi godās. 1661, 1268, Kuldīga; K, Z, V,

L

Ehrt eure Kleider, sie ehren euch wieder. D I 914

B

Labāk svārkiem ielāps nekā caurums. 884, 600, Alūksne; K, Z, V
Besser ein Flick, als ein Loch. D I 183

278. Kad par siltu saģērbies   Wenn man sich zu warm an-
kleidet

Kas tā par aitu, kas nevar savu villu nest. 1208, 9986, Aizpute

Kas tā par aitu, kas savu vilnu nivar panest. 1244, 13917, Aizpute

Es ist ein faules Schaf, das die Wolle nicht tragen mag.

D I 448

279. Izsalkušam viss gards   Dem Hungrigen schmeckt alles
gut

KP 465; K 202; Ć 231; Д864

Izsalkums ir labākais pavārs. 500, 70, Valmiera; K, Z

Izsalkušam viss gāds. 877, 2620, Valmiera; K, Z, V

Kas izsalcis, tam rūgta maize salda. 1008, 1245, Aizpute; K
Izsalkušam pat rūgta maize salda. 94, 4984, Liepāja; K, Z, V
Izsalkušam pat rutku miza salda. 94, 1177, 23159, Bauska; K
Kas izsalcis, tam rutka miza salda. 1690, 1850, Skrunda; Z, V
Izsalkušam viss gardi vārīts (v. smeķē). 1444, 607, Rīga; K,
(v. LL 339)

Bads dara rūgtumu saldu. 1244, 6114, Aizpute; K, Z, V

Hunger ist der beste Koch. D I 774

Hunger macht rohe Bohnen süß. D I 779

Hunger macht Bohnen zu Mandeln. D I 779

Im Hunger ist das schwarze Brot süß. D I 779

Dem hungrigen Bauch schmeckt Alles wohl. D I 783

Hungrigem Magen ist kein Brot zu schwarz. D I 783

Nihil contemnit esuriens. D I 783 lt.

Ori dulcescit faba frigida, quando famescit. D I 779 lt.

Anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet. D I 779 lt.

Omnia fames dulcia facit praeter seipsam. D I 779 lt.

280. Bads māca strādāt

Hunger lehrt arbeiten

K 202

Bads māca strādāt, aukstums tecēt. Br 81

Bads i vilku no meža dzen ārā. 527, 33539, Latgale

Der Hunger treibt den Wolf ins Dorf (auch: aus dem Busch).

T 229

Hunger lehrt die Katzen mausen. D I 777

Hunger ist Meister. D I 777

Der Bauch lehrt alle Künste. D I 777

281. Maize un sāls — uztura pamats

Brot und Salz ist die Grundlage der Nahrung

K 200; Ć 232; P 171

Maize un sāls dara vaigus sārtus. 1599, 2965, Tukums

Sāls un maize neliek badu mirt. LL 349

Kad maize un sāls, tad vaigs nav bāls. 33, 862, Madona; K, Z, V

Salz und Brot macht Wangen rot. T 78

Kās' und Brot macht Wangen roth. T 246

282. Acis kāro vairāk nekā vēders

Die Augen begehren mehr als der Magen

KP 477; K 201; Ć 68; 706; Д 899

Acis kāro, sirds nepieņem. 72, 8453, Madona; K, Z, V, L

Acis redz, sirds grib, vēders vairs nenes. 448, 287, Cēsis

Actiņas redz, mutīte grib, sirds neņem pretī. 1341, 23967, Rēzekne; Z, V

Acis platas, vēders šaurs. 477, 151, Rēzekne

Acis vairāk grib nekā vēders pieņem. 997, 16338, Ventspils

Die Augen sind grösser, als der Bauch. D I 127

Das Auge will immer mehr, als der Mund. D I 127

283. Paēdušam ēdiens negaršo   Wer satt ist, dem schmeckt das Essen nicht mehr

A

Kad pelīte paēdusi, tad miltiņi rūgti. 880, 2109, Jelgava; K

Kad pele paēdusi, tad milti rūgti. 997, 2406, Ventspils; K, Z, V

Paēdušai pelei milti rūgti. 70, 3320, Jelgava; K, Z, V, L

Paēdušai pelei kviešu grauds rūgts, neēdušai — sēnala garda (v. salda). 929, 69252 (v. 1584, 652, Auce)

Paēdušai pelei spēķis ir par tauku. 116, 538, Valmiera

Paēdušai cūkai milti rūgti. 17, 3412, Jelgava

Kad pele paēdusi, tad cukurs rūgts. 1626, 5113, Jelgava

Seitejam i mads da ryukts. 679, 1611, Rēzekne

Wenn die Maus satt ist, so schmeckt das Mehl bitter. D II 280

Wenn die Maus satt ist, ist das Mehl bitter. D II 280

Mäuschen satt, Körnchen bitter. D II 280

Wenn die Maus voll ist, schmeckt's Schmalz bitter. D II 280

Dem Übersatten ist der Honig bitter. D II 280

Anima satur calcat favum. D II 280 lt.

B

Kad cūka paēdusi, tad apgāž sili. 1684, 425, Talsi; K, Z, V, L

Kad cūka paēdusi — apgāž sili. 609, 4895, Liepāja; K, Z, V, L

Wenn das Ferkel satt ist, stösst es den Trog um. D II 279

Wenn die Sau genug hat, kehrt sie den Kübel um. D II 279

Wenn die Schweine satt sind, stossen sie den Trog um. D II 279

279

Actis hinc videtur necesse est die Augen werden mehr als
der Magen

KP. 177. 1. 201. 1. 201. 1. 201.

Actis hinc videtur necesse est die Augen werden mehr als
der Magen

Acifnas rode, mottig, gult, vides kupa preli: 1341, 23967, 280
Z. V.

Acis platas, veders leuts: 477, 151, Reakare

Acis vaitas grin apst, veders aliecm: 997, 16328, Veutspils

Die Augen sind grosser, als der Bauch: D-I 127

Das Auge ist immer mehr, als der Mund: D-I 127

252. Paddiam, kilmaw, negario. Wer soll ist, dem schmeckt das
Essen nicht recht

GIMENE

MOZA RITUMS

Kad pallas, veders leuts: 477, 151, Reakare
Kad vaitas grin apst, veders aliecm: 997, 16328, Veutspils

FAMILIE

LEBENSSTUF

Wenn die Munde voll ist, so schmeckt das Essen nicht
recht

Wenn die Munde voll ist, so schmeckt das Essen nicht
recht: D-II 286

Wenn die Munde voll ist, so schmeckt das Essen nicht
recht: D-II 286

Wenn die Munde voll ist, so schmeckt das Essen nicht
recht: D-II 286

Wenn die Munde voll ist, so schmeckt das Essen nicht
recht: D-II 286

B

Kad kuta vandras, ved. apst, 1341, 125, Tals: K. Z. V. I
Kad oika palas, ved. apst, 1341, 125, Tals: K. Z. V. I

Wenn das Kind laut ist, so ist es den Trog um: D-II 279

Wenn die Munde genug hat, so schmeckt das Essen nicht
recht: D-II 279

MĪLESTĪBA. PRECĒŠANĀS. VIRS. SIEVA. RADI

LIEBE. HEIRAT. MANN. FRAU. VERWANDTE

284. Veca mīlestība nerūs   Alte Liebe rostet nicht

A

KP 479; K 209; Č 294; Д 294

Veca mīlestība nerūs. 17, 8682, Cēsis; K, Z, V

Veca mīlestība nezūd. B 315

Alte Liebe rostet nicht. D I 52

B

Pirmā mīlestība nerūs. 189, 631, Valka; Z

Pirmo mīlestība ir tei styprokō. 477, 341, Rēzekne

Die erste Liebe ist die beste. T 297

Der Mensch liebt nur einmal. D I 400

Man kehrt doch gern zur ersten Liebe zurück. T 297

285. Mīlestība visu spēj   Liebe vermag alles

A

Mīlestība pārspēj visu. 527, 25139, Nīca; V

Mīlestība visu spēj. 1225, 5364, Jelgava

Mīlestība uzvar vysu. 477, 596, Stirniene

Liebe überwindet Alles. D II 41

Liebe überwindet viel Böses. D II 41

Liebe vermag alles. T 297

Omnia (Amor) vincit amor (omnia). D II 41 lt.

Nil amanti difficile. D II 41 lt.

B

Milestībai neviens žogs nav par augstu. 527, 43214, Liepāja; Z
Milestībā mums žogs nav par augstu un grūtu. 508, 3395, Balvi
Der Liebe ist keine Mauer zu hoch. T 297
Wo die Liebe leitet, ist kein Weg zu weit. D II 43
Liebe weiss verborgene Wege. D II 43

286. Milestību grūti noslēpt   Liebe ist schwer zu verbergen

KP 480; K 209; Д 740

Milestību, klepu un dūmus grūti noslēpt. 556, 12439, Valmiera
Milestība, guns un kāsus nav paslēpami. 477, 599, Rēzekne
Lieben und Husten lässt sich nicht verbergen. D II 46
Feuer, Husten und Krätze lassen sich nicht verbergen. D II
46
Natur und Liebe lassen sich nicht bergen. D II 46
Vier Dinge lassen sich nicht bergen: Feuer, Krätze, Husten
und Liebe. D II 46
Amor tussisque non celatur. D II 46 lt.
Ebrietas et amor secreta produnt. D II 46 lt.

287. Ko mīl, uz to skatās   Wen man liebt, auf den schaut man

KP 481; K 209; Ć 68; 288; 289; 350; Д 397; 740

Kur sirds guļ, tur i acis skrien. 527, 33487, Latgale
Kur niez, tur nagi; ko mīl, tur acis. 177, 518, Bauska
Kur sirds, tur arī kājas. 230, 4457, Talsi
Was dem Herzen gefällt, das suchen die Augen. D I 129
Die Hand beim Schmerz und das Auge bei der Liebe. D I 129
Wer etwas Liebes hat, der geht darnach; wer etwas Wundes
hat, der fühlt darnach. D II 318
Est oculo gratum speculari semper amatum. D I 129 lt.

288. No sirds pie sirds   Vom Herzen — zu Herzen

Kas no sirds nāk, tas iet pie sirds. 1629, 325, Jelgava; V
Sirds prasa sirdi. 1910, 3133, Cēsis
Was vom Herzen kommt, das geht zu Herzen. D I 723

289. Jauns apprecējies nenožē- Jung gefreit hat niemand gereut
losi

KP 484; K 211; Д 757

Nenožēlosi, kad agri piecelsies, ne kad jauns apprecēsies. 205,
506, Bauska

Ne par agru piecelsies, ne par (agri) jaunu apprecēsies. 353,
3028, Liepāja

Jung gefreit hat niemals gereut. T 140

290. Iekams precies, labi ap- Freier, tue die Augen auf
skaties

Ja precējies, tad labi apskaties. 84, 7888, Jelgava
Apprecēties nav apaut vīzi.¹ 1816, 1798, Aizpute

Freien ist kein (auch: ein) Pferdekauf. T 140

291. Mīlestība ir akla Liebe ist blind

A

K 209; Д 739

Mīlestība ir akla. 1599, 145, Zebreņe; Z, V

Mīla ir akla. 1177, 19351, Skaistkalne; Z

Mīlestība akla, tai nav acu. 116, 10394, Rencēni

Die Liebe ist blind. D I 243

Amor coecus. D I 243 lt.

Omnis amans coecus. D I 243 lt.

B

Vienam patīk māte, otram meita. B 273

Der eine liebt die Mutter, der andre die Tochter, der dritte
beide. T 298

¹ Sal. latv. tdz.:

Vizit' mana, kā nopīta,
Gan kājiņas novalkās;
Sievīn' mana, kād' apņemta,
Gan mūžiņu nodzīvos.

LD 22867

Vizit' pinu gan dižanu,
Tā noplīsa, to nometu;
Ieņem slinku mātes meitu,
To nomest nevarēju.

LD 26922

292. Skaistums bez tikuma maz Schönheit ohne Tugend taugt
vērts nichts

A

K 211; Д 363

Ko līdz skaistums (v. smukums), kad nav tikums. 1084, 1706,
Jelgava; K, Z, V, L (v. 1696, 4099, Kul-
dīga)

Ko līdz daiļums, kad nav tikums. 17, 20897, Rīga

Kas no meitas daiļumiņa, kad darbiņa nemācēja.² 1880, 621,
Bauska

Ko līdz smudrs augumiņš, kad nav laba tikumiņa.³ 1225, 7533,
Madona

Ko līdz skaists augums, ka nav krietna tikuma. 956, 148, Zaube

Ko līdz daiļais augumiņš, kad nav laba tikumiņa. 1584, 145, Auce
Schönheit ohne Güte taugt Nichts. D II 325

Schönheit ohne Tugend ist verdorbener Wein. D II 325

Schönheit ohne Tugend verleiht nur kurze Freude. D II 325

B

Skaistums zūd, tikums pastāv. 1704, 788, Liepāja; K, Z, V, L

Skaistums pāriet, tikums paliek. LL 521

Skaistums nav tikums; skaistums zūd, bet tikums pastāv. 1009,
1418, Jēkabpils

Skaistums nīkst, manta izput, bet labs tikums pastāv visu mūžu.
1730, 66295, Jelgava

Daiļums viļ, un skaistums pāriet. 12, 1251, Jelgava

Schönheit vergeht, Tugend besteht. D II 327

Schönheit vergeht, Tugend bleibt werth. D II 327

Schönheit vergeht bald. T 411

Schönheit, Vergänglichkeit. D II 327

Forma bonum fragile est. D II 327 lt.

² Sal. latv. tdz.: Teic, māmiņa, darbu manu,
Neteic manu augumiņu;
Kas no mana augumiņa,
Kad darbiņa nemācēju?
LD 6894

³ Sal. latv. tdz.: Ko līdz rudzis garumā,
Kad bij retis augumā,
Ko līdz smīdrs augumiņš,
Kad nebija tikumiņš?
LD 11918, 4

**293. No skaistuma pārticis ne- Schönheit macht nicht satt
būsi**

KP 488; K 211; C 466; Д 363; Ж 94; P 100

Skaistums nepilda vēderu. 135, 104, Jelgava
Skaistumu uz maizes nesmērē. 1784, 1040, Cēsis
Ar smukumu putru neaiztaisīsi. 1880, 3253, Bauska
No vaiga sviestu nekuļ, no smukuma putru nevāra. 1177, 16803,
Bauska
No smuka vīra pieres sviestu nekasīsi. 1703, 3746, Liepāja
Schönheit kann man nicht essen. D II 324
Schönheit brockt man nicht in die Schüssel. D II 324
Von der Schönheit kann man nicht leben. D II 324

**294. Slikta sieva izposta saim- Eine schlechte Hausfrau rui-
niecību niert der Haushalt**

Sieva ar priekšautu no mājas vairāk var iznest nekā vīrs ar ra-
tiem ievest. 13, 4898, Liepāja
Sieva ar priekšautu var vairāk iznest nekā vīrs ar vezumu
ievest. 1631, 109, Jelgava
Sieva var ar ķešu tik iznēsāt, cik vīrs nevar nopelnīt. 1341, 5253,
Rēzekne
Viena sieva var vairāk izpostīt nekā desmit vīri uztaisīt. 1225,
21633, Jelgava
Die Frau kann mit der Schürze mehr aus dem Hause tragen,
als der Mann mit dem Erntewagen einfährt.
D I 480
Die Frau kann mehr durch's Fenster langen, als der Mann
zum Scheunenthor hereinfährt. D I 480

**295. Puisim un meitai kopā labi Junge Burschen und Mädchen
haben es gut miteinander**

Pie kauliņa garda gaļa, pie meitiņas (v. puisīša) silta guļa. 929,
67241, Ventspils; K, Z, V (v. 884, 1628, Jel-
gava)
Pie kauliņa mīksta gaļa, pie meitiņas silta guļa. 1713, 1972, Lie-
pāja
Pi kaulēņa gorda gaļa, pi poļaka loba dzeive. 740, 9744, Rēzekne
Je näher dem Bein, je süsser das Fleisch. D I 469
Das Fleisch am nächsten vom Knochen ist am wohlshmek-
kendsten. D I 469

296. Dzīvo satīcīgi**Man soll einträchtig leben**

Satiek kā cimds ar roku. 555, 1234, Madona

Kā cimds ar roku. 1668, 626, Talsi; Z, V

Dzīvo kā divi balti balodīši. 929, 28307, Rucava

Sie sind wie Hand und Handschuh. D I 722

Sie sind ein Herz und eine Seele. D I 722

Ein Topf und ein Löffel sein. D I 722

**297. Nelaime spēlē vai mīles-
tībā****Unglück im Spiel oder in der
Liebe**

Nelaime spēlē, laime mīlestībā. 1225, 15122, Jelgava

Kam nav laimes kāršu spēlē, tam laime mīlestībā. B 324

Unglück im Spiel, Glück in der Liebe. D II 511

Wenig Glück im Spiel, viel Glück im Heirathen. D II 511

298. Mīlestība un nabadzība**Liebe und Armut**

Kur nabadzība pa durvīm skatās, tur mīlestība pa logu lec ārā.
929, 2596, Rīga

Kā rūpes pa durvīm ienāk, tā laime pa logu iziet. 853, 874, Val-
miera

Kur nabadzība pa durvīm iekšā, tur mīlestība pa logu ārā. 1705,
7384, Abrene

Wenn die Armuth zur Thür eingeht, so fliegt die Liebe zum
Fenster hinaus. D II 45

Wo Sorge kommt, da fliegt die Liebe zum Fenster hinaus.
D II 45

299. Ko neredz, drīz aizmirst**Aus den Augen, aus dem Sinn**

Ko acis neredz, to sirds drīz aizmirst. 230, 3330, Ventspils; K, Z,
V, L

Ko acis neredz, to prāts drīz aizmirst. LL 79

Kas no acīm nost, tas no sirds laukā. LSP 5947

Kad acis neredz, tad sirds nesāp. 116, 2622, Valmiera

Aus den Augen, aus dem Herzen. D I 126

Aus den Augen, aus dem Sinn. D I 126

Was die Augen nicht sehn, bekümmert das Herz nicht. T 37

Procul ex oculis, procul ex mente. D I 126 lt.

300. Sieva pat velnu pārspēj   Ein Weib übertrifft sogar den
Teufel

KP 498; C 374

Kur velns nevar tikt galā, tur viņš aizsūta sievas. 759, 7659,
Jelgava

Ko velns nevar, to bābas var. B 364; Z, L

Wo der Teufel Nichts ausrichtet, schickt er ein altes Weib.
D II 441

Wo der Teufel nicht kommen kann, da schickt er ein altes
Weib. D II 441

Was der Teufel nicht weiss, weiss eine alte Frau. D II 441

Wo der Teufel nicht hīn mag, schickt er seinen Boten. D II
441

301. Kur sievas, tur tirgus   Wo Weiber zusammenkommen,
da machen sie einen Markt

KP 499; C 476

Divas sievas un viena zoss — tad tirgs ir gatavs. 1341, 31989,
Rīga

Trīsas sievietes un trīsas dzosis ir gatavs tirgus. 556, 3267, Val-
miera

Trejs sīvītes sataisa lelu tērgu. 780, 22, Aglona

Kur piecas sievas kopā, tur tirgus gatavs. 1596, 3394, Tukums

Drei Weiber und eine Gans machen einen Markt. D I 304

Dreier Weiber Gezänk macht einen Jahrmarkt. D I 304

302. Rādī tuvāki nekā sveši   Die Verwandten stehen einem
näher als die Fremden

Asinis biezākas nekā ūdens. 1552, 5199^a; L

Blut ist dicker, als Wasser. D I 252

VECĀKI UN BĒRNI

ELTERN UND KINDER

303. Kādī vecāki, tādi bērni   Wie die Eltern, so die Kinder

A

KP 505A; K 204; C 486; 494; D 178; 383; 721; 722

Kādī vecāki, tādi bērni. 70, 2385, Jelgava; K, Z, V, L

Kāds tēvs, tāds dēls; kāda māte, tāda meita. 231, 2663, Bauska

Kāds tēvs, tādi bērni. 508, 1549, Kārsava; K, V, L
Wie die Eltern, so die Kinder. T 106
Wie die Eltern geartet sind, So sind gemeiniglich die Kind'.
D II 645
Wie der Acker, so die Ruben, Wie der Vater, so die Buben.
D II 645
Es ist wahr und auch nicht minder: wie die Eltern so die
Kinder. D II 645
Wie Vater, so Sohn; wie Mutter, so Tochter. D II 645
Filii matrizant, filiae patrizant. D II 645 lt.
Ut vetus est dictum, vult filia matris amictum. D II 645 lt.

B

KP 505C; K 204; D 722

Kāds tēvs, tāds dēls. 70, 1771, Jelgava; K, Z, V, L
Tāds tēvs, tāds tas dēls. LL 634
Wie der Vater, so der Sohn. D II 645
Er ist der Sohn seines Vaters. T 498

C

KP 505E; K 204; C 486; D 722

Kāda māte, tāda meita. 84, 1463, Jelgava; K, Z, V, L
Gudra māte, gudra meita. 740, 9668, Rēzekne
Wie die Mutter, so die Tochter. D II 645
Die Mutter eine Hexe, die Tochter auch eine Hexe. D II 645

D

KP 505B; K 205; C 197; 487; D 721

Kāda ābele, tādi āboli (v. augļi). 960, 401, Valmiera; K, Z, V, L
(v. 1557, 2958, Bauska)
Kāda ābele, tādi āboli; kāda māte, tāda meita. 116, 8272, Valmiera
Kāds koks, tādi augļi. 13, 3285, Liepāja; K, Z, V, L
Kāds koks, tāda atvase. 67, 503, Cēsis; V, L
Kāds celms (v. Kāda sakne), tāda atvase. 17, 1264, Jelgava; K,
Z, V, L (v. 13, 1834, Liepāja)
Kāds koks, tādi zari. 67, 907, Cēsis
Kāds koks, tādas lapas. 1880, 2096, Bauska; K, Z, V, L
Kāda sēkla, tādi augļi. 17, 1560, Rīga
Kāds salms, tāda vārpa. 527, 32032, Varakļāni
Kāda vārpa, tādi graudi. 759, 1361, Jelgava

Kāda kaķe, tādi kaķēni. 1660, 4445, Kuldīga; K
Kāda aita, tāds jērs. 1376, 2704, Bauska
Kāda govš, tāds teļš. 268, 257, Jēkabpils
Niknam krauklim nikni bērni. 527, 47413, Liepāja; K, Z, V
Niknam kaķim aizvien nikni bērni. 556, 9843, Valmiera
Kāds putns perēts, tāds šķīlies. 1385, 4760, Bauska
Wie der Baum, so der Apfel. D II 649
Wie der Baum, so die Frucht. D II 649
Jede Frucht schmeckt nach ihrem Baum. D II 649
Wie die Saat, so die Ernte. D II 649
Jeder zeugt Seinesgleichen. D I 835
Eulen hecken Eulen. D I 835
Wie der Vogel, so das Ei. D I 331
Mali corvi malum ovum. D I 331 lt.
Non potest arbor mala fructus bonos facere. D II 649 lt.
A radice mala non procedunt bona mala. D II 649 lt.
Vipera nascitur e vipera. D I 835 lt.
Ad semina nata respondent. D I 835 lt.

E

KP 505F; K 205; Ć 487; 488; Д 721

Ābols nekrīt tālu no ābeles. 1552, 24765, Talsi; K, Z, V, L
Ābols no koka tālu nekrīt. 1910, 2827, Gaujiena
Ābols nekrīt tāl' no celma. Mag 107. lpp., 2.
Rieksts no lazdas tālu nekrīt. 1667, 1091, Talsi
Zīle no ozola tālu nekrīt. 231, 5680, Bauska
Skaida tālu no celma nelec. 1629, 654, Jelgava
Der Apfel fällt nicht weit vom Stamme. D I 105
Der Apfel fällt nicht weit vom Baum. D I 105
Non procul a proprio stipite (stemmate) poma cadunt. D I
105 lt.

F

KP 505G

Labs koks nevar sliktus augļus nest. L 97-1
Labs koks nes labus augļus. L 97-1
Ein guter Baum bringt gute Früchte. W I 276, 85
Auf faulen Bäumen wachsen keine guten Früchte. T 53

G

KP 505H; K 205; Ć 271; 488; Д 722

Krauklis neaudzina žubiti. LL 724

Vilks neaudzina jēru. LL 467

Slikts koks nevar labus augļus nest. L 97-2

Uz elkšņa ābeles ziedu neredz.⁴ 1700, 1072, Talsi

Adler brüten keine Tauben. D I 12

Ein Adler heckt keine Taube. D I 12

Der Adler heckt keine Zeislein. D I 12

Keine Krähe heckt einen Zeisig (aus). D I 12

Eine Krähe heckt keine Turteltaube. D I 12

Eulen hecken keine Falken. D I 12

Raben zeugen keine Tauben, Dornen bringen keine Trauben.

T 369

Aquila non generat columbam. D I 12 lt.

Columba non generat aquilam. D I 12 lt.

304. Kā dara vecāki, tā bērni   Wie die Eltern es tun, so die Kinder

KP 506A; Ć 494

Jaunie putni veco putnu dziesmu dzied. 1552, 9131, Rīga; K, Z,
V, L

Kā vecais gailis dzied, tā jaunais mācās. 1668, 1730, Talsi; K

Kā vista kluksst, tā cāļi čiepst. 1602, 6532, Ilūkste

Kā tie lielie, tā tie mazie. 1552, 25226, Jelgava

Bērni tā dara, kā no vecākiem redz. LL 540

Dēls iet tēva pēdās. 1225, 40175, Jelgava

Tēvam pakaļ peldēt. LML 253

Wie die Älten sungen, So zwitschern die Jungen. D I 76

Wie der alte Hahn kräht, so kräht der Junge. D I 76

Die jungen Raben sind wie die alten geschnäbelt. D I 835

Das Kalb lernt von der Kuh. D I 858

Das Kalb folgt der Kuh. D I 858

Die jungen Katzen (Die Jungen) lernen von den alten (Al-
ten) mausen. D I 858

Wie die Eltern geartet sind, so sind gemeiniglich die Kind'.
D II 645

A bove majori discit arare minor. D I 858 lt.

⁴ Sal. latv. tdz.:

Brīnumiem nevarēju:

Alksnīšam rožu ziedi;

Brīnumiem nevarēju:

Kalpiņam mātes meita.

LT 19030, Aknīste

305. Katrai mātei savi bērni Jede Mutter hält ihre Kinder
skaisti für schön

KP 509; Ć 482

Katrai mātei savi bērni skaisti. 374, 406, Balvi; L

Katrai mātei savs bērns vissmukākais pasaulē. 1341, 3852, Rē-
zekne

Katram savs auklējums labs. 1860, 1568, Sigulda

Mātei savs bērns ir pats mīļākais. 1311, 4531, Viļaka; L

Opyugam, i tam sovi bērni gleiti. 1344, 10, Ludza

Āpšam savs bērns nesmird. 929, 48452, Daugavpils

Jeder Mutter Kind ist schön. D I 830

Jede Mutter meint, ihr Kind sei das schönste. D I 830

Selbst die Eulen finden ihre Jungen schön. D I 830

Jede Krähe hält ihr Junges für das weisseste. D I 830

Jede Mutter hält ihre Kinder für die schönsten. T 253

306. Kam bērni, tam rūpes Kinder machen Sorgen

A

KP 514C; K 206; Ć 484; 485; Д 382

Mazi bērni — mazas raizes, lieli bērni — lielas raizes. 17, 15660,
Baldone; V

Mazi bērni — maza bēda, lieli bērni — liela bēda.⁵ 820, 479, Rē-
zekne; Z, L

Mazi bērni spiež klēpi, lieli — sirdi.⁶ 17, 6786, Rīga; K, Z, V, L

Mazs spiež klēpi, liels — sirdi. 17, 8629, Cēsis; K, Z, V

Mazs spiež klēpi auklējot, liels spiež sirdi dzīvojot. 279, 3715,
Cēsis

Mazi bērni min vecākiem uz kājām, bet lielie — uz sirdi. 1225,
24504, Jelgava

Kleine Kinder, kleine Sorgen; grosse Kinder, grosse Sorgen.
D I 897

Kleine Kinder, kleines Leid; grosse Kinder, grosses Leid.
D I 897

⁵ Sal. latv. tdz.: Mazi bērni, maza bēda,
Lieli bērni, liela bēda:
Mazi bērni maizes prasa,
Lieli bērni sudrabiņa.

1552, 43580, Rēzekne

⁶ Sal. latv. tdz.: Mazi bērni, maza bēda,
Lieli bērni, liela bēda:
Mazi bērni klēpi spiež,
Lieli bērni sirdi spiež.

1311, 8843, Jaunlatgale

Kleine Kinder, Kopfweh; grosse Kinder, Herzweh. D I 897
Sind die Kinder klein, so treten sie der Mutter auf den
Schoss, sind die Kinder gross, so treten sie
der Mutter auf das Herz. D I 900

Kleine Kinder drücken den Schoss, grosse Kinder drücken
das Herz. D I 900

Sind sie klein, so treten sie Einem auf die Füsse, sind sie
gross, so treten sie Einem auf's Herz. D I
900

Klein den Schooss, das Herz gross. D I 900

B

Bērnš neprasa, ko maize maksā. LSP 5862

Kinder fragen nicht, was das Brot kostet. T 253

307. Miļam bērnam daudz Liebe Kinder haben viele Na-
vārdū men

Miļam bērnam daudz vārdū. 1659, 1159, Rite; Z, V, L

Labam bērnam daudz vārdū. 1459, 2522, Mazsalaca

Liebe Kinder haben viele Namen. D II 141

Dem liebsten Kinde gibt man viele Namen. D II 141

Liebe Kinder kriegen viele Namen. D II 141

308. Viens bērns Einziges Kind

Viens bērns nav ģimene. 1900, 2011, Cēsis

Viens bērns kā viens kreklš — paliek drīz bez neviena. 1694, 581,

Kuldīga

Ein Kind, kein Kind. T 253

309. Labi bērni — vecāku Gute Kinder sind der Eltern
prieks Freude

KP 516A; Ć 485

Gudrs dēls ir tēva prieks, bet slinks — mātes noskumšana. 12,
1219, Jelgava

Gute Kinder sind der Eltern Freude. T 253

310. Vecāki uztur daudz bērnu, Die Eltern ernähren viele Kin-
daudz bērnu nevar vienu tēvu der, viele Kinder können nicht
(māti) uzturēt einen Vater (eine Mutter) er-
nähren

KP 518A; Ć 485

Viens tēvs var vieglāk uzturēt desmit bērnus nekā desmit bērni
vienu tēvu. 1850, 8198, Alūksne

Tēvs pabaro desmit bērnus, bet dažreiz desmit bērnu nevar pa-
barot vienu tēvu. 1341, 11615, Rēzekne; Z,
V, L

Viena māte spēj desmit bērniem maizi dot, bet desmit bērni ne-
spēj vienai mātei. 94, 7764, Liepāja; K, Z,
V, L

Septiņi bērni nevar vienu tēvu uzturēt. 384, 3065, Sloka

Viens tēvs spēj uzturēt daudz bērnu, bet daudz bērnu nespēj
dažkārt uzturēt vienu tēvu. 94, 1405, Lie-
pāja; K, Z, V

Ein Vater kann eher zehn Kinder ernähren, als zehn Kinder
einen Vater. D I 373

Eine Mutter kann eher neun Kinder, als neun Kinder eine
Mutter ernähren. D I 373

Ein Vater kann eher zehn Kinder erhalten, als zehn Kinder
einen Vater. D I 373

Ein Vater ernährt viele Kinder, aber viele Kinder können
nicht einen Vater ernähren. D I 373

311. Kas vecākus neklausā, tam Wer seinen Eltern nicht ge-
labi neklājas horcht, dem geht es nicht gut

KP 520A; 520C; 538A; K 207; Ć 482; Д 387

Kas neklausā vecāku cilvēku vārdus, tas klausā kunga pātagu.
1225, 33382, Jelgava

Kas māti neklausā, tas klausā suņa ādu. 1381, 277, Bauska
Ko neizmāca vecāku vārdi, to izmāca teļādu bungas. 584, 4422,
Valmiera

Kas tēvam neklausā, klausā mežam. 202, 5024, Bauska

Kas neklausā tēvu un māti, tas klausīs pasaulī. 1225, 36218,
Jelgava

Nemācīs vecāki, mācīs pasaule. 1639, 1333, Jelgava; L

Kad tēvs, māte nav mācījuši, lai māca pasaule. 1690, 1966,
Skrunda; Z, V, L

- Kas vecāku vārdus neklausa, cep kukuli pelnos. 1880, 1664,
Bauska; K, Z, V, L
- Kas vecākus neklausa, tas pelnos rausi sutina. 1576, 2955, Jel-
gava
- Kas tēvu un māti neklausa, tas tukšu krāsni rušina. 914, 929,
Jēkabpils
- Kas vecāku vārdu neklausa, tas pilnu cepienu maizes necep. 393,
390, Rīga; L
- Kas mātes vārdu neklausa, tas kukuli pelnos cep. Bb 17, 5883,
Valka; Z, V
- Kas māmiņu neklausīja, pelnos rausi cepināja.⁷ 941, 2198, Jelgava
- Kas vecākus neklausa, tam cūkas krāsni rušina. 1372, 4597,
Bauska
- Ko nemāca vecāki, to māca pasaule. 929, 66610, Ventspils
- Wer Vater und Mutter nicht hören will, muss das Kalbsfell
hören. D I 475
- Wer den Eltern nicht folgen will, muss endlich dem Büttel
folgen. D I 475
- Wer Vater und Mutter nicht folgen will, muss dem Kalbsfell
(der Trommel) folgen. D I 475
- Wer der Mutter nicht gehorchen will, der muss dem Kalb-
fell gehorchen. D I 475
- Wer Vater und Mutter nicht hört, der muss die Trommel
hören. D I 475
- Wer zu Haus nicht hören will, den kriegen fremde Leute
zwischen. D I 475
- Wer seinem Vater nicht gehorchet, stirbt entweder bald oder
schimpflich. D I 475
- Wer nicht folgt den Seinigen, den lass mit den Schweinen
essen. D I 475
- Audiet carnificem spernens audire parentes. D I 475 lt.
- Qui non vult matri debet parere novercae. D I 475 lt.

⁷ Sal. latv. tdz.: Kas vecā vārdu klausu,
Pilnu cepli maizes cepa;
Kas vecāku neklausīja,
Pa pelniem rušināja.
LD 3070, Krustpils;

un teicēja piezīmi: «Kad kādreiz es neklausīju savus vecākus, tad man teica:

Kas klausīja vēcā vārdu,
Pilnu krāsni raušu cepa;
Kas neklausu vēcā vārdu,
Pelnos desu sutināja.»
1217, 927, Daugavpils

JAUNĪBA. VECUMS

JUGEND. ALTER

312. Vecs ar prātu, jauns ar spēku Der Alte handelt mit Verstand,
der Junge mit Kraft

A

KP 552; K 216; Ж 225; P 60

Vecs ar prātu, jauns ar spēku. 781, 634, Limbaži; Z, V, L
Vecs ar gudrību (v. padomu), jauns ar spēku. 997, 11026, Ventspils (v. 840, 1710, Talsi)
Jauns ar spēku, vecs ar prātu. 23, 11693, Valmiera; K, Z, V, L
Jauns ar roku, vecs ar galvu. 929, 50175, Madona
Vecs ar savu gudrību, jauns ar savu stiprumību. 997, 4587, Ventspils
Vecs ar prātu spēj vairāk kā jauns ar spēku. 1552, 3590, Rīga
Vecs vīrs ar padomu padara vairāk nekā jauns ar spēku. 1816, 1191, Aizpute; K, Z, V
Die Alten zum Rath, Die Jungen zur That. D I 74
Das Alter wägt, die Jugend wagt. G 37, 48

B

Kaut jauns to zinātu un vecs to varētu! 1769, 2117, Daugavpils
Jaunība nezina, vecums nevar. 1225, 4989, Jelgava
Wenn die Jugend wüsste, wenn das Alter könnte! D I 850

313. Veciem ļaudīm gudrs padoms Alte Leute — guter Rat
doms

KP 553; K 216; Ж 225; P 60

Vecs vīrs, gudrs padoms.⁸ 116, 22756, Valmiera; K, Z, V
Vecs vīrs, labs padoms. 617, 2328, Cēsis; K, Z, V
Veci celmi — dziļas saknes, veci vīri — gudrs padoms.⁹ 1592, 5837, Tukums

⁸ Sal. latv. tdz.: Kam tie veci vīri gelde,
Kam tie veci ozoliņi?
Veci vīri padomam,
Ozoliņi pamatam.
LD 27277, Aizpute

⁹ Sal. latv. tdz.: Veci celmi, dziļas saknes,
Kuplas auga atvasītes;
Veci vīri, sirmas bārzdas,
Runā gudras valodiņas.
LD 27295, Krustpils

Veci celmi — dziļas saknes. 997, 2236, Ventspils; V
Vecam kokam dziļas saknes. 848, 2166, Talsi; K, Z, V
Veciem kokiem lielas saknes. 1759, 559, Madona

Alter Mann, guter Rath. D I 74

Dem Alter steht die Weisheit wohl. T 24

314. Jauns slinkosi, vecs cietīsi Müssig in der Jugend, notlei-
dend im Alter

KP 114; Ć 168

Jauns slinko, vecs mocies. 1444, 569, Rīga

Jauns sliņķis, vecs zaglis. 929, 51701, Tukums; K, Z, V

Junger Schlemmer, alter Bettler. D I 855

Ein junger Fechter, ein alter Bettler. D I 855

Wer in der Jugend faulenzet, muss im Alter darben. T 238

315. Jaunības čaklums sagādā Jugendfleiss belohnt sich im
mierīgu vecumu Alter

Dodi jaunību darbam, tad vecumam piederēs miers. 1756, 315,
Valmiera

Krāj jaunumā — būs vecumā. B 217

Jauns būdams, strādā, pataupi, tad vecs bez maizes nebūsi. B 221

Jauns būdams, gādā vecumam. 527, 2505, Liepāja

Jauns strādā, vecs slinko. B 202

Schwere Arbeit in der Jugend ist sanfte Ruhe im Alter. D I
849

Jugendfleiss belohnt sich im Alter. D I 849

Viel Arbeit in der Jugend, gut Ruhen im Alter. D I 849

Die Jugend soll erwerben, das Alter wird verzehren. T 238

316. Sirma galva jāgodā Das Alter soll man ehren

KP 555; Ć 374

Sirma galva jāgodā. 67, 2878, Cēsis; K, Z, V, L

Priekš sirmas galvas tev būs liekties. 202, 5058, Bauska

Dod vecam godu, griez jaunam ceļu. 1688, 2200, Talsi; K, Z, V,
L

Das Alter soll man ehren. D I 82

Das Alter soll man ehren, der Jugend soll man wehren. D I
82

Canus honoretur, puer ad documenta citetur. D I 82 lt.

317. **Vecums neiepriecē** Das Alter erfreut nicht

KP 556A; K 214; Ć 372; Д 355

Vacums na prīca. 966, 462, Viļāni; L

Vacums na prīca, vāza na nosta. 740, 11871, Rēzekne

Das Alter kommt mit viel Unlust. D I 77

Das Alter ist eine schwere Last. D I 81

Alter ist ein schweres Malter. G 38, 55

Alter ist kein werter Gast. T 23

Aetas senilis mala merx. D I 81 lt.

318. **Vecs un mazs līdzīgi** Alt und klein sind gleich

KP 557; K 215; Ć 372; Д 352

Vacs kai mozs. 465, 140, Dagda

Vecs vīrs un bērna prāts. 1755, 3411, Valmiera; V

Vecam maza bērna prāts. 280, 1604, Sigulda

Vecam večam kumeļa prāts. 477, 620, Rēzekne; K, Z, V

Alte Leute sind zweimal Kinder. D I 51

Alt an Jahren, an Verstand ein Kind. T 23

Bis pueri senes. D I 51 lt.

319. **Vecāks klūst, gudrāks** — Man wird älter, aber nicht klü-
ne ger

A

KP 558A; K 215; Ć 250; Д 435; 438

Bārda ir augusi, bet prāts vēl nav pieņēmis. 1655, 472, Jēkab-
pils

Vecs tiek, bet gudrs netiek. 1690, 955, Skrunda; K

Ikkatrs gan tiek vecāks, bet ne ikkatrs — gudrāks. 1642, 1716,
Jelgava; K, Z, V

Alter macht zwar immer weiss, aber nicht immer weise. D I
78

Canitiei non semper comes virtus. D I 78 lt.

B

KP 558B; K 215; Д 298

Vecums nesarga no trakuma. 1591, 384, Tukums

Jo vecāks, jo trakāks. 465, 212, Dagda

Alter schützt vor Thorheit nicht. D I 79

320. Vecu nepievilsi   Einen Alten kann man nicht betrügen

KP 561; K 216; Č 57; 491; Избр. 134; Д 490

Vecu zvīrbuli nepievilsi. 94, 3909, Liepāja; K, Z, V
Vecu zvīrbuli ar sēnalām nepiemānīsi. 828; 15000, Dobeles
Vacu zvīrbuļi ar plykim rūkim nasagivsi. 527, 33541, Latgale
Vecu lapsu nepiemānīsi. 334, 467, Valka

Alte Spatze fängt man nicht mit Kleie. D I 49

Alte Krähen sind schwer zu fangen. D I 49

Alter Fuchs kommt nicht in's Garn. D I 57

Alte Hunde sind böse ziehen. D I 47

Annosa vulpes haud (facile) capitur laqueo. D I 57 lt.

MĀCĪŠANA. AUDZINĀŠANA. IERADUMS

UNTERRICHT. ERZIEHUNG. GEWOHNHEIT

321. Mūžu dzīvo, mūžu mācies   Man lernt, so lange man lebt

KP 522A; K 188; Č 264; Д 287

Kamēr dzīvo — jāmacās. LL 390

Mūžu dzīvo, mūžu mācies. 1860, 3828, Sigulda; K, Z, V, L

Kamēr dzīvo, tikmēr mācies. 101, 1577, Valmiera; K, Z, V, L

Dzeivoj da vacuumam, vuicis da smērts. 740, 32270, Rēzekne; L

Leidz vacuumam vuicis, leidz nōvei ličejis. 640, 371, Rēzekne; L

Mācies līdz kapa malai. 796, 14045, Kuldīga; V, L

Cilvēkam jāmacās līdz kapa malai. 1552, 3404, Madona; K, Z, V

Cilvēks mācās, līdz kāju kapā sper. 917, 6364, Jelgava; K, Z,
V, L

Lerne, so lang du lebst. T 291

Man lernt, so lange man lebt. D II 33

Es hat noch Keiner ausgelernt. D II 33

Der Mensch muss lernen, so lange er in der Welt ist. D II 33

Auslernen thut der Mensch in seinem Leben nicht. D II
33

Auslernen thut kein Mensch, und wenn er noch so alt wird.
D II 33

Vivere tota vita descendum est. D II 33 lt.

Tam diu descendum est quam diu vivas. D II 33 lt.

322. Neviens nav par vecu, lai   Zum Lernen ist niemand zu alt mācītos

Neviens nav par vecu, lai mācītos. 1805, 3747, Liepāja

Par vecu nav, lai mācītos. 1668, 5547, Talsi

Mācīties nekad nav par vēlu. 374, 230, Rēzekne; K, Z
Nekad nav par vēlu mācīties. 1699, 3364, Liepāja
Keiner ist zu alt zum Lernen. D II 32
Zum Lernen ist Niemand zu alt. D II 32
Es ist niemand so alt, er kann noch etwas lernen. T 23

323. Lāci izmāca, vai cilvēku Man kann einen Bären lehren,
neizmācīs warum nicht auch den Men-
schen

KP 528; K 184; Д 835

Lāci var izmācīt, kā tad cilvēka neizmācīs.¹⁰ 1805, 81, Liepāja;
K, Z, V, L

Lāci var izmācīt dancot, kā ne cilvēku. 609, 5207, Liepāja; K,
Z, V

Man kann Bären zähmen, warum nicht auch böse Buben?
W I 231, 44

Es lernt ja ein Bär das Tanzen. T 46

324. Māci bērnu, kamēr mazs Lerne in der Jugend

KP 530A; 530B; K 185; Ć 491; Избр 148

Loki koku, kamēr vēl mazs. 167, 2386, Talsi; K, Z, V, L

Loki bērziņu, kamēr jauns. 759, 3200, Jelgava; K

Māci bērnu, kamēr tas vēl mazs. 1552, 2036, Jēkabpils

Loki koku, kamēr jauns; māci bērnu, kamēr mazs. 1784, 981,
Cēsis

Loki koku, kamēr jauns: liels izaugs — nelieksies. 1601, 190,
Tukums

Kad tievu kociņu nelieksi, tad resnu vairs nevarēsi. 1654, 779,
Jēkabpils; K, Z, V, L

Ja mazu nelocīs, tad lielu vairs nelieks. 1008, 5941, Aizpute

Māci bērnu no maziņas, jo lielu mācīt ir par vēlu. 84, 7864,
Jelgava

¹⁰ Sal. latv. tdz.:

Izmācīju lāci dieti,
Vilka bērnu stabulēt;
Ļaužu bērnu nevarēju
Darbiņai izmācīt.
LD 6656; K, V

Izmocēju vylku dit
I lōceiti stabuļot;
Izmōceišu tev', Jōneit,
Pa sovam prōteņam.
A. Aizsils. Senās kāzas
Daugavpils aprīņķi.
R., 1941., 245. lpp.

Iemācīju vilku diet,
Ir lācīti stabulēt;
Tautu dēlu nevarēju
I bučoties iemācīt.
1955, 717, Madona

Māci Juci, Juri vairs neizmācīsi. 1229, 538, Aizpute
Kad nemācīji mazo Ansiti, lielo vairs neiemācīsi. 834, 8462, Jelgava
Den Baum muss man biegen, weil er noch jung ist. D I 162
Das Bäumchen muss man biegen, so lang als es jung ist.
D I 162
Lerne in der Jugend. T 291
Lernen ziemt der Jugend. T 291
Was Hänschen nicht lernt, lernt Hans nimmermehr. KS 50
Est arbuscula, non truncus curvandus in uncum. D I 162 lt.

325. Kur nelīdz vārdi, tur līdz Wer nicht hören will, muss
rikste fühlen

A

Kas negrib dzirdēt, tam būs sajūst. 1010, 4228, Ventspils
Kur nelīdz vārdi, tur līdz pātaga. 961, 4267, Valmiera; K
Kuru neķers vārds, to ķers nūja. 958, 1472, Aizpute; K
Kur nelīdz mīļi vārdi, tur līdz asas rikstes. 968, 5445, Bauska; Z
Wer nicht will auf Worte hören, dem müssen Spiess und
Büchsen lehren (rathen). W V 425, 653
Wer nicht hören will, muss fühlen. D I 750

B

Labāk lai tagad raud bērns nekā vēlāk tēvs. 464, 5698, Tukums
Labāk lai tagad raud bērns nekā vēlāk tēvs un māte. 1188, 5016,
Aizpute; K, Z, V
Es ist besser, dass Kind weine, als der Vater. D I 214

326. Ieradums — otra daba Gewohnheit ist die andere Natur

KP 531A; K 185

Ieradumam liels spēks. 1347, 100, Cēsis; K, Z, V
Ieradums ir otra daba. 1001, 477, Valka
Pieradumam liels spēks. 1626, 1861, Jelgava
Gewohnheit ist die andere Natur. D I 598
Gewohnheit ist die zweite Natur. D I 598
Consuetudo est altera natura. D I 598 lt.
Consuetudine efficitur quasi altera natura. D I 598 lt.
Consuetudo natura potentior. D I 598 lt.

327. Jaunībā ieradīs, vecumā Jung gewohnt, alt getan
dara

KP 531B; Ć 270

Kā jaunībā ieradīs, tā vecumā dara. 1493, 3774, Ventspils, K, Z,
V

Kā jaunībā ieradīs, tā vecumā dzīvo. LL 288

Ko jauns ieradīs, to vecs būdams dara. LL 346

Jauns radīs, vecs dara. 17, 5409

Kurs suns iījucis dzērnovas laizēt, tū gryuši atjyucēt. 548, 2415,
Ludza

Kurs suns dzērnas laizeit īsōka, tys tōs laizeis i tōļōk. 768, 284,
Balvi

Kurs suns īsōcs dzērnovas laizēt, tys laizēs, — voi nūsit suni,
voi sajauc dzērnovas. 1368, 95, Ludza; L

Zvēriņi cūku desmit reiz dienā, tomēr iet kartupeļos. 834, 1348,
Jelgava; K, Z, V

Vepri var trīsreiz dienā zvēriņāt, tomēr kartupeļos ies. 17, 28067,
Madona; K, Z, V

Kurš kaķis iesāk, jauns būdams, peles ķert, tas ķer līdz vecu-
mam. 1110, 858, Rēzekne

Kur vista reiz olu izdējusi, tur tā iet atkal dēt. 1699, 3665, Lie-
pāja

Jung gewohnt, alt gethan. D I 853

Wie gewohnt, so gethan. D I 853

Was das Hänschen thut, das thut auch noch der Hans. D I
853

328. Vecu grūti pārveidot

Das Alte lässt sich schwer ver-
ändern

A

KP 562; Ć 491

Veci koki grūti lokāmi. 1372, 1402, Bauska

Vecs mezgls grūti raisāms. 693, 1992, Valka; K, Z, V, L

Alte Bäume sind schwer biegen. D I 44

Alte Hunde lassen sich schwer bändigen. D I 47

Est annosa canis vix assuefacta catenis. D I 47 lt.

B

KP 560; K 217; Ć 153; Д 353

Vecam āzīm stīvi ragi. 70, 3676, Jelgava; K, Z, V

Vecam bukam stīvi ragi. 926, 941, Talsi; K, Z, V, L

Alte Böcke, steife Hörner. D I 45

Alte Ochsen treten hart auf. T 347

C

Vecs koks grūti pārstādāms. 231, 1022, Bauska
Ein alter Baum ist schwer verpflanzen. D I 64
Annosa arbor non transplantatur. D I 64 lt.

329. Ieradums nav izmaināms Man kann die Natur nicht ändern

A

KP 531C; K 186; Č 271; 371; Д 209

Kupri tikai nāve izlabo. 1225, 3182, Jelgava
Ar kupri piedzimis, ar kupri nomirsi. 1341, 25977, Cēsis; V, L
Man kann die Natur nicht ändern. D II 158
Was in der Natur ist, ist schwer auszutreiben. D II 158
Schlimme Natur zwingt keine Strafe, ausser dem Tod. D II 158
Quod natura dedit, tollere nemo potest. D II 158 lt.
Naturam expellas furca, tamen usque recurret. D II 158 lt.

B

Lapsa pat sapnī skaita vistas. 556, 10754, Limbaži; K, Z
Lapsa kaut guļ, bet vistas redz. 740, 22216, Ludza
Kaķim kaķa niķi. 527, 47263, Liepāja; K, Z, V
Suņam suņa tikums (v. niķi). 1802, 1668, Nereta; K, Z, V, L
(v. 1690, 2844, Skrunda)
Sunim suņa daba (v. ticība). 880, 2118, Jelgava (v. 840, 477, Gulbene); K, Z, V
Vilkam vilka daba. 23, 15239, Valmiera; K, Z, V, L
Der Fuchs lässt seine Tücke nicht. D I 115
Die Katze lässt das Mäusen nicht. D I 115
Die Elster lässt ihr Hüpfen nicht. D I 115
Die Elster lässt das Hüpfen nicht, der Frosch das Quacken nicht. G 72, 76

C

Cūka paliek cūka. 840, 100, Gulbene; V
Cūka paliek cūka — izpeldējusies no jauna atkal dubļos vārtās.
925, 1627, Talsi; K, Z, V, L
Kas ēzēlis bijis, tas ēzēlis paliek. 796, 4296, Zvārde; K
Ēzēls paliek ēzēls, lai tu viņu ar zvaigznēm apberi. 1710, 383; K

Sēdini vardi zelta krēslā, tā tomēr lec dubļos. 501, 225, Bauska
Sunim var asti nocirst, viņš tomēr paliek suns. 542, 897, Val-
miera; V

Sāu sind Sāu und bleiben Sāu. D I 15

Wenn man eine Sau auch in Gold kleidete, so legte sie sich
doch in den Koth. D II 284

Die Sau legt sich nach der Schwemme wieder in den Koth.
D II 284

Was vom Esel geboren ist, bleibt Esel. D I 15

Der Wolf bleibt immer ein Wolf. D I 15

Wasch' deinen Hund und kämm' deinen Hund, er wird doch
nichts Anderes als ein Hund. D I 15

D

KP 534; K 187; Ć 272; Д 723

Vilks spalvu met, ne amatu. 358, 879, Tukums; K, Z, V, L

Vilks spalvu met, bet ne tikumu (v. dabu). 1618, 364, Ilūkste;
K, Z, V, L (v. 848, 3407, Talsi; K, Z, V)

Vilks spalvu met, bet tikumu nemet. 70, 4460, Jelgava; Z, V, L

Vilks spalvu met, bet ieradumu (v. niķi) nemet. 925, 370, Talsi
(v. 942, 1517, Bauska)

Vilks paliek vilks. LL 708

Vylks viņceibas napamat. 966, 403, Viļāni

Suns spalvu met, bet ne tikumu (v. ieradumu). 1116, 25, Sigulda;
K, Z, V, L (v. 926, 508, Talsi; K, Z, V, L)

Suns spalvu met, bet dabu ne. 94, 1425, Liepāja, K, Z, V, L

Suns spalvu met, amatu (v. niķus) nemet. 387, 4231, Liepāja; K,
Z, V (v. 1624, 590, Jelgava; Z)

Suns spalvu met, cilvēks tikumu (dabu) nemet. 1552, 3089, Jē-
kabpils; K, Z, V, L

Suns spalvu met, cilvēks ieradumu nemet. 917, 4347, Jelgava; Z, L

Suns spalvu met, bet cilvēks niķi nemet. 942, 1476, Jelgava; Z

Lops spalvu met, bet cilvēks dabu nemet. 796, 2410, Kuldīga

Zirgs spalvu met, bet ne vīrs tikumu. 202, 8084, Bauska; Z

Cūska nomet kažoku, bet ne zobus. 1600, 5608, Talsi; V

Der Wolf ändert sein Haar, aber nicht seine Art. D I 97

Der Wolf ändert wohl sein Haar, aber er bleibt, wie er war.

T 545

Der Wolf verliert sein Haar, aber seine Mucken nicht. D I 97

Der Fuchs ändert den Pelz und behält den Schalk. D I 97

Alte Füchse ändern den Balg, aber nicht den Schalk. T 143

Vulpes pilos (pilum) mutat, non mores. D I 97 It.

Lupus pilum mutat, non animum. D I 97 It.

E

KP 533; K 186; C 255; 272; D 456; 723; 847

Kāda vārna pērta, tāda nepērta. 1910, 5364, Cēsis; K, Z, V, L

Tāda vārna pērta, tāda nepērta. NLGr 195

Tāda vārna pirti pērta, tāda pelķē nomazgāta. 1638, 2721, Kuldīga

Tāda vārna pērta, tāda nepērta — melna kā melna. 12, 1943, Jelgava; K, Z, V, L

Tāda vārna pērta, tāda nepērta — pelēka bijusi, pelēka paliks. 1009, 1421, Jēkabpils

Zyla vōrna pārta, zyla napārta. 1705, 5881, Daugavpils; Z, L

Kraukli baltu nevar nomazgāt. 828, 16547, Sigulda

Mori nevar baltu nomazgāt. 1599, 6150, Tukums

Eine Krähe wird nie weisser, weil sie sich wäscht. D II 616

Es hilft kein Bad am Raben. D II 616

Einen Raben waschen. D II 616

Einen Raben weiss waschen wollen. (Unmögliches versuchen.) T 368

Einen Mohren kann man nicht weiss waschen. D II 616

Lota licet cornix tamen enitet albidior vix. D II 616 lt.

F

KP 536B; C 48; 213; 272; 488

Vīģes neaug uz ērkšķiem. 759, 6894, Jelgava

Kartupelim vārpas nesagaidīsi. 1137, 813, Rīga

Tupiņam jau vārpu nesagaidīsi. 609, 633, Liepāja; K, Z, V

Rācenim vārpas nesagaidīsi. 1774, 9099, Liepāja

Vai nu uz purva ciņa rozēs zied. 1341, 5523, Rēzekne

No vārnas dziedātājas nesataisīsi. 527, 33274, Latgale

Krauklis nepaliks par lakstīgalu. 17, 7968, Madona

Kas piedzimst par vilku, par lapsu netiek. 1206, 3659, Kuldīga

Disteln tragen keine Trauben. D I 298

Die Weidenbäume tragen keine Birnen. D I 298

Auf Disteln wachsen keine Rosen. D I 298

330. No meža vests, uz mežu Aus dem Wald gebrachter
skatās schaut zum Wald

KP 535; K 187; C 48; 273; D 723

Baro vilku kā gribi, tomēr tas uz mežu skatās. 1900, 3712, Alūksne; K, Z, V, L

Kā zaķi nebarosi, bet mežā ieskries. 1862, 236, Ogre

No meža pārvests, uz mežu skatās. 1177, 1883, Bauska
Was aus dem Walde gekommen, das schaut nach dem Walde.
W IV 1763, 34
Was aus dem Walde kommt, sieht nach dem Walde aus.
W IV 1769, 33

331. Ļaunu iemācās ātri   Das Böse lernt man bald

KP 542B

Nezāles neviens nesēj. 527, 25148, Liepāja
Niknas zāles visur vaislojās. LL 622
Niknas zāles visur ielasās. Mag 201
Nezāle visur ieviešas. 941, 4059, Jelgava; Z
Nikna zāle (v. Nezāle) aug nesēta, laba ir sēta neaug. 997, 2396,
Ventspils (v. 1008, 1135, Aizpute)
Unkraut wächst ungesät. D II 518
Unkraut wächst besser, als (der) Weizen. D II 518
Böses Kraut wächst bald. D II 518
Das Unkraut wächst auch ungewartet. D II 518
Schlecht Kraut wächst gut. D II 518
Herba mala cito crescit. D II 518 lt.

332. Muļķis muļķi māca   Der Dumme lehrt den Dummen

KP 543; K 188; C 30; 258; D 428; 458

Akls aklam ceļu rāda, abi iekrīt grāvī. 375, 1836, Cēsis; K, Z,
V, L
Akls aklam ceļu rāda. 1600, 1218, Ilūkste; K, Z, V, L
Akls aklu vada. L 32-2
Tāds tādam ceļu rāda. 926, 509, Talsi
Muļķis muļķim ceļu rāda. 1188, 6582, Aizpute
Akls aklam ceļu nerāda. 828, 8071, Rīga
Muļķis muļķim nevar padomu dot, ne akls aklam ceļu rādīt. 1596,
3899, Tukums
Muļķis muļķim nevar ceļu rādīt. 464, 3088, Piebalga
Akls aklu tālu nenovedīs. 759, 8368, Jelgava
Wenn ein Blinder dem andern den Weg weist, fallen beide
in die Grube. T 71
Wenn ein Blinder den andern führt, fallen sie beide in den
Graben. D I 248
Führt ein blinder Mann den andern, Werden Beide nicht
weit wandern. D I 248
Caecus si caeco ducatum praestet, ambo in foveam cadunt.
D I 248 lt.

333. Jaunie vecos grib mācīt Die Jungen wollen den Alten raten

KP 544C; K 188; Ć 266; Д 633; 684

- Ola vistu māca. 17, 5965, Ludza; K, Z, V
Pauts māca dējēju (v. vistu). RRRkr 589
Ola grib gudrāka būt par vistu. 220, 826, Bauska; K, Z, V
Cālis grib vistu mācīt. 116, 877, Valmiera; K, Z, V, L
Cālēns (v. Ola) grib vistu perēt (v. dēt) mācīt. 334, 400, Valka
Ola dējēju nemācis. 17, 8781, Cēsis
Sūds dirsēju māca. LL 226
Ola nemāca vistu dēt. 828, 9792, Rīga
Dēls tēvu nemācis. 1137, 2366, Rīga
Bērni vecākus nemācis. 13, 751, Liepāja
Das Ei will klüger sein, als die Henne. D I 329
Das Ei will das Huhn legen lehren. D I 329
Das Kalb will zeitig klüger sein, als die Kuh. D I 329
Das Eichen ist nicht klüger, als die Henne. D I 329
Die Jungen wollen den Alten rathen. D I 852
Das Kind will die Eltern lehren. T 255
Ante barbam doces (docent) senes. D I 852 lt.

**334. Nemāci pratēju Den Kenner soll man nicht be-
lehren**

KP 545; K 188; Ć 266; Д 423; 490

- Gudro nevajag mācīt. 1238, 3325, Rēzekne
Mežā vilkam ceļu nerādi. 1910, 3135^a, Gaujiena; Z, V
Kas vilkam mežā ceļu rāda. 13, 4211, Liepāja; K, Z, V, L
Nemāci nu kazai mizu graužt. 1700, 1750, Talsi
Vistas runkuļus ravēt nav jāmāca. 527, 423, Ilūkste
Nemāci vecu kuili (v. cūku) maisu plēst. 12, 498, Jelgava; K, Z,
V (v. 828, 927, Cēsis)
Nemāci vis kaži peles ķert. 1592, 1792, Tukums; K, Z, V
Kas nabadziņam ceļu rāda. L 83-3
Ko tu māci laivinieku laivu laist.¹¹
Nemāci vecu vīru vētit. 387, 7296, Liepāja; K
Nemāci vecu vīru, kā pipes kāts mutē jāņem. 1341, 32813, Sigulda
Vecu vīru pīpēt nemāci. 1552, 32031, Liepāja
Tiem veselīem ārstes nevajaga. LL 556
Dem Wolf braucht man den Weg nicht zu zeigen. W I 357, 38
Dem Wolf braucht man den Weg in den Wald (oder: zu den
Schafen) nicht zu zeigen. W V 351, 44

¹¹ K. Barona Dainu skapja nepublicētie materiāli. 17, 136

Er will den Adler fliegen lehren. D II 25
Er will den Fischen das Schwimmen lehren. D II 25
Lehrt keinen alten Affen Grimassen machen. D II 25
Man braucht die Katze nicht klettern zu lehren. D II 25
Die Starken bedürfen des Arztes nicht. LL 556
Aquilam volare (Delphinum natare) doces. D II 25 lt.

MŪŽS. LAIME. NELAIME

LEBEN. GLÜCK. UNGLÜCK

335. Cilvēka mūžs raibs Ein Menschenleben ist bunt

KP 564

Dzenis raibs, bet cilvēka mūžs vēl raibāks. 92, 294, Daugavpils;
K, Z, V, L

Dzīve raiba kā dzeņa vēders. 1900, 1134, Cēsis; K, Z, V, L

Cilvēka mūžs raibs kā dzenis. 954, 675, Aizpute; K, Z, V

Cilvēka mūžs raibs kā pupu zieds. 186, 100, Madona; K, Z, V, L
Dzīve raiba kā cimds. 1900, 1989, Cēsis

Bunt ist der Specht, aber noch bunter die Welt. W IV 672, 1

336. Laime un nelaime allaž Glück und Unglück immer zu-
kopā sammen

A

Nav laimes bez nelaimes. 717, 958, Madona

Laime nenāk bez nelaimes. 929, 50686, Lietuva

Laimei nelaime pēdas dzen. 1341, 30497, Jelgava

Laimei nelaime iet visur līdz. 142, 6246, Madona

Glück und Unglück wandern auf einem Steig. G 109, 188

Glück und Unglück tragen sich Huckepack. T 182

Glück und Unglück wohnen unter einem Dach. T 182

Keine Freude ohne Leid. T 140

B

Nelaime nāk pa logu un durvīm, laime — pa atslēgas cauru-
miņu. 1225, 1544, Bauska

Mit Eimern kommt das Unglück, mit Tropfen kommt das
Glück. T 182

Glück kommt in Schritten, Unglück kommt geritten. T 183

337. Bez nelaiimes nav laimes Wer Unglück nicht kennt, der kennt auch kein Glück

KP 575; Ć 238

A

Nav ļauna bez laba. 1784, 911, Cēsis

Bez nelaiimes nav laimes. 1877, 114, Jelgava

Nav nelaiimes bez laimes, nav laimes bez nelaiimes. 1783, 483, Cēsis

Katrai nelaimei laimīte galiņā. 1738, 612, Valmiera

Rozes nav bez ērkšķiem. 527, 45657, Smiltene; K, Z

Rozes nav bez ērkšķiem, nedz prieki bez bēdām. 116, 3941, Valmiera

Es ist selten ein Schaden ohne Nutzen. D II 510

Kein Unglück so gross, es ist ein Glück dabei (dass nicht auch Glück dabei wäre). D II 510

Kein Unglück so gross, Es hat ein Glück im Schooss. D II 510

Bei einem jeden Unglück ist auch ein Glück. D II 510

Keine Rose ohne Dornen. T 383

B

Kas bēdas nezīn, tas prieka nepazīst. NO 37

Kas ļaunu cieš, tas labu redz. LL 600

Wer kein Unglück gehabt hat, weiss von keinem Glück zu sagen. T 493

Wer Unglück gekostet hat, weiss, wie es andern schmeckt. T 493

338. Pēc bēdām nāk prieki Auf Leid folgt Freud

A

K 224; P 114

Pēc lietus atkal saule spīd. 3, 325, Jelgava; K, Z, V

Pēc lietus saule, pēc bēdām priekī. 1653, 6026, Bauska

Pēc lietus spīd saule, pēc bēdām nāk prieki. 1008, 5946, Aizpute; K, Z, V

Auf Regen folgt Sonnenschein. D II 251

Nach Regen kommt Sonnenschein. D II 251

Auf Regen folget klare Zeit, Auf Leiden frohe Ewigkeit. D II 251

Blandi post nubila soles. D II 251 lt.

K 224; Д 149

- Pēc bēdām nāk prieki. 926, 2186, Talsi; K, Z, V, L
 Pēc bēdām atnāk prieka brīdis. 1599, 5774, Tukums; V
 Pēc bēdām nāk prieki un pēc priekiem — bēdas. 554, 768, Valmiera
 Auf Leid folgt Freud. T 289
 Durch Leid zur Freud. T 289
 Kein Leid ohne Freud. T 289
 Bei jedem Unglück ist noch immer ein (wenig) Glück. T 492

339. Pēc priekiem nāk bēdas Der Freude folgt das Leid

KP 577A; K 224; C 350; Д 869

- Pēc smieklīem nāk asaras. 84, 10391, Jelgava
 Pēc smieklīem raudas nāk. LL 251
 Pēc saules nāk lietus. Mag 223
 Pēc priekiem nāk bēdas. 121, 1429, Liepāja; K, Z
 Pēc saules nāk lietus, pēc priekiem — asaras. 997, 11165, Ventspils; K, Z
 Drīz prieki smaida, drīz bēdas gaida. 997, 16320, Ventspils
 Raudas priekiem pakaļ velkas kā nūjenieki. LL 152
 Pēc laimes nāk nelaime. 997, 16285, Ventspils; K, V
 Auf Lachen folgt Weinen. T 278
 Aus Lachen wird Weinen. T 278
 Nach Freude folgt Leid. D I 493
 Keine Freud' ohne Leid. D I 886
 Nach grosser Fröhlichkeit kommt Traurigkeit. D I 493
 Heute Freud', morgen Leid. D I 727
 Post gaudia luctus. D I 493 lt.
 Gaudia principium nostri sunt saepe doloris. D I 493 lt.

340. Laime drīz zūd Glück vergeht bald

- Laime nāk un pazūd. 659, 1062
 Stikls un laime ātri lūst. 1877, 296, Jelgava
 Laime un glāze — vārīgas lietas. LL 289; K, Z, V
 Das Glück ist leicht verscherzt. T 183
 Glück und Glas, wie bald bricht das. T 183

A

KP 578; K 219; Д 143

Nelaime nāk nelūgta (v. nesaukta). 1010, 734, Ventspils (v. 828, 12040, Piebalga)

Nelaimei zirgu nejūdz. 202, 5122, Bauska; K, Z, V

Unglück kommt ungerufen. D II 513

Man darf dem Unglück keinen Boten senden, es kommt wohl selbst. D II 513

Nach Unglück braucht Keiner weit zu gehen. D II 513

Unglück ruht nicht. D II 513

Das Unglück kommt über Nacht. D II 507

Mala vel invocata veniunt. D II 513 lt,

B

Nelaime nesūta vēstnešus. Bb 13, 1191

Nelaime nāk negaidot. 1710, 211, Liepāja; K, V

Nelaime nenāk brēkdama. 1008, 985, Aizpute; K, Z, V, L

Das Unglück schickt keine Boten. T 492

342. No nelaimes bēgot, vēl lie-
lākā nokļūstWer einem Unglück entfliehen
will, gerät in noch Schlimmeres

KP 580; K 107; Д 66

No vilka bēgt, uz lāci krist.¹² LL 476; K, Z, V, L

No vilka mūk, uz lāča uzskrien. 1208, 922, Aizpute; K, Z, V

No lāča bēg, uz vilku uzskrien. 527, 23985, Liepāja; K, Z, V

No vilka nagiem bēgdams, lāča nagos krit. 1576, 9046, Jelgava; Z
No vilka uz lāču.¹³ LL 406Er entgeht dem Bären und wird vom Wolf gefressen. (Vom
Regen in die Traufe kommen.) G 45

Aus dem Regen in die Traufe kommen. D I 133

Was dem Regen entlaufen will, fällt oft ins Wasser. T 376

Ein Bächlein fliehen und in den Rhein fallen. D I 133

Den Rauch fliehen und in's Feuer fallen. D I 133

¹² Er läuft vorm Wolf und stösst auf einen Bären auf., d. i., von Matt auf Stroh kommen, vor den Regen laufen und in die Traufe fallen (z. B., wenn ein Bauer von einem bösen Herrn läuft und sich unter einen weit ärgern begiebt). NLGr 192

¹³ Von Matt auf Stroh. LL 406

Von der Asche (Aschen) in die Glut. N I 133
Aus dem Staube in die Mühle. D I 133
Fumum fugiens in ignem incidit (decidit). D I 133 lt.
De fumo ad flammam tendere. D I 133 lt.
Ex cinere in prunas. D I 133 lt.

**343. Vienam laime, citam ne- Des einen Glück des andern
laime Unglück**

A

Kur vienam laime, tur otram nelaime. 1597, 5221, Blīdene; V
Kas vienam par labu, otram par sliktu. 1341, 5210, Viļāni
Des einen Glück, des andern Unglück. D I 348
Des einen Unglück ist des andern Glück. T 492
Des einen Schaden ist des andern Nutzen. D I 348
Des einen Freude, ist des andern Leid. T 140
Lucrum unius est alterius damnum. D I 348 lt.

B

KP 169; K 100; Ć 224; Д 622

Kaķim rotaļas, pelei asaras. 1001, 478, Valka
Kaķim spēle, pelei nāve. 609, 5129, Liepāja; K, Z, V
Kaķim prieki, pelei bēdas. 1376, 3321, Bauska
Kaķim prieks, pelei asaras. 759, 8384, Jelgava
Kačam žarts, pelei tīsa. 477, 201, Rēzekne
Der Katzen Scherz ist der Mäuse Tod. D I 876
Der Katzen Spiel, der Mäuse Tod. D I 876
Cattus saepe satur cum capto mure jocatur. D I 876 lt.

344. Katram sava nelaime Ein jeder hat sein Pech

A

KP 567A; Ć 254

Katram sava nelaime. 23, 2129, Valmiera
Gudram gudra nelaime. 1202, 87, Valmiera; Z, V
Smukam smuka nelaime. 796, 14457, Kuldīga; K, Z, V, L
Jeder Mensch hat seine Plage. D I 828
Ein jeder hat seine Plage. T 362
Unter jedem Dach ein Ach. KS 112

B

Savs krusts katram jānes. 70, 4763, Jelgava; K, Z, V, L
 Jeder hat sein Kreuz zu tragen. D I 828

C

KP 566C; C 468; 469

Nav mājas bez dūmiem. 759, 8394, Jelgava; Z
 Nekur nav maize bez garozas. 1900, 3576, Alūksne
 Nav maize bez garozas, nav dzīve bez rūgtuma. 1783, 535
 Kur nu maize bez garozas, gaļa bez kauliem! 1620, 2180
 Visur maize ar garozu. 1860, 3518, Līgatne
 Katrai zivij sava asaka. 1910, 2851, Cēsis
 Kein Haus ist ohne Rauch. D I 888
 Keine Rose ohne Dornen. D I 888
 Kein Rauch ohne Feuer. D I 888
 Kein Korn ohne Spreu. D I 888
 Kein Honig ohne Gift. D I 888
 Kein Fleisch ohne Knochen. D I 888
 Kein Fisch ohne Gräte, kein Mensch ohne Mängel. D I 888
 Nemo sine crimine vivit. D I 888 lt.

345. No nelaiimes neizbēgsi   Einem Unglück kann man nicht
 entgehen

A

KP 566A; K 219; C 196; Д 57

Nelaiami zemē neapraksi. 400, 2609, Preiļi
 Neviens savu likteni izbēg.¹⁴ LL 369
 Savu nelaiami citam neatdosi. 400, 2595, Preiļi
 Dem Unglück kann man nicht entlaufen. T 492
 Seinem Schicksal mag Niemand entrinnen. D II 309
 Wen Etwas betreffen soll, der entgeht ihm nicht. D II 309
 Wider Unglück hilft keine Kunst. T 493

¹⁴ Der Krug geht so lang zum Brunnen, bis er zerbricht. LL 369

.. B
KP 566B; Ć 178

Vilks ņem arī no izskaitītā. 1, 2127, Valmiera; K, Z, V

Der Wolf frisst auch die gezählten Schafe. D II 684

Die gezählten Schafe frisst der Wolf auch. D II 684

Der Fuchs beisst auch gezählte Gänse. D II 684

Lupus non curat numerum. D II 684 lt.

346. Nelaime nenāk viena Ein Unglück kommt selten allein

KP 571; K 219; Ć 191; 214; 221; D 157

Nelaime nekad nenāk viena. 1900, 1673, Cēsis; K, Z, V, L

Nelaime ar nelaيمي biedrojas. LL 622

Nelaime nāk aumakam.¹⁵

Nelaime nelaimes galā.¹⁶ 3, 292, Jelgava; K, Z, V, L

Kad nelaime nāk, tad nāk pa durvim, pa logu. 90, 1526, Daugavpils

Bēdas nenāk bez biedriem. LL 367

Bāda nikod nait vīna. 1263, 1145, Rēzekne

Bāda septiņas bādas vel davad. 1263, 1145, Rēzekne

Bēdas pakaļ bēdām nāk. Mag 19

Kur bēdas ir, tur bēdas vairojas. 796, 4995, Kuldīga

Kur ūdens daudz, tur ūdens pietek. 1084, 1247, Jelgava

Kur ūdens ir, tur pietek (v. krājas). 1707, 1674, Aizpute; K (v. 12, 2506, Jelgava; Z)

Unglück kommt selten allein. D II 512

Wann Unglück kommt, so ist es nie allein. D II 512

Ein Unglück sucht das andre. T 492

Das Unglück kommt bei Haufen. D II 512

Ein Unglück bringt das andre auf dem Rücken. T 492

Ein Unglück beut dem andern die Hand. T 492

Ein Unglück tritt dem andern auf die Fersen. D II 509

Wenn ein Unglück kommt, so hält noch ein ganzer Wagen voll vor der Thür. D II 509

Das eine Übel bringt das andere mit. D II 509

¹⁵ K. Firekera ieraksts G. Manceļa «Lettus» eksemplārā pie vārda «nelaime».

¹⁶ Sakāmvārdu pirmais fiksējis K. Firekers G. Manceļa «Lettus» pie vārda «nelaime». Sastopams visās vārdnīcās un citos izdevumos dažādos tulkojumos. Piem.: Ein Unglück am Ende des andern, d. i., ein Unglück bietet dem andern die Hand. LGr 250; Unglück am Ende des Unglücks. Unglück auf Unglück. Unglück ist selten allein. Mag 189

Nulla calamitas sola. D II 512 lt.
Raro ulla calamitas sola venit. D II 512 lt.
Cui advenit unum, non advenit solum. D II 512 lt.
Aliud ex alio malum gignitur. D II 509 lt.

347. Viena nelaime nav nelaime Ein Unglück, kein Unglück

KP 570; K 221; D 149

Viena bēda ne bēda. 820, 305, Rēzekne
Viena nelaime ne nelaime. 1268, 684, Aknīste
Ein Unglück, kein Unglück. D II 508

**348. Kamēr laime atnāks, grū- Ehe das Glück kommt, wird
tības nomocīs man von Schwierigkeiten abge-
plagt**

KP 573; K 106; C 244

Kamēr saule uzleks, rasa acis izēdīs. 997, 6889, Ventspils
Kamēr saule lec, tikmēr migla acis kož. 4, 496, Tukums; K, Z,
V, L

Das Pferd stirbt oft, ehe (während) das Gras wächst. D II
392

Bis das Brot bäckt, stirbt das Kind. D II 392

Wer weiss, wo der Hengst ist, wenn's Gras wächst! D II 392
Während das Gras wächst, sterben die Pferde vor Hunger.
D II 392

349. Katru dienu nav svētki Alle Tage ist kein Sonntag

KP 576; C 193; 239

Ik dienas māte raušus necep. 639, 41, Valmiera; K, Z, V, L

Ne ik dienas māte raušus (pīrāgus) cepj.¹⁷ LGr 250

Ne ikdien māte karašas cepj. JL 400

Katru dienu māte plāceņus necep. 1341, 26414, Daugavpils

Katru dienu saule nespīd. 384, 2454, Jūrmala; V

Vienmēr saule nespīd. 384, 2454, Jūrmala; V

Es ist nicht alle Tage Kirmess. D I 20

Es ist nicht alle Tag Bachttag (Backtag). D I 20

Es ist nicht alle Tage Sonntag. D I 20

Alle Tage ist kein Festtag. (oder: Sonntag, Jahrmarkt, Ge-
burtstag.) T 457

Non semper oleum. D I 20 lt.

¹⁷ Nicht alle Tage backt die Mutter Kuchen, es sind nicht alle Tage
Fleisch- oder Bratentage. LGr 250

350. Arī muļķim gadās laime   Der Dumme hat auch Glück

A

KP 585A

Laime ir muļķa aizbildnis. 828, 15543

Muļķim muļķa laime. 17, 29716, Rīga; K, Z, V

Dumm hats meiste Glück. T 182

Je dümmer der Mensch, desto grösser das Glück. D I 805

Die Dümsten haben das meiste Glück. D I 805

Die Dummen bekommen die grösste Kartoffel. D I 805

B

Vairāk laimes nekā saprašanas. 1008, 4527, Aizpute

Laimes daudz, prāta maz. 279, 1734

Er hat mehr Glück als Verstand. T 183

C

KP 585B; Ć 265

Laime kā aklai vistai grauds. 1024, 388, Rīga

Gadās (v. Iekrīt) kā aklai vistai grauds. 1177, 4555, Bauska;
Z, V, L (v. 1635, 5965, Bauska; Z)

Tas gadījās (v. Izdevās) kā stulbai vistai grauds. 877, 3557
(v. 877, 235), Kuldīga

Aklai vistai arī laimējas uzknābt mieža graudu. 1774, 9105, Liepāja

Kā aklai vistai mieža grauds. 1769, 1870, Daugavpils

Gadījās kā vilkam kumos. 1759, 474, Gulbene

Eine blinde Henne findet wohl auch ein Korn. D I 245

Ein blindes Huhn findet auch wohl eine Erbse. D I 245

Eine blinde Taube findet auch manchmal eine Erbse. D I 245

Es findet wohl auch ein Blinder ein Hufeisen. D I 246

Invenit interdum caeca columba pisum. D I 245 lt.

351. Kam laime, tam vienmēr   Wer Glück hat, dem gedeiht
veicas   alles

KP 584B; K 222; Ć 184; Ж 231

Kam laime ir, tam i vērsis teļu dzemdē. 1620, 1747

Kam laime, tam kumeļš. 1880, 3277, Bauska

Kam laime sviežas, tam laime nāk.¹⁸ Mag 95
Wer's Glück hat, dem kalbt ein Ochs. D I 608
Wer's Glück hat, dem fliegen die Enten gebraten in's Maul.
D I 608
Wer das Glück hat, führt die Braut heim. D I 609

**352. Katrs pats savas laimes kalējs   Jeder ist seines Glückes
kalējs   Schmied**

A

Katrs pats savas laimes kalējs. 929, 22921, Jēkabpils, K, Z, V, L
Pašu rokās pašu liktenis. 1244, 6638, Aizpute
Jeder ist seines Glückes Schmidt. D I 824
Der Mensch ist seines Glückes Schmidt. D I 1824
Quisquis faber fortunae. D I 824 lt.

B

Strādā pats, tad dievs palīdzēs. 917, 5958, Jelgava; K, Z, V, L
Dieva darbi, tikai pašam jāstrādā. 1451, 1922, Valmiera
Sargies pats, tad ar' dievs tevi sargās. 32, 1803, Jelgava
Kad pats nerūpēsies, tad arī dievs nepalīdzēs. 796, 18274, Kul-
dīga
Glābies pats, tad dievs glābs. 17, 8670, Cēsis
Zu Gottes Hülfe gehört Arbeit. D I 703
Hilf dir selbst, so hilft dir Gott. D I 703

**353. Ne vienmēr katrs pats sa-   Nicht immer ist jeder seines
vas laimes kalējs   Glückes Schmied**

Cilvēks domā, dievs dara. 1008, 3044, Aizpute; K, Z, V, L
Kungs domā, kučiers brauc. 1900, 937, Cēsis; K, Z, V
Der Mensch denkt, Gott lenkt D II 94
Homo proponit, Deus disponit. D II 94

---

¹⁸ Wem das Glück zuschwingt, dem kommt Glück.
Wer das Kreuz in Händen hat, segnet sich damit. Mag 95

VESELĪBA. SLIMĪBA. NĀVE

GESUNDHEIT. KRANKHEIT. TOD

354. Veselība — dārgākā manta   Gesundheit ist der grösste Reichtum

KP 590; K 226; Ć 355; Д 397; 401

Veselība — dārgākā manta. 1900, 592, Cēsis; K, Z, V, L
Veselība labāka nekā manta. 796, 12912, Kuldīga; K, Z, V, L
Manta dārga, veselība vēl dārgāka. 968, 149, Bauska
Veselība dārgāka par zeltu. 280, 1195, Valmiera; L
Veselība ir dārgāka par naudu. 739, 9612, Tukums; Z
Ar naudu veselību nenopirksi. 1551, 6311, Jelgava
Veselība pārāka par bagātību. 1225, 3191, Jelgava; Z, V
Nekas nav dārgāks par veselību. 1699, 3076, Liepāja; K, Z, V
Veselība — lielākā manta pasaulē. 1599, 5230, Tukums; Z, V
Gesundheit ist besser als Reichthum. D I 588
Gesundheit ist der grösste Reichthum. D I 589
Wer gesund ist, ist reich. D I 589
Gesundheit ist ein grosser Schatz. D I 589
Kein Geld vor Gesundheit. D I 588
Non est census super censum salutis corporis. D I 589 It.

355. Slimība strauji atnāk, lēnām aiziet   Krankheit kommt ungestüm, vergeht aber langsam

KP 595; K 226; Ć 362; Д 401

Slimība atjāj jāšus, bet kājām aiziet. 1372, 1426, Bauska; Z
Slimība nāk ar vezumu, veselība — pa saujiņai. 448, 305, Cēsis
Die Krankheit kommt zu Pferde und geht zu Fuss. T 269

356. Slimnieks ārstu baro   Der Kranke ernährt den Arzt

KP 600

Slimais veselo baro. B 256; V, L
Slimā slavā — veselā sāts. 1552, 11996, Madona
Des einen Tod ist des andern Brot. T 473

357. Čikstošs koks ātri nelūst   Der Baum, der oft knarrt, bricht
nicht leicht

KP 598; K 227; Ć 373; Д 399

Čikstošs koks ātri nelūst. 84, 1457, Jelgava; K, Z, V
Koks, kas čikst, tik ātri nelūst. 101, 1363, Valmiera; K, Z, V, L
Čikstošs (v. Cikstošs) koks ilgi stāv. L 98-1

Bäume, die oft knacken, brechen nicht leicht. D I 929

Der knarrende Baum steht länger. W I 274, 21

Die knarrigen Wagen gehen am längsten. D I 929

Klagende Leute sterben nicht so bald. D I 929

Malum vas non frangitur. D I 929 lt.

358. Nāve neskaita gadus   Der Tod zählt keine Lebens-
jahre

A

KP 602A; Ć 377

Nāve zobos neskatās. 67, 1412, Piebalga; K, Z, V, L

Nāve zobos neverās — ņem i vecu, i jaunu. 465, 248, Dagda

Nāve neprasa: vai jauns vai vecs. 280, 1610, Rīga

Nāve neprasa pēc gadiem. 828, 4296, Dundaga; K, Z, V

Nāve nelūko gadus. LL 347

Nōve acīs nasavērs. 640, 1277, Rēzekne

Der Tod sieht nicht nach den Zähnen. D II 450

Der Tod fragt nicht nach den Jahren. D II 450

Der Tod fragt nicht nach dem Alter. T 472

Der Tod hat keinen Kalender. D II 450

B

KP 602B; K 229; Ć 377; Д 285

Vecam jāmirst, jauns nomirst. 1620, 2009

Der Junge kann sterben, der Alte muss sterben. D I 851

Die Alten müssen sterben, die Jungen können sterben. D I
851

359. Nāve atnāk negaidot   Der Tod kommt unerwartet

KP 603

Nāve nāk negaidāma. 1599, 5179, Tukums; Z

Vecums pienāk nemanot, nāve negaidot. 1341, 28877, Jēkabpils

Der Tod kommt ungeladen. D II 452

Sistrum non reboat mors, ubi presto meat. D II 452 lt.

Non clangunt lituo tempore fata suo. D II 452 lt.

360. Pret nāvi zāļu nav

Gegen den Tod ist kein Kraut
gewachsen

KP 604; K 228; Ć 376; 377; Д 285

Priekš nāves zāļu nav. 280, 1120, Rīga; K, Z, V

Priekš nāves vēl nekāda zālīte augusi. LL 366

Nāvi ar zālēm neviens nodzīs.¹⁹ Mag 179

Pret nāvi zāle neaug. 1756, 4256, Valmiera

Pret vecumu un nāvi zāļu nav. 1341, 31034, Jēkabpils

Wider den Tod kein Kraut gewachsen ist. T 472

Für den Tod kein Kraut gewachsen ist. D II 460

Kein Harnisch schützt wider den Tod. D II 461

Es gibt Hülfe für Alles, ausser für den Tod. D II 458

Contra vim mortis nullum est medicamen (non nascitur
herba) in hortis. D II 460 lt.

361. No nāves neizbēgsi

Dem Tode kann man nicht ent-
gehen

A

KP 611A; K 228; Ć 148; 376; Д 269; 283

No nāves neviens neizbēgs. 828, 4288, Dundaga; Z, V

Divās nāvēs nemirsi, vienai neizbēgsi. 717, 887, Gulbene

Ar nāvi neviens nevar izlikt. 1459, 3818, Valmiera; K, V

No nāves nevar atpirkties. 1880, 2537, Bauska

Vor dem Tode kann sich niemand verbergen. T 473

Der Tod ist unerbittlich. T 473

Der Tod lässt sich nicht mit Geld abfinden. T 473

Der Tod vergisst keinen. T 473

B

KP 611B; Ć 376

Kas dzimst, tas mirst. 1614, 131, Jelgava

Was geboren ist, ist vom Tod erworben. D II 463

Alle Menschen müssen sterben. T 446

Cui nasci contigit, mori restat. D II 463 lt.

Nascentes morimur, finisque ab origine pendet. D II 463 lt.

¹⁹ Den Tod vertreibt niemand durch Kräuter. Seinem Schicksal entläuft
Niemand. Mag 179

A

KP 608; Ć 701—703

Ar vienu kāju kapos (stāvēt). 1268, 260

Viena kāja kapā, otra kapa malā. 23, 11008, Valmiera

Jau kājas kapos iekārtas. LL 259

Er steht mit einem Bein im Grabe. (Er ist todkrank.) T 190

B

Dienas jau skaitītas. 1805, 10021, Liepāja

Tas jau trīs dienas nāvei parādā. 1657, 4048, Jēkabpils

Seine Tage sind gezählt. (Er geht seinem Ende entgegen.)

T 458

KP 606; K 229; Д 67; 284; 286

Šodien sarkans, rītu miris. 1557, 2104, Bauska

Šodien sārts, rītu zārkā. 1769, 2586, Daugavpils

Šodien ķēniņš, rītā mironš. 804, 3380, Tukums; K, L

Šodien vesels, rītā trūd. 840, 2885, Gulbene; K, Z, V

Heute roht, Morgen todt. D I 730

Heute König, morgen todt. D I 730

Heute stark, Morgen im Sarg. D I 730

Heute Trab, Morgen im Grab. D I 730

Heute reich, Morgen eine Leich'. D I 730

Heute voll, morgen hohl. D I 730

KP 612; K 229; Ć 377; 378; Д 283; 286

Vai bagāts vai nabags — nāve visus saista. 828, 12889, Cēsis

Kapā paliks zelta kalns, kapā — nabaga tarba. 1645, 4032, Jelgava; K, Z, V

Te paliek zelta kalns, te nabaga tarba.²⁰ LGr 255

²⁰ Da bleibt der Goldberg, da bleibt des Armen Tornister, d. i., im Tode bleibt alles zurück. LGr 255

Nāves priekšā visi vienādi. 527, 36558, Koknese; V

Nāve pat ķēniņu nesaudzē. 1459, 2553, Valmiera; L

Der Tod macht Alles gleich: Er frisst Arm und Reich. D II 453

Der blasse Tod schont weder Klein, noch Gross. D II 453

Der Tod macht alle Menschen gleich. D II 453

Mit Karst und Kron Treibt der Tod gleichen Hohn. D II 453

Da bleibt der Goldberg, da des Armen Quersack. Mag 271

Omnia mors aequat. D II 453 lt.

Mors scepra ligonibus aequat. D II 453 lt.

Dispar vivendi ratio est, mors omnibus una. D II 453 lt.

365. Kāda dzīve, tāda nāve

Wie gelebt, so gestorben

K 226; D 288

Kāda dzīve, tāda nāve. 935, 29226, Ilūkste

Wie gelebt, so gestorben. D II 16

Wohl gelebt, wohl gestorben. D II 16

366. Kas miris, augšā necelsies

**Wer gestorben ist, der steht
nimmer auf**

KP 613; K 229; Č 235; D 684

Mironi no kapiem mājās neved. 1552, 3637, Rīga

Kas uz kapiem aizvests, tam tur jāpaliek. 1598, 733, Tukums

Kas miris, augšā necelsies. B 233

Die Toten kommen nicht zurück. T 475

Wer tot ist, kommt nicht wieder. T 475

Wer gestorben ist, kommt nicht wieder. T 446

TIPU RĀDĪTĀJS

SASTĀDIJUSI I. KĀRKLĪŅA

A

- Acis kāro vairāk nekā vēders. 282
Agri sāk, vēlū dara. 49
Kas par agri priecājas, tas vēlāk
raud. 55
Kurš putns agri dzied, to kaķis
(vanags) noķer. 22
Aizliegti augļi gardi. 124
Labāk trūkumu ciest nekā aizņem-
ties. 206
Amatam zelta pamats. 7
Amats baro. 6
Apdomā labi, iekams dari. 43
Apģērbs jākopj. 277
Nerikojies aplami. 52
Jauns apprecējies nenožēlosi. 289
Apspiedēju saudzējot, kaitē pado-
tajiem. 104
Apspiesto pacietība var beigties.
105
Āriene viņ. 238
Daudz atbildētāju, maz kārtī-
bas. 34
Kas ātri ēd, tas ātri strādā. 27
Augstu kāpj, zemu krit. 266

B

- Bads māca strādāt. 280
Bagātam visi draugi. 88
Bagāto ķildas (slimības) un na-
bago cepeši tālu jūtami. 92
Bagāts nabagam nav ne brālis, ne
draugs. 89
Bagāts nabagu nesaprot. 90
Kas bagāts, tam viss pieejams. 93
Kas bagāts, tas gudrs. 94
No darba bagāts nebūsi. 23
Reiz cietis, no nieka baidās. 268
Baidoties grūtību, neko labu ne-
padarīsi. 269

- Kas vainīgs, tas bailīgs. 270
Bargi kungi ilgi nevalda. 103
Pēc bēdām nāk prieki. 338
Mīļam bērnam daudz vārdu. 307
Kam bērni, tam rūpes. 306
Labi bērni — vecāku prieks. 309
Viens bērns. 308
Blēdību nenoslēpsi. 125

C

- Ar cita mantu (likteni) viegli riko-
ties. 130
Cita manta šķiet labāka. 127
Cita mantu nekāro. 133
Nepriecājies par cita nelaimi. 174
Par cita nelaimi nebēdā. 132
Nedari citam, kas pašam nepatīk.
172
Dzīvo un ļauj citiem dzīvot. 233
Nejaucies citu darišanās (strīdos).
177

Ķ

- Ķaklais nav jāskubina. 16
Ķaklums dod iztiku, slinkums
badu. 15
Ķikstošs koks ātri nelūst. 357

D

- Pārkod čaumalu, dabūsi kodolu. 78
Darbam sūras saknes, saldi augļi.
5
Rīta darbam labas sekmes. 71
Darbs neaizbēgs. 20
Darbs rāda, kāds darītājs. 33
Darbs cildina darītāju. 31
Daudz amatu, daudz rūpju. 14
Daudz roku lielu darbu padara. 229

Daudz suņu — zaķa (vilka) nāve. 230

Daudz vārdu, maz darbu. 28

Ed daudz, strādā maz. 26

Kas daudz grib, tam maz tiek. 182

Kas daudz runā — melo. 152

Zini daudz, runā maz. 145

Labas drānas arī neglītu padara skaistu. 276

Draugi tikai laimē, pārticībā. 215

Neīsti draugi. 219

Pasargā mani no viltus draugiem. 220

Kāds draugs, tāds pats kļūst. 218

Labs draugs — dārgākā manta. 211

Nemot — draugs, atdodot — ienaidsnieks. 205

Draugs tuvumā labāks par radu tālumā. 221

Labāk daudz draugu nekā viens ienaidsnieks. 212

Draugus pazīst bēdās. 214

Vecus draugus nevajag aizmirst. 213

Pēc darba salda dusā. 84

Kas daudz dzer, maz ēd. 275

Dzēris darījis, nedzēris atbild. 274

Dzimtenes trūkumi par svešas zemes labumiem jaukāki. 235

Slikts, kas savu dzimteni niecina. 237

Kāda dzīve, tāda nāve. 365

G

Gatavs nekas pats klāt nenāk. 10

Glāzē noslikst vairāk nekā jūrā. 272

Liels gods, liels grūtums. 192

Gudrība pārāka par bagātību. 245

Gudrs. 246

Gulēdams darbu nepadārīsi. 11

Jo ir, jo grib. 197

Kamēr laime atnāks, grūtības nomocīs. 348

I

Jo slavē, jo kļūst iedomīgāks. 264

Pa vienu ausi iekšā, pa otru ārā. 252

Cilvēku grūti iepazīt. 216

Jaunībā ieradīs, vecumā dara. 327

Ieradums nav izmaināms. 329

Ieradums — otra daba 326

Iesāk daudz, pabeidz maz. 41

Ikvienam kādi trūkumi. 239

Kurš labi strādā, to vairāk izkalpina. 97

Izliekas labs, būtībā jauns. 242

Lāci izmāca, vai cilvēku neizmācis. 323

Būs izdevība, tās izmantotāji atradīsies. 129

Izrunātais nav atsaucams. 146

Izsalkušam viss gardš. 279

Ja nav labs, iztiek arī ar sliktāku. 180

J

Taupi jaunībā, būs vecumā. 194

Jaunības čaklums sagādā mierīgu vecumu. 315

Jaunie vecos grib mācīt. 333

Jauns darbinieks labi strādā. 32

Jauns slinkosi, vecs cietīsi. 314

K

Kā barosi, tā ēdīsi. 3

Kā klāsi, tā gulēsi. 39

Kā (ko) sēsi, tā (to) pļausi. 40

Kā smērē, tā brauc. 110

Kā vari, tā dari. 179

Kā viens, tā arī citi. 231

Kā zemi kopj, tā zeme atlīdzina. 2

Kāds darbs, tāda alga. 1

Kāds kungs, tāds kalps. 98

Kaķis mājā, peles alā. 36

Kas nestrādā, tas neēd. 8

Ne kauna, ne goda. 187

Kaunīgs negūst panākumus. 188

Labāk kaut kas nekā nekas. 181

Zirgs klūp arī ar četrām kājām. 80

Klusi ūdeņi dziļi (bistami). 241

Puisim un meitai kopā labi. 295

Lieliem kungiem garas rokas. 91

Ķ

Jo tālāk ķildās, jo vairāk nepatikšanu. 162

Ķildojoties nākas ciest. 166

Diviem ķildojoties, trešais gūst labumu. 163

Viens ķildoties nevar. 161

L

Labāk lūgt nekā zagt. 118

Labs ātri dzirdams, slikts — vēl ātrāk. 154

Labs vārds spēj daudz. 170

Ar labu var vairāk panākt. 173

Laiks ir nauda. 67
 Visam savs laiks. 69
 Griez briesmām laikus ceļu. 177
 Laime drīz zūd. 340
 Laime un nelaime allaž kopā. 336
 Kam laime, tam vienmēr veicas. 351
 Vienam laime, citam nelaime. 343
 Drošam laimējas. 267
 Katrs pats savas laimes kalējs. 352
 Ne vienmēr katrs pats savas laimes kalējs. 353
 Lēnāk iesi, tālāk tiks. 44
 Domā lēni, strādā ātri. 45
 Lēti pirktais dārgi maksā. 61
 Divi līdzīgi vienā vietā nesatiek. 158
 Lielums nav galvenais. 66

L

Launs cilvēks — visbīstamākais dzīvnieks. 128
 Launu iemācās ātri. 331
 Launums nav tik liels kā šķiet. 244

M

Diena dienu māca. 82
 Muļķis muļķi māca. 332
 Māci bērnu, kamēr mazs. 324
 Mūžu dzīvo, mūžu mācies. 321
 Nevienš nav par vecu, lai mācītos. 322
 Ar maigumu panāk daudz. 169
 Maize un sāls — uztura pamats. 281
 Kur maz, tur vēl zūd. 96
 No mazā sastāv lielais. 62
 Mazam cēlonim lielas sekas. 65
 Mazam (panīkušam) visi dara pāri. 131
 No mazas sēklas liels koks izaug. 63
 Mazs veic lielu darbu. 64
 Nevienš nav meistars piedzimis. 81
 Meklē to, kas rokā. 254
 Kas meklē, tas atrod. 76
 Meliem īsas kājas. 139
 Melis ir arī zaglis. 141
 Daudz melo. 153
 Kas vienreiz melojis, tam vairāk netic. 140
 Labāk miers nekā strīds. 168
 Ko mīl, uz to skatās. 287
 Mīlestība ir akla. 291
 Mīlestība un nabadzība. 298
 Mīlestība visu spēj. 285

Veca mīlestība nerūs. 284
 Mīlestību grūti noslēpt. 286
 Kas miris, augšā necelsies. 366
 Drīz mirs. 362
 Mucā (meža) audzis. 247
 Muļķa galva kājām mieru nedod. 256
 Muļķi nav tālu jāmeklē. 257
 Muļķi no smiekliem pazīst. 258
 Ko līdz labs cilvēks, ja viņš rīkojas muļķīgi. 253
 Ar muļķiem nav runāšana. 260
 Arī muļķim gadās laime. 350
 Muļķis aizvien lielīgs. 265
 Muļķis pārāk daudz jautā. 261
 Cilvēka mūžs raibs. 335

N

Nabadzība nav kauns. 102
 Nabagam nav ko zaudēt. 106
 Nabagu maize rūgta. 101
 Nauda naudu pelna. 87
 Nauda valda pasauli. 85
 Kam nauda, tam taisnība. 108
 Kur nauda runā, tur taisnība klusē. 109
 Naudai visi ceļi vaļā. 86
 Bez naudas prāts nepalīdz. 95
 Kad nav, lai nav. 203
 Nāve atnāk negaidot. 359
 Nāve neskaita gadus. 358
 Nāves priekšā visi vienādi. 364
 No nāves neizbēgsi. 361
 Pret nāvi zāļu nav. 360
 Bez darba nekā nebūs. 9
 Nekam neder. 249
 Ko nedzēris domā, to piedzēris runā. 273
 Labāk nabadzība nekā negods. 190
 Labāk nāve nekā negods. 191
 Noklausoties dzird savu negodu. 155
 Piekāpiens nekaunam sīkumā, viņš prasa visvērtīgāko. 186
 Nelaime nāk nelūgta. 341
 Nelaime nenāk viena. 346
 Nelaime spēlē vai mīlestībā. 297
 Katram sava nelaime. 344
 Viena nelaime nav nelaime. 347
 Bez nelaimes nav laimes. 337
 No nelaimes bēgot, vēl lielākā nokļūst. 342
 No nelaimes neizbēgsi. 345
 Dzeršana — nelaimju cēlonis. 271
 Nelūgtam viesim nav krēsla (karotes). 224
 Neniecīni esošo, kamēr jauns nav vietā. 51
 Nepateicība — pasaules alga. 176

Cūku maisā nepērk. 59
Pērc tikai nepieciešamo. 60
Cauru maisu nepiepildīsi. 198
Darbu nebeidzis, nepriecājies. 54
Ko neredz, drīz aizmirst. 299
Neslavē dienu pirms vakara. 57
Neslavē nepārbaudījis. 55
Labāk netaisnību ciest nekā darīt. 138
Kas netaupa kapeiku, pats nav ne tās vērts. 196
Nezina itin neko. 248
Nieku darbi. 24
Kam niez, tas kasās. 164

O

Otra trūkumus redz, savus neredz. 149
Otram jaunu darīdams, pats sev izdara. 175
Otram smejas, pats tāds pats. 148

P

Pacietība ved pie mērķa. 75
Pēc padarīta katrs gudrs. 83
Padarīto neizlabosi. 48
Padomi pēc darba vēlti. 46
Gari mati, īss padoms. 251
Paēdušam ēdiens negaršo. 283
Parāds jāatdod. 208
Daudz parādod. 207
Pārkāpis suni, pārkāp arī asti. 79
Pārskatīšanās maksā naudu. 58
Amatniekam pašam nav savu darījumu. 13
Patiesību nevar iznīcināt. 137
Pats nelielies. 263
Ko pats dara, to piedēvē otram. 150
Ne pats ēd, ne otram dod. 199
No runas pazīst cilvēku. 259
Pēdējam neveicas. 73
Maizi sviedros pelna. 4
Kam kalpo, tam piemērojas. 158
Katram gadījumam piemērotu rīcību. 53
Pirmajam labāki panākumi. 72
Viņam trūkst prāta. 250
Nemāci pratēju. 334
Prāts ar gadiem nāk. 262
Muļķim prātu neiedosi. 255
Iekams precies, labi apskaties. 290
Pretēji raksturi nesatiek. 159
Pēc priekiem nāk bēdas. 339
Grib guvumu bez pūlēm. 17

R

Radi tuvāki nekā sveši. 302
Suns, kas rej, nekož. 243
Ko vari darīt rīt, to nedari šodien. 19
Darbu netaupi rītam. 68
Roka roku mazgā. 232
Ar runām darbu nepadarīsi. 30
Ļaunas runas nekaitēs. 157
Runāt — labi, klusēt — labāk. 143
Runāt viegli, darīt grūti. 29

S

Kad par siltu saģērbies. 278
Sāk ar adatu, beidz ar zirgu. 114
Kā sāksi, tā veiksies. 38
Kāds sākums, tādas beigas. 37
Katrs sākums grūts. 42
Ko tēvs sakrāj, to dēls izšķiež. 201
Lēnīgi raksturi saprotas. 160
Dzīvo satīcīgi. 296
Cilvēks ar cilvēku satiekas. 222
Izlabo vispirms savas kļūdas. 151
Katrai mātei savi bērni skaisti. 305
Savs — vislabākais (vistuvākais). 134
Katrs rūpējas par savu labumu. 126
Rikojies secīgi. 50
Katrs pats izbauda savas rīcības sekas. 171
Sieva pat velnu pārspēj. 300
Slikta sieva izposta saimniecību. 294
Kur sievas, tur tirgus. 301
Sīkums pie sūkuma rada lielumu. 195
Sīkums runās kļūst par milzumu. 147
No sirds pie sirds. 288
Sirma galva jāgodā. 316
No skaistuma pārticis nebūsi. 293
Skaistums bez tikuma maz vērts. 292
No meža vests, uz mežu skatās. 330
Skopums — vislielākā nabadzība. 200
Slīcējs pie salmiņa ķeras. 184
Slimība strauji atnāk, lēnām aiziet. 355
Slimnieks ārstu baro. 356
Sliņķim vienmēr svētdiena. 18
Sliņķim visādas nelaimes. 21
Sliņķis tikai pēc nāves sūtāms. 25
Mazos zagļus soda, lielos atbrīvo. 112
Solīts nav iedots. 209
Steigā neveicas. 47

Kas stiprāks, tam taisnība. 107
Strīds bez pamata. 165
Sveša manta nedara labu. 135
Katru dienu nav svētki. 349

T

Tāds tādu nenosoda. 113
Tāds tādu pazīst. 217
Taisnību runājot, nākas ciest. 136
Tauki peld pa virsu. 111
Taupība labāka par bagātību. 193
Ritam taupīto kakis apēd. 204
Tautas balss — dieva balss. 234
Kur labi, tur tēvija. 236
Viss zūd, tikums paliek. 189
Tumsā visi kaķi pelēki. 240
Bieži dzīves vietu mainot, turīgs nekļūst. 100

V

Vairāk galvu, vairāk padoma. 226
Vairāk klausies, mazāk runā. 144
Cetras acis vairāk redz nekā divas. 227
Vajadzība māca strādāt. 12
Laužu valodas neapklusināsi. 156
Kur nelīdz vārdi, tur līdz rikste. 325
Nepārdomāts vārds dara daudz ļauna. 142
Vīrs un vārds. 210
Pret varu grūti cīnīties. 178
Vecāki uztur daudz bērnu, daudz bērnu nevar vienu tēvu (māti) uzturēt. 310
Kā dara vecāki, tā bērni. 304

Kādi vecāki, tādi bērni. 303
Vecāks kļūst, gudrāks — ne. 319
Kas vecākus neklausa, tam labi neklājas. 311
Veciem ļaudīm gudrs padoms. 313
Vecs ar prātu, jauns ar spēku. 312
Vecs un mazs līdzīgi. 318
Vecu grūti pārveidot. 328
Vecu nepievīlsi. 320
Vecums neiepriecē. 317
Labāk vēlu nekā nekad. 74
Par vēlu. 70
Veselība — dārgākā manta. 354
Sodien vesels, ritu miris. 363
Viegli iegūts, viegli aiziet. 202
Vienībā spēks. 228
Ar vienu paņēmieni darbs nav padarāms. 77
Kas ilgi viesojas, nav tikams. 225
Starp vilkiem jākauc. 183
Vilku piemin, vilks klāt. 223
Visi kungji, kas darbu daris? 35

Z

Lūku zadzis, siksnu atdosi. 119
Vaļejas durvis zaglim ceļu rāda. 120
Zaglim viens ceļš (daudz ceļu), kērājam — daudz (viens). 121
Pašu mājās zaglis nezog. 116
Slepējs un zaglis vienādi. 122
Vienreiz zadzis — tāpat zaglis. 124
Pret mājas zagļiem nav atslēgu. 115
Zagta manta neiet labumā. 117
Slikti, kad zemnieks kļūst par kungu. 99

TYPENVERZEICHNISS

VERFASSER I. KÄRKLİŇA

A

Alle sind grosse Herren, wer wird denn arbeiten? 35
Alt und klein sind gleich. 318
Alte Leute — guter Rat. 313
Das Alte lässt sich schwer verändern. 328
Der Alte handelt mit Verstand, der Junge mit Kraft. 312
Einen Alten kann man nicht betrügen. 320
Das Alter erfreut nicht. 317
Das Alter soll man ehren. 316
Man wird älter, aber nicht klüger. 319
Das Böse, was man dem anderen antut, tut man sich selbst an. 175
Das Eigentum des anderen scheint besser zu sein. 127
Einer lacht über den anderen, obwohl er selbst ihm gleicht. 148
Leben und die anderen leben lassen. 233
Was du nicht willst, das dir geschieht, das tu auch einem andern nicht. 172
Aller Anfang ist schwer. 42
Wie der Anfang, so das Ende. 37
Man anfängt viel, endet wenig. 41
Wer im kleinen anfängt zu stehlen, der treibt es ins Grosse. 114
Wie man anfängt, so gelingt es. 38
Der Schuldige ist ängstlich. 270
Wenn man sich zu warm ankleidet. 278
Arbeit hat bittere Wurzel, aber süsse Früchte. 5
Arbeit läuft nicht davon. 20
Die Arbeit lobt den Meister. 31
Der Arme hat nichts zu verlieren. 106
Armut ist keine Schande. 102
Wer gerne arbeitet, dem ladet man viel auf. 97

Aus den Augen, aus dem Sinn. 299
Die Augen begehren mehr als der Magen. 282
Wenn man das Gute nicht hat, kann man auch mit dem Schlechteren auskommen. 180
Das Äussere trägt. 238

B

Es ist nicht gut, wenn ein Bauer zum Herrn wird. 99
Wer den Bedrucker schont, schadet dem Unterdrückten. 104
Ein Mensch begegnet dem andern. 222
Knacke die Nuss, dann bekommst du den Kern. 78
Hunde, die viel bellen, beißen nicht. 243
Besser betteln als stehlen. 118
Einen Betrug kann man nicht verborgen. 125
Bettelbrot schmeckt bitter. 101
Das Billigste ist immer das Teuerste. 61
Ein zerrissener Sack ist bodenlos. 198
Lieber Not leiden als borgen. 206
Das Böse lernt man bald. 331
Ein böser Mensch ist das gefährlichste Geschöpf. 128
Brot und Salz ist die Grundlage der Nahrung. 281
Wer seinen Aufenthalt oft verändert, kommt nicht zu Brot. 100
Junge Burschen und Mädchen haben es gut miteinander. 295

D

Der Dieb hat einen Weg (viele Wege), der Fänger — viele (einen). 121
Kluger Dieb hält sein Nest rein. 116

Offene Tür ruft den Dieb. 120
 Wer einmal stiehlt, heisst allzeit
 Dieb. 124
 Gegen heimische Diebe gibt es
 keine Schlüssel. 115
 Der Dumme hat auch Glück. 350
 Der Dumme lehrt den Dummern.
 332
 Ein Dummer fragt zu viel. 261
 Einen Dummkopf braucht man
 nicht weit zu suchen. 257
 Je grösser das Lob, je grösser der
 Dünkel. 264

E

Je mehr Ehr, je mehr Beschwer. 192
 Wer die Kopeke nicht ehrt, ist
 selbst derer nicht wert. 196
 Das Eigene ist das beste (näch-
 ste). 134
 Du sollst zuerst deine eigenen
 Fehler gutmachen. 151
 Eile mit Weile. 44
 Eilen tut kein gut. 47
 Mit einem Mal kann man die Ar-
 beit nicht fertigmachen. 77
 Einigkeit macht stark. 228
 Besser Eintracht als Zwietracht.
 168
 Man soll einträchtig leben. 295
 Die Eltern ernähren viele Kinder,
 viele Kinder können nicht einen Va-
 ter (eine Mutter) ernähren. 310
 Wer seinen Eltern nicht gehorcht,
 dem geht es nicht gut. 311
 Wie die Eltern es tun, so die Kin-
 der. 304
 Wie die Eltern, so die Kinder. 303
 Entgegengesetzte Naturen ver-
 tragen sich nicht. 159
 Den Menschen ist schwer zu erken-
 nen. 216
 An der Rede erkennt man den
 Menschen. 259
 Der Erste hat einen besseren Er-
 folg. 72
 Der Ertrinkende ergreift jeden
 Strohalm. 184
 Besser etwas als nichts. 181

F

Das Pferd fällt auch mit vier Bei-
 nen. 80
 Der Faule hat überall Pech. 21
 Der Faulenzer hat immer Sonn-
 tag. 18
 Ein Faulenzer ist gut nach dem
 Tode zu schicken. 25

Es wird nichts vor selber fertig. 10
 Das Fett schwimmt oben. 111
 Fleiss bringt Brot, Faulheit Not. 15
 Den Fleissigen braucht man
 nicht anzuspornen. 16
 Jedermann erfährt selbst die Fol-
 gen seiner Handlung. 171
 Man soll folgerichtig handeln.
 50
 Bist du einem Frechling nach-
 giebig in Kleinigkeiten, so verlangt
 er auch das Wertvollste. 186
 Freier, tue die Augen auf. 290
 Fremde Fehler sieht man, die eige-
 nen nicht. 149
 Fremde Not kummert mich nicht.
 132
 Du hast dich in fremde Angelegen-
 heiten nicht einzumischen. 167
 Mit fremdem Gut (Schicksal) ist
 es leicht zu verfahren. 130
 Fremdes Gut gedeiht nicht. 135
 Fremdes Gut sollst du nicht be-
 gehren. 133
 Der Freude folgt das Leid. 339
 Freue dich nicht, ehe du mit der
 Arbeit nicht fertig bist. 54
 Ein guter Freund ist der grösste
 Schatz. 211
 Wie der Freund, so wird man
 selbst. 218
 Freunde erkennt man in der Not.
 214
 Alte Freunde soll man nicht ver-
 gessen. 213
 Beim Borgen Freunde, beim Zu-
 rückgeben Feinde. 205
 Besser viele Freunde, als einen
 Feind. 212
 Falsche Freunde. 219
 Nur in Glück und Wohlstand sind
 Freunde da. 215
 Behüte mich vor falschen Freun-
 den. 220
 Früh begonnen, spät getan. 49
 Der Vogel, der früh singt, wird von
 der Katze (vom Habicht) gefangen.
 22
 Wer einst gelitten hat, der fürch-
 tet sich auch vor Kleinigkeiten.
 268

G

Geduld bringt zum Ziel. 75
 Geeignetes Verhalten für jeden
 Fall. 53
 Jung gefreit hat niemand gereut.
 289
 Geiz ist die grösste Armut. 200
 Geld hat alle Wege frei. 86

Geld macht Geld. 87
 Geld regiert die Welt. 85
 Ohne Geld gilt der Verstand nichts. 95
 Wer Geld hat, ist im Recht. 108
 Wo das Geld redet, schweigt das Recht. 109
 Wie gelebt, so gestorben. 365
 Wenn eine Gelegenheit geboten wird, finden sich immer welche die sie ausnutzen. 129
 Bist du ins Gerede der Leute gekommen, so kannst du sie nicht zum Schweigen bringen. 156
 Das Gesagte kann man nicht zurückrufen. 146
 Was der Vater gespart hat, das verschwendet der Sohn. 201
 Gestohlenen Bast muss man mit Leder bezahlen. 119
 Gestohlenes Gut gedeiht nicht. 117
 Heute gesund, morgen gestorben. 363
 Gesundheit ist der grösste Reichtum. 354
 Wer gestorben ist, der steht immer auf. 366
 Getan bleibt getan. 48
 Gewohnheit ist die andere Natur. 326
 Jung gewohnt, alt getan. 327
 Im Glas ersaufen mehr, als im Meer. 272
 Gleich und gleich erkennen einander. 217
 Gleiche tadeln nicht einander. 113
 Zwei Gleiche auf demselben Fleck vertragen sich nicht. 158
 Glück und Unglück immer zusammen. 336
 Glück vergeht bald. 340
 Der Mutige hat Glück. 267
 Des einen Glück, des andern Unglück. 343
 Wer Glück hat, dem gedeiht alles. 351
 Jeder ist seines Glückes Schmied. 352
 Nicht immer ist jeder seines Glückes Schmied. 353
 Die Grösse ist nicht die Hauptsache. 66
 Gute Worte vermögen viel. 170
 Mit Güte erreicht man mehr. 173

H

Eine Hand wäscht die andere. 232
 Handwerk hat goldenen Boden. 7

Das Handwerk nährt seinen Meister. 6
 Kleine Diebe hängt man, grosse lässt man laufen. 112
 Eine schlechte Hausfrau ruiniert den Haushalt. 294
 Es ist gemein, seine Heimat zu verachten. 237
 Mängel der Heimat sind lieber als Güter eines fremden Landes. 235
 Zu einem Ohr hinein zum andern heraus. 252
 Grosse Herren haben lange Arme. 91
 Vom Herzen — zu Herzen. 288
 Wer hoch steigt, fällt tief. 266
 Höre viel und rede wenig. 144
 Wer nicht hören will, muss fühlen. 325
 Hunger lehrt arbeiten. 280
 Dem Hungrigen schmeckt alles gut. 279

I

Jede Mutter hält ihre Kinder für schön. 305

J

Ein jeder hat seine Mängel. 239
 Wen's juckt, der kratze sich. 164
 Müssig in der Jugend, notleidend im Alter. 314
 Spare in der Jugend, dann hast du im Alter. 194
 Jugendfleiss belohnt sich im Alter. 315
 Die Jungen wollen den Alten raten. 333

K

Katze im Haus, Mäuse im Loch. 36
 Kaufe, was nötig ist. 60
 Ein Schwein kauft man nicht im Sack. 59
 Den Kenner soll man nicht belehren. 334
 Einziges Kind. 308
 Kinder machen Sorgen. 306
 Gute Kinder sind der Eltern Freude. 309
 Liebe Kinder haben viele Namen. 307
 Gute Kleider machen auch den Hässlichen schön. 276
 Kleider soll man pflegen. 277
 Kleine Ursachen, grosse Wirkungen. 65

Der Kleine leistet Grosses. 64
Aus dem Kleinen besteht das
Grosse. 62
Aus einem kleinen Samen er-
wächst ein grosser Baum. 63
Dem Kleinen (Verkommenen)
wird von allen Unrecht angetan.
131
Kleinigkeit zu Kleinigkeit macht
etwas Grosses aus. 195
Durch das Gerede wird eine Klei-
nigkeit zum Riesenhaften. 147
Mit der Zeit wird man klug. 262
Der Baum, der oft knarrt, bricht
nicht leicht. 357
Was man nicht im Kopf hat, muss
man in den Beinen haben. 256
Der Kranke ernährt den Arzt. 356
Krankheit kommt ungestüm, ver-
geht aber langsam. 355

L

Man kann einen Bären lehren, wa-
rum nicht auch den Menschen. 323
Ein Tag lehrt den andern. 82
Leicht erworben, leicht verronnen.
202
Auf Leid folgt Freud. 338
Lerne in der Jugend. 324
Zum Lernen ist niemand zu alt.
322
Man lernt, so lange man lebt. 321
Der Letzte hat kein Glück. 73
Liebe ist blind. 291
Liebe ist schwer zu verbergen. 286
Liebe und Armut. 298
Liebe vermag alles. 285
Alte Liebe rostet nicht. 284
Wen man liebt, auf den schaut
man. 287
Lobe nicht, ehe du nicht geprüft
hast. 56
Man soll den Tag nicht vor dem
Abend loben. 57
Lügen haben kurze Beine. 139
Viel lügt. 153
Wer lügt, der stiehlt auch. 141
Wer einmal lügt, dem glaubt man
nicht. 140

M

Gegen Macht lässt sich schwer
kämpfen. 178
Je mehr Köpfe, desto mehr Rat. 226
Vier Augen sehen mehr als zwei.
227

Am Werk erkennt man den Meis-
ter. 33
Die Arbeit lobt den Meister. 31
Kein Meister wird geboren. 81
Ein Menschenleben ist bunt. 335
Am Morgen geht die Arbeit von
der Hand. 71
Arbeit soll man nicht auf morgen
verschieben. 68
Was du morgen schaffen kannst,
das tue nicht heute. 19
Man will was ohne Mühe bekom-
men. 17

N

Besser Nachbar, als ein weiter
Verwandter. 221
Nachher ist jeder klug. 83
Bei Nacht sind alle Katzen grau.
240
Am vielen Lachen erkennt man den
Narren. 258
Mit Narren ist schlimm reden.
260
Man kann die Natur nicht ändern.
329
Ein neuer Arbeiter schafft tüchtig.
32
Wenn man das eine nicht hat,
braucht man das andere auch nicht.
203
Es ist nicht richtig mit ihm. 250
Ohne Arbeit wird man nichts ha-
ben. 9
Not lehrt Künste. 12
Was der Nüchterne denkt, das
redet der Trunkene. 273

P

Wem man dient, dem passt man
sich an. 185
Ein jeder hat sein Pech. 344

R

Rat nach der Tat ist zu spät. 46
Reden ist gut, schweigen besser.
143
Böse Reden bringen keinen Scha-
den. 157
Es ist leicht zu reden, schwer zu
tun. 29
Die Arbeit macht niemanden reich.
23
Wer reich ist, der ist auch verstan-
dig. 94
Wer reich ist, hat viel Freunde. 88
Der Reiche hat kein Verständnis
für den Armen. 90

Der Reiche ist kein Freund und
Bruder des Armen. 89
Dem Reichen ist nichts unmöglich.
93
Reicher Leute Streit (Krankheit)
und armer Leute Braten riecht man
weit. 92
Nach getaner Arbeit ist gut ruhen.
84

S

Wer satt ist, dem schmeckt das Es-
sen nicht mehr. 283
Du sollst nicht schadenfroh sein.
174
Ohne Scham, ohne Ehre. 187
Wer sich schämt, bekommt nichts.
188
Der Hörcher hört seine eigene
Schand. 155
Aus dem Wald gebrachter schaut
zum Wald. 330
Ein guter Schein, ein böses Wesen.
242
Wer sich vor Schwierigkeiten
scheut, wird mit der Arbeit nicht
fertig werden. 269
Schlafend wird man mit der Ar-
beit nicht fertig. 11
Schlimme Botschaft bringt man
bald, gute — spät. 154
Lieber Armut als Schmach. 190
Lieber Tod als Schmach. 191
Wer schnell isst, arbeitet auch
schnell. 27
Schönheit macht nicht satt. 293
Schönheit ohne Tugend taugt
nicht. 292
Viele Schulden. 207
Wer schuldig ist, muss zahlen.
208
Ehe das Glück kommt, wird man von
Schwierigkeiten abgeplagt.
348
Jeder sucht seinen Nutzen. 126
Was man selber tut, das schreibt
man auch dem anderen zu. 150
Der Handwerker selbst besitzt
nichts von seinen Erzeugnissen. 13
Lobe dich nicht selbst. 263
Weder isst man selbst, noch gibt
man dem anderen etwas. 199
Sparsamkeit ist besser als Reich-
tum. 193
Alle Tage ist kein Sonntag. 349
Sparmund frisst die Katze. 204
Lieber spät als nie. 74
Es ist zu spät. 70
Der Stärkere ist im Recht. 107

Hehler ist so gut wie Stehler. 122
Unweit vom Sterben. 362
Stille Wasser sind tief (gefährlich).
241
Streit führt zum Leid. 166
Wenn zwei sich streiten, lacht der
dritte. 163
Je mehr man streitet, je grösser
der Ärger. 162
Strenge Herren regieren nicht
lange. 103
Man sucht das, was man in der
Hand hat. 254
Wer sucht, der findet auch. 76

T

Tändelei. 24
Es taugt zu nichts. 249
Der Tod kommt unerwartet. 359
Der Tod zählt keine Lebensjahre.
358
Gegen den Tod ist kein Kraut ge-
wachsen. 360
Dem Tode kann man nicht entge-
hen. 361
Vor dem Angesicht des Todes sind
alle gleich. 364
In einer Tonne (im Wald) aufge-
wachsen. 247
Der Tor ist immer prahlerisch. 265
Was gilt ein guter Mensch, wenn er
töricht handelt. 253
Wer viel trinkt, der isst wenig. 275
Trunken gesündigt, nüchtern ge-
büst. 274
Trunksucht ist die Ursache ver-
schiedenen Übels. 271
Alles vergeht, Tugend besteht. 189

U

Das Übel ist nicht so gross, wie es
scheint. 244
Kommt man über den Hund, kommt
man auch über den Schwanz. 79
Zuerst überlege und dann handle.
43
Undank ist der Welt Lohn. 176
Ein ungeladener Gast bekommt
keinen Stuhl. 224
Unglück im Spiel oder in der
Liebe. 297
Das Unglück kommt ungeladen.
341
Ein Unglück, kein Unglück. 347
Ein Unglück kommt selten allein.
346

Einem Unglück kann man nicht entgehen. 345
Wer Unglück nicht kennt, der kennt auch kein Glück. 337
Wer einem Unglück entfliehen will, gerät in noch Schlimmeres. 342
Besser Unrecht leiden, als Unrecht tun. 138
Du sollst nicht unsinnig handeln. 52
Die Geduld der Unterdrückten kann reissen. 105

V

Wo es wohl geht, da ist Vaterland. 236
Verachte nicht das Vorhandene, bis du das Neue nicht bekommen hast. 51
Wo viele verantwortlich sind, gibt es keine Ordnung. 34
Verbotene Frucht schmeckt am Besten. 123
Brot verdient man mit Schweiß. 4
Versehen kostet Geld. 58
Versprochen ist noch nicht gegeben. 209
Dem Dummen kann man keinen Verstand geben. 255
Lange Haare, kurzer Verstand. 251
Geduldige Naturen vertragen sich. 160
Die Verweildauer zu Gast. 225
Es wird viel gegessen, aber wenig gearbeitet. 26
Man soll viel wissen, aber wenig reden. 145
Wer viel redet — lügt. 152
Viele Ämter, viele Sorgen. 14
Viele Hände machen der Arbeit bald ein Ende. 229
Viele Hunde sind des Hasen (Wolfes) Tod. 230
Wer vieles haben will, bekommt wenig. 182
Volkesstimme — Gottesstimme. 234
Vorzeitige Freude bringt zum Weinen. 55

W

Die Wahrheit kann man nicht vernechten. 137
Wer die Wahrheit sagt, muss leiden. 136
Ein Weib übertrifft sogar den Teufel. 300
Wo Weiber zusammenkommen, da machen sie einen Markt. 301
Zum Rat weile, zur Tat eile. 45
Am Werk erkennt man den Meister. 33
Weise. 246
Weisheit ist mehr wert als Reichtum. 245
Man weiss gar nichts. 248
Wo man wenig hat, da geht es noch verloren. 96
Wer nicht arbeitet, der isst auch nicht. 8
Wie der Herr, so der Knecht. 98
Wie die Arbeit, so der Lohn. 1
Wie du vermagst, so sollst du auch tun. 179
Wie eins, so auch die anderen. 231
Wie geschmiert, so gefahren. 110
Wie man den Acker baut, so trägt er. 2
Wie man füttert, so isst man. 3
Wie (was) man sät, so (das) erntet man. 40
Wie man sich bettet, so schläft man. 39
Je mehr man hat, je mehr will man. 197
Wenn man den Wolf erwähnt, ist er gleich da. 223
Mit den Wölfen muss man heulen. 183
Ein Mann, ein Wort. 210
Ein scharfes Wort stiftet einen grossen Schaden. 142
Viel Wort, wenig Werk. 28
Mit Worten wird die Arbeit nicht getan. 30

Z

Wer schuldig ist, muss zahlen. 208
Einer allein kann nicht zanken. 161
Zartheiten vermögen viel. 169
Zeit ist Geld. 67
Alles hat seine Zeit. 69
Der Gefahr muss man zeitig aus dem Wege gehen. 177
Zwietracht ohne Grund. 165

KODOLVĀRDU RĀDĪTĀJS

A

ābele 244
ābols 124, 126, 203, 216, 245
acs 121, 148, 195, 209, 223, 233, 234,
242
āda 118, 119, 156, 180
adata 148
aita 124, 172, 210, 232, 245
aizkrāsne 167, 168
aka 112, 128
akls 223, 261
akmens 123, 143, 181, 207
alga 91
amats 89, 90, 93, 94, 133
Ansītis 256
apdomāt 107
apsegs 184
āpsis 247
āriene 216
ārs 216
ārste 262
asinis 243
atvars 218
auglis 126, 152
augstprātība 227
augša 216
augumiņš 240
augums 240
aukle 102
auklējums 247
aukstums 92
auns 114
auss 169, 222
austrumi 212
auzas 117
avs 172
āzis 114, 189, 257

B

badakāsis 196
bads 92, 194, 233

bagātība 191
bagāts 138, 140, 141, 148, 183, 186,
276
bailīgs 229
balodis 91
balodītis 242
balss 178
baļķis 167, 168
bārda 253
bārdasnazis 188
bēda 270
bēdas 180, 264, 265, 269
bedre 181
beigas 104, 105
bērns 127, 246—249, 253, 255, 256,
262
bērt 154
bērziņš 255
bite 96, 140
blēdība 150, 162
blēdis 147, 204, 205
bluķis 115, 116
blusa 110, 116, 175, 186
bļoda 112, 203
brālis 204
brandvīns 230
braukt 107, 109, 130
būdiņa 185
buks 257

C

cālēns 262
cālis 91, 262
celmiņš 123
celms 232, 244, 251, 252
celt 117
calties 111, 130, 227
ceļš 223, 228, 261
cepētis 91, 119
cepts 221
ciemiņš 208

ciems 155
ciest 264
cilpa 181
cilvēks 155, 177, 203—205, 209, 222,
249, 254, 263, 272
cimds 242
cinitis 123
cirtiēns 123, 132
cirvis 95
cirvītis 124
cīts 98
cūka 114, 121, 159, 171, 172, 175,
189, 218, 220, 221, 234, 257, 258

C

čakls 95
čaklums 94
čaumala 132
čigāns 149
čūska 259

D

daiļums 240
darbs 87, 89, 91, 94, 97—100, 104,
106, 108, 118, 126, 134
dārgs 122
darīt 110, 178, 179
deguns 175, 227
dēls 97, 246, 248, 262
desa 115, 118
devējs 179
diena 95, 98, 120, 134, 154, 192, 270,
276
dievs 154, 206, 218, 219, 272
diņdōrzs 141
domāt 108, 231
dot 179, 194
drabiņas 205
drāna 232
draudzēties 205
draudzība 201
draugs 198, 201—206
drēbe 232
dryva 154
dubļi 168
dumjš 225
duraks 224
durvis 147, 151, 168, 170
dvaša 183
dzelzs 95, 126
dzenis 263
dzeršana 231
dzert 195, 231
dziesma 160
dzimt 275
dzimtene 211
dzirdēt 165

dzirkstele 124
dzirkstelīte 124
dzirnavas 101, 130
dzīties 159
dzīve 193, 263, 277
dzīvot 157, 192, 211, 254

E

ēdiens 128
elksnis 246
elle 188
engelis 218, 219
ērglis 117
es 206
ēst 99, 194, 195
ēstgriba 194
ēšana 128
ēzelis 258
ezers 114, 158

G

gailis 98, 171, 175, 220, 246
gaisma 152
gais 91, 111
galdiņš 157
gals 104, 106, 191
galva 208, 209, 222—224, 252
galviņa 208
gans 102, 142
gāzt 181
glāze 203, 230
glāznieks 93
gods 192, 252
gosts 208
govs 88, 105, 125, 129, 160, 216,
222, 245
grasis 123, 150, 193, 194
graudiņš 122
grauds 122
grāvis 118, 181
grēks 167
gribēt 109, 183, 186, 194, 227
gribētājs 186
grožot 105
grūtums 229
gudrība 220, 226, 251
gudribiņa 209, 220, 225, 262
gulēt 168
gulta 105
gurķis 222

Ģ

ģeķība 225
ģeķis 227

I

iegūt 197
ienaidnieks 198, 201
ieradums 256
iesākt 104, 106
iesākums 106
iesms 119
iet 107
ilens 152
izcept 179
izdarīt 134
izkapt 127
izliets 110
izsalcis 232, 233
izsalkums 232

J

jāt 107
jaunība 193, 252, 257
jauns 193, 252, 257
jaunums 252
Jucis 256
jūgt 105, 107, 111, 142

K

kabata 141, 203
kaimiņš 206
kāja 276
kakls 156
kaktiņš 160
kaķe 171, 245
kaķis 92, 96, 103, 114, 115, 117, 138,
171, 172, 217, 226, 245, 257, 258,
262, 267
kalniņš 189
kalns 131, 207
kalps 187
kamanas 178, 189
kaņepe 203
kapeika 123, 193, 194
kaps 181, 254, 276, 277
kāpt 107, 227
karaša 158
kārkli 140
kārot 186
karote 114, 124, 128
kārt 181
kartupelis 260
kašķis 175
kauliņš 241
kauls 172
kaunēties 90
kauns 190, 191
kauties 173
kaza 175, 197, 262
kazlēns 166

kāzoks 168
klausīties 165
klēts 247
kliegt 178
klucis 115, 116
knausis 166
kociņš 255
kodols 132
koks 111, 116, 123, 132, 143, 157,
170, 192, 217, 244—246, 252, 255,
257, 258, 274
krājējs 196
krājums 150
krāsns 168
krauklis 148, 245, 246, 260
krekls 111, 112, 153, 168
krēsls 187, 189
kronis 105
krusts 221, 268
krūze 152
kuce 114
kučieris 102
kuilis 262
kule 153
kumoss 176
kungs 103, 138—140, 142, 144, 148,
172, 182, 187—189, 272
kupris 258
kurpe 111, 159
kurpnieks 93
kūtiņa 111
kūts 220
kvieši 184

Ķ

ķēniņš 276
ķēve 160
ķildoties 173
ķipītis 147
ķirsis 131

L

labi 154
labs 180, 267
labums 153
lācis 114, 118, 119, 171, 182, 255,
266
laiks 125, 126, 134, 152, 189, 193
laime 202, 228, 242, 263, 265, 267,
271, 272
laipnība 180
laivinieks 262
lapsa 92, 160, 254, 258
lauks 159, 178
lēciens 132
ledus 215
leitīs 98

lēkt 227
lepnība 227
lielais 246
lielīt 160, 226
lielities 160
lielmanis 183
lielums 122
liesmas 182
lieta 110, 121, 151
lietus 264
ligzda 101
liktenis 268, 272
locities 182
loks 144
lops 88, 259
lūciņš 151
lūgt 150
lūpas 109
lupata 189
lūzt 182

L

ļaudis 170, 172, 205, 226
ļaudaris 229
ļaus 181, 264
ļipa 166

M

mācēt 183
mācīt 262
mācītājs 142
mācīties 254, 255
mads 234
maiss 166, 168, 195, 221
maita 158
maize 89, 91, 110, 112, 132, 157,
160, 161, 184, 188, 233, 255, 268
maizīte 91
māja 101, 102, 148, 178, 211, 212,
221, 268
maks 141, 199
malka 113, 199
maltīte 128
māmiņa 250
manta 122, 141, 149, 150, 197, 273
maša 153
māte 239, 244, 247, 249, 250
mati 169, 217, 222
mauriņš 189
medus 215
meistars 102, 133
meita 97, 240
meklēt 132
mēle 115, 164, 175, 219
meli 163, 169
melis 163
melot 163, 169

mēsli 173
mezgls 257
mežs 113, 170, 173, 178, 220, 223
miers 176
miezis 112
mīla 239
mīlestība 237—239
mironis 277
mirt 192, 277
moris 260
muca 220, 227
mugura 156, 182
muiža 184
mulķība 227
mulķis 223—225, 261, 271
mūrnieks 184
mute 100, 109, 170, 219
muša 166
mūžs 163, 254

N

nabadzība 144, 242
nabadziņš 262
nabags 140, 143, 183, 189, 191
nags 109, 145, 229, 238
nākt 150, 197
namdurvis 168
nauda 121, 137—139, 141, 146, 197,
203
nāve 98, 274, 275, 277
nazis 175
nazītis 184
nedarīt 179
nedegt 159
nedizāties 118
nedzīvot 183
negaidīt 90
negribēt 179, 228, 256
neizliet 112
nelaime 158, 242, 263, 264, 266—270
nelielities 118
nelocīt 255
nenožēlot 239
nepateicība 182
nepatikt 180
nepriecāties 118
neriskēt 228
nest 142
nestrādāt 90
netaisnība 162
neteikt 120
nevarēt 183
nezāle 261
nieciņš 122
niezēt 174
nikna zāle (nezāle) 261
nokavēt 130
nopelnīt 157
nopelns 87

noruna 200
notikts 110
nūjenieks 208

O

odiņš 186
ods 116, 166
ola 118, 124, 131, 262
opyugs 247
ozols 132, 157

P

pacietība 131
padarīt 96, 110
padoms 108, 110, 209, 223, 251
paēdušais 139
paēna 183
pagale 173
pagalīte 173
pagāze 130
pakausis 169
pakavs 124
palni 175
parāds 198, 199
pasaule 228
pāteri 99
pateikt 99
patiesība 161, 162
pauts 262
pavada 153
pavards 160
pavārs 102
pavasaris 105
pazīt 204
pažaga 167
pelavas 205
pele 234
pelīte 145, 234
piecēlies 239
piekraut 179
piens 229
pieradums 256
piere 241
piķis 174
pīle 160
piliens 122, 123
pilīte 123
pīpe 223
pirkstiņš 87
pirksts 109, 115, 154, 229
pirkt 121, 122
pirts 175, 180
plaukts 179
plēsties 173
plīks 141
plīst 141
plūkties 173

plaut 106
pods 119, 166, 167, 179
pōrneica 175
prasīt 178
prāts 226, 231, 251
prece 160
precēties 239
prieks 180, 265
puisis 97
puisītis 226
pupa 217
purvs 155, 171, 199, 260
pusdiēna 128
putniņš 97, 116
putns 97, 101, 116, 119, 143, 148,
212, 225, 245, 246
putra 109, 112, 120, 179, 223
putters 109

R

rācenis 260
ragi 156
rati 146, 188
raudas 265
redzēt 183, 209
reize 107
reņģe 160
riebt 181
rieciens 110
rieksts 132, 245
rieties 173
Rīga 118
rikste 181
ripa 165
rūdiēna 198
ritenis 97
rīts 119, 120, 129, 197, 198, 221
rocība 145
rociņa 209
roka 87, 154, 156, 157, 185, 209,
210, 251, 272
roze 264
rublis 193, 194
rudens 134
runa 100, 218
runāšana 100
runāt 99, 165, 169
runcis 103, 114
rūpes 242
rūsa 95

S

saimniece 102, 103
saimnieks 102, 103, 142
sākt 104
sākums 104
salmiņš 98

salms 222, 244
sals 92
sāls 233
saltums 229
samelot 163
santīms 123, 193, 194
sapelnīt 197
sāpes 158
satikt 242
saukt 178
saule 127, 217, 265, 270
sedlot 111
sega 184
segties 184
sēkla 105, 123, 244
sēne 130
sesks 149, 185
sēt 105, 106, 156, 177
sēta 118, 157, 167
siets 113
sieva 160, 241, 243
sievietes 243
sīkstulis 196
sīle 117
sirds 228, 238
sist 181
sivēns 121
skabarga 167
skaida 245
skaistums 240, 241
skops 196
skopums 196
skrējējs 109
skriet 109, 110
skroderis 93
skrūve 221
slaucīt 153
slava 169, 192, 226
slēpējs 151
slīcējs 188
slīcināt 181
slīkonis 188
slimais 273
slimība 273
slinkot 90, 252
slinks 94
slinkums 94—96
sliņķis 96, 252
sloča 101
smērēt 146, 147
smieklī 224, 265
smieties 119, 167, 224
smilga 167
smuks 241, 267
smukums 241
solis 106, 131
solīt 200
solītis 131
spainis 112
spārns 111
spēks 145, 251

stallis 127
steigt 108, 109
steigties 107, 110
stikls 265
stōrosta 215
strādāt 87, 90, 98, 252
strādnieks 99
straume 183
strīdēties 173, 174
sudrabs 164
sūds 166, 173, 262
suns 92, 102, 112, 115, 127, 128,
130, 133, 148, 163, 170—173, 175,
184, 190, 191, 195, 196, 204, 206,
210, 216, 219, 226, 257—259
svārki 98, 111, 232
sveiciens 178
sveikt 178
sviedri 89
sviest 181

Š

šķermis 205
šķirba 155
šķūnis 127
šņabis 230
šodien 125, 154, 276

T

tāds 204
taisnība 145, 161, 162
tārps 145
tauki 120, 147
taupība 193
tauta 211
tecēt 91
teļš 154, 176
tēviņa 212
tēvs 196, 211, 244, 246, 249, 250
tiesa 134
tiesāties 173
tikums 191
trauks 203
trūkt 141
tu 178
tukšs 145
tupenis 124, 260
turēties 204
tuvākais 153

U

ubags 115, 145, 195
ūdens 95, 110, 112, 113, 123, 128,
147, 166, 174, 217, 218, 269
uguns 111, 172, 175
uts 190, 217

V

vadzis 153
 vagars 215
 vaigs 241
 vaina 152, 167
 vainīgs 229
 vairāk 194
 vajadzēt 92
 vakariņas 198
 vakars 120, 221
 valdnieks 140
 valgs 181
 valoda 99, 180, 224, 225
 vanags 97
 vara 145
 varde 145, 259
 varēt 183
 vāģi 146, 189
 vārds 99, 100, 164—166, 177, 180,
 218, 256
 vārīt 179
 varmāka 144
 vārna 148, 228, 260
 vārpa 227, 244
 vecāki 243, 249, 250
 vecis 253
 vecs 251—253, 274
 vecums 252—254, 274, 275
 vedekla 120
 vēders 92, 139, 153, 198
 vējš 109, 111, 144, 183, 218, 223
 vēlāk 130
 velēna 143
 velns 148, 180, 189, 204, 218, 219,
 243
 vēlu 130
 vepris 89, 257
 vērsis 120, 130, 197
 veselība 273
 vesels 276
 vēzis 220
 vezums 118
 vienība 209
 viesis 208
 vieta 90, 179
 viģe 260

vilciņš 91
 vilks 114, 117—119, 127, 138, 144,
 148, 149, 157, 187, 188, 199, 207,
 219, 229, 246, 258—260, 262, 266,
 271
 villaine 184
 vilna 159
 vins 230, 231
 vīrs 98, 200, 241, 251, 253, 262
 vista 88, 154, 246, 257, 262, 271
 vitoliņš 157
 vīze 138, 184, 224, 239
 vuts 190

Z

zābaks 138
 zaglis 147, 149, 151, 152, 168, 229,
 230
 zagšana 150
 zaķis 114, 147, 148, 185, 187, 228,
 260
 zāle 200, 261
 zārks 276
 zaudēt 145
 zelts 137, 138, 164, 215, 276
 zeme 88
 zemīte 88
 zemnieks 142
 zīle (ozola) 123, 245
 zīle (putns) 119, 185
 zīlīte 185
 zināt 158, 165
 zirgs 93, 95, 97, 101, 109, 113, 128,
 133, 142, 156, 157, 159, 184, 197,
 200, 216, 223, 259
 zivs 96, 155, 208, 221, 268
 zobeniņis 124
 zoss 115
 zust 141
 zvirbulis 91, 116, 171, 185, 254

Ž

žālot 108
 žogs 157

KERNWÖRTERVERZEICHNIS

A

Aal 119
 Aas 158
 Abend 120
 Abendbrot 198
 Abt 142
 Achsel 190
 Acker 88, 244
 Adler 117, 246, 263
 Affe 169, 263
 Ähre 124, 227
 Alt 246, 251, 274
 Alter 226, 252, 253
 Amt 90
 Anfang 104, 106
 Anfängen 104, 106
 Anspannen 142
 Apfel 124, 126, 216, 245
 Arbeit 87, 97, 98, 134, 252
 Arbeiten 90, 98, 99
 Arbeiter 87, 98, 100
 Arm 140, 144
 Armut 144, 192, 242
 Asche 267
 Ast 116
 Auge 103, 121, 195, 209, 223, 234,
 242
 Ausschlagen 104
 Ausziehen 111
 Axtschlag 222

B

Bach 122
 Bächlein 266
 Bachttag 270
 Bad 260
 Balg 119
 Bär 119, 223, 255, 266

Bast 151
 Bauch 139, 233
 Baum 132, 143, 156, 158, 245, 256—
 258, 274
 Bäumchen 256
 Becher 230
 Begräbniss 162
 Beharrlichkeit 131
 Bein 157, 200, 241, 276
 Beispiel 205
 Berg 118, 207
 Besen 101
 Betreffen 268
 Bett 105
 Bettelbrot 143
 Betteln 105, 150
 Bettelsack 195
 Betten, sich 105
 Bettler 191
 Beutel 157
 Biegen 182
 Birne 126, 155
 Blank 216
 Blasen 111
 Blau 169
 Blicken 169
 Blind 167, 261, 271
 Block 116
 Blut 193, 243
 Bock 114, 257
 Boden 88
 Bogen 144
 Böse 168, 190
 Botschaft 170
 Brand 173
 Brauhaus 231
 Brei 175, 179
 Brennen 159
 Brief 175
 Brot 160, 161, 184, 189, 211, 233, 270
 Brotscheibe 110
 Brunnen 127, 128, 188
 Busch 156, 178

D

Dach 267
 Decke 184
 Dieb 147, 150—152, 168, 230
 Diebstahl 150
 Diener 95
 Ding 110, 238
 Distel 260
 Doktor 215
 Dorn 229
 Dreck 173
 Dumm 223, 271
 Dummheit 227
 Dummsdorf 220
 Dünn 141

E

Ehre 191, 192
 Ei 124, 131, 149, 174, 185, 262
 Eiche 132, 262
 Eigenlob 226
 Eile 107, 109
 Eilen 109, 110
 Eimer 263
 Einbrocken 179
 Einer 179
 Eisen 95, 126, 127
 Elster 258
 Eltern 129, 244, 246, 250
 Ende 104, 105, 120
 Erde 88
 Ernte 127, 155
 Ersparen 193
 Erste 130
 Ertrinken 188
 Erwerber 197
 Esel 102, 115, 167, 204, 221, 223,
 259
 Essen 90, 128, 195
 Etwas 186, 268
 Eule 221, 245—247

F

Fahren 107
 Fall 228
 Fangen 119
 Fass 203, 227
 Fassen 186
 Faul 94, 96
 Faulheit 94, 95
 Fechter 252
 Feder 111
 Fehler 167

Feierabend 109
 Feiertag 96
 Feind 201
 Fell 119, 120
 Ferkel 121, 234
 Festtag 96
 Fett 147
 Feuer 124, 127, 159, 160, 175, 283
 Finger 115, 190
 Fisch 120, 128, 155, 185, 263, 268
 Fischen 221
 Fleisch 241, 268
 Fleiss 94
 Flick 232
 Fliege 187
 Fliegen 111
 Floh 166
 Fluss 218
 Frage 178
 Frau 160, 241
 Freien 239
 Freude 231, 262, 263, 265
 Freund 138, 198, 201—204, 206, 207
 Freundschaft 198, 203
 Friede 176
 Fröhlichkeit 265
 Frosch 145, 155
 Frucht 126, 152, 245
 Fuchs 92, 116, 149, 207, 221, 254,
 258, 259, 269
 Funke 124, 144
 Fuss 131, 158, 165, 184, 248
 Füttern 89

G

Gast 130, 157, 208
 Gaul 133, 197
 Gebet 171
 Gebräute 231
 Gebrechen 193
 Geduld 131
 Gefahr 229
 Gefallen 160
 Gehen 107
 Geiss 183
 Geiz 196
 Geld 87, 122, 123, 137, 138, 146, 203,
 273
 Gelehrte 216
 Gemein 206
 Gerstenkorn 231
 Gesang 225
 Gesell 206
 Gesellen 204
 Gesellschaft 205
 Gesund 273
 Gesundheit 273

Gewalt 144, 146
Gewerbe 90
Gewöhnen 257
Gewohnheit 256
Gewinnen 197
Glas 230
Gleich 204
Glück 202, 203, 228, 242, 263, 265,
267, 271, 272
Gold 137, 146, 215
Goldberg 277
Gott 154, 206, 272
Graben 118
Gras 220, 270
Groschen 150
Grösse 125
Grube 181
Gruss 178
Gut 104, 138, 139, 150
Gutes 105, 129

H

Haar 145, 217, 222
Haben 145, 185, 186, 195
Häfelein 169
Hafen 167
Hahn 102, 171, 246
Hals 109
Hammer 137
Hand 87, 115, 154, 210, 242
Handwerk 89, 90, 94
Hänschen 256, 257
Harnisch 275
Hase 91, 156, 187
Hast 109, 110
Haufe 124
Haus 190, 250, 268
Hausdieb 149
Hausfrau 198
Hausherr 222
Haut 119, 154
Heben 117
Hecke 155
Hehler 151
Heller 123, 150, 194
Hemd 153, 238
Hengst 270
Henne 88, 99, 118, 160, 271, 171
Herd 160
Herr 102, 103, 139, 140, 142, 144,
187
Herrenhand 140
Herrscher 142
Herz 238, 242
Heu 127, 170
Heute 125, 154, 158, 276
Hieb 124, 132
Hilfe 178

Hirt 102, 142
Hochmut 228
Hochzeit 118
Holz 113, 116
Honig 219, 268
Horcher 170
Hören 165, 256
Hufeisen 124, 271
Huhn 89, 97, 155, 271
Hühnerhaus 128
Hülfe 275
Hund 101, 102, 130, 133, 158, 170—
172, 175, 191, 196, 204, 206, 210,
216, 218, 219, 254, 257, 259
Hundestall 115
Hündin 108
Hunger 233
Hut 111
Hüter 197

J

Jäger 215
Jahr 253
Jucken 174
Jugend 251, 252, 256
Jugendfleiss 252
Jung 193, 239, 257
Junge 262, 274
Jungfer 215
Jupiter 182

K

Kahl 145, 167
Kahlen 167
Kahlkopf 225
Kaiser 145, 174
Kalb 128, 148, 176, 246, 262
Kalk 184
Kanne 153
Kappe 160
Karre 142
Karst 277
Käse 233
Katze 96, 103, 104, 117, 121, 172,
198, 221, 226, 246, 258, 263, 267
Katzengebet 171
Kauf 122
Kaufen 121
Kern 132
Kessel 167
Kind 128, 229, 247, 248, 256, 262
Kirche 219
Kirchweihe 157
Kirmess 270
Kirsche 131

Kleid 112, 232
Kleie 205
Klein 148, 194
Kleinchen 121
Klotz 116
Knecht 120
Knöchlein 156
Koch 102, 215
Kohl 112
Kohle 153, 157
Kommen 130, 178, 273
König 140, 276
Können 183
Kopf 209, 224
Korn 119, 268
Körnchen 122
Koth 173
Kraft 146
Krähe 148, 246, 247, 254, 260
Krähen 116, 221
Krämer 160
Krankheit 273
Kraut 261
Kreuz 141, 268
Kreuzer 150
Krug 153
Kuh 88, 89, 99, 128, 139, 216, 221,
222
Kuhhirt 160
Kunst 92

L

Lachen 224, 265
Lamm 176
Laster 95
Laub 229
Laufen 109, 110
Laus 186, 190
Leben 211, 277
Lehren 92
Lehrmeisterin 92
Leiche 276
Leicht 197
Leid 107, 108, 265
Lernen 254, 255
Letzte 130
Leute 138, 140, 141, 153, 155—157,
167, 170, 171, 203, 206, 253, 274
Liebe 237—239
Löchlein 124
Löffel 111, 114, 149, 175
Luft 113
Lüge 163
Lügen 163, 169
Lügner 163, 164

M

Machen 122

Macht 146
Magd 101
Magen 233
Mal 143, 163, 229
Malzsack 231
Mann 90, 200, 252, 261
Markt 120
Maul 170, 229
Maulwerk 99
Maus 118, 156, 234
Mäuschen 234
Mehl 170
Meister 134
Menge 210
Mensch 155, 177, 179, 209, 225, 237,
254, 267, 271, 272, 275
Messen 107
Messer 142
Mir 178
Mist 127
Mohr 260
Mönch 215
Morgen 97, 120, 125, 129, 276
Morgenstunde 129
Mücke 166
Mühe 87, 91
Mühle 130
Mund 198, 231
Müssiggang 95
Mutig 228
Mutter 239, 244, 247, 249, 250

N

Nachbar 158, 180, 207
Nachricht 170
Nachsehen 130
Nächste 153
Nacht 217
Nadel 149
Nagel 125, 153
Name 192
Narr 224, 225
Nase 175
Natur 238, 258
Nebel 113
Necken 178
Nest 101
Not 92
Nüchtern 231
Nuss 173

O

Oben 216
Ochs 101, 113, 200, 221, 257

Ofen 168
Ohr 222
Öl 175
Ost 212

P

Pantoffel 185
Pech 175
Perlen 221
Peterlein 175
Petersilie 175
Pfarre 153
Pfennig 123, 138, 173, 194
Pfennigdieb 149
Pferd 93, 95, 113, 118, 128, 133,
142, 184, 185, 200, 223, 270
Pflanze 143
Pflug 95
Pfote 157
Plage 267
Putz 216

R

Rabe 148, 246, 260
Rad 97, 109
Ränftchen 185
Rat 108
Raten 223
Räuber 167
Rauch 131, 211, 266, 268
Recht 179
Rede 225
Reden 164—166, 169, 171
Regen 128, 264, 266
Reiche 139, 141, 183
Reichtum 138, 139
Reis 123
Reissen 141
Reue 108
Riemen 156, 183
Rohr 141
Rose 221, 264, 268
Ross 95, 184
Rot 276
Ruf 192
Ruhen 95
Rutschen 143

S

Saat 105, 120, 245

Sache 118
Sack 116, 153, 168, 172, 195
Säen 105, 106, 156, 177
Sagen 100, 205
Saite 144
Salz 233
Sammler 197
Sarg 276
Satt 139
Sattel 187
Satteln 105, 111
Sau 121, 221, 234, 259
Schade 158, 264, 267
Schaf 96, 124, 172, 210, 219, 232,
269
Schäfer 160
Schalk 204
Scham 190
Schämen 191
Schande 144
Schatz 192
Schaufel 162
Scheit 173
Schelm 168
Schermesser 188
Schicksal 268
Schlagen 178
Schlange 229
Schleicher 176
Schlemmer 252
Schlimm 144, 168
Schlinge 181
Schlosser 170
Schmeer 115
Schmied 93
Schmieren 147
Schneider 93
Schnitt 156
Schönheit 240, 241
Schoss 248
Schraube 222
Schritt 131
Schuh 112, 159, 184
Schuhmacher 93
Schuld 199
Schuldig 199, 230
Schuss 182
Schuster 93, 184
Schweigen 164
Schwein 139, 234, 250
Schweiss 89
Schwert 164
Sehen 209, 223
Seinige 250
Senf 128
Sieg 118
Silber 164
Sohn 244
Sonne 152
Sorge 242
Sorgen 153

Sparen 193
Sparer 196, 197
Sparmund 198
Sparren 222
Spät 130
Spaten 95
Spatz 116, 185, 254
Specht 263
Speck 115, 155
Sperling 172, 185
Spiel 169
Splitter 167, 217
Sprechen 169, 225
Springstock 183
Sprung 109
Stall 128
Stark 263
Staub 267
Stehlen 152
Steigen 228
Steiger 228
Stein 117, 124, 143, 166
Sterben 192
Stich 124
Stöckchen 232
Streich 132
Streit 107, 174
Stroh 115, 222
Strohalm 167, 188
Strom 183
Stuhl 184, 187
Suchen 132
Suppe 179, 229

T

Tag 120, 134, 152, 208, 270, 276
Tagedieb 95
Tageslicht 152
Tat 134
Taube 91, 271
Teufel 148, 167, 190, 197, 204, 207,
219, 243
Tisch 157
Tod 98, 192, 273—275, 277
Tollkühn 228
Tonne 227
Topf 101, 167, 203, 242
Töpfchen 169
Torheit 227
Tot 277
Trab 276
Treber 205
Trinken 195, 231, 291
Trog 175
Tröpfchen 122
Tropfen 122, 123
Trüben 174
Trübsal 202

Trunk 230
Tuch 183
Tugend 191
Tun 90, 110, 179
Tür 130, 151, 168, 169

U

Übel 269
Überall 155
Überlegen 107
Übersatt 234
Umgehen 205
Umziehen 143
Undank 182
Unglück 182, 202, 242, 264—270
Unkraut 261
Unrecht 162

V

Vater 196, 244, 249, 250
Vaterland 212
Vergleich 176
Versprechen 200
Versprechung 199
Verwahren 107
Vogel 97, 101, 117, 166, 185, 212,
225, 245
Vögelchen 97
Vogler 160
Volkesstimme 211
Voll 276
Vorkommen 130
Vorsehen 107
Vorsorge 107
Vorteil 91

W

Wagen 228
Wagen 144, 147, 184, 274
Wahrheit 161, 162
Wald 178, 220, 261
Ware 122
Wasser 110, 112, 113, 128, 152, 174,
218, 223, 229
Wege 202
Weib 92, 171, 222, 243
Weidenbaum 260
Weih 114
Weihwasser 141
Wein 230, 231
Weisheit 141, 220

Welt 158
 Wenig 186
 Werk 100
 Wiege 119
 Wind 113, 144, 183
 Wissen 209
 Woche 96
 Wohlfahrt 202
 Wolf 91, 92, 114, 117, 144, 148, 149,
 188, 207, 219, 259, 262, 269
 Wolle 159
 Wollen 180, 183, 186, 195, 205
 Wort 99, 100, 164—166, 177, 180,
 199, 200, 219, 225, 256
 Wurm 145, 217
 Wurst 115
 Wurzel 89

Z

Zahn 154
 Zanken 174
 Zaun 118, 158
 Zaunpfahl 232
 Zeit 118, 125—127, 162, 189, 193,
 226
 Zeugen 245
 Zicklein 119
 Ziege 155
 Zigeuner 149, 160
 Zimmerleute 93
 Zufriedenheit 186
 Zunge 99, 164
 Zwei 209

NOMEN FUNDAMINIS

A

acervus 122
 advenire 270
 aes 193
 aetas 226, 253
 ager 149
 alea 121
 alienum 157
 altum 228
 amans 237, 239
 amicus 154, 201, 202
 amor 237—239
 amphora 153
 anima 233, 234
 aqua 112, 174, 218, 223
 aquila 117, 246, 263
 arbor 132, 158, 245, 258
 arbuscula 256
 artifex 100, 134
 asinus 115
 auctor 182
 Aurora 129
 aurum 146, 215
 autumare 168
 avis 185, 212, 225

B

barba 262
 bestia 204
 bonum 129
 bos 141, 246

C

caccabus 167
 cadaver 158
 cadus 203
 caecus 261

Caesar 145
 calamitas 270
 calceus 159
 calvus 145
 candela 223
 canis 109, 148, 210, 219, 257
 canities 253
 canus 175, 210, 252
 capillus 217
 captor 182
 caput 209
 carnifex 250
 catellus 221
 catus 96, 267
 census 168, 273
 cinis 267
 columba 246, 271
 consilium 108
 consuetudo 256
 contemnere 233
 coquus 202, 216
 corium 156
 cornix 260
 cornu 200
 corvus 148, 245
 cribrum 113
 crimen 268
 currus 113

D

damnum 128, 150
 dare 145
 dies 121, 189, 208
 digitus 190
 dimidium 104
 discere 254
 dolium 227
 dominus 187
 domitrix 131
 domus 172

E
ebrietas 238
elephantus 166
equus 95

F
faber 272
facere 197, 200
factum 108, 110, 205
fames 233
far 171, 197
ferrum 127
festinare 107
festinatio 110
fieri 110
filia 244
filius 244
finis 275
flumen 183, 218
foculus 160
forma 240
fortuna 202, 228
fovea 182
fumus 267
furfur 205

G
gaudere 204
gaudium 265
gerere 179
grex 125

H
habere 195
haeres 197
hedera 128
herba 261
homo 163, 180, 207, 209, 272
hostis 111

I
ictus 132
ignis 229
incipere 107, 132
initium 106
inops 139
interere 179
ius 146

L
labor 87, 134
laborare 90
laqueus 182

latro 167
laus 226
lepus 187
licet 190
limen 216
lituus 274
lodix 184
lucrum 150, 267
lumen 209
lupus 149, 188, 207, 259, 269

M
malum 95, 266, 270
mane 126
manus 185, 210
mare 113
mater 250
mendacium 163
mendax 164
mendiculus 139, 195
mola 90
mors 192, 274, 275, 277
mos 189, 205
mulus 204
musca 147

N
nasci 275
natura 258
necessitas 92
noctua 184
nodus 116
nox 217
nubilum 264
nucleus 132
nummus 146, 201

O
oculus 209, 238, 249
oleum 270
olla 203
ollula 153, 203
operarius 87
opes 138, 203
opus 100
os 164, 233
otium 95
ovis 114, 145

P
pars 186
pater 197
patria 211, 212

pauper 192
peculium 100
pecunia 137
pecus 125
pellis 219
piscari 174
piscis 155
pix 175
planta 143
pomum 125
praemium 87
principium 104
privatum 147
properare 109
proximus 154
puer 253
pulcher 160

Q

quadrupes 133
quercus 158
quire 183

R

radix 245
ratio 277
referre 159
res 119, 216
rete 113
rex 139, 142
risus 120, 224
rosa 221

S

sal 211
scintilla 124
scopae 101
sedes 208

seges 155, 177
sella 187
semen 245
sementis 156, 177
seps 158
septum 128
servare 194
silva 113, 178
stercus 173
stilla 123
stipes 245

T

tempus 126, 128, 152
tergus 156
torrens 183
tunica 154

V

valva 208
vas 227, 274
vectigal 193
velle 169
venator 216
venire 130
ventus 91
verbum 166
veritas 162
verruca 167
vesper 121
vestis 222
vetare 152
vicinus 207
victoria 118
vipera 245
vir 192, 229
vita 192, 254
vox 166, 211
vulpes 186, 254, 259

SATURS

LATVIEŠU PAREMIJAS INTERNACIONĀLAJĀ KONTEKSTĀ	5
Avoti	6
Metodoloģijas jautājumi	10
Par dažām latviešu un vācu parēmiju paralēlēm	20
KRĀJUMA STRUKTORA	35
DARBĀ LIETOTIE SAISINĀJUMI	81
DARBS. DARBA PIEREDZE	85
Darbs — dzīves pamats	87
Čaklums. Slinkums	94
Vārdi un darbi	99
Pēc darba vērtē cilvēku	100
Darba vadība. Atbildība	102
Sākums. Beigas	104
Apdomība. Uzmanība. Steiga	106
Sākums. Lielums	122
Savlaicīgums. Nokavēšanās	125
Pacietība. Neatlaidība	131
ŠĶIRU SABIEDRĪBA, TĀS MORĀLIE UZSKATI, SADZĪVES IERAZAS	135
Nauda. Bagātais. Nabagais	137
Tiesa. Tiesneši. Kukuļošana	145
Zaģšana. Blēdība	148
Savs. Cita	153
Taisnība. Meli	161
Tenkas. Aprunāšana	164
Kildas. Miers	171
Rīcība. Sekas	177
Piemērošanās videi. Prasme izmantot apstākļus	182
Kauns. Gods. Nekaunība	189
Taupība. Skopums. Izšķērdība	193
Parādi	198
Solījums	199
Draugi. Draudzība. Kaimiņi	201
Viesi	207
Kolektīvisms. Savstarpēja izpalīdzība	208
Tauta. Dzimtā zeme	211
CILVĒKS, TĀ RAKSTURS UN IZTURĒŠANĀS	213
Būtība. Izlikšanās	215
Gudrība. Muļķība	220
Lielība. Iedomība	226

Drosme. Bailīgums	228
Dzeršana. Dzerājs	230
Apģērbs. Uzturs	232
GIMENE. MŪZA RITUMS	235
Mīlestība. Precēšanās. Virs. Sieva. Radi	237
Vecāki un bērni	243
Jaunība. Vecums	251
Mācīšana. Audzināšana. Ieradums	254
Mūžs. Laime. Nelaime	263
Veselība. Slimība. Nāve	273
TIPU RĀDITĀJS. Sast. I. Kārklīņa	278
KODOLVARDU RĀDITĀJS	289

INHALT

28	LETZTISCHE PAROMIEN IM INTERNATIONALEN KONTEXT
30	Zu den Quellen
31	Zu den Festsitz der Methodologie
32	Zu einigen inhaltlichen und deontischen
33	Paradigmen
34	STRUKTUR DER SAMMLUNG
35	DIE VERWENDETE ABKÜRZUNGEN
36	ARBEIT. ARBEITSERFAHRUNG
37	Arbeit = die Grundlage des Lebens
38	Flies. Gefühl
39	Reben und Leben
40	Man schätzt den Menschen nach seiner Leistung
41	Arbeitserfahrung. Verantwortung
42	Andere Leute
43	Handeln. Annehmen. nicht. Last
44	Das Klima. Das Lasso
45	Rechtliche. Verantwortung
46	Geduld. Geduldlos
47	KLASSENGESellschaft MORALISCHE ANSCHAUUNGEN UND
48	ALLTAGSBILDUNG
49	Geld. Keine. Arbeit
50	Gewalt. Richter. Bestrafung
51	Diese. Bestrafung
52	Eigener. Arbeit
53	Wahrheit. Leben
54	Klassengesellschaft. Klassen
55	Siehe. Klassen
56	Handlung und Leben
57	Anpassung der Umgebung. Das können sich die Verhältnisse zu
58	nur zu machen
59	Scham. Eine. Verantwortung
60	Sozialistische. Klassen. Verantwortung
61	Schulden
62	Verantwortung
63	Freunde. Freundschaft. Nachkommen
64	Geld
65	Kollektivismus. Gegenseitige Hilfe
66	Volk. Volkstum

INHALT

LETTISCHE PARÖMIEN IM INTERNATIONALEN KONTEXT	39
Zu den Quellen	40
Zu den Fragen der Methodologie	45
Zu einigen lettischen und deutschen Parömienparallelen	57
STRUKTUR DER SAMMLUNG	76
DIE VERWENDETEN ABKÜRZUNGEN	81
ARBEIT. ARBEITSERFAHRUNG	85
Arbeit — die Grundlage des Lebens	87
Flaiss. Faulheit	94
Reden und Taten	99
Man schätzt den Menschen nach seiner Leistung	100
Arbeitsleitung. Verantwortung	102
Anfang. Ende	104
Bedacht. Aufmerksamkeit. Hast	106
Das Kleine. Das Grosse	122
Rechtzeitigkeit. Verspätung	125
Geduld. Beharrlichkeit	131
KLASSENGESELLSCHAFT. MORALISCHE ANSCHAUUNGEN UND ALLTAGSBRAUCHE	135
Geld. Reiche. Arme	137
Gericht. Richter. Bestechung	145
Dieberei. Betrügerei	148
Eigenes. Andern	153
Wahrheit. Lüge	161
Klatscherei. Gerade	164
Streite. Eintracht	171
Handlung und Folgen	177
Anpassung der Umgebung. Das Können, sich die Verhältnisse zu- nutze zu machen	182
Scham. Ehre. Unverschämtheit	189
Sparsamkeit. Kargheit. Verschwendung	193
Schulden	198
Versprechen	199
Freunde. Freundschaft. Nachbarn	201
Gäste	207
Kollektivismus. Gegenseitige Hilfe	208
Volk. Vaterland	211

MENSCH UND SEINE NATUR	213
Wesen. Vortäuschen	215
Weisheit. Dummheit	220
Prahlerci. Einbildung	226
Tapferkeit. Furchtsamkeit	228
Trunk. Säufer	230
Kleider. Essen	232
FAMILIE. LEBENSLAUF	235
Liebe. Heirat. Mann. Frau. Verwandte	237
Eltern und Kinder	243
Jugend. Alter	251
Unterricht. Erziehung. Gewohnheit	254
Leben. Glück. Unglück	263
Gesundheit. Krankheit. Tod	273
TYPENVERZEICHNIS. <i>Verf. I. Kärkliņa</i>	283
KERNWÖRTERVERZEICHNIS	296
NOMEN FUNDAMINIS	303

312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360

MENSCH UND SEINE NATUR
Wesen, Vorfahren
Weibheit, Dummheit
Praktisch, Einbildung
Tapferkeit, Putschsamkeit
Trank, Saure
Kleider, Essen
FAMILIE, LEBENSLAUF

Liebe, Heirat, Mann, Frau, Verwandte
Eltern und Kinder
Jugend, Alter
Unterschied, Erziehung, Gewohnheit
Leben, Glück, Unglück
Gesundheit, Krankheit

Эла Яновна Кокаре

ПАРАЛЛЕЛИ ЛАТЫШСКИХ
И НЕМЕЦКИХ ПОСЛОВИЦ

(АН ЛатвССР. Институт языка и литературы
им. Андрея Упита)

Издательство «Зинатне»
Рига 1988

На латышском и немецком языках

STRUKTUR DER...
DIE VERWENDETEN ABBEVIATUREN
ARBEIT, ANMERKUNGEN

Arbeit — die Grundlage des Lebens
Fluss, Tüpfeln
Felsen und Talen
Man schätzt den Menschen nach seiner Leistung
Arbeitsteilung, Verantwortung
Tafelberg, Fels
Gefahren, Aufbruch, Abenteuer, Fluss
Die Kleine, das Große
Wachstum, Veränderung
Geduld, Beharrlichkeit

KLASSENGESELLSCHAFT, MORALISCHE ANSCHAUUNGEN UND
ALLTAGSBRAUCHE

Geld, Reichtum, Armut
Gericht, Richter, Bestechung
Diebstahl, Betrügerei
Eigensinn, Ändern
Wahrheit, Lüge
Klatscher, Gerücht
Stolz, Ehrgefühl
Handlung und Folgen
Anpassung der Umgebung, Das Können, sich die Verhältnisse zu-
norte zu machen
Scham, Ehre, Unverschämtheit
Sparsamkeit, Kargheit, Verschwendung
Schulden
Versprechen
Freunde, Freundschaft, Nachbarn
Gnade
Kollektivismus, Gegenseitige Hilfe
Volk, Vaterland

Elza Kokare

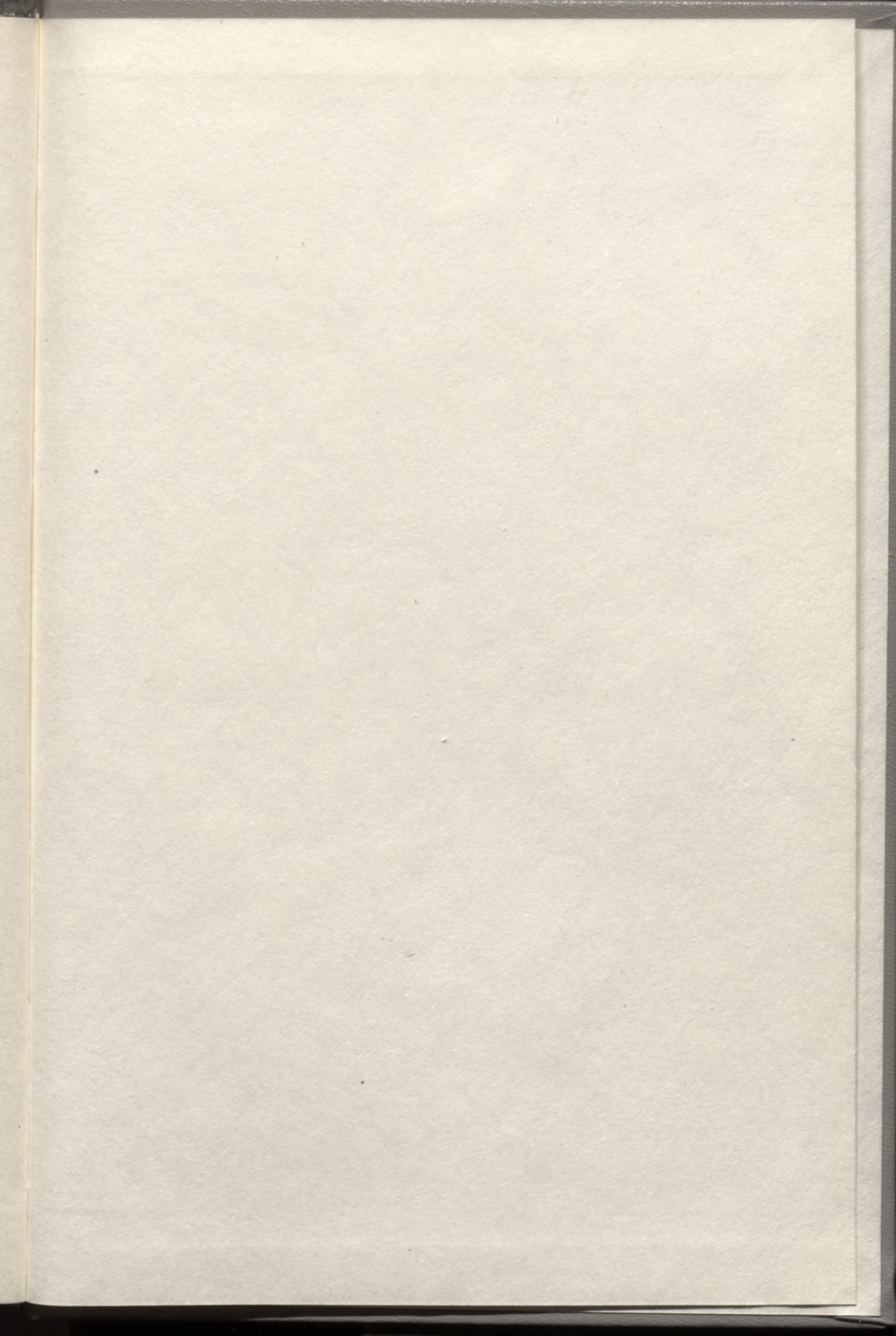
LATVIESU UN VĀCU
SAKĀMVĀRDU PARALELES

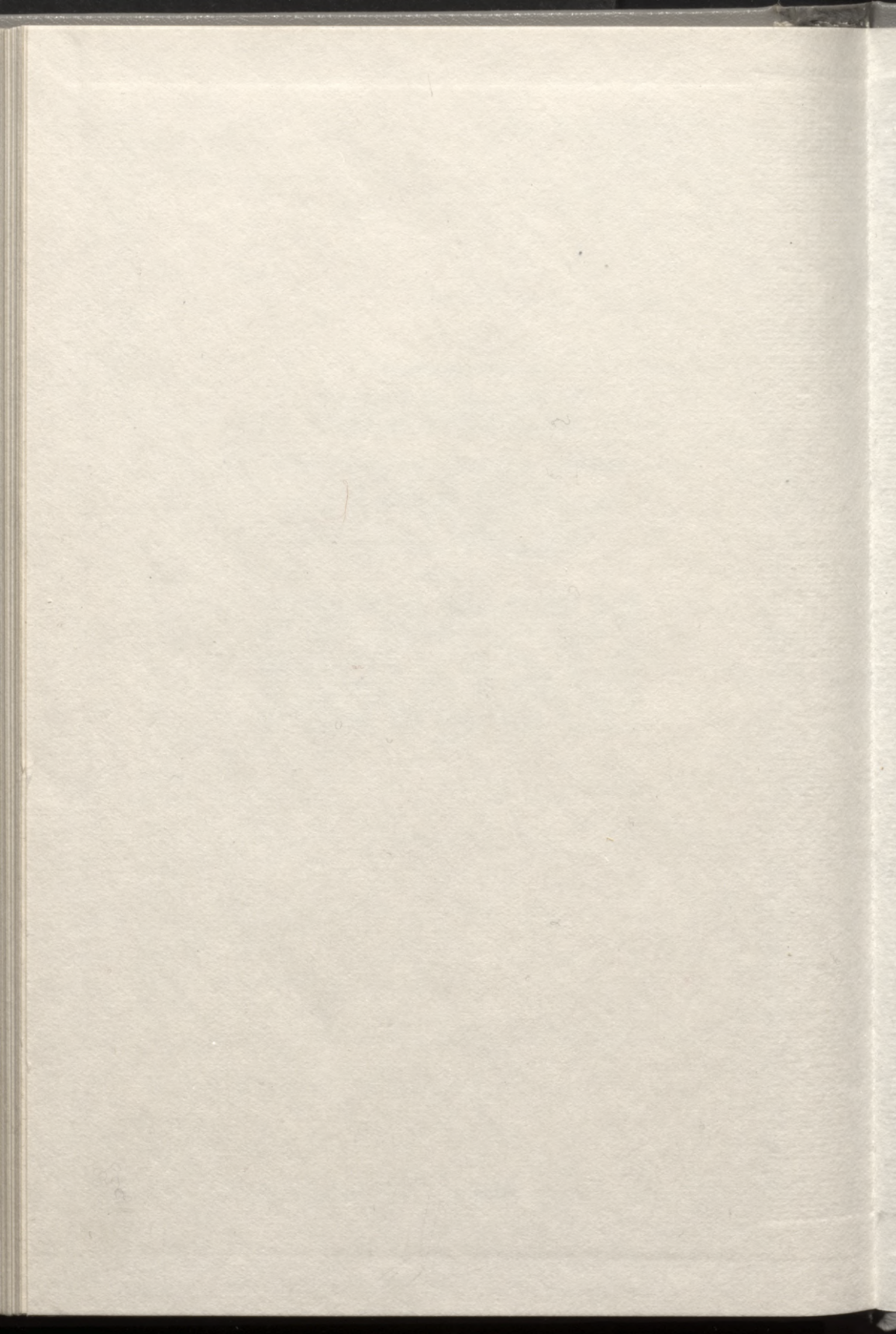
Redaktori A. Kļaviņš, A. Plēsuma
Māksliniece I. Nātriņa
Mākslinieciskā redaktore I. Jēgere
Tehniskā redaktore I. Vasiļjeva
Korektore I. Kondrāte

ИБ № 2650

Nodota salikšanai 25.03.87. Parakstīta iespiešanai 30.05.88. Formāts 60×90/16. Tipogr. papīrs Nr. 1. Literatūras garnitūra. Augstspiedes tehnika. 19,50 fiz. iespiedl.; 19,50 uzsk. iespiedl.; 19,5 uzsk. krāsu nov.; 18,84 izdevn. l. Metiens 3000 eks. Pasūt. Nr. 395. Maksā 1 r. 50 k. Izdevniecība «Zinātne», 226530 PDP Rīgā, Turgeņeva ielā 19. Iespiesta Latvijas PSR Valsts izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības lietu komitejas tipogrāfijā «Čiņa», 226011 Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.

Kontroleksemplārs

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304054765

150